

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Εφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου

Κατεύθυνση: *Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου*

**Πολιτιστικά Μέγα-Γεγονότα και οι Χωρικές Επιδράσεις τους
στις Ευρωπαϊκές Πόλεις**

Πτυχιακή Εργασία της Κατερίνας Γ. Κανελλοπούλου (Α.Μ.: 26209)

Αθήνα, Φεβρουάριος 2013

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Εφαρμοσμένη Γεωγραφία και Διαχείριση του Χώρου

Κατεύθυνση: *Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου*

**Πολιτιστικά Μέγα-Γεγονότα και οι Χωρικές Επιδράσεις τους
στις Ευρωπαϊκές Πόλεις**

Κατερίνα Γ. Κανελλοπούλου (Α.Μ.: 26209)

Επιβλέπων Καθηγητής: Παύλος Δελλαδέτσιμας

Αθήνα, Φεβρουάριος 2013

Πηγή φωτογραφίας εξωφύλλου:

<http://efivoidimosiografoi.pbworks.com/w/page/9518450/FrontPage>

Περιεχόμενα

Ευρετήριο εικόνων	6
Ευρετήριο Χαρτών	7
Πρόλογος.....	8
Περίληψη.....	10
Summary	11
Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1. Πολιτιστική Πολιτική, Αστική Αναγέννηση και Gentrification.....	15
1.1 Ο Πολιτισμός στις Στρατηγικές Αστικής Αναγέννησης	15
1.2 Η Εξέλιξη της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Ευρώπη: Ιστορική Αναδρομή ..	19
1.2.1 Συμβολή της "δημιουργικής τάξης" στην Αστική Αναγέννηση	22
1.3 Κριτική στην Πολιτιστική Αστική Αναγέννηση.....	24
1.4 Αστική Ανάπλαση και Gentrification	26
1.4.1 Ορισμός και Θεωρητική Προσέγγιση της Έννοιας "gentrification"	26
1.5 Θεωρητικές Προσεγγίσεις.....	28
1.6 Ερμηνεία του Φαινομένου.....	30
1.7 Διαδικασία - Φάσεις της gentrification και Ταυτότητα των gentrifiers	32
1.8 Κόστη και Οφέλη από τη Gentrification	34
Κεφάλαιο 2. Φιλοξενία πολιτιστικών εκδηλώσεων μεγάλης κλίμακας και αστική αναγέννηση - Μέγα-γεγονότα ως αστικό φαινόμενο	36
2.1 Οι επιπτώσεις των μέγα-εκδηλώσεων στην πόλη υποδοχής.....	38
2.2 Ο ρόλος των Ολυμπιακών Αγώνων στην αστική αναγέννηση	43
Πολιτιστική Ολυμπιάδα	46
2.2.1 Κριτική για τους Ολυμπιακούς Αγώνες.....	46
Επιπτώσεις στη στέγαση	49
Κοινωνική Αποδοχή και Ευκαιρίες Συμμετοχής.....	53
2.3 Το Πρόγραμμα «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης»	54
2.3.1 Κριτική του προγράμματος «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης».....	56
Κεφάλαιο 3. Gateshead και Newcastle upon Tyne: Η αποβιομηχάνιση, η συνεργασία και τα επιτεύγματά τους.....	58
3.1 Πορεία αναγέννησης των πόλεων	62
3.1.1. Η δημόσια πολιτική αναγέννησης του Gateshead: "Τέχνη σε Δημόσιους Χώρους"	62
3.1.2 Ανάπλαση της περιοχής των όχθων του ποταμού Tyne στο Gateshead (Gateshead Quays)	64
3.1.3 Κριτική για την διαδικασία αστικής αναγέννησης του Gateshead.....	70
3.1.4 Η Πολιτιστική Αναγέννηση του Newcastle.....	73

Η πολιτική "Με στόχο την Ανάπτυξη"	76
Αντιδράσεις για το πρόγραμμα "Με στόχο την Ανάπτυξη"	79
Το "Με στόχο την Ανάπτυξη" ως Gentrification	80
3.2 Η Συνεργασία των πόλεων Newcastle και Gateshead	81
3.2.1 "Πρωτοβουλία Newcastle-Gateshead" (Newcastle Gateshead Initiative - NGI)	81
3.2.2 "Χτίζοντας Γέφυρες" (Building Bridges)	83
3.2.3 Το Πρόγραμμα "Culture ¹⁰ "	87
Σημαντικές Υποδομές Πολιτισμού	88
3.3 Η αστική στρατηγική φιλοξενίας Μέγα-Εκδηλώσεων (Mega Events)	89
3.3.1 Η Τρίτη «Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό»	90
3.4 Κριτική της αστικής αναγέννησης του Newcastle και Gateshead	93
Η προσέλκυση Τουρισμού Αναψυχής	98
Κοινωνικές επιπτώσεις	99
Κεφάλαιο 4. Η "αναγέννηση" της Βαρκελώνης	102
4.1 Γνωριμία με την πόλη	102
4.2 Το μοντέλο αστικής αναγέννησης της Βαρκελώνης	107
Κριτική	110
4.3 Η φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων	113
Πολιτιστική Ολυμπιάδα	120
Χρηματοδότηση των αγώνων	121
4.3.1. Οι επιπτώσεις Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης	122
Η κληρονομιά	122
Οικονομική Ανάπτυξη - Απασχόληση	123
Περιβάλλον	125
Στέγαση και κόστος ζωής	126
4.4 Η φιλοξενία του «Παγκόσμιου Φόρουμ των Πολιτισμών 2004» (Universal Forum of Cultures 2004)	129
4.4.1 Η εκδήλωση <i>Forum 2004</i>	144
4.4.2. Οι Επιπτώσεις του <i>Forum 2004</i>	146
Συμπεράσματα	150
Βιβλιογραφία	154

Ευρετήριο εικόνων

Εικόνα 1: Η βιομηχανική εικόνα του Newcastle	58
Εικόνα 2: Ο Άγγελος του Βορρά.....	63
Εικόνα 3: Εκθεσιακό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης "Μπάλτικ"	64
Εικόνα 4: Αίθουσα συναυλιών "Σάζ"	66
Εικόνα 5: Γέφυρα της Χιλιετίας.....	67
Εικόνα 6: Γέφυρα της Χιλιετίας.....	68
Εικόνα 7: Δορυφορική εικόνα του St James' Urban Village.....	69
Εικόνα 8: Οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις της αποβάθρας του Gateshead.....	83
Εικόνα 9: Κάζα Μπαλτό.....	104
Εικόνα 10: Κάζα Μιλά - Περντέρα	104
Εικόνα 11: Το παλιό λιμάνι (Port Vell) και το <i>Moll de la Fusta</i>	117
Εικόνα 12: Η «Νέα Παραλία» της Βαρκελώνης.....	118
Εικόνα 13: Το Ολυμπιακό Χωριό.....	118
Εικόνα 14: Περίπατος Ολυμπιακού Λιμένα.....	119
Εικόνα 15: Οι εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ.....	131
Εικόνα 16: η Explanada del Forum ανάμεσα στο κτίριο του Φόρουμ και του Ουρανοξύστη της Τηλεφωνικής εταιρείας.....	132
Εικόνα 17: η Explanada del Forum.....	133
Εικόνα 18: Περίπατος στην «Explanada», δίπλα στις Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις	133
Εικόνα 19: Το αμφιθέατρο στην «Explanada» του Φόρουμ	133
Εικόνα 20: Το κτίριο του Φόρουμ.....	134
Εικόνα 21: Το κτίριο του Φόρουμ και ο Ουρανοξύστης της εταιρείας Telefónica I + D	134
Εικόνες 22,23: Το Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο της Καταλονίας.....	135
Εικόνα 24: Το λιμάνι της περιοχής του Φόρουμ	136
Εικόνα 25: Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ.....	137
Εικόνα 26: Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ.....	137
Εικόνες 27,28: Η "πριν" και "μετά" εικόνα της περιοχής Poblenou.....	140
Εικόνα 29: Plaça de les Glòries και Torre Agbar	142
Εικόνες 30,31: Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του Φόρουμ	145

Ευρετήριο Χαρτών

Χάρτης 1: Χάρτης της Βρετανίας	59
Χάρτης 2: Χάρτης της Βορειοανατολικής Βρετανίας.....	60
Χάρτης 3: Χάρτης κύριων πολιτιστικών υποδομών	71
Χάρτης 4: Οι 41 επαρχίες της Καταλονίας	102
Χάρτης 5: Οι 7 επαρχίες της Μητροπολιτικής περιοχής της Βαρκελώνης.....	103
Χάρτης 6: Τα δημοτικά διαμερίσματα της Βαρκελώνης	103
Χάρτης 7: Το βόρειο και νότιο όριο της πόλης.....	105
Χάρτης 8: Οι Ολυμπιακές περιοχές (κόκκινο χρώμα)	114
Χάρτης 9: Οι Ολυμπιακές Εγκαταστάσεις στο Montjuic	115
Χάρτης 10: Το Ολυμπιακό Λιμάνι και το Ολυμπιακό Χωριό	119
Χάρτης 11: Η Περιοχή του Φόρουμ	130
Χάρτης 12: Οι εγκαταστάσεις της περιοχής του Φόρουμ.....	131
Χάρτης 13: Οι περιοχές La Catalana και La Mina.....	138
Χάρτης 14: Περιοχή Poblenou.....	140
Χάρτης 15: Η περιοχή του λιμένα και του αερολιμένα	143

Πρόλογος

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι Ευρωπαϊκές πόλεις βάσιζαν την οικονομική τους ανάπτυξη στη βιομηχανική παραγωγή. Τα χρόνια που ακολούθησαν, επέφεραν δομικές αλλαγές στο οικονομικό και κοινωνικό τους περιβάλλον, ωθώντας τες στην αναζήτηση εναλλακτικών πολιτικών αναγέννησης του αστικού ιστού τους, με στόχο αφενός, την οικονομική βιωσιμότητά τους και αφετέρου, την υπεροχή τους στον παγκόσμιο αστικό ανταγωνισμό.

Εφάρμοσαν πολιτιστικές πολιτικές ανάπλασης, με στόχο να απαλλαγούν από τις αχρησιμοποίητες πλέον βιομηχανικές εκτάσεις, να τις μετατρέψουν σε πολιτιστικά "τοπόσημα" της βιομηχανικής κληρονομιάς τους, εναρμονιζόμενες με την παγκόσμια τάση προσφοράς ποιότητας ζωής. Στόχος τους ήταν η προσέλκυση νεοεισερχόμενου πληθυσμού, ανώτερης εισοδηματικής τάξης και υψηλών δεξιοτήτων, που θα συνέβαλε στην οικονομική τους ευρωστία, αλλά και στην σήμανσή τους ως τουριστικού προορισμού, αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη.

Τόσο η Βαρκελώνη όσο και το Newcastle και Gateshead, εφάρμοσαν επιτυχημένες στρατηγικές αστικής αναγέννησης, βασιζόμενες στον πολιτισμό –σε όλες τις εκφάνσεις του-, και στην τέχνη. Καταλύτης για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών, ήταν η διεκδίκηση φιλοξενίας "μέγα-εκδηλώσεων", που θα τους εξασφάλιζε επενδύσεις και την παγκόσμια προσοχή. Και στις δύο περιπτώσεις, παρατηρείται σημαντική χρηματοδότηση, όραμα, και αξιοσημείωτη συνεργασία μεταξύ Δημοτικών Συμβουλίων.

Ενώ θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι πολιτικές αναγέννησης και στις δύο πόλεις ήταν επιτυχημένες, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν είχαμε νικητές και ηττημένους. Νικητές ήταν οι ελίτ της πόλης, οι επενδυτές και οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι. Ηττημένοι ήταν οι ομάδες του πληθυσμού χαμηλού εισοδήματος, κυρίως εργατικής τάξης, που κατά την εφαρμογή των στρατηγικών ανάπλασης, εκτοπίστηκαν από τις περιοχές κατοικίας τους, συνήθως εκτός του "εξευγενισμένου" αστικού ιστού, εξαιτίας κυρίως της αύξησης στις τιμές των ακινήτων, αλλά και της θέλησης των πολιτικών, να προσελκυστεί ένας διαφορετικός πληθυσμός, που θα απολάμβανε την ποιότητα ζωής και θα συνέβαλε στη ζωντάνια της πόλης. Ουσιαστικά, μέσω της εφαρμογής των αναγεννητικών προγραμμάτων, παρατηρήθηκε και στις δύο πόλεις, μεγάλης κλίμακας καθοδηγούμενη gentrification.

Στο σημείο αυτό θέλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον καθηγητή κ. Παύλο Δελλαδέτση και επιστημονικό υπεύθυνο της εργασίας μου, για την

πολύτιμη καθοδήγηση και την υποστήριξή του, αλλά και σε όλους τους διδάσκοντές μου, για τη «νέα» πολύτιμη γνώση που μου προσέφεραν, κυρίως όμως για την ανθρώπινη και φιλική τους στάση.

Δεν μπορώ να μην αναφέρω και τους «δικούς» μου ανθρώπους. Ευχαριστώ από καρδιάς, τους γιατρούς μου κ.κ. Αντώνη Ρόμπο και Μ. Καρύγιαννη, καθώς και τους «άσημους» φίλους μου Πένη, Κατερίνα, Έλενα, Νατάσα, Γιώργο, Αλέξανδρο, Στέλλα, Κώστα και Τάσο, για την κατανόηση, την συμπαράσταση και την υπομονή τους.

Περίληψη

Τις δεκαετίες που η μαζική βιομηχανική παραγωγή, αποτελούσε το μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης των Ευρωπαϊκών πόλεων, ο πολιτισμός ήταν ένα παραμελημένο θέμα στη χωροταξία και πολεοδομία. Κατά την μεταβιομηχανική περίοδο, όπου οι δομικές αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία, συντέλεσαν στην παρακμή των πόλεων, αλλά πολύ περισσότερο στην σύγχρονη περίοδο της παγκοσμιοποίησης, σημειώνεται έντονος αστικός ανταγωνισμός, θέτοντας την πολιτιστική διάσταση στην ατζέντα της αστικής και περιφερειακής ανάπτυξης, κερδίζοντας το ενδιαφέρον των χωροτακτών, των πολεοδόμων και των πολιτικών.

Οι πόλεις από τη δεκαετία του 1980 και μετά, ανταγωνίζονται μεταξύ τους, προσπαθώντας να προσελκύσουν ιδιωτικές επενδύσεις, βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας και να γίνουν κέντρα τουρισμού και πολιτιστικής έλξης, τόσο εθνικά όσο και διεθνώς. Στις διαδικασίες αστικής αναγέννησης, που στόχευσαν να δώσουν έμφαση στη μοναδικότητα των πόλεων και στη διαφοροποίηση τους από άλλες, ο πολιτισμός και ιδιαίτερα η φιλοξενία "μέγα-εκδηλώσεων" πολιτισμού, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο.

Τα προγράμματα πολεοδομικής ανασυγκρότησης, προωθούν τον πολιτιστικό τομέα και οι πόλεις τον καθιστούν κορυφαία προτεραιότητά τους, ως κύριο εργαλείο για τη φυσική και οικονομική αναγέννησή τους. Οι Ευρωπαϊκές πόλεις, εκμεταλλευόμενες τις διάφορες διαστάσεις του πολιτισμού στις διαδικασίες μετασχηματισμού τους, κατάφεραν να αναβαθμίσουν το ρόλο τους στην παγκόσμια αστική κοινότητα, επιτυγχάνοντας την εκ νέου απεικόνισή τους, την εμπορευματοποίησή τους, την τοπική οικονομική ανάπτυξη και την ζητούμενη ποιότητα ζωής, χωρίς να εξασφαλίζεται πάντοτε η κοινωνική τους συνοχή και ισότητα.

Στην παρούσα εργασία, γίνεται μια προσπάθεια αναγνώρισης των δυνάμεων που ώθησαν τη Βαρκελώνη και τις πόλεις Newcastle και Gateshead, στη χρήση του πολιτισμού στη διαδικασία της αναγέννησής τους, αλλά και στις προσπάθειές τους να διακριθούν στην παγκόσμια κοινότητα, εκμεταλλευόμενες τις ιδιαιτερότητές τους, εφαρμόζοντας πολιτιστικές στρατηγικές αναγέννησης του αστικού ιστού τους, διαγωνιζόμενες για τη φιλοξενία πολιτιστικών "μέγα-εκδηλώσεων", ανακατασκευάζοντας και επανα-σηματοδοτώντας το χώρο τους, με έργα "ναυαρχίδες" παγκόσμιας κλάσης, εξετάζοντας παράλληλα και τις επιδράσεις των αναγεννητικών προγραμμάτων τους, στο χώρο και στο ανθρώπινο κεφάλαιο, με έμφαση στη gentrification.

Summary

During the decades when massive industrial production drove the economic development of European cities, culture was a neglected topic in spatial and urban planning. During the post-industrial period, however, when structural changes in the global economy contributed to the decline of cities, and even more so in our current time of globalization, intense competition between cities has resulted in culture playing an important role in urban and regional development, gaining the attention of spatial planners, urban planners, and politicians alike.

Since the 1980's, cities increasingly compete with one another on a national and international level, to attract private investment, high-tech industries and become centres of tourism and cultural attractions. In the urban regeneration processes, which aimed to highlight the uniqueness of cities and their differentiation from one-another, culture and especially hosting large-scale cultural events played an important role.

Urban reconstruction programs promote culture and cities have been making culture a top priority, in order to use as a key tool for their physical and economic regeneration. European cities, taking advantage of the various dimensions of culture in the process of their transformation, managed to enhance their role in the global urban community, achieving a fresh image, commercialization, local economic development, and a much-desired higher quality of life, but without always guaranteeing social cohesion and equality.

This master thesis attempts to identify the forces that led Barcelona, Newcastle, and Gateshead, to use culture in the process of their regeneration and in their efforts to distinguish themselves in the global community by exploiting their unique characteristics, applying cultural regeneration strategies of their urban fabric, competing for hosting cultural "mega-events", reconstructing and re-marking their space with world-class flagship works of art, while considering the effects of regenerative programs, on the space and human capital, with an emphasis on gentrification.

Εισαγωγή

Οι πολιτικές πολεοδομικής αναγέννησης, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, ενσωμάτωσαν τον πολιτισμό, ο οποίος διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο. Από τα τέλη της δεκαετίας του '80, η φιλοξενία πολιτιστικών εκδηλώσεων "σφραγίδα", διεθνούς ακτινοβολίας, όπως ένα από τα σημαντικότερα Διεθνή Αθλητικά γεγονότα -οι Ολυμπιακές Αγώνες-, ο τίτλος της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», οι Διεθνείς Εκθέσεις και τα Φεστιβάλ, οι πολιτικές σύνοδοι κορυφής ή οι πολιτιστικές εκθέσεις, θεωρούνται από τις Εθνικές και τις Τοπικές κυβερνήσεις ως μεγάλη ευκαιρία επανατοποθέτησης της πόλης σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία, για να προσδοθεί γόητρο στην πόλη και να προκληθούν αστικές πρωτοβουλίες ανάπτυξης.

Η οργάνωση διεθνών εκδηλώσεων, εφαρμόστηκε κυρίως ως στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης της μεταβιομηχανικής οικονομίας των πόλεων, διότι αφενός απαιτεί σημαντική χρηματοδότηση για την ανανέωση των βασικών υποδομών τους και αφετέρου, η ανανεωμένη εικόνα τους, αποτελεί κίνητρο έλξης ιδιωτικής επένδυσης σε κατοικία, επιχειρήσεις της οικονομίας της «γνώσης», ξενοδοχεία και εγκαταστάσεις αναψυχής. Είναι αναντίρρητο γεγονός, ότι με την ώθηση της φιλοξενίας μιας μέγα-εκδήλωσης, οι πόλεις αποκτούν μόνιμες αστικές υποδομές – μεταφορικές, πολιτιστικές, περιβαλλοντικές-, που συνεισφέρουν στην αστική απεικόνιση και στο μάρκετινγκ, για την τοπική οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας και για τη βιώσιμη ταυτότητα και ποιότητα ζωής για τους κατοίκους της πόλης.

Ωστόσο, η φιλοξενία μιας μέγα-εκδήλωσης, απαιτεί τεραστίου μεγέθους φυσικές αλλαγές. Τα αστικά τοπία μετασχηματίζονται και αναδιαμορφώνονται κυριολεκτικά, για να προσφέρουν χώρο στο γεγονός. Σε αυτήν την διαδικασία είναι αδύνατον οι κάτοικοι να μην υποστούν επιπτώσεις στις συνθήκες διαβίωσής τους, γεγονός που πολλές φορές έχει οδηγήσει στην παραβίαση του δικαιώματος στην κατοικία¹.

Η εφαρμογή τέτοιου είδους προγραμμάτων, αποδοκιμάζονται συχνά για τον

¹ Η επαρκής κατοικία, προβλέπεται στην καθολική Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1948, καθώς επίσης και στη διεθνή Συνθήκη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Αποτελεί δεσμευτική συνθήκη για περισσότερες από 155 χώρες. Το δικαίωμα στην επαρκή κατοικία είναι στενά συνδεδεμένο με το δικαίωμα σε μια κόσμια και αξιοπρεπή ζωή και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως η νομική ασφάλεια, η διαθεσιμότητα υπηρεσιών, η δυνατότητα πρόσβασης και η πολιτιστική επάρκεια.

κοινωνικό αντίκτυπό τους, ο οποίος περιλαμβάνει μερικές θλιβερές πτυχές. Μία από αυτές, είναι η εξαναγκασμένη gentrification, ως αποτέλεσμα των στρατηγικών επανα-σήμανσης της πόλης, της εξασφάλισης τεράστιων χώρων για την κατασκευή των υποδομών που απαιτούν οι μέγα-εκδηλώσεις και της κερδοσκοπίας στην ακίνητη περιουσία. Οι μέγα-εκδηλώσεις εκδιώκουν, -λόγω της αύξησης στην αξία της ακίνητης περιουσίας-, τον τοπικό πληθυσμό χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων, λόγω της οικονομικής αδυναμίας του να ανταποκριθεί, μεταβάλλοντας την κοινωνική δομή και ισορροπία των πόλεων, συνεισφέροντας σημαντικά στην διάσπαση των κοινοτικών δεσμών, γεγονός ανυπολόγιστης κοινωνικής αξίας.

Η εκδίωξη του τοπικού πληθυσμού και η ελαχιστοποίηση τους ποσοστού κοινωνικής κατοικίας στις εξευγενισμένες περιοχές, συνιστούν παραβίαση των δικαιωμάτων στέγασης, των κατοίκων των χωρών υποδοχής των εκδηλώσεων.

Η παρούσα εργασία προσεγγίζει την πολιτιστική διάσταση της αστικής αναγέννησης, είτε όταν πραγματοποιείται με κατασκευή μεμονωμένων πολιτιστικών υποδομών, είτε όταν ενσωματώνεται σε στρατηγικές φιλοξενίας μέγα-εκδηλώσεων, εξετάζοντας τις επιπτώσεις που βιώνουν οι πόλεις.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, γίνεται αναφορά στη χρήση του πολιτισμού στις στρατηγικές αστικής αναγέννησης, στην διαχρονική πορεία εξέλιξής της στον Ευρωπαϊκό χώρο κατά τη μετά-βιομηχανική περίοδο, καθώς και στις επιπτώσεις που προκαλούν αυτές οι πολιτικές, στο χώρο, στην οικονομία και στην κοινωνία. Εστιάζει στην πιο σημαντική κοινωνικο-οικονομική επίπτωση, στη gentrification, με αναφορά στους ορισμούς που έχουν αποδοθεί στην έννοια "gentrification", στις αιτιολογίες εμφάνισής της, στις θεωρητικές προσεγγίσεις εξήγησής της, στη διαδικασία με την οποία πραγματοποιείται, στην ταυτότητα των ανθρώπων που την υλοποιούν, καθώς και στις επιδράσεις που επιφέρει (θετικές και αρνητικές) στο χώρο.

Στη συνέχεια εξετάζεται η επιρροή της φιλοξενίας μέγα-γεγονότων στην πόλη υποδοχής, όπου εκτός από την κατασκευή σημαντικών υποδομών που απαιτεί το μέγα-γεγονός και την συνεπακόλουθη αστική μεταμόρφωση, παράλληλα εφαρμόζονται πολιτικές αστικής ανάπλασης που αποσκοπούν στην «ωραιοποίηση» της πόλης, στην επανα-σήμανσή της, με στόχο την έλξη ιδιωτικής επένδυσης και τουρισμού. Η ανάλυση εστιάζει σε δύο από τα σημαντικότερα μέγα-γεγονότα: στη φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων και στην απόκτηση του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης».

Το επόμενο κεφάλαιο εστιάζει σε δύο "αποβιομηχανοποιημένες" πόλεις της

Βορειοανατολικής Βρετανίας, στο Gateshead και στο Newcastle upon Tyne, που βίωσαν την αστική τους αναγέννηση, μέσω κρατικών παρεμβάσεων βασισμένων κυρίως στην Τέχνη. Ξεχωριστά η κάθε μία, εφάρμοσαν στρατηγικές πολιτιστικών αναπλάσεων που προσέλκυσαν την ιδιωτική επένδυση. Κυρίως όμως μέσα από τα αστικά προγράμματα που εφάρμοσαν συνεργαζόμενες, εκμεταλλευόμενες τις πολιτιστικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητές τους, δημιούργησαν ένα ελκυστικό αστικό περιβάλλον. Διεκδίκησαν τον τίτλο της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» για το 2008, με στόχο να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη επένδυση, αλλά και την ώθηση να εφαρμόσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα τις αναγεννητικές πολιτικές τους. Αν και η προσπάθειά τους δε στέφθηκε με επιτυχία, συνέχισαν, εφαρμόζοντας όσες πολιτικές είχαν προγραμματίσει, επιτυγχάνοντας τη φιλοξενία πολλών μέγα-εκδηλώσεων, μεταξύ των οποίων και την «Παγκόσμια Σύνοδο για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό» το 2006. Μερικές από τις επιπτώσεις της αστικής τους ανάπλασης ήταν η αύξηση της αξίας των ακινήτων, η προσέλκυση κατοίκων με πολιτισμικό ή χρηματικό κεφάλαιο και εξειδικευμένων εργαζόμενων στην οικονομία της «γνώσης», και η συνακόλουθη gentrification, που αφορούσε στους χαμηλού εισοδήματος κατοίκους που αναγκαστικά εκτοπίστηκαν.

Τέλος, το τελευταίο κεφάλαιο αφορά στη Βαρκελώνη που κατάφερε να επικρατήσει παγκόσμια ως μοναδικός τουριστικός προορισμός, μέσα από προγράμματα ανάπλασης, διεκδικώντας επιτυχημένα τη φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992, αξιοποιώντας τις εγκαταστάσεις των Αγώνων κατά τη μετά-ολυμπιακή εποχή, προς όφελος των κατοίκων και των επισκεπτών της, διασώζοντας ιστορικά κτίρια και γειτονιές, αναβαθμίζοντας τις μητροπολιτικές υποδομές της, δημιουργώντας τεράστιους ανοιχτούς δημόσιους χώρους αναψυχής και πολιτισμού, που την οδήγησαν στην φιλοξενία του «Παγκόσμιου Φόρουμ των Πολιτισμών» το 2004. Φυσικά η αστική της αναγέννηση εκτός από τις θετικές επιδράσεις, επέφερε σημαντική gentrification. Αν και το «μοντέλο» της Βαρκελώνης, επικρατεί ως επιτυχημένο παράδειγμα για πολλές πόλεις παγκοσμίως, δεν κατάφερε να αποφύγει τον εκτοπισμό και την μετεγκατάσταση κατοίκων χαμηλού εισοδήματος, εξαιτίας της τεράστιας αύξησης των τιμών της ακίνητης περιουσίας που συνακόλουθα οδήγησε σε αύξηση των ενοικίων. Από την άλλη πλευρά, οι κάτοικοι αυτοί δεν διέθεταν την εξειδίκευση και τα προσόντα, ώστε να εισαχθούν σε εργασίες της οικονομίας της «γνώσης», που παραδοσιακά στεγάζονται στα κέντρα των πόλεων, με αποτέλεσμα να προσελκυστούν νεοεισερχόμενοι κάτοικοι στην πόλη.

Τέλος η ενότητα των συμπερασμάτων, περιλαμβάνει τη συνοπτική αξιολόγηση

και κριτική, των προγραμμάτων αστικής ανάπλασης που ενσωμάτωσαν τον πολιτισμό και τις επιδράσεις που αυτά επέφεραν στις πόλεις που παρουσιάστηκαν.

Κεφάλαιο 1. Πολιτιστική Πολιτική, Αστική Αναγέννηση και Gentrification

1.1 Ο Πολιτισμός στις Στρατηγικές Αστικής Αναγέννησης

Η αστική αναγέννηση που πραγματώνεται μέσω του πολιτισμού και της τέχνης, μελετήθηκε αρχικά στις αμερικανικές πόλεις τη δεκαετία του '70 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80. Εφαρμόστηκε ως πολιτιστική πολεοδομική πολιτική, σε πρώην βιομηχανικές Ευρωπαϊκές πόλεις, όπως π.χ. η Γλασκώβη, η Βαρκελώνη, το Βερολίνο, το Μπιλμπάο κ.α. Κοινό σημείο αυτών των πόλεων, ήταν η αναζήτηση νέας οικονομική βάσης, μετά από την πτώση της βαριάς βιομηχανίας τους, από τις αρχές της δεκαετίας του '70, η οποία συνοδεύτηκε από έντονο ενδιαφέρον για τη χρήση του πολιτισμού ως εργαλείου αστικής αναγέννησης, ώστε η παλαιά βιομηχανική βάση τους, να αντικατασταθεί από τομείς της νέας οικονομίας: γνώση, υπηρεσίες, αναψυχή.

Είναι γεγονός, ότι η λέξη «πολιτισμός», έχει διαφορετική έννοια για διαφορετικούς ανθρώπους και διαφορετικές επιστήμες. Για κάποιους, η έννοια του πολιτισμού είναι μάλλον στενή, καλύπτοντας τις τέχνες σε πέντε τομείς – εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες, τέχνες του θεάματος: κινηματογράφος, φωτογραφία και βίντεο, αρχιτεκτονική και λογοτεχνία. Άλλοι, έχουν μια πολύ ευρύτερη άποψη για το τι σημαίνει πολιτισμός, προσθέτοντας σε αυτόν, τον ελεύθερο χρόνο, τις διάφορες μορφές αναψυχής και τον αθλητισμό. Μερικοί, επεκτείνουν την έννοιά του στη γεωργία και τη γαστρονομία. Άλλοι θα περιελάμβαναν ακόμη και τη θρησκευτική και πνευματική δράση. Ωστόσο, η χάραξη πολιτιστικής πολιτικής, εξαρτάται πάρα πολύ από τις τοπικές αντιλήψεις και τις παραδόσεις, καθώς επίσης και τις τοπικές συνθήκες και δυνατότητες. Η αντίληψη για τις πολιτιστικές βιομηχανίες από χώρα σε χώρα, αλλά ακόμα και στο εσωτερικό μιας χώρας, διαφέρει από περιφέρεια σε περιφέρεια και από πόλη σε πόλη.

Όπως υποστηρίζει ο David Harvey:

«Οι μεγάλες πόλεις (...) είναι σημαντικοί χώροι πολιτιστικής παραγωγής, θερμοκήπια πολιτιστικής καινοτομίας, κέντρα μόδας και δημιουργίας "γεύσης". Σε έναν κόσμο που οι μεγάλες πόλεις έχουν χάσει

πολλές από τις παραδοσιακές βιομηχανικές λειτουργίες τους, (...) είναι πολύ πιθανό αυτός ο παραδοσιακός ρόλος των μεγάλων πόλεων να γίνει μέρος μιας ζωτικής στρατηγικής για την αστική επιβίωση» (David Harvey, εισαγωγή στο “Ζώντας σε Loft”, Sharon Zukin 1982, Σ. xixii)

Σε αυτό το μοντέλο αστικής αναγέννησης, η πολιτιστική δραστηριότητα θεωρείται ως καταλύτης, που έχει τη δύναμη να μετασχηματίσει το φυσικό ιστό της πόλης και να αλλάξει τις αντιλήψεις των ανθρώπων, καθώς επίσης να κινητοποιήσει τη χρηματοδότηση του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, σε νέους κοινούς στόχους, μεταξύ των οποίων: ο σχεδιασμός, η κατασκευή ή η επαναχρησιμοποίηση ενός κτηρίου ή κτηρίων για δημόσια ή επιχειρηματική χρήση, η ανάκτηση ανοιχτών δημόσιων χώρων για φεστιβάλ, ή η υλοποίηση ενός προγράμματος πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Οι πόλεις όφειλαν να καταστούν ανταγωνιστικές ως προς τα πολιτιστικά αγαθά και τις δραστηριότητες που μπορούσαν να προσφέρουν, προκειμένου να θέλξουν ανθρώπους και επιχειρήσεις. Επενδύσεις σε εγκαταστάσεις πολιτισμού και αναψυχής, όπως μουσεία, γαλερί και θέατρα, είναι απτές επενδύσεις στην ποιότητα του τόπου και στην ποιότητα ζωής που μπορούν να απολαύσουν οι άνθρωποι.

Η δημιουργία ελκυστικής και πιο ευχάριστης εικόνας για την πόλη, θεωρείται μεταξύ άλλων και οικονομικό μέτρο, που στοχεύει στην προσέλκυση επένδυσης κεφαλαίων, νέων κατοίκων και τουρισμού, κυρίως όμως επιχειρηματικού τουρισμού που συμμετέχει σε συνέδρια ή σε επαγγελματικές συσκέψεις -μια βιομηχανία που αναπτύσσεται γρήγορα και υπόσχεται ένα σημαντικό οικονομικό εισόδημα για την πόλη και τους κατοίκους της.

Ο Fitzsimons (1995) σε αναφορά του στην πολιτιστικά προσανατολισμένη αστική αναγέννηση, προσδιορίζει τρεις προσεγγίσεις για την εκ νέου απεικόνιση της πόλης –τις πολιτιστικές στρατηγικές, τις “ναυαρχίδες”² και τα φεστιβάλ:

- Οι πολιτιστικές στρατηγικές, ορίστηκαν από τον Short ως: *«προσπάθειες προσδιορισμού, κινητοποίησης, εμπορευματοποίησης των πολιτιστικών προτερημάτων μιας πόλης»*, οι οποίες αποτελούν *«ένα σημαντικό στοιχείο*

² Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νέου αστικού σχεδιασμού, είναι η προαγωγή και κατασκευή εντυπωσιακών και μεγαλόπρεπων κτιρίων, που αποτελούν τις “ναυαρχίδες” της αστικής αναγέννησης. Στεγάζουν μόνιμες πολιτιστικές λειτουργίες ή χρησιμοποιούνται για την διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων «σφραγίδα». Μπορεί να είναι συνεδριακά κέντρα, ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, πολιτιστικά κέντρα, μουσεία, κ.λπ. Στις περισσότερες περιπτώσεις κατασκευάζονται κεντρικά, ως τμήμα του σχεδίου προσέλκυσης κεφαλαίων και ισχυρής πληθυσμιακής βάσης, στο κέντρο των πόλεων. Σε λίγες περιπτώσεις, η κατασκευή τους πραγματοποιείται σε περιοχές λιμανιών ή ναυπηγείων, που δεν χρησιμοποιούνται πλέον και τις μετατρέπουν σε πολιτιστικές, κατοικημένες ή εμπορικές περιοχές, ή σε γραφεία και κέντρα αναψυχής.

αστικής αναγέννησης και υποκίνησης της οικονομίας μιας πόλης» (Short, 1999, σ. 51).

- Οι αστικές περιοχές αποτελούν κέντρα τέχνης και πολιτισμού. Η ρητή σύνδεση μεταξύ πολιτιστικών στρατηγικών και αστικής αναγέννησης, είναι ιδιαίτερα εμφανής με τα έργα "ναυαρχίδες" που ορίζονται ως: *«σημαντικά, υψηλού προφίλ και κύρους οικοδομήματα, που διαδραματίζουν έναν σημαντικό και καταλυτικό ρόλο στην αστική αναγέννηση»* (Bianchini και άλλοι, 1992, σ. 245).

Όσον αφορά στην εικόνα της πόλης, τα έργα "ναυαρχίδες" είναι σημαντικά στην παροχή ενός ειδώλου στον αστικό χώρο (Holcomb, 1999), συμβάλλοντας στην εμπορευματοποίηση της πόλης (Smythe, 1994), καθώς επίσης και στην αστική αναγέννηση (Bianchini και λοιποί 1992, Hall 1998, Hannigan 1995, Knox 1991, Noon και λοιποί. 2000, Smythe 1994).

- Σημαντικά φεστιβάλ και εκδηλώσεις, εθνικής ή διεθνούς εμβέλειας, μπορούν να διαδραματίσουν καίριο ρόλο στην εκ νέου απεικόνιση της πόλης. Όντας κάποια πόλη, διοργανώτρια σημαντικών εκδηλώσεων, μπορεί να έχει σημαντικά οφέλη, όχι μόνο όσον αφορά στις δαπάνες των επισκεπτών, αλλά και λόγω *«της διαφημιστικής εκστρατείας που γίνεται από τα διεθνή μέσα στην νικήτρια πόλη»* (Fitzsimons, 1995, σ. 28). Πράγματι, ακόμη και η συμμετοχή σε διαγωνισμό διεκδίκησης της φιλοξενίας εκδηλώσεων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, οι Ιστιοπλοϊκοί αγώνες, ή ο τίτλος της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, εξωτερικεύει τις φιλοδοξίες της πόλης και μπορεί να συμβάλλει στη μεγάλη δημοσιότητά της και μόνο από τη συμμετοχή της (Ward, 1998). Φυσικά, αυτές οι προσεγγίσεις, συχνά συνδυάζονται με την επιτυχία στον διαγωνισμό, που θα αποτελέσει τον καταλύτη για οικοδομήσεις "ναυαρχίδων" ή/και για διάφορες πολιτιστικές στρατηγικές και πρωτοβουλίες.

Σε όλη την Ευρώπη, οι πολεοδόμοι, ανακάλυψαν και συνειδητοποίησαν ότι ο πολιτισμός ενισχύει την αξία των τόπων. Ο προσδιορισμός του πολιτισμού ως προϋπόθεση της αστικής ανάπτυξης, υποστηρίζεται σε μία μελέτη που δημοσιεύθηκε στη Μεγάλη Βρετανία το 1988 από τον Franco Bianchini και άλλους, με τίτλο *«Τα κέντρα πόλεων, πολιτισμοί πόλεων»* (Bianchini και λοιποί, 1988). Η μελέτη διερευνά τον ρόλο των τεχνών στην αστική ανανέωση και διατυπώνει σαφή έκκληση για την ενσωμάτωση των τεχνών στην τοπική ανάπτυξη, ως κατάλληλο μέσο αναγέννησης

των υποβαθμισμένων αστικών κέντρων. Αν και τα οράματα των συγγραφέων μπορεί να ήταν λίγο υπερβολικά, ιδεαλιστικά και αισιόδοξα, όσον αφορά στο κέρδος όσων επιδιώκουν την ανάπτυξη, επέστησαν σαφώς την προσοχή των πολιτικών και των φορέων σχεδιασμού, στον πολιτισμό, ως παραμελημένη διάσταση της αστικής ανανέωσης.

Σχετικά με την πολιτιστική πολιτική, ο Bianchini (1999) υποστηρίζει:

«Αυτό που χρειάζονται σήμερα οι πολεοδόμοι και οι πολιτικοί, ίσως είναι η δημιουργικότητα των καλλιτεχνών. Η δημιουργικότητα του να είσαι σε θέση να συνθέσεις, να δεις τις συνδέσεις μεταξύ του φυσικού, κοινωνικού, πολιτιστικού, πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος, και να αδράξεις τη σημασία όχι μόνο των «σκληρών» αλλά επίσης και των «ήπιων» υποδομών. Η γνώση για το πώς να χρησιμοποιήσεις τις «ήπιες» υποδομές [καθημερινή ρουτίνα της εργασίας και της ψυχαγωγίας, τοπικές λειτουργίες, περιρρέουσα ατμόσφαιρα, η αίσθηση των ανθρώπων ότι ανήκουν (...)] είναι κρίσιμη για την επιτυχή εκπλήρωση της πολιτικής» (Bianchini, 1999, σ. 42-43)

και επισημαίνει την σύγκλιση του πολιτιστικού με τον οικονομικό τομέα, για την οποία υποστηρίζει ότι βασίζεται στην χρήση στρατηγικών μάρκετιγκ (και πρόσφατα στρατηγικών επισήμανσης/branding). Η Garcia υποστηρίζει ότι μια επίπτωση των στρατηγικών αυτών, είναι ότι *«οι νέες προσεγγίσεις της πολιτιστικής πολιτικής υποθέτουν ότι οι επιχειρηματικές φιλοδοξίες πρέπει να εκτοπίσουν την αναψυχή και τις απαιτήσεις της τοπικής κοινότητας»* (Garcia, 2004a, σ. 316). Τέτοια ζητήματα, αποτελούν βασικό θέμα στη βιβλιογραφία περί μάρκετιγκ των τόπων, ιδιαίτερα όσον αφορά στα έργα γοήτρου (Loftman & Nevin, 1996) και τις «εκδηλώσεις σφραγίδα» (Boyle, 1997), όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο τίτλος της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης κ.λ.π. Το επίκεντρο της έρευνας στον συγκεκριμένο τομέα, αφορά σε ζητήματα όπως ο ρόλος αυτών των εκδηλώσεων στην αστική αναγέννηση (Garcia 2004a, 2004b, Phythian-Adams και λοιποί, 2008), στην κληρονομιά (Garcia, 2005, Phythian-Adams και λοιποί, 2008), στην εικόνα της πόλης μέσω των δραστηριοτήτων εμπορευματοποίησης (Richards & Wilson, 2004 Shukla και λοιποί, 2005, Sjøholt, 1999 Waitt, 1999 Ward, 1998) και στην εμπλοκή της διακυβέρνησης (Loftman & Nevin, 1996).

Για την κατανόηση της έννοιας του πολιτιστικού πολεοδομικού σχεδιασμού, απαιτείται μια πιο ολιστική κατανόηση της πολιτιστικής πολιτικής, που να διαπνέει και τον τομέα των τεχνών και τους οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς και περιβαλλοντικούς τομείς των πόλεων. Από αυτή την άποψη, οι φορείς χάραξης πολιτιστικής πολιτικής, πρέπει να είναι φιλόδοξοι στην προσέγγιση του πολιτιστικού μάρκετιγκ της πόλης και της πολιτιστικής επισήμανσης.

Προκειμένου όμως, να ενθαρρυνθεί μια από "κάτω προς τα επάνω" «ειδική» προσέγγιση, η έμφαση πρέπει να δίνεται στην εξασφάλιση συμμετοχικής πλατφόρμας για τις τοπικές κοινότητες, συμπεριλαμβάνοντας το μέσο πολίτη, τις αρχές και τους αρμόδιους πολιτιστικούς φορείς, ώστε να εκφράσουν τις απόψεις και τις προσδοκίες τους, που θα αποτιμηθούν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Βασικά συστατικά αυτής της πολιτικής, οφείλουν να είναι η διατήρηση του «τοπικού ελέγχου», η σφυρηλάτηση της «τοπικής ταυτότητας» και «η αίσθηση του τόπου» (Stevenson, 1998, σ. 103), για να αποφευχθεί έτσι, το αίσθημα της αλλοτρίωσης, της μη αντιπροσώπευσης, που πλαισιώνουν τις περισσότερες τρέχουσες προσεγγίσεις αναγέννησης και επισήμανσης των πόλεων και τις εμποδίζει να είναι ξεχωριστές, αξιόπιστες και μακροπρόθεσμα βιώσιμες.

Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν, ότι η βιωσιμότητα της αστικής αναγέννησης, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τη χρήση των νέων κτηρίων και των δημόσιων χώρων, από ποικίλους χρήστες. Τα "υψηλού" προφίλ έργα, που αγνοούν το ιστορικό πλαίσιο μιας περιοχής, τις ανάγκες και τα συμφέροντα των τοπικών κοινοτήτων (που μπορεί να είναι επιχειρήσεις, κατοικία, ή και τα δύο), είναι πιθανό να μην ευδοκιμήσουν. Η βιωσιμότητα, είναι κρίσιμη τόσο για εκείνους των οποίων η ποιότητα ζωής επηρεάζεται άμεσα από την επιτυχία ή την αποτυχία αυτών των πολιτιστικών πρωτοβουλιών, όσο και για εκείνους που έχουν επενδύσει σε αυτές.

1.2 Η Εξέλιξη της Πολιτιστικής Πολιτικής στην Ευρώπη: Ιστορική Αναδρομή

Από τη δεκαετία του '40 μέχρι τη δεκαετία του '60, η κυρίαρχη προσέγγιση της πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη, καθόριζε τον πολιτισμό ως προ-ηλεκτρονική τέχνη (Bianchini, 1999, σ. 37) και η επικρατούσα άποψη ήταν *«ο ορισμός του πολιτισμού ως σφαίρα χωριστή από, και ενεργά αντίθετη της, σφαίρας της υλικής παραγωγής και της οικονομικής δραστηριότητας»* (Garnham, 1983 στο Bianchini, 1999, σ. 37). Ο Bianchini αναφέρεται σε αυτήν την εποχή ως *«ηλικία της αναδημιουργίας»*, σημειώνοντας ότι ήταν μια περίοδος που χαρακτηρίστηκε από τις επιπτώσεις των παγκόσμιων πολέμων (Bianchini, 1999, σ. 36).

Η ίδια εγκατάλειψη της οικονομικής δυνατότητας των πολιτιστικών πολιτικών, συνεχίστηκε στη δεκαετία του '70 και τη δεκαετία του '80, *«όταν οι πολιτιστικές πολιτικές εξυπηρέτησαν κοινωνικές και πολιτικές ανάγκες παρά οικονομικές»* (Kong, 2000, σ. 386). Αυτή η περίοδος ορίζεται από τον Bianchini ως *«ηλικία της συμμετοχής»* (1999, σ. 37) και σηματοδοτεί την αρχή της χρήσης του πολιτισμού ως *«αναπόσπαστο τμήμα της αστικής πολιτικής»* (Kong, 2000, σ. 387), με το κέντρο της

πόλης να διαδραματίζει βασικό ρόλο ως «καταλύτης της αστικής ταυτότητας και της δημόσιας κοινωνικότητας» (Bianchini, 1993, σ. 10).

Εντούτοις, στα μέσα της δεκαετίας του '80, η έμφαση της πολιτιστικής πολιτικής ως μηχανισμού ενίσχυσης της κοινοτικής ανάπτυξης και ενθάρρυνσης της κοινωνικής συμμετοχής, αντικαταστάθηκε σταδιακά από την έμφαση στη δυνατότητα της πολιτιστικής πολιτικής, ως εργαλείου για την αστική οικονομία και τη φυσική αναγέννηση. Ο Bianchini αναφέρεται σε αυτήν την περίοδο, ως «ηλικία εμπορευματοποίησης της πόλης» (1999, σ. 38).

Ο Tibbot είναι υπέρ της επισήμανσης της πόλης, ως ουσιαστικού μηχανισμού μεγιστοποίησης του αναγεννητικού «αντίκτυπου» των πολιτιστικών προσπαθειών. Όπως υποστηρίζει:

«Εάν ένα πολιτιστικό πρόγραμμα πρόκειται να πετύχει στην αναγέννηση, είναι κρίσιμο ότι το επιτυγχάνει ως τμήμα μιας ολιστικής επισήμανσης προορισμού. Αυτό σημαίνει την προώθηση όχι μόνο των ιδιαίτερων θέλγητρων ενός προορισμού, αλλά όλων όσων περιβάλλουν τα ξεχωριστά θέλγητρα και τα κτήρια με την υποδομή που τα περιβάλλει, για να δημιουργηθεί ένα μοναδικό στίγμα προορισμού και η αίσθηση του τόπου. Το γενικό στίγμα, πρέπει να καθοδηγήσει το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και τη λειτουργία του προορισμού συνολικά. (...) Μόλις το επιτύχει αυτό, είναι σε θέση να τοποθετηθεί στο μυαλό των επισκεπτών, και έπειτα να διεκδικήσει το μερίδιο της αγοράς και όλα τα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από αυτό. Τα πολιτιστικά προγράμματα δίνουν τα συναισθηματικά «καύσιμα» για τα επιτυχή τοπόσημα. Και τα πολιτιστικά τοπόσημα μπορούν να υιοθετηθούν από τα εμπορικά προγράμματα αναγέννησης. Τελικά, τα σωστά προγραμματισμένα πολιτιστικά προγράμματα μπορούν να προσθέσουν σημαντική αξία στην αναγέννηση.» (Tibbot, 2002, σ. 73)

Η εισαγωγή των αστικών πολιτιστικών πολιτικών, ήταν πολύ πιο αργή από την τάση προς την εμπορευματοποίηση του αστικού πολιτισμού. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ήταν περίπου στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90, που οι ακαδημαϊκοί κύκλοι άρχισαν να συζητούν αυτό το θέμα. Πρωτοπόροι της συζήτησης ήταν οι Bianchini & Parkinson (1993) με τη δημοσίευση μιας συλλογής μελετών, που ερευνούσε μια σειρά δυτικοευρωπαϊκών πόλεων και υποστήριζε την επίδραση της πολιτιστικής πολιτικής στο πλαίσιο της αστικής αναγέννησης. Ο Franco Bianchini (1993, σ. 201-204) προσδιόρισε μια σειρά διλημάτων που παραμένουν επίκαιρα:

- τα «χωρικά διλήμματα», όπως οι εντάσεις μεταξύ του κέντρου των πόλεων και της περιφέρειας και του ρίσκου της gentrification
- «διλήμματα οικονομικής ανάπτυξης», όπως αυτό της ενθάρρυνσης της κατανάλωσης

- τα «πολιτιστικά διλήμματα χρηματοδότησης», όπως η «εφήμερη» δραστηριότητα των εκδηλώσεων και των φεστιβάλ ή η «μόνιμη» δραστηριότητα όπως οι υποδομές

Η σύγκλιση μεταξύ πολιτισμού και οικονομίας στον αστικό χώρο, τονίστηκε τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '90, με την επέκταση των τεχνικών μάρκετινγκ της πόλης και τον προοδευτικό μετασχηματισμό τους, σε στρατηγικές επισήμανσης της πόλης. Η εξέλιξη από το μάρκετινγκ των πόλεων σε μια ολιστική επισήμανσή τους, είχε σημαντικές επιπτώσεις στη χρήση του πολιτισμού. Ενώ το μάρκετινγκ περιορίστηκε στη χρήση επιλεγμένων πολιτιστικών στοιχείων μέσα στις προωθητικές εκστρατείες (Ashworth & Voogd, το 1995), η επισήμανση υπονοεί μια *«γενική επανατοποθέτηση της πόλης διεθνώς και δημιουργία σημαντικών αξιοθέατων»* (Ward, 1998 στο Evans, 2003, σ. 420), που *«προσπαθούν να συμφιλιώσουν τον ελεύθερο χρόνο, την επιχειρηματικότητα και τις απαιτήσεις και φιλοδοξίες της τοπικής κοινότητας, σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον»* (Evans, 2003, σ. 428).

Μία βασική διαπίστωση κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα, ήταν ότι, αν και οι πόλεις είχαν πάντα πολιτιστικές λειτουργίες, η εξέλιξη της -προσανατολισμένης στις υπηρεσίες-, παγκόσμιας οικονομίας, τοποθέτησε τον πολιτισμό στο κέντρο της αστικής ανάπτυξης και εκτόπισε τις παραδοσιακές έννοιες του πολιτισμού ως τέχνη και κληρονομιά, με την θεώρηση του πολιτισμού ως οικονομικό προτέρημα, ένα προϊόν με αγοραστική αξία και, υπό αυτήν τη μορφή, ενός παραγωγού εμπορεύσιμων πόλεων.

Ο Kong (2000, σ. 387) προσδιορίζει τέσσερα κύρια χαρακτηριστικά αυτού που ορίζει ως περίοδο «οικονομικής πολιτιστικής πολιτικής»:

- αυξανόμενη επένδυση σε απαιτούμενες υποδομές για πολιτιστική παραγωγή
- ανάπτυξη "ναυαρχίδων" (flagship) έργων τέχνης και εκδηλώσεων μεγάλης ακτινοβολίας, που συχνά συνδέονται με την τοπική κληρονομιά και την ενθάρρυνση του πολιτιστικού τουρισμού
- αναβίωση των αστικών δημόσιων χώρων
- σημαντική αύξηση των δημόσιων-ιδιωτικών συνεργασιών, για την αντιμετώπιση των αστικών προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένων των κατασκευαστών, των τραπεζών και των επιχειρήσεων εθνικής και διεθνούς σημασίας, αλλά και της πολιτιστικής παροχής στην πόλη

1.2.1 Συμβολή της "δημιουργικής τάξης" στην Αστική Αναγέννηση

Η αστική αναγέννηση που βασίστηκε στον πολιτισμό, έδωσε έμφαση τόσο στις πολιτιστικές όσο και στις "δημιουργικές"³ βιομηχανίες.

Πολλές πόλεις, λαμβάνοντας υπόψη την νέα πραγματικότητα, αναγκάστηκαν να ανταγωνιστούν μεταξύ τους, σε μια προσπάθεια να αναδείξουν την πολιτιστική, ανθρώπινη ή φυσική μοναδικότητά τους, τονίζοντας τα πλεονεκτήματά τους. Ο ανταγωνισμός αυτός μεταξύ των πόλεων, απεικονίζεται στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας, -που σήμερα έχουν αντικαταστήσει τις γραμμές μαζικής βιομηχανικής παραγωγής-, ιδιωτικές επενδύσεις και να γίνουν κέντρα πολιτισμού και τουρισμού, τόσο εθνικής, όσο και διεθνούς εμβέλειας. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός, οδήγησε πολλές πόλεις να προωθήσουν διαδικασίες αστικής αναγέννησης, με στόχο να δώσουν έμφαση στη μοναδικότητά τους και τη διαφοροποίησή τους από άλλες, με τον πολιτισμό να διαδραματίζει βασικό ρόλο σε αυτές τις διαδικασίες.

Η ομάδα δράσης της δημιουργικής βιομηχανίας, του *Τμήματος Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού*⁴, της Βρετανίας, πρότεινε έναν ορισμό για τις "δημιουργικές βιομηχανίες":

«εκείνες οι βιομηχανίες που βασίζονται στην ατομική δημιουργικότητα, την ικανότητα και το ταλέντο και έχουν δυνατότητες δημιουργίας πλούτου και θέσεων εργασίας, μέσω της παραγωγής και της εκμετάλλευσης της πνευματικής ιδιοκτησίας». (DCMS, 1988)

Η δημιουργική βιομηχανία, έχει στενές οικονομικές σχέσεις με άλλους τομείς όπως ο τουρισμός, η φιλοξενία εκδηλώσεων, τα μουσεία, οι γκαλερί, η κληρονομιά και ο αθλητισμός.

Ο ερευνητής Richard Florida, υποστηρίζει ότι η προσέλκυση πληθυσμού της "δημιουργικής τάξης", συμβάλλει στην αναγέννηση της πόλης. Στη "δημιουργική τάξη" περιλαμβάνει ανθρώπους που προσθέτουν οικονομική αξία στην πόλη, μέσω της δημιουργικότητά τους, όπως οι εργαζόμενοι υψηλής εξειδίκευσης, οι γιατροί, οι επαγγελματίες στη βιομηχανία της "γνώσης", όπως οι τομείς της υψηλής τεχνολογίας, των οικονομικών υπηρεσιών και του επιχειρηματικού μάνατζμεντ. Περιλαμβάνει επίσης στη "δημιουργική τάξη", τους ανθρώπους που δημιουργούν

³ Στις δημιουργικές βιομηχανίες περιλαμβάνονται: Διαφήμιση, Τηλεόραση, Ραδιόφωνο, Κινηματογράφος, Μουσική, Τέχνες τους θεάματος, Αρχιτεκτονική, Αγορά τέχνης & αντίκας, Σχέδιο μόδας, Εκδόσεις, Υπηρεσίες λογισμικού και ηλεκτρονικών υπολογιστών

⁴ Department of Culture, Media and Sports (DCMS)

τέχνη και πολιτισμό, όπως οι ζωγράφοι, οι γλύπτες, οι ηθοποιοί, οι τραγουδιστές, οι μουσικοί κ.α. Ισχυρίζεται ότι οι πόλεις που ανταγωνίζονται σήμερα για την προσέλκυση ανθρώπινου κεφαλαίου, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους, ότι συχνά ο τρόπος ζωής παίζει καθοριστικό ρόλο στην απασχόληση και οι άνθρωποι σήμερα αναμένουν περισσότερα από τον τόπο που ζουν. Επομένως, η πολιτιστική έλξη, πρέπει να αποτελεί κύριο μέλημα των πόλεων που θέλουν να προσελκύσουν ανθρώπινο κεφάλαιο και ιδιωτικές επενδύσεις. Υποστηρίζει ότι οι πόλεις που ψάχνουν τρόπους να επιταχύνουν τις διαδικασίες αναγέννησής τους, πρέπει να προσελκύσουν πληθυσμό "δημιουργικής τάξης" και να τους παρέχουν χώρο για να δημιουργήσουν. Οι πληθυσμοί αυτοί, δρουν ως «πολιτιστικοί πράκτορες» για την πόλη και συμβάλλουν στην επιτάχυνση των διαδικασιών αστικής αναγέννησης. Οι καλλιτέχνες, συχνά εγκαθίστανται στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της πόλης, λόγω των χαμηλών ενοικίων, προσελκύοντας όλο και περισσότερους καλλιτέχνες, που προκαλούν βαθμιαία την πολιτιστική, ανθρώπινη και αισθητική ανάπτυξη της περιοχής. Με αυτό τον τρόπο, χρησιμεύουν επίσης ως «πράκτορες της αστικής αναγέννησης», συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της περιοχής: γκαλερί, θέατρα, cafés, μπαρ κ.λ.π..

Από την άλλη πλευρά, ο ερευνητής Darren Smith, θεωρεί τους φοιτητές ως «πράκτορες της αστικής αναγέννησης». Πεποίθησή του είναι, ότι οδηγώντας τους φοιτητές στις παρηκμασμένες περιοχές της πόλης, μπορούν να χρησιμεύσουν ως μέσο, για να ξεκινήσει μια διαδικασία gentrification. Έπλασε και έναν πρόσθετο όρο, γνωστό ως "studentification". Η έρευνά του αποδεικνύει, ότι μια μεγάλη ομάδα φοιτητών, που συναντιέται σε ένα ορισμένο μέρος της πόλης, οδηγεί συχνά σε αύξηση των τιμών στέγασης, γεγονός το οποίο δημιουργεί νέες ευκαιρίες για επένδυση στην αγορά ακινήτων και μπορεί να οδηγήσει στη φυσική αποκατάσταση των κτηρίων. Επιπλέον, ο νέος πληθυσμός χρησιμεύει ως «πράκτορας ανάπτυξης και αναγέννησης» για τρεις πρόσθετους λόγους:

- ο πληθυσμός αυτός βγαίνει, "καταναλώνει" πολιτισμό, γεμίζει τους χώρους ψυχαγωγίας και δημιουργεί ζήτηση για πρόσθετους χώρους αναψυχής και εμπορικών λειτουργιών.
- το μεγαλύτερο ποσοστό αυτού του πληθυσμού, δεν διαθέτει ιδιωτικό όχημα και ως εκ τούτου είναι ο καταλληλότερος να κατοικήσει περιοχές του κέντρου της πόλης, σε μερικές από τις οποίες δεν επιτρέπεται η κυκλοφορία οχημάτων.

- ο νεότερος πληθυσμός είναι ζωηρός και δραστήριος, κάτι που συμβάλλει ακριβώς στην εικόνα που επιθυμούν να προβάλλουν οι πόλεις, ως τμήμα της διαδικασίας αναγέννησής τους.

1.3 Κριτική στην Πολιτιστική Αστική Αναγέννηση

Η θετική συμβολή, της τέχνης και του πολιτισμού στην αστική αναγέννηση, μπορεί να συνοψιστεί στα παρακάτω:

- αποτελεί εργαλείο ανάπτυξης της αίσθησης της κοινότητας μεταξύ των κατοίκων της πόλης και βοηθά στην αύξηση της υπερηφάνειας τους
- μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει τη σύνδεση μεταξύ ανθρώπων και τόπων, με συνέπεια την καλύτερη συντήρηση του δημόσιου χώρου
- μπορεί να προωθήσει την πολιτιστική ποικιλομορφία και με αυτόν τον τρόπο, υποστηρίζει την ενσωμάτωση των περιθωριακών ομάδων, ειδικά με την ενθάρρυνσή τους να συμμετάσχουν σε πολιτιστικά προγράμματα
- μπορεί να συνοδευτεί από εκπαιδευτικά προγράμματα ή να χρησιμοποιηθεί για να συμβολίσει ορισμένες εκπαιδευτικές αξίες
- έχει αξιοσημείωτη τουριστική πτυχή. Βοηθά στις προσπάθειες εμπορευματοποίησης της πόλης, βελτιώνοντας την εικόνα της, η οποία αποτελεί κίνητρο για την προσέλκυση επισκεπτών.

Ωστόσο, οι διαδικασίες αστικής αναγέννησης που βασίζονται στον πολιτισμό, αντιμετωπίζουν και μια προβληματική αντίφαση. Η προσέλκυση νέων καταναλωτών και επενδυτών, απαιτεί συχνά μεγάλες δημόσιες επενδύσεις, που είναι προσανατολισμένες περισσότερο στην παροχή υποδομών για τις νέες επιχειρήσεις και τους τουρίστες, παρά για τον τοπικό πληθυσμό.

Μια άλλη κριτική προσέγγιση, ενάντια στην πολιτιστική πολιτική αστικής αναγέννησης, υποστηρίζει ότι η εστίαση στα οικονομικά οφέλη του πολιτισμού, αποκλίνει την προσοχή από έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα: την επιρροή του πολιτισμού στις κοινωνικές δυνάμεις της πόλης, οι οποίες διαδραματίζουν επίσης, έναν σημαντικό ρόλο στην αστική πολιτική. Ένας ενδιαφέρων και πρωτότυπος αστικός πολιτισμός, μπορεί να συμβάλει στην προσέλκυση καινούργιων κατοίκων, αλλά από την άλλη, η επιτυχία αυτής της στρατηγικής, σημαίνει ακριβότερες τιμές ενοικίων και εκδίωξη των δημιουργών εναλλακτικού ή τοπικού πολιτισμού, μειώνοντας την πραγματική και αυθεντική πολιτιστική ποικιλομορφία της πόλης.

Μεγάλο μέρος της μεταμοντέρνας πολιτιστικής παραγωγής, σχεδιάστηκε για να πουλήσει το χώρο, ως τμήμα ενός πολιτιστικού πακέτου. Το αποτέλεσμα είναι ότι πολλές πόλεις προσπάθησαν να διαφοροποιηθούν, αλλά τελικά κατέληξαν να συμμετέχουν στην τμηματική αντιγραφή της κυρίαρχης πολιτιστικής ομοιογένειας. Οι πόλεις με ανεπτυγμένο εναλλακτικό πολιτισμό, έχουν ένα πλεονέκτημα έναντι των άλλων. Δεν χρειάζεται να αντιγράψουν τον κυρίαρχο ομοιογενή πολιτισμό, αλλά να επενδύσουν και να παράσχουν κίνητρα για την ανάπτυξη του υπάρχοντος, αυθεντικού, τοπικού πολιτισμού τους. Σε διάφορες πόλεις, η στάση απέναντι στον εναλλακτικό πολιτισμό, χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια να θεσμοθετηθεί η περιθωριοποίησή του και εκτείνεται από εκείνους που επιθυμούν να διατηρήσουν «την αυθεντικότητά του», σε εκείνους που υποστηρίζουν την εμπορευματοποίησή του.

Μία ακόμα αρνητική πτυχή της πολιτιστικής αναγέννησης των πόλεων, -ίσως η πιο σοβαρή-, αφορά στις σημαντικές κοινωνικές επιπτώσεις. Οι πολιτιστικές επεμβάσεις στο αστικό τοπίο, με τη μορφή είτε σημαντικών εγκαταστάσεων - μουσεία, γκαλερί, αίθουσες συναυλιών-, είτε υπαίθριων έργων τέχνης -τοπόσημων-, αποτελούν "μαγνήτες" ιδιωτικής επένδυσης. Η επένδυση αυτή στις αναπλασμένες περιοχές, διεκδικεί την κερδοφορία, -κυρίως από την ακίνητη περιουσία-, που οδηγεί αναπόφευκτα σε gentrification. Αυξάνονται οι τιμές των ενοικίων, οι κάτοικοι χαμηλών εισοδημάτων δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν οικονομικά και εκτοπίζονται. Αντίθετα προσελκύονται κάτοικοι μεσαίων εισοδημάτων ή οι ελίτ της πόλης, που είναι σε θέση να "καταναλώσουν" πολιτισμό, μεταβάλλοντας την δημογραφία της περιοχής. Όπως υποστηρίζει ο Smith (2003), τα αστικά προγράμματα αναγέννησης, εφαρμόζονται κάθε άλλο παρά για το όφελος της τοπικής κοινότητας. Επιδεινώνουν την αστική πόλωση μέσα στην πόλη, οι "εξευγενισμένες" περιοχές διαβρώνουν τον κοινωνικό ιστό και τα κοινωνικά προβλήματα απλά μετατοπίζονται από το ένα μέρος της πόλης στο άλλο, μαζί με τους εκτοπισμένους κατοίκους.

Τα διαφορετικά επιχειρήματα της κριτικής, θα μπορούσαν να συνοψιστούν σε μία σειρά βασικών επισημάνσεων, που οι φορείς χάραξης πολιτιστικής πολιτικής και οι πολεοδόμοι, θα ωφελούνταν από την εξέτασή τους, κατά την έναρξη σημαντικών αστικών ανοικοδομήσεων, είτε πρόκειται για μεγάλες πολιτιστικές εκδηλώσεις είτε για υποδομές επισήμανσης. Είναι κρίσιμη:

- η εξασφάλιση ότι η επένδυση κεφαλαίων και τα σχέδια οικοδόμησης έχουν

βιωσιμότητα και σχεδιάζονται εξ αρχής οι μακροπρόθεσμες δαπάνες

- η εξασφάλιση ότι όλα τα επίπεδα της τοπικής κοινότητας περιλαμβάνονται στις τοπικές διαβουλεύσεις. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η υπεροχή μιας "από πάνω προς τα κάτω" προσέγγισης στη λήψη αποφάσεων.
- η εξασφάλιση ότι η πολιτιστική επένδυση, δεν θεωρείται ως θέμα εισαγωγής προϊόντων παγκόσμιας κλάσης, αλλά μάλλον ως τρόπος διευκόλυνσης της δημιουργίας και της βιώσιμης παραγωγής τοπικού πολιτισμού, για τοπική "κατανάλωση" και εξαγωγή πολιτισμού.
- η εξασφάλιση ότι η πολιτιστική επένδυση, έλκει τους ανθρώπους και τις κοινότητες μαζί της, ώστε όταν θα συμβεί η αλλαγή του περιβάλλοντος να αποφευχθεί ο κίνδυνος να εγκαταλειφθούν οι άνθρωποι.
- η εξασφάλιση ότι η πολιτιστική επένδυση, αξιολογείται και μετριέται για τις πολιτιστικές επιπτώσεις της, καθώς επίσης και για τις οικονομικές και αναγεννητικές επιδράσεις της. Το τελευταίο απαιτεί έντονη υποστήριξη στην ανάπτυξη διαχρονικών μελετών, που θα παρακολουθούν την πρόοδο των επιπτώσεων και των κληρονομιών μακροπρόθεσμα –μετά από τα πρώτα πέντε έτη από τη λήξη του προγράμματος.

1.4 Αστική Ανάπλαση και Gentrification

Οι στρατηγικές πολεοδομικής ανάπλασης μέσω του πολιτισμού, προκαλούν μία από τις πιο επώδυνες κοινωνικές επιπτώσεις, -τη gentrification-, παράλληλα με τη θετική επίδραση στην κερδοφορία των επενδυτών, εξαιτίας της αύξησης της αξίας των ακινήτων. Στην περίπτωση εφαρμογής των πολιτικών αυτών, παρατηρείται κυρίως καθοδηγούμενη gentrification από τους ηγέτες των πόλεων, που αντικατοπτρίζει την θέλησή τους για την επανα-σήμανση της πόλης, με στόχο την προσέλκυση ιδιωτικού κεφαλαίου, αγνοώντας ή αδιαφορώντας για τη διατάραξη του κοινωνικού ιστού που προκαλείται.

Στις επόμενες παραγράφους γίνεται μία προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου της gentrification.

1.4.1 Ορισμός και Θεωρητική Προσέγγιση της Έννοιας "gentrification"

Ο όρος *gentrification* δημιουργήθηκε από την κοινωνιολόγο Ruth Glass στο Λονδίνο το 1964:

«Η μία μετά την άλλη, πολλές από τις εργατικές συνοικίες του Λονδίνου

είχαν δεχθεί την επιδρομή των μεσαίων τάξεων – ανώτερων και κατώτερων. Παλιοί, ταπεινοί στάβλοι και αγροικίες – δύο δωμάτια πάνω και δύο δωμάτια κάτω – έχουν εξαγοραστεί από εταιρείες μετά τη λήξη των μισθώσεών τους και έχουν γίνει κομψές ακριβές κατοικίες. Μεγαλύτερα βικτωριανά σπίτια, υποβαθμισμένα σε μια προηγούμενη ή πρόσφατη περίοδο – που είχαν χρησιμοποιηθεί ως οικοτροφεία ή καταλαμβάνονταν με άλλο τρόπο από πολλούς – έχουν αναβαθμιστεί άλλη μια φορά ξανά... Από τη στιγμή που αυτή η διαδικασία του «εξευγενισμού» ξεκινά σε μια περιοχή, συνεχίζει γρήγορα μέχρις ότου όλοι ή οι περισσότεροι των αρχικών κατόχων από την εργατική τάξη εκτοπιστούν και αλλάξει ο συνολικός κοινωνικός χαρακτήρας της περιοχής»

Σε πολλούς ορισμούς της gentrification, ο όρος χρησιμοποιείται περιοριστικά για την περιγραφή ενός φαινομένου σε ιστορικές περιοχές στα κέντρα των πόλεων, σε στενή σχέση με τις αναπλάσεις. Οι μεταβολές στην γεωγραφική εξάπλωση του φαινομένου, καθώς και οι πολιτικοοικονομικές εξελίξεις, συνέβαλαν σε μεταβολή του όρου ως προς τη σημασία του, ο οποίος συμπεριέλαβε πολλά ετερόκλητα φαινόμενα.

Οι Smith & Williams ορίζουν την gentrification ως εξής: «η *ανάπλαση εργατικών και εγκαταλελειμμένων κατοικιών και η μετατροπή μιας περιοχής σε γειτονιά μεσαίας τάξης*» (1986)

Ο Smith προτείνει ένα μεγάλο εύρος χρήσης του όρου:

«Πώς μπορούμε, μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μεταβαλλόμενων κοινωνικών γεωγραφιών, να ξεχωρίσουμε ικανοποιητικά ανάμεσα στην ανακαίνιση κατοικιών του 19ου αιώνα, την κατασκευή νέων πύργων ιδιωτικής κατοικίας, τα εγκαίνια φεστιβάλ και αγορών για να τραβήξουν τοπικούς και μη τοπικούς τουρίστες, τον πολλαπλασιασμό των wine bars -και των μπουτίκ για όλα τα αγαθά- αλλά και την κατασκευή μοντέρνων και μεταμοντέρνων κτηρίων γραφείων, δίνοντας δουλειά σε χιλιάδες επαγγελματίες που όλοι ψάχνουν ένα μέρος να ζήσουν (...) (N. Smith 1996, σ.39)»

Καταλήγοντας ότι ο όρος χρησιμοποιείται για την «*ταξική ανακατασκευή του αστικού κεντρικού τοπίου*» (N. Smith 1996: 39).

Στον Καναδά, στο Μεγάλο λεξικό ορολογίας του γραφείου Γαλλικής Γλώσσας του Κεμπέκ υπάρχει ο ορισμός:

«κοινωνικοοικονομική μεταβολή μιας ιστορικής αστικής γειτονιάς, η οποία επέρχεται με την εγκατάσταση μιας νέας τάξης κατοίκων, που ανακαινίζει το δομημένο περιβάλλον και ανεβάζει το βιοτικό επίπεδο»

Ο ίδιος οργανισμός το 2004 προτείνει τη χρήση του γαλλικού όρου *embourgeoisement* σε αντίθεση με τον αγγλικό όρο *gentrification*.

Σε αντίθεση με αυτή τη θεώρηση, στη Γαλλία οι Pincon & Pincon-Charlot (2004) προτιμούν τον αγγλικό όρο που περιγράφει «ένα φαινόμενο ταυτόχρονα υλικό, κοινωνικό, και πολιτιστικό» και προτείνουν να αγνοηθεί η προέλευσή του από

to gentry:

«Ο όρος *embourgeoisement* δεν είναι ικανοποιητικός για να περιγράψει την άφιξη των μεσαίων και ανώτερων τάξεων σε περιοχές που κάποτε υπήρξαν λαϊκές. Δεν είναι αστοί που έχουν κληρονομήσει σημαντικό οικογενειακό κεφάλαιο αυτοί που έρχονται να κατοικήσουν τη Βαστίλη και ακόμη λιγότερο τη Goutte d' Or. [...] Υπό την προϋπόθεση να ξεχάσουμε την αγγλική έννοια του gentry, που περιγράφει τους ευγενείς της γης, ο όρος «gentrification» εμπεριέχει μικρότερο κίνδυνο ανακρίβειας [approximation] από το «embourgeoisement». (Pincon & Pincon-Charlot 2004:55)

Ενώ σε παλιότερα ιταλικά κείμενα συναντάμε τον όρο *imborghesimento*, επικρατούν τελικά με άμεσο δανεισμό από τα αγγλικά και στα ιταλικά και στα ισπανικά οι όροι *gentrificazione* και *gentrificación* (Rodríguez et al. 2002)

Στα γερμανικά διατηρείται ο όρος *Gntrifikation*, τον οποίο οι Haubermann και Siebel το 2004 ορίζουν ως:

«(...) διαδικασία αύξησης της αξίας μιας αστικής περιοχής που συνδέεται με την άνοδο του κοινωνικού status των κατοίκων της»

Ως προς την ελληνική μετάφραση έχουν προταθεί: «εξωραϊσμός» και «αναβάθμιση/εξευγενισμός».

1.5 Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Οι ερμηνευτικές προσπάθειες του φαινομένου στη βιβλιογραφία, διαχωρίζονται σε δύο βασικές γραμμές: την πλευρά της προσφοράς (μαρξιστική θεώρηση) και την πλευρά της ζήτησης (φιλελεύθερη θεώρηση):

- Βασική έννοια της μαρξιστικής θεώρησης είναι ότι συγκεκριμένες δομές της καπιταλιστικής οργάνωσης της πόλης οδηγούν σε *gentrification*. Από τους πρώτους (1979) που ανέπτυξε τη μαρξιστική θεώρηση ήταν ο N. Smith. Σε μια σειρά από κείμενα καταγράφει και αναλύει το φαινόμενο τόσο στην τοπική του όσο και στην παγκοσμιοποιημένη του διάσταση. Για τον Smith η λεγόμενη «αναγέννηση» των πόλεων ή η επιστροφή των κατοίκων στα αστικά κέντρα έχει ως κινητήρια δύναμη το κεφάλαιο και όχι τους ανθρώπους (1979a). Αποτελεί επενδυτικό φαινόμενο, με σημαντικές συνέπειες στις καταναλωτικές δραστηριότητες της ανώτερης τάξης.

Η όλη διαδικασία εξηγείται μέσα από την συσσώρευση κεφαλαίου και την ανάγκη επανεπένδυσής του. Σε φάσεις που η συγκυρία το επιτρέπει, η επένδυση γίνεται στη γη, και συγκεκριμένα σε μέρη που έλειπε μέχρι τότε. Πρόκειται δηλαδή για μια κυκλική κίνηση ανάμεσα στην απο-επένδυση και επανεπένδυση (*disinvestment-reinvestment*).

Κεντρικό σημείο αποτελεί η διατύπωση της θεωρίας περί «χάσματος ενοικίων». Ο Smith εξετάζει υποβαθμισμένες περιοχές της Νέας Υόρκης με χαμηλά ενοίκια, πολύ χαμηλότερα από αυτά που θα μπορούσε να απαιτήσει ο ιδιοκτήτης αν το κτίριο ήταν ανακαινισμένο. Όταν το χάσμα αυτό αυξηθεί σημαντικά λόγω της διαρκούς υποβάθμισης του κτιρίου, ώστε να δημιουργήσει πίεση, ο ιδιοκτήτης επενδύει ανακαινίζοντάς το, με φυσικό επακόλουθο την αύξηση του ενοικίων και την έξωση των μέχρι τότε ενοικίων.

- Η φιλελεύθερη θεώρηση (από την πλευρά της ζήτησης), επιμένει ότι οι άνθρωποι δεν είναι μόνο παθητικά αντικείμενα της μοίρας τους ή κάποιων δομών έξω από αυτούς, αλλά έχουν σχετική ελευθερία επιλογών.

Τη δεκαετία του 1970, πολλοί ερευνητές μελετώντας τον Καναδά, έδωσαν ενδιαφέροντα στοιχεία και τη δική τους ερμηνεία για τη gentrification, η οποία παρεκκλίνει σημαντικά από την μαρξιστική θεώρηση του N. Smith. Κυρίως τρία ονόματα είναι συνδεδεμένα με αυτή την τάση: ο John Caulfield (στις έξι μεγαλύτερες πόλεις του Καναδά), ο David Ley (στο Τορόντο) και η Damaris Rose στο Μόντρεαλ.

Το 1986, ο David Ley δημοσιεύει ένα άρθρο με τον τίτλο «Εναλλακτικές ερμηνείες για την αστική gentrification: μια αξιολόγηση από τον Καναδά». Σε αυτό προσφέρει τέσσερις πιθανές εξηγήσεις για την gentrification, τις οποίες μελετάει εμπειρικά αλλά και με πολύ κριτική σκοπιά στις καναδικές πόλεις: τη δημογραφική αλλαγή, μεταβολές στην αγορά κατοικίας, την πολιτιστική και καταναλωτική αξία των αστικών κέντρων και, τέλος, τις μεταβολές στην οικονομική βάση. Πιο αναλυτικά: το λεγόμενο μεταπολεμικό baby boom δημιουργεί μια πολυάριθμη ηλικιακή ομάδα 25-30 ετών μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970, κάτι που προκαλεί μεγάλη πίεση στην αγορά κατοικίας. Ταυτόχρονα μικραίνει το μέγεθος των νοικοκυριών, ενώ ολοένα και περισσότερες γυναίκες μπαίνουν στην αγορά εργασίας. Η αγορά κατοικίας στα προάστια του Καναδά φτάνει σε πολύ ψηλές τιμές και έτσι για πολλούς νέους τα κέντρα των πόλεων είναι η δεύτερη επιλογή τους, τα οποία είναι πολύ ελκυστικά για ένα διαφορετικό lifestyle, σημαντικά χαρακτηριστικά του οποίου είναι η διασκέδαση και η κατανάλωση. Τέλος, η μεταβολή της οικονομίας, με την ανάπτυξη των υπηρεσιών και την αύξηση του αριθμού των εργαζομένων σε αυτή, δημιουργεί μια καινούργια ομάδα μέσα στη μεσαία τάξη της πόλης. Ο Ley καταλήγει ότι από τις καναδικές πόλεις λείπει κάθε ένδειξη που να στηρίζει τη θεωρία του χάσματος ενοικίων.

Ακολουθώντας την ίδια λογική, ψάχνοντας δηλαδή να δει ποιοι είναι αυτοί και αυτές που ψάχνουν κατοικία στα κέντρα των πόλεων, η Damaris Rose (Rose 1984,1989, Rose & LeBourdais 1986) βρίσκει μια σημαντική ομάδα που ονομάζει «περιθωριακούς εξευγενιστές» (marginal gentrifiers). Πρόκειται κυρίως για γυναίκες, μονογονεϊκά νοικοκυριά και μεσαία εισοδήματα με «περιθωριακή απασχόληση». Γι' αυτές τα κέντρα των πόλεων παρέχουν εξυπηρετήσεις και δίκτυα αλληλοβοήθειας, που δεν είναι υπαρκτά με την ίδια πυκνότητα στα προάστια.

Σήμερα οι μελετητές συνδυάζουν και τις δύο πλευρές του φαινομένου - φυσικά ο καθένας δίνοντας το δικό του κέντρο βάρους σε καθεμία. Μπορούμε δηλαδή να αναγνωρίσουμε στην gentrification ένα φαινόμενο έλξης/ώθησης: η προσφορά τραβάει από τη μία και η ζήτηση σπρώχνει από την άλλη. Από τη μία μεριά εξελίξεις στις πολιτικοοικονομικές δομές προξενούν μια πίεση στην αγορά κατοικίας, και από την άλλη κοινωνικές μετατροπές γεννούν αυτούς τους χρήστες που θα κινηθούν μέσα σε αυτό το πλαίσιο και θα αξιοποιήσουν προς όφελος τους τις νέες συνθήκες. Ή, όπως το διατύπωσε πολύ ξεκάθαρα ο Redfern (2003), «οι εξευγενιστές εξευγενίζουν όχι γιατί πρέπει, αλλά γιατί μπορούν».

Σχετικά με τα κέντρα πόλεων των Ηνωμένων Πολιτειών, οι J.K. Brueckner και S.S. Rosenthal αναφέρουν στο άρθρο τους με τίτλο: "*Gentrification and Neighborhood Housing Cycles: Will America's Future Downtowns Be Rich?*", ότι η ηλικία του κτιριακού αποθέματος κατοικίας επηρεάζει την επιλογή εγκατάστασης. Έτσι καθώς οι πόλεις «γερνούν», το κτιριακό απόθεμά τους φθείρεται και αντικαθίσταται από καινούργιες κατοικίες στο κέντρο. Τα υψηλά εισοδήματα εγκαθίστανται στα κέντρα των πόλεων απολαμβάνοντας νέες κατοικίες, μικρό χρόνο (και κόστος) καθημερινής μετακίνησης από και προς την εργασία τους και εγγύτητα σε μεταφορικές υποδομές. Επίσης οι εύπορες οικογένειες που εγκαθίστανται στα κέντρα των πόλεων, απαιτούν ανέσεις -όπως η σχολική υποδομή-, οι οποίες με τη σειρά τους μπορεί να προσελκύσουν περισσότερα νοικοκυριά υψηλού εισοδήματος και έτσι να οδηγήσουν σε «πλούσια» κέντρα πόλεων. Οι διαδικασίες αυτές, πιθανά να μπορούν να προκαλέσουν μέχρι ένα ορισμένο βαθμό gentrification.

1.6 Ερμηνεία του Φαινομένου

Το φαινόμενο της gentrification έχει μελετηθεί από πολλούς επιστήμονες: γεωγράφους, κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους, οικονομολόγους. Όποιες ερμηνείες και περιεχόμενο και να δίνονται στο φαινόμενο, αναδεικνύεται πάνω απ' όλα η χωρική του διάσταση. Αφορά σε συγκεκριμένο χώρο και δεν μπορεί να ερμηνευτεί

με τον ίδιο τρόπο από το ένα χωρο-κοινωνικό πλαίσιο στο άλλο.

Ως χωρικό φαινόμενο λοιπόν, απασχολεί κυρίως τους γεωγράφους. Αφορά κυρίως σε κεντρικές αστικές περιοχές, και πιο συγκεκριμένα στα ιστορικά κέντρα των πόλεων, στα οποία αναφέρεται και το μεγαλύτερο μέρος της εμπειρικής έρευνας. Εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της «επιστροφής στην πόλη». Τα τμήματα της πόλης στα οποία επιστρέφουν οι κάτοικοι δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέονται με την ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου, την ανακάλυψη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και την εμπορευματοποίησή της. Συνδέεται άμεσα με τις αναπλάσεις ή και με νέες κατασκευές στο εσωτερικό αυτών των περιοχών, σε συνδυασμό με οικονομικές δομές, τη συσσώρευση κεφαλαίου και την ανάγκη επανεπένδυσης του.

Ως οικονομικό φαινόμενο, συνδέεται άμεσα με το κέρδος και την κινητικότητα του κεφαλαίου, τις διαφορές στην πραγματική και την εν δυνάμει γαιοπρόσοδο και το χάσμα ενοικίων. Συνδέεται όμως και με μεταβολές στο εσωτερικό των μεσαίων στρωμάτων, που δεν επιτρέπουν μονόπλευρες ερμηνείες αποκλειστικά στη βάση των κοινωνικών τάξεων. Αυτές μπορεί να είναι σύνθετες διαδικασίες αμφισβήτησης του τρόπου ζωής και κατανάλωσης ή των σχέσεων ηγεμονίας ανάμεσα στα φύλα, ή και η διεκδίκηση διαφορετικών σεξουαλικών ταυτοτήτων. Καθώς η έννοια περιέχει πάντοτε το στοιχείο της κατάκτησης νέου χώρου, φέρει με αυτό τον τρόπο μια εγγενή επιθετικότητα. Δηλαδή η συγκρότηση συλλογικής ταυτότητας (και) μέσα από το χώρο μπορεί να είναι συγκρουσιακή και να συμβαίνει σε βάρος άλλων, λιγότερο προνομιούχων ομάδων, που (αυτο)προσδιορίζονται με διάφορα κριτήρια.

Έχουμε μια σειρά από παραμέτρους που μεταβαλλόμενες, επηρεάζουν την ταχύτητα, την έκταση, ίσως και τη φύση της gentrification από τον ένα χώρο στον άλλο:

- η οργάνωση του κράτους και η έκταση του κρατικού μηχανισμού, οι θεσμικές αλλά και οι παραδοσιακές δυνατότητες παρέμβασης και το ιδιοκτησιακό καθεστώς, μπορούν να την επιταχύνουν ή να την επιβραδύνουν (Bernt & Holm 2002).
- η ιστορία της αμφισβήτησης, των κοινωνικών κινημάτων και συγκρούσεων, που τη διευκολύνουν ή τη δυσκολεύουν, έχει σε κάθε τόπο τις ιδιαιτερότητες της (Smith 2002).
- ο τρόπος που κατασκευάζονται κοινωνικά οι άντρες και οι γυναίκες (Bondi 1999), ο τρόπος ένταξης των φύλων στην αγορά εργασίας (Smith 1996,

Kofman 1998, Islam 2005), οι διαφορετικές κοινωνικές αντιλήψεις και πρακτικές ως προς την οικογένεια, το φύλο και τη σεξουαλικότητα (Kirby & Hay 1997) καθορίζουν και το ρόλο τέτοιων παραμέτρων στη μελέτη και ερμηνεία του.

1.7 Διαδικασία - Φάσεις της gentrification και Ταυτότητα των gentrifiers

Αν και ακούγεται απλό, η gentrification εμφανίζεται ως διαδικασία που αποκτά ταχύτητα με την πάροδο του χρόνου. Το πρώτο βήμα της διαδικασίας έγκειται στους αστικούς "πρωτοπόρους". Αυτοί είναι άνθρωποι που κινούνται σε παρηκμασμένες περιοχές με δυνατότητα αναδιαμόρφωσής τους. Οι αστικοί "πρωτοπόροι" είναι συνήθως καλλιτέχνες, δημιουργικές επιχειρήσεις που αναζητούν φτηνό βιομηχανικό χώρο εργασίας, οι οποίοι είναι ανεκτικοί στα προβλήματα που συνδέονται με το κέντρο της πόλης.

Αλλά δεν είναι μόνο τα φτηνά ενοίκια και τα μεγάλα κενά κτήρια που κινητοποιούν τη συγκέντρωση καλλιτεχνών. Μια έντονη αίσθηση της ιστορίας, η ενσωματωμένη τοπική κουλτούρα και ταυτότητα, είναι επίσης ελκυστική στους δημιουργικούς ανθρώπους, που ποθούν την αυθεντικότητα και την ωμή πραγματικότητα. Με την πάροδο του χρόνου, η στο παρελθόν υποβαθμισμένη περιοχή αρχίζει να απογειώνεται. Για τους εργολάβους εμφανίζεται μια ευκαιρία, τα ενοίκια αρχίζουν να αυξάνονται και προτού περάσει πολύς καιρός η περιοχή γεμίζει θεματικά μπαρ, ακριβά εστιατόρια και λοφτ.

Ως συνέπεια αυτών, οι τιμές ανεβαίνουν και οι υφιστάμενοι κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος στερούνται ανταγωνιστικότητας και αντικαθίστανται από ανθρώπους μέσων και ανώτερων εισοδημάτων. Οι νέοι κάτοικοι απαιτούν περισσότερες ανέσεις και το απόθεμα κατοικίας και επιχειρήσεων αλλάζει για να τους εξυπηρετήσει, αυξάνοντας πάλι τις τιμές. Οι αυξανόμενες τιμές εξαναγκάζουν σε εγκατάλειψη τον υπολειπόμενο πληθυσμό χαμηλού εισοδήματος, προσελκύονται περισσότεροι άνθρωποι μέσου και ανώτερου εισοδήματος, χάνεται η διακριτική ποιότητα του τόπου που θεωρήθηκε ελκυστική εξαρχής στους αστικούς "πρωτοπόρους", διαιωνίζοντας τον κύκλο της gentrification⁵.

Στην πλειοψηφία τους οι μελετητές συμφωνούν για την ύπαρξη φάσεων στη διαδικασία της gentrification:

⁵ Briney, A., (2009), «The Controversial Topic of Gentrification and Its Impact on the Urban Core», στην ιστοσελίδα www.geography.about.com/od/urbaneconomicgeography/a/gentrification.htm

- η πρώτη φάση αφορά στην εγκατάλειψη του κέντρου των πόλεων από τα μεσαία στρώματα και στην προαστικοποίηση των μεγάλων πόλεων. Τα μεσαία στρώματα κατακτούν τα προάστια, ενώ τα κέντρα των πόλεων κατοικούνται από κατώτερα στρώματα.
- η δεύτερη φάση προϋποθέτει τη διόγκωση ή τη μεταβολή των μεσαίων στρωμάτων (που ζουν στα προάστια) και τη γένεση στο εσωτερικό τους μιας νέας υπο-ομάδας, που αμφισβητεί τον τόπο και τρόπο ζωής της.
- η τρίτη φάση είναι η επιστροφή της υπο-ομάδας της μεσαίας τάξης στην πόλη, στις περιοχές που κατά την πρώτη φάση εγκαταλείφθηκαν.
- η τέταρτη φάση είναι αυτή όπου οι πιο εύπορες ομάδες, οι κατεξοχήν εξευγενιστές (gentrifiers), αντικαθιστούν με τη σειρά τους το πρώτο κύμα των «πιονιέρων».

Μπορούμε λοιπόν να μιλήσουμε για δυο βασικά κύματα gentrification:

- κατά το πρώτο, εισβάλλουν στην περιοχή οι «πιονιέροι», που ίσως διαθέτουν άλλου τύπου κεφάλαιο εκτός από οικονομικό. Το νέο lifestyle που φέρνουν δημιουργεί νέες ανάγκες κατανάλωσης, διασκέδασης και κατοικίας, ενώ μεταβάλλεται ταυτόχρονα και η συμβολική σημασία της περιοχής.
- κατά το δεύτερο, εισβάλουν οι κατεξοχήν εξευγενιστές, που διαθέτουν και το οικονομικό κεφάλαιο, και οι «πιονιέροι», παραχωρούν τη θέση τους στο δεύτερο κύμα των μεσαίων στρωμάτων.

Προσπαθώντας να ορίσει κάποιος τους εξευγενιστές, αυτό που δημιουργεί μεγάλη δυσκολία είναι ο ορισμός της «μεσαίας τάξης». Έχει παρατηρηθεί σχεδόν από όλους τους ερευνητές, πως οι πρώτοι εξευγενιστές συχνά δεν έχουν το οικονομικό κεφάλαιο για να χαρακτηριστούν έτσι. Πρόκειται συχνά για καλλιτέχνες ή φοιτητές με χαμηλά εισοδήματα. Με την άνοδο όμως της νέας οικονομίας (new economy) στη δεκαετία του 1990, εμφανίζονται ολοένα και περισσότεροι νέοι εργαζόμενοι στα λεγόμενα δημιουργικά επαγγέλματα: πρόκειται για άτομα που απασχολούνται σε νέους τομείς της οικονομίας (νέες τεχνολογίες, επικοινωνία, διαφήμιση και design). Από κοινωνιολογική σκοπιά πρόκειται για ομάδες που κατατάσσονται σε ένα εύρος επαγγελματικών κατηγοριών: από τα ενδιάμεσα επαγγέλματα μέχρι τα στελέχη επιχειρήσεων και ανώτερα διανοούμενα επαγγέλματα. Από άποψη status μιλάμε για ένα εύρος ανάμεσα σε μισθωτούς του δημοσίου και διευθυντές εταιρειών.

1.8 Κόστη και Οφέλη από τη Gentrification

Λόγω των δραστικών αλλαγών που προκαλούνται σε μια γειτονιά από τη gentrification, υπάρχουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις. Οι κριτικοί της gentrification υποστηρίζουν συχνά ότι οι εμπορικές και οικιστικές κατασκευές σε μια περιοχή είναι πάρα πολύ ογκώδεις μετά από την αναδιαμόρφωση. Ως συνέπεια αυτών των μεγάλων κτιρίων, υπάρχει απώλεια αστικής αυθεντικότητας και οι gentrified περιοχές γίνονται μια βαρετή "μονοκαλλιέργεια" με ενιαία αρχιτεκτονική. Υπάρχει επίσης η ανησυχία ότι οι μεγάλες κατασκευές επισκιάζουν οποιαδήποτε ιστορικά κτήρια έχουν απομείνει στις περιοχές.

Η μεγαλύτερη κριτική της gentrification⁶ είναι η εκτόπιση των αρχικών κατοίκων από τις αναδιαμορφωμένες περιοχές. Δεδομένου ότι οι gentrified περιοχές συχνά βρίσκονται στον ξεπεσμένο αστικό πυρήνα, οι κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος τελικά απαξιώνονται και καταλήγουν -μερικές φορές- χωρίς να έχουν μέρος να πάνε. Επιπλέον, απαξιώνονται οι αλυσίδες λιανικής, οι υπηρεσίες, και τα κοινωνικά δίκτυα, και αντικαθίστανται με πολυτελέστερο λιανικό εμπόριο και υπηρεσίες. Αυτή η πτυχή της gentrification προκαλεί και την περισσότερη ένταση μεταξύ κατοίκων και κατασκευαστών.

Η Gentrification έχει αρνητικές επιπτώσεις κυρίως στους κατοίκους που εκτοπίζονται διότι⁷:

- Αυξάνει την έλλειψη στέγης, γιατί είναι οικονομικά δύσκολο και μερικές φορές αδύνατον να βρουν νέα κατοικία και να πληρώσουν για την μετακόμιση
- Μπορεί να προκαλέσει σύγχυση στα παιδιά -τα παιδιά που μετατοπίζονται πρέπει να αλλάξουν σχολείο, γεγονός που μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στην απόδοσή τους στο σχολείο, για να μην αναφέρουμε στην καλή συναισθηματική τους κατάσταση και στην αίσθηση του σταθερότητας.
- Συνωστισμός -αυτό μπορεί να συμβεί επειδή οι οικογένειες αναγκάζονται μερικές φορές συγκατοικήσουν
- Εκτοπισμένοι ηλικιωμένοι -πρέπει να αφήσουν τα σπίτια και τις κοινότητές τους που ήταν εξοικειωμένοι και αισθάνονταν ασφαλείς.

⁶ Briney, A., (2009), «The Controversial Topic of Gentrification and Its Impact on the Urban Core», στην ιστοσελίδα www.geography.about.com/od/urbaneconomicgeography/a/gentrification.htm

⁷ Morgan, A., «Gentrification: Both Sides of the Story», στην ιστοσελίδα <http://www.west.asu.edu/SouthPhoenix/SPhx2002/morgan/essay.ht>

- Κόστος Μετακόμισης –η εγκατάσταση σε νέο μέρος είναι ακριβή και συναισθηματικά και οικονομικά, ειδικά επειδή είναι συχνά σε κατώτερης ποιότητας κατοικία. Περισσότερος χρόνος και χρήμα πρέπει να ξοδευτεί από τους εκτοπισμένους κατοίκους για να ταξιδέψουν από και προς την εργασία τους.
- Απώλεια εργασίας ή αλλαγή εργασίας, λόγω του χρόνου μετακίνησης.
- Συναισθηματικό στρες -τα εκτοπισμένα άτομα μπορεί να βιώσουν αρνητικά συναισθήματα όπως στρες, άγχος και κατάθλιψη, λόγω των αναγκαστικών και ανεπιθύμητων αλλαγών στις ζωές τους

Παρά αυτές τις κριτικές εν τούτοις, υπάρχουν διάφορα οφέλη από τη gentrification⁸. Επειδή συχνά οδηγεί τους ανθρώπους να κατέχουν τα σπίτια τους αντί να τα νοικιάζουν, μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερη σταθερότητα στην περιοχή. Δημιουργεί επίσης αυξανόμενη ζήτηση για κατοικία και έτσι υπάρχει λιγότερη κενή ιδιοκτησία. Τέλος, οι υποστηρικτές της gentrification λένε ότι λόγω της αυξανόμενης παρουσίας κατοίκων στο κέντρο της πόλης, οι επιχειρήσεις ωφελούνται επειδή υπάρχουν περισσότεροι άνθρωποι που καταναλώνουν στην περιοχή.

Αν και αντιμετωπίζεται ως θετικό ή αρνητικό φαινόμενο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι gentrified περιοχές γίνονται σημαντικά τμήματα της δομής των πόλεων παγκοσμίως.

⁸ Briney, A., (2009), «The Controversial Topic of Gentrification and Its Impact on the Urban Core», στην ιστοσελίδα www.geography.about.com/od/urbaneconomicgeography/a/gentrification.htm

Κεφάλαιο 2. Φιλοξενία πολιτιστικών εκδηλώσεων μεγάλης κλίμακας και αστική αναγέννηση - Μέγα-γεγονότα ως αστικό φαινόμενο

Σε πολλές πόλεις παγκοσμίως, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά, ο πολιτισμός, συμμετείχε ποικιλοτρόπως στο δημόσιο χώρο, είτε ως έκφραση της τοπικής κοινωνίας, είτε ως κυρίαρχο συστατικό μιας στρατηγικής αστικής οικονομικής ανάπτυξης, στο πλαίσιο της φιλοξενίας μίας εκδήλωσης "σφραγίδα"⁹ εθνικής ή διεθνούς ακτινοβολίας, που θα δράσει ως καταλύτης, για την φυσική τους αναγέννηση, την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων και επισκεπτών, την ώθηση της νέας οικονομικής τους βάσης και την ελκυστικότητά τους ως τόποι ποιοτικής διαβίωσης.

Οι μέγα-εκδηλώσεις -όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες ή μια Παγκόσμια Έκθεση-, είναι μεγάλης κλίμακας, βραχυπρόθεσμες πολιτιστικές εκδηλώσεις, παγκόσμιας ακτινοβολίας, με στόχο την ενθάρρυνση της τοπικής και περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης, λόγω της προσέλκυσης επενδύσεων, τουρισμού και της προσοχής των μέσων ενημέρωσης, στην πόλη υποδοχής τους. Οι πόλεις αποδίδουν μεγάλη σημασία στα οικονομικά οφέλη που αποφέρει η φιλοξενία μιας μέγα-εκδήλωσης, στο εισόδημα και στην αύξηση του τουρισμού.

Σύμφωνα με τον Ritchie τα μέγα-γεγονότα είναι:

«περιορισμένης διάρκειας, που πραγματοποιούνται πρώτιστα για να βελτιωθεί η ευαισθητοποίηση, η ελκυστικότητα και η αποδοτικότητα του τουριστικού προορισμού, βραχυπρόθεσμα ή/και μακροπρόθεσμα» (1984, σ. 2 στο Hall, 1989b).

Ο Getz, παρέχει πιθανώς τον καλύτερο ορισμό, όταν λέει ότι τα μέγα-γεγονότα:

«μέσω του μεγέθους και της σημασίας τους, παράγουν εξαιρετικά υψηλά επίπεδα τουρισμού, κάλυψη από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης, γόητρο ή οικονομικό αντίκτυπο, για την κοινότητα ή τον προορισμό υποδοχής» (1997, σ. 6, 2000, σ. 210).

Ο Roche υποστηρίζει ότι «τα μέγα-γεγονότα είναι βραχυπρόθεσμα γεγονότα με μακροπρόθεσμες συνέπειες για τις διοργανώτριες πόλεις» (1994, σ. 1).

Ωστόσο, ενώ τα μέγα-γεγονότα μπορεί να είναι ευκαιρία για την ανάπτυξη μιας πόλης, είναι άτοπο να σκεφτούμε την πολιτιστική πολιτική, μόνο από την άποψη του οικονομικού οφέλους. Ο πολιτισμός, ο χώρος και η οικονομία διασυνδέονται. Τα μέγα-γεγονότα αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της αλληλεξάρτησης.

⁹ Ο όρος αφορά στα "mega-event". Αποδίδεται και με τους όρους μέγα-γεγονός, ή μέγα-εκδήλωση.

Ειδικά εάν ενσωματώνονται σε μια στρατηγική ανάπλασης (Hall, 1997, σ. 77-78), μπορούν να είναι καταλύτες για την αλλαγή *«πείθοντας τους ανθρώπους να εργαστούν για κοινό σκοπό με γρήγορους ρυθμούς»* (Law, 1993, σ. 107).

Οι εκδηλώσεις "σφραγίδα" όπως τα μέγα-γεγονότα, *«είναι οι νέοι εικονικοί οικοδόμοι μας»* (Burns & Mules, 1986, στο Hall 1989a, σ. 21), διότι αποτελούν εγγενές συστατικό της εμπορευματοποίησης ενός τόπου. Θεωρούνται βασική προϋπόθεση, για την προσέλκυση τουρισμού, την αύξηση της απασχόλησης και για την εθνική και διεθνή διάκριση της κοινωνίας υποδοχής. Ο Hall υποστηρίζει ότι απαιτούν προσεκτικό σχεδιασμό και το σχέδιό τους:

«πρέπει να εστιάζει στην πρόβλεψη και στη ρύθμιση των επιπτώσεων της εκδήλωσης στην κοινωνία υποδοχής, καθώς και στην προώθηση της σχετικής ανάπτυξης, με τρόπο που να μεγιστοποιεί τα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη» (Hall, 1989a, σ. 21).

Η αναδιάρθρωση της οικονομικής βάσης των πόλεων, τις οδήγησαν στην έντονη επιθυμία για φιλοξενία μέγα-γεγονότων, ως τονωτικά της αστικής ανάπλασης, με στόχο την επανατοποθέτησή τους σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Τα μεγάλης κλίμακας προγράμματα αστικής αναγέννησης, που απαιτούνται για την φιλοξενία, δίνουν έμφαση στην καινοτόμο αρχιτεκτονική, αποτελούν σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του νέου αστικού σχεδιασμού και συνήθως, ενσωματώνουν και άλλα προγράμματα αισθητικής αναβάθμισης του δημόσιου χώρου. Στοχεύουν, στη δημιουργία μιας ακμάζουσας, ελκυστικής και φιλικής εικόνας της πόλης, στην αναβάθμισή της και στην ενθάρρυνση επένδυσης ιδιωτικών κεφαλαίων, καθώς επίσης στην εμπορική και κοινωνική δραστηριότητα στο δημόσιο χώρο.

Οι μέγα-εκδηλώσεις, είναι θεάματα, που μπορούν να κατανοηθούν είτε ως όργανα ηγεμονικής δύναμης (Ley και Olds, 1988), είτε ως επιχείρηση δημοσίων σχέσεων, που απέχουν πολύ από τα πραγματικά αστικά προβλήματα. Όποιο και αν είναι το κίνητρο, υπάρχει ισχυρή συνειδητοποίηση, ότι μπορεί να αποτελέσουν όχημα, για κάποιας μορφής αστικό μετασχηματισμό. Ιδιαίτερα στις μεταβιομηχανικές πόλεις, το μέγα-γεγονός συνδέεται συχνά με την ανανέωση του κέντρου της πόλης, με τη συνακόλουθη gentrification (π.χ. οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ατλάντα του 1996: Bailey και Robertson, 1997 Rutheiser, 1997), παράλληλα με την εμπορευματοποίηση της διασκέδασης, ως νέας οικονομικής βάσης της ζωής στο κέντρο της πόλης (Mullins, 1991 Hamnett, 1994). Από μια κοινωνιολογική σκοπιά, το μέγα-γεγονός, συνήθως συμβολίζει αλλαγή των κοινωνικών τάξεων στον τόπο

υποδοχής, συνεπεία της μετατόπισης των υφιστάμενων πληθυσμών εργατικής τάξης και των βιομηχανικών λειτουργιών και της εισδοχής κατοίκων μεσαίας τάξης και καταναλωτών (Bounds, 1996 Olds, 1998).

Όλο το εύρος των πολιτιστικών βιομηχανιών, από τις καλές τέχνες έως τη γαστρονομία (Pratt, 1997), μπορούν να συνεισφέρουν στην ολοκλήρωση στόχων όπως η ενίσχυση της φήμης μιας πόλης, που συνεπάγεται τη δυνατότητα φιλοξενίας μέγα-εκδηλώσεων, η οποία με τη σειρά της δημιουργεί ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης. Εξαιτίας των οικονομικών ωφελειών, παρατηρείται έντονος ανταγωνισμός για τη φιλοξενία μερικών παγκόσμιων μέγα-γεγονότων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, οι EXPO ή η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης (ECOC), αλλά και πολιτιστικών εκδηλώσεων μικρότερης εμβέλειας, όπως εκθέσεις, συνέδρια, φεστιβάλ. Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες, να ενισχύσουν την εικόνα του κέντρου της πόλης και να το μετατρέψουν σε ζωηρό και δραστήριο τόπο.

Οι στρατηγικές φιλοξενίας μέγα-γεγονότος και οι επιπτώσεις τους στην πόλη υποδοχής, έχουν προκαλέσει έντονο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι οι πόλεις, φιλοξενώντας αστικές εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας, προωθούν την σκόπιμη αστική πολιτική, που συμβάλλει στην τοπική οικονομική ανάπτυξη και θέτει την πόλη υποδοχής στην παγκόσμια ατζέντα.

Η ιστορία έχει δείξει, ότι τα μέγα-γεγονότα έχουν περιοριστεί λίγο-πολύ στις πόλεις του "αναπτυγμένου" κόσμου, εξαιτίας των απαιτήσεών τους σε χρηματοδότηση, σε υποδομές και της ανάγκης για πολιτική σταθερότητα. Οι Εκθέσεις, παραδείγματος χάριν, έχουν την προέλευσή τους στη βιομηχανική επανάσταση που έγινε στην Ευρώπη και μετά στις Ηνωμένες Πολιτείες (Benedict, 1983). Αργότερα συμπεριλήφθηκαν η Κορέα, η Ιαπωνία και η Αυστραλία. Τα περισσότερα μέγα-γεγονότα (δύο εξαιρέσεις: Η Πόλη του Μεξικού και η Μόσχα) έχουν φιλοξενηθεί στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική.

2.1 Οι επιπτώσεις των μέγα-εκδηλώσεων στην πόλη υποδοχής

Το μέγα-γεγονός μπορεί να είναι σύντομης διάρκειας, αλλά ασκεί στην πόλη υποδοχής επίδραση που διαρκεί πολλά χρόνια μετά τη λήξη του (Ritchie, 1984 Hall, 1997).

Δύο ζητήματα που προκύπτουν για τις πόλεις φιλοξενίας μέγα-γεγονότων είναι: α) ποιος είναι ο αστικός αντίκτυπός τους και με ποιο τρόπο συμβάλλουν στον αστικό μετασχηματισμό και β) πώς νομιμοποιούνται να απαιτούν την αστική υποστήριξη.

Δεδομένου ότι συνήθως η φιλοξενία μέγα-γεγονότων, είναι ιδέα που προωθείται από τους ελίτ της πόλης, η οποία τελικά γίνεται και πολιτική πρωτοβουλία, πρέπει να αναπτυχθεί μια συλλογιστική που θα κινητοποιήσει τη δημόσια υποστήριξη. Αυτό που συνδέει αυτές τις δύο ερωτήσεις, είναι το γεγονός, ότι η πόλη παρέχει τους πόρους για να διευκολύνει την πραγματοποίηση του μέγα-γεγονός και επομένως είναι σκόπιμο να ερωτηθεί, ποια θα είναι η αστική έκβαση. Όποιοι και αν είναι οι στόχοι των πολιτικών ηγετών ή των «αστικών επιχειρηματιών», οι κάτοικοι, έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν ποιες επιπτώσεις θα επιφέρει το μέγα-γεγονός στην πόλη τους και στη διαβίωσή τους, κάτι το οποίο συνήθως δεν γίνεται, ή όταν γίνεται αποτελεί εκτίμηση των διοργανωτών, που σπάνια επαληθεύεται.

Οι περισσότερες μελέτες αξιολόγησης των επιπτώσεων, που επιφέρουν τα μέγα-γεγονότα στην πόλη υποδοχής, προσπαθούν να προσδιορίσουν τα οικονομικά οφέλη, μετρώντας, είτε το βαθμό στον οποίο τα κέρδη αντισταθμίζουν τις δαπάνες, είτε το βαθμό που τα οφέλη είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμα, είτε στην ανάπτυξη του τουρισμού εξαιτίας του γεγονότος. Επιπλέον των οικονομικών επιπτώσεων, μελέτες έχουν εστιάσει και στην πιθανή κοινωνικο-πολιτιστική και περιβαλλοντική επίδραση του γεγονότος.

Οι μέγα-εκδηλώσεις, μέσω της αναδιαμόρφωσης της πόλης υποδοχής, δημιουργούν ένα ελκυστικό αστικό τοπίο, που ενισχύει την υπερηφάνεια των κατοίκων. Ενισχύουν το ρόλο της πόλης, ως μία οικονομία προσανατολισμένη στην κατανάλωση, προσελκύοντας τουρισμό. Παράγουν συμβολικό κεφάλαιο, ενισχύοντας την παγκόσμια προβολή της πόλης, με συνέπεια να δελεάζονται πιο εύκολα οι επενδυτές, οι κάτοικοι υψηλής εισοδηματικής τάξης και οι εργαζόμενοι στις βιομηχανίες της γνώσης και της υψηλής τεχνολογίας, που συνεισφέρουν με τη σειρά τους στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Υποστηρίζεται ότι μπορούν να χρησιμεύσουν στη βελτίωση της πολιτιστικής και ψυχαγωγικής προσφοράς, τόσο στους κατοίκους, όσο και στους επισκέπτες.

Πέρα από τα οφέλη, είναι πιθανό να υπάρξουν και αρνητικές επιπτώσεις. Τα υποτιθέμενα οικονομικά οφέλη από τις εκδηλώσεις αυτές, δεν διαχέονται ομοιόμορφα σε όλο τον τοπικό πληθυσμό. Αντ' αυτού, οι κοινωνικές παθογένειες επιδεινώνονται, λόγω του ότι οι διαδικασίες της αναγέννησης και της "ωραιοποίησης" (beautification) της πόλης, εστιάζουν συνήθως σε υποβαθμισμένες περιοχές κατοικίας φτωχών και ευάλωτων ομάδων, επιδρώντας με καταλυτικό τρόπο, στη ζωή των πιο μειονεκτικών ομάδων της κοινωνίας. Ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις μπορεί ακόμα να παρατηρηθούν στη στέγαση, στα δικαιώματα των

ενοικιαστών και στις διαδικασίες του κοινωνικού gentrification (Jones 2001, Olds 1998, Waitt 2003).

Στην χρονική περίοδο μεταξύ της ανακοίνωσης της πόλης φιλοξενίας, μέχρι την οργάνωση της μέγα-εκδήλωσης, οι πόλεις υποβάλλονται σε μια σειρά αναπλάσεων, που έχουν επιπτώσεις όχι μόνο στην αστική υποδομή τους, αλλά επιφέρουν οικονομικές, κοινωνικές και δημογραφικές αλλαγές, που έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες στον τοπικό πληθυσμό. Η ενίσχυση και η επιτάχυνση των αστικών αναπτυξιακών προγραμμάτων λόγω της φιλοξενίας μέγα-γεγονότος, οδηγεί σε εξαναγκασμένες μαζικές απελάσεις και εκτοπίσεις του τοπικού πληθυσμού χαμηλού εισοδήματος και gentrification. Η εκτόπιση και οι εξαναγκασμένες απελάσεις, αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, της προετοιμασίας ενός μέγα-γεγονότος. Η απαίτηση κατασκευής μεγάλων χώρων υποδοχής της μέγα-εκδήλωσης και η νέα απαιτούμενη μεταφορική υποδομή, διοχετεύεται μέσω προγραμμάτων αστικής ανάπλασης, τα οποία απαιτούν συχνά την κατεδάφιση υφιστάμενων κατοικιών, για την εξασφάλιση χώρου για τις νέες κατασκευές.

Όπως τονίζει ο Lenskyi:

«Υπάρχουν αδιάψευστα στοιχεία ότι, ελλείψει των κατάλληλων πολιτικών μέτρων, τα μέγα γεγονότα άσκησαν αρνητική επίδραση στην κατοικία, ιδιαίτερα στους μισθωτές χαμηλού εισοδήματος, οι οποίοι δεν ήταν ικανοί να αντέξουν οικονομικά την ποιοτική κατοικία» (Lenskyi, 2000, σ. 143)

Εξαιτίας της gentrification, η εξαναγκασμένη εκτόπιση του τοπικού πληθυσμού, οδηγεί σε σημαντική αλλαγή της δημογραφικής σύνθεσης της τοπικής κοινότητας. Ενώ οι πληθυσμοί μεσαίου και υψηλού εισοδήματος κινούνται για στέγαση στις πρώην φτωχές περιοχές, οι προηγούμενοι κάτοικοι ωθούνται στα περίχωρα της πόλης, χάνουν τους κοινοτικούς δεσμούς τους και υπομένουν την περαιτέρω οικονομική εξασθένησή τους, εξ αιτίας της μείωσης των ευκαιριών απασχόλησης και εκπαίδευσης.

Επίσης, η ωραιοποιημένη εικόνα της πόλης φιλοξενίας, οδηγεί στην ποινικοποίηση της φτώχειας, σε διαδικασίες εκδίωξης των αστέγων και στην στοχοποίηση των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Λίγο πριν την έναρξη της εκδήλωσης, οργανώνονται τοπικές πρωτοβουλίες απομάκρυνσης των άστεγων από τις περιοχές που θα εκτεθούν στους επισκέπτες. Στους αστέγους προσφέρονται μερικές φορές κίνητρα, για να εγκαταλείψουν αυτές τις περιοχές, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις, υπόκεινται στην εξαναγκασμένη εκτόπιση κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων.

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες στρατόπεδα ή μεγάλες κενές εγκαταστάσεις χρησιμοποιήθηκαν για την φιλοξενία των άστεγων και άλλων περιθωριοποιημένων ομάδων, κατά τη διάρκεια μιας μέγα-εκδήλωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, μερικοί μελετητές έχουν δώσει έμφαση σε μια ανησυχητική τάση των πόλεων υποδοχής, οι οποίες εισαγάγουν μια «λογική της εξαίρεσης» στη διαχείριση της δημόσιας ζωής κατά την προετοιμασία της εκδήλωσης, όπου επιτρέπονται οι περιορισμοί των ανθρώπινων δικαιωμάτων, εάν θεωρείται απαραίτητο, ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή πραγματοποίηση της εκδήλωσης.

Η εναντίωση στην φιλοξενία μέγα-γεγονότων, σχετίζεται συχνά με τις άστοχες προτεραιότητες και την υπεροπτική περιφρόνηση των αδύναμων, οι οποίοι επηρεάζονται αρνητικά από την εξέχουσα θέση που δίνεται στο γεγονός.

Σε αυτό που έχει δοθεί λιγότερη σημασία, είναι το πώς τα μέγα-γεγονότα σχετίζονται με τις αστικές διαδικασίες, διότι αφενός οι απαιτούμενες εγκαταστάσεις φιλοξενίας της εκδήλωσης απαιτούν τεράστια χρηματοδότηση, αφετέρου μετασηματίζουν και αλλοιώνουν μόνιμα τον αστικό χώρο, είτε μέσω της ανέγερσης "ναυαρχίδων", είτε μέσω της ανανέωσης του αστικού χώρου, όπως οι πλατείες ή τα πάρκα, είτε μέσω της ανάπτυξης νέων περιοχών κατοικίας και εμπορίου. Ένα τέτοιο παράδειγμα, αποτελεί η εκτενής αστική ανάπτυξη της παραλίας της Βαρκελώνης για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992.

Τα προγράμματα "ναυαρχίδες" οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν μακροχρόνιο πολιτιστικό και χρονικό προγραμματισμό, συμπεριλαμβάνοντας ζητήματα όπως η εμπορευματοποίηση του τόπου, η ανάπτυξη του τουρισμού και η αστική αναγέννηση. Έχουν επικριθεί, από τον Swynghedouw (2002), ως συγκρότηση μιας νέας προσέγγισης της αστικής πολιτικής, που βασίζεται σε νέους αστικούς συνασπισμούς, στη μετατόπιση από την κοινωνική στην οικονομική πολιτική, στη νέα κρατική επιχειρηματικότητα, στην επιλεκτική απελευθέρωση της αγοράς, στην εμπορευματοποίηση πόλεων. Ενσωματώνονται -κακώς-, στην αστική διαδικασία και στον πολεοδομικό σχεδιασμό και ο αντίκτυπός τους στην πόλη παραμένει διφορούμενος. Μια πρόσθετη κριτική είναι ότι τα περισσότερα από αυτά τονώνουν την κοινωνική πόλωση.

Τα περισσότερα από τα προβλήματα που ενσωματώνονται στα μέγα-γεγονότα, αφορούν στα τρία δилήματα που επισήμανε ο Bianchini το 1993:

- το «πολιτιστικό δίλημμα χρηματοδότησης»: κατανοητό ως δυσκολία παροχής ισορροπημένης χρηματοδότησης, στην προσωρινή και στη μόνιμη

δραστηριότητα. Είναι ορατό τόσο στην αστική αναγέννηση που βασίζεται σε μέγα-εκδηλώσεις, όσο και σε εκείνη που βασίζεται στις υποδομές. Το δίλημμα, βρίσκεται, όχι τόσο στην αντίθεση μεταξύ της επένδυσης στα γεγονότα και της επένδυσης στην πολιτιστική υποδομή, όσο και σε μια επαναθεώρηση, για το πώς να προσεγγιστούν οι δύο αυτές επενδύσεις. Η επένδυση στις μέγα-εκδηλώσεις, οδηγεί σε βιώσιμες πρακτικές, εάν η διαδικασία ενσωματώνεται μέσα σε μια συνετή προσέγγιση της πολιτιστικής πολιτικής. Αυτό συνέβη στην περίπτωση της Βαρκελώνης με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και θα μπορούσε να μεγιστοποιηθεί στη Γλασκώβη, εάν η πόλη είχε αποφύγει τις ριζικές περικοπές χρηματοδότησης. Αντίθετα, η επένδυση σε "ναυαρχίδες", μπορεί να οδηγήσει σε κατασκευές μεγάλου κόστους, σε ελάχιστα χρησιμοποιούμενες εγκαταστάσεις ή σε «άσπρους ελέφαντες», οι οποίοι απαιτούν σημαντικά χρηματικά ποσά για τη συντήρησή τους. Έμφυτος κίνδυνος στα «μεγάλα αστικά προγράμματα» της Γαλλίας και στο Guggenheim του Μπιλμπάο, είναι ότι η δαπάνη συντήρησης των εγκαταστάσεων διεθνούς ακτινοβολίας, κατά περιόδους, οδηγεί σε περικοπές χρηματοδότησης τοπικών πρωτοβουλιών, οι οποίες με μικρότερο κόστος, θα μπορούσαν να αποδειχθούν μακροπρόθεσμα πιο βιώσιμες.

- το «οικονομικό δίλημμα»: που αναδεικνύει τη δύσκολη ισορροπία μεταξύ της υποκίνησης της πολιτιστικής κατανάλωσης, που φέρνει άμεσα οφέλη με την κοινοτική συμμετοχή και την έλξη τουρισμού και της υποστηρικτικής πολιτιστικής παραγωγής, που απαιτεί μακροχρόνια υλοποίηση, αλλά είναι η αποτελεσματικότερη προσέγγιση για να εγγυηθεί έναν βαθμό ελέγχου της τοπικής οικονομίας και της μακροπρόθεσμης σταθερότητάς της. Μετά από δεκαετίες προσπαθειών ανάκαμψης από την βιομηχανική παρακμή και την υπερβολική εξάρτηση από την παραγωγή, είναι κατανοητό ότι η πόλη που προσανατολίζεται στις υπηρεσίες, επιδιώκει να υπερέχει στην παροχή καταναλωτικών ανέσεων. Αυτό ενισχύεται στα πλαίσια μιας παγκόσμιας οικονομίας, με τάση προς τη συσσώρευση παραγωγής πολιτιστικών αγαθών σε μερικές μεγαλουπόλεις και τη δημιουργία ενός συνεχώς αυξανόμενου δικτύου εξαρτώμενων μικρότερων πόλεων. Εντούτοις, οι πόλεις που επιδιώκουν να καθιερωθούν ως δραστήρια πολιτιστικά κέντρα και να προσελκύσουν τις "δημιουργικές τάξεις", όπως υποστηρίζεται από τον

Florida (2002), οφείλουν να διατηρήσουν κάποιο επίπεδο αυτονομίας, από την άποψη της πολιτιστικής παροχής, είτε πρόκειται για υποδομές υποστήριξης των παραδοσιακών τεχνών (στούντιο καλλιτεχνών, σύγχρονοι, καλής ποιότητας χώροι παραστάσεων), είτε πρόκειται για άλλες αναπτυσσόμενες δημιουργικές βιομηχανίες.

- το «χωρικό δίλημμα»: η πρόκληση για το κέντρο της πόλης και τις περιφερειακές περιοχές, είναι να αποφευχθεί ο κίνδυνος gentrification.

Η Γλασκώβη το 1990 ως Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης (ECOC), προσέφερε ένα άριστο παράδειγμα ευρείας γεωγραφικής κατανομής της πολιτιστικής δραστηριότητας, συμπεριλαμβάνοντας τις φτωχές περιοχές της πόλης, αλλά απέτυχε να παρέχει βιώσιμες δομές για να διατηρήσει αυτήν την ισορροπία μετά τη λήξη της ECOC. Η Βαρκελώνη στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992, διακρίθηκε στη στήριξη της γεωγραφικής ισορροπίας, από την άποψη της πολιτιστικής παροχής, αλλά αυτό πραγματοποιήθηκε σε βάρος των περιοχών με κατοίκους χαμηλού εισοδήματος, που αντικαταστάθηκαν από καινούργιους, ανώτερης οικονομικής τάξης. Κοινό σημείο, ήταν η ανικανότητα διασποράς της πολιτιστικής χρηματοδότησης, σε περισσότερες περιοχές, ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες των μειονεκτικών τοπικών κοινοτήτων. Αντ' αυτού, οι επενδύσεις χρησιμοποιήθηκαν για να ανανεώσουν ή να εξωραΐσουν τις πρώην εγκαταλελειμμένες ή μη ελκυστικές περιοχές και να επιτύχουν την εισδοχή πληθυσμού υψηλού εισοδήματος, ωθώντας στο περιθώριο εκείνον με τα χαμηλά εισοδήματα.

Η αποτυχία να υπερνικηθούν αυτά τα προσδιορισμένα διλήμματα, φανερώνει ότι υπάρχουν μερικές άλυτες αντιφάσεις, μέσα στις τρέχουσες προσεγγίσεις της αστικής πολιτιστικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται στην ανισόροπη σχέση μεταξύ των οικονομικών και πολιτιστικών προτεραιοτήτων της αστικής πολιτικής.

2.2 Ο ρόλος των Ολυμπιακών Αγώνων στην αστική αναγέννηση

Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες ξεκίνησαν στο τέλος του 19^{ου} αιώνα από τον Pierre de Coubertin, ως γιορτή της ανθρωπότητας και εξύψωση των οικουμενικών αξιών, μέσω αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Οι πολιτιστικές γιορτές, γνωστές σήμερα ως «Πολιτιστική Ολυμπιάδα», διοργανώνονται παράλληλα και πραγματοποιούνται στη χώρα υποδοχής, κατά την περίοδο των τεσσάρων ετών που προηγούνται των Αγώνων. Επιπλέον, οι προσπάθειες των αθλητών με ειδικές ανάγκες να ενταχθούν στους Αγώνες, ευοδώθηκαν από τη Διεθνή Ολυμπιακή

Επιτροπή (ΔΟΕ) και εντάχθηκαν ως παράλληλο γεγονός το 1988, που ονομάστηκε «Παραολυμπιάδα» (Paralympics). Από το 2001 και μετά, η χώρα υποδοχής των Ολυμπιακών Αγώνων, αναλαμβάνει να φιλοξενήσει παράλληλα και την Παραολυμπιάδα.

Με την πάροδο του χρόνου, οι Ολυμπιακοί Αγώνες, έγιναν το μεγαλύτερο γεγονός στον κόσμο, το πιο θεαματικό και το πιο σημαντικό, λόγω της μαζικής συμμετοχής κεφαλαίου, γης και κατασκευών. Συνήθως, ασκούν τεράστια επίδραση στη χωρική δομή της πόλης υποδοχής, λόγω των απαιτήσεων της ΔΟΕ, σχετικά με την κατασκευή των αθλητικών εγκαταστάσεων. Τα τελευταία χρόνια, θεωρούνται όλο και περισσότερο, ως μέσο υποκίνησης των αστικών διαδικασιών ανάπτυξης, δημιουργώντας νέα τοπόσημα, υποδομή και αστική ανανέωση, διαδικασίες που μετασχηματίζουν τον αστικό χώρο (Chalkley και Essex 1999 Roche 2000 Gold and Gold 2006).

Για τους ελίτ των πόλεων υποδοχής, οι Αγώνες παρέχουν το κίνητρο και την ευκαιρία, να αναδομήσουν τις πόλεις τους, σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Περιγράφονται συχνά, ως προσοδοφόρο εργαλείο, για την προώθηση και εμπορευματοποίηση του χώρου και ως βασική σύνδεση μεταξύ του τοπικού και του παγκόσμιου.

Κάθε πόλη υποδοχής των Αγώνων, χτίζει ή αναβαθμίζει αθλητικές εγκαταστάσεις και ανοιχτούς χώρους για να φιλοξενήσει τους Αγώνες. Αυτό είναι μια ευθύνη: οι αθλητικές εγκαταστάσεις πρέπει να είναι της υψηλότερης ποιότητας, το Ολυμπιακό χωριό πρέπει να στεγάσει τουλάχιστον 15.000 ανθρώπους και η μεταφορική υποδομή να είναι ικανή να εξυπηρετήσει χιλιάδες ανθρώπους (Preuss 2006, σ. 191).

Οι λέξεις κλειδιά, που συνδέονται με την προσφορά διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι «καταλύτης» και «επιτάχυνση». Ως μέγα-γεγονός, οι Αγώνες, παρέχουν στην πόλη υποδοχής την ευκαιρία για ανάληψη δράσης και πραγματοποίηση αλλαγών, σε σύντομο χρονικό διάστημα, παρά σε ένα συγκεχυμένο μακροπρόθεσμο μέλλον. Οι καθορισμένες προθεσμίες του Ολυμπιακού χρονοδιαγράμματος, δίνουν κίνητρα και δημιουργούν την ανάγκη για δράση, που θα αποτρέψει την καθυστέρηση ή τις σταδιακές προσεγγίσεις της αστικής αναγέννησης, που συνεχίζεται σε ένα απροσδιόριστο μέλλον. Υπό αυτή την έννοια, η Ολυμπιακή επιχείρηση, είναι η σπίθα της αλλαγής και η επιτάχυνση της δράσης, που θα συμβάλει στον αναπτυξιακό μετασχηματισμό.

Ο ρόλος των Αγώνων, ως καταλύτης της αστικής ανάπτυξης και αναγέννησης,

προσδιορίστηκε αρχικά, στην προσφορά της Βαρκελώνης για τη διεκδίκηση των Αγώνων του 1992. Εξαιτίας της χρήσης της Ολυμπιακής κληρονομιάς, των αυξανόμενων ροών κεφαλαίου και της βελτίωσης της ελκυστικότητάς της, η Βαρκελώνη ώθησε την οικονομική ανάπτυξή της, ενίσχυσε την εικόνα της και μετασχηματίστηκε σε μια ανταγωνιστική πόλη παγκοσμίως. Η επιτυχία της Βαρκελώνης, είναι μια ένδειξη της σημασίας που μπορούν να έχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στις αστικές πολιτικές στις πόλεις υποδοχής και εξίσου, την κατανόηση των Ολυμπιακών Αγώνων από την οπτική της αστικής ανάπτυξης. Επίσης, η Βαρκελώνη ήταν η πρώτη πόλη που ενσωμάτωσε την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, ως τμήμα ενός πολιτιστικού της προγράμματος.

Οι σημαντικότερες ίσως στρατηγικές αστικής ανάπτυξης των πόλεων υποδοχής, που εμφανίζονται στη βιβλιογραφία, είναι όσες σχετίζονται με τη χωρική ανάπτυξη και την περιβαλλοντική αναβάθμιση. Εστιάζουν ιδιαίτερα, στο πώς θα συνδυάσουν την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων, με τα αστικά προγράμματα αναγέννησης, με σκοπό να ικανοποιήσουν και τις μακροπρόθεσμες απαιτήσεις. Οι Chalkley και Essex (1999), προσδιορίζουν μια μετάβαση των στρατηγικών αστικής ανάπτυξης, από την έμφαση στην κατασκευή των ογκωδών αθλητικών εγκαταστάσεων και αστικής υποδομής, σε μια ευρύτερη έννοια αστικής αναγέννησης και προγραμμάτων αναδόμησης, θεωρώντας τους Αγώνες ως καταλύτη. Στην περίπτωση του Βερολίνου (1936), της Ρώμης (1960) και του Τόκιο (1964), παραδείγματος χάριν, οι πόλεις υποδοχής ανακατασκεύασαν και επέκτειναν τις υπάρχουσες εγκαταστάσεις, κατασκεύασαν κτήρια "τοπόσημα" και βελτίωσαν γενικά την υφιστάμενη υποδομή, προκειμένου να επιτύχουν την αστική αναβάθμιση. Στην περίπτωση του Μόντρεαλ (1976) και της Σεούλ (1988), οι Chalkley και Essex, ερεύνησαν το ρόλο των Ολυμπιακών Αγώνων ως όχημα για αστική αλλαγή, μέσω της ανάπτυξης των Ολυμπιακών Αθλητικών Κέντρων. Σε αυτές τις δύο περιπτώσεις, οι αθλητικές εγκαταστάσεις και τα Ολυμπιακά χωριά, ενσωματώθηκαν στην αστική ανανέωση και στα πολεοδομικά σχέδια για τη *«βελτιωμένη διαχείριση κυκλοφορίας, την αύξηση των πολιτιστικών εγκαταστάσεων, τα προγράμματα περιβαλλοντικού καλλωπισμού και τις ενέργειες εξασφάλισης προτύπων υγείας και υγιεινής σε όλη την πόλη»* (Chalkley και Essex 1999).

Τα τελευταία χρόνια, η ανάπτυξη των Ολυμπιακών περιοχών, ενσωματώνεται όλο και περισσότερο σε μεγαλύτερης κλίμακας αναπτυξιακά προγράμματα των πόλεων υποδοχής, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να κατασκευάσουν αθλητικά και ψυχαγωγικά συγκροτήματα, λιμενικές εγκαταστάσεις, ή στέγαση και τουριστική

υποδομή.

Πολιτιστική Ολυμπιάδα

Η Πολιτιστική Ολυμπιάδα αποτελεί φεστιβάλ τεχνών και πολιτισμού, που οργανώνεται συγχρόνως με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την Παραολυμπιάδα. Στόχος της είναι να απεικονίσει τον «αληθινό Ολυμπισμό», να τιμήσει τους Αγώνες και να ενισχύσει το Ολυμπιακό πνεύμα (Gold & Revill 2008, σ. 59). Κάθε οργανωτική επιτροπή έχει ευθύνη για την οργάνωσή της και είναι απαραίτητη για την: *«Προώθηση των αρμονικών σχέσεων, της αμοιβαίας κατανόησης και της φιλίας μεταξύ των συμμετεχόντων και όσων παρευρίσκονται στους Ολυμπιακούς Αγώνες»* (ΔΟΕ, 1995, σ. 30).

Οι Πολιτιστικές Ολυμπιάδες, δεν αντιπροσωπεύουν πάντα τις κοινότητες υποδοχής τους. Εκπληρώνουν συχνά την ανάγκη για «την ιστορία, τη συναναστροφή και το θέαμα», που αντιπροσωπεύουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Συνδέονται στενά με τον «πατριωτισμό» και συνήθως συνδυάζουν τα τοπικά ενδιαφέροντα με τις ευρύτερες πολιτιστικές απαιτήσεις των Αγώνων, ενεργώντας ως *«τουριστικά φυλλάδια»* (Gold & Revill 2008, σ. 60). Μέχρι σήμερα, οι διοργανώτριες πόλεις εκμεταλλεύθηκαν την ευκαιρία «να επιδείξουν» την τοπική ιδιαιτερότητά τους. Έτσι υπογράμμισαν τις πτυχές αυτού που μπορεί να κληθεί *«εμπορικό σήμα πόλεων»* (Hinch & Higham 2003, σ. 193). Εντούτοις, όλες οι πολιτιστικές Ολυμπιάδες υπέφεραν από έλλειψη χρηματοδότησης (Gold & Revill 2008, σ. 75).

2.2.1 Κριτική για τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των μέγα-γεγονότων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες, είναι ότι έχουν διεθνείς, εθνικές και τοπικές διαστάσεις. Έχουν μια ασύγκριτη δυνατότητα, να επηρεάζουν διαφορετικούς τομείς της κοινωνίας υποδοχής και να προκαλούν δυναμική στην τοπική δομή. Κάθε φάση ανάπτυξης, από την προ- στην μετά- τους Αγώνες περίοδο, πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα επιτεύγματα και τις ακούσιες επιπτώσεις της προηγούμενης φάσης, ώστε να αντιμετωπίζονται κατά το δυνατόν. Απαιτούν από τις διοργανώτριες πόλεις τεράστιους οικονομικούς, ανθρώπινους και φυσικούς πόρους. Αποτελούν φόρουμ φιλοξενίας του διεθνούς ανταγωνισμού, έχουν πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, και πολλαπλασιαστικό αντίκτυπο σε τοπικό επίπεδο στη χώρα υποδοχής:

Διεθνώς, προσφέρουν ευκαιρίες για παγκόσμια συμμετοχή και η χώρα που τους φιλοξενεί, αποσκοπεί στο να διοργανώσει τους «καλύτερους από ποτέ» Αγώνες.

Είναι μια αναγνωρισμένη πολιτική μηχανή για τις διεθνείς σχέσεις. Φέρνοντας ταυτοχρόνως εκπρόσωπους από διαφορετικές χώρες, μπορεί να προκαλέσει διπλωματικές συνεδριάσεις και τον αμοιβαίο σεβασμό. Ωστόσο, ως προς το διεθνισμό και το μεθυστικό ανταγωνισμό τους, μπορούν να περιγραφούν ως «σοβινιστικοί» και πιθανά να οδηγήσουν σε φιλονικίες μεταξύ αντίπαλων πληθυσμών. Μέσα από τον αθλητισμό και την τελετή έναρξης, οι Αγώνες είναι το μέσο με το οποίο γίνεται παγκόσμια γνωστή η χώρα υποδοχής. Η κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης, είναι μια ασύγκριτη ευκαιρία διαφήμισης και κατά συνέπεια, ένα μέσο με το οποίο οι χώρες υποδοχής επιδιώκουν να κάνουν αλλαγές στον τρόπο που αντιπροσωπεύονται ή γίνονται παγκόσμια γνωστές. Αυτή η προβολή, συμβάλλει στο στίγμα της πόλης υποδοχής, ως «παγκόσμιας ποιότητας». Οι χώρες υποδοχής, προσπαθούν να συνδυάσουν τα στοιχεία της Ολυμπιακής οικουμενικότητας, με έναν συγκεκριμένο τοπικισμό. Εντούτοις, υπάρχει μια αναγνωρισμένη δυνατότητα, ότι κατά κάποιο τρόπο οι Αγώνες μπορούν να προκαλέσουν κοινωνική μεταρρύθμιση στη χώρα υποδοχής, ή τουλάχιστον να ασκήσουν πίεση για να συμβεί.

Εθνικά, η φιλοξενία των Αγώνων έχει και κάποιες δευτερεύουσες επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της κοινωνίας υποδοχής. Όσο μικρότερη είναι η πόλη, τόσο μεγαλύτερες μπορεί να είναι οι επιδράσεις των αγώνων στον πληθυσμό και αντίστροφα. Εναλλακτικά, η επένδυση σε υποδομές επιδρά στην αλλαγή. Εντούτοις, αυτές οι επιδράσεις εξαρτώνται πάντα από τις προθέσεις και τα σχέδια των διοργανωτών των Αγώνων, αν και δεν έχουν συχνά την δυνατότητα να προβλέψουν πλήρως τις συνέπειες. Οι επιπτώσεις, οι δαπάνες και τα οφέλη, κατανέμονται συνήθως άνισα.

Τοπικά, συχνά έχουν σημαντικές επιπτώσεις στις πόλεις φιλοξενίας. Η χρηματοδότηση και η προώθηση των Αγώνων προάγουν την πόλη, χτίζονται νέες εγκαταστάσεις, οι οποίες δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, καθώς επίσης θέσεις εργασίας δημιουργούνται και για τη διοίκηση της φιλοξενίας. Σε κάποιους από τους τελευταίους Ολυμπιακούς Αγώνες, σημειώθηκε αναγεννητική επίδραση στο δομημένο περιβάλλον και θετικές κοινωνικές επιδράσεις, οι οποίες σε σύγκριση με άλλα αναγεννητικά προγράμματα, μπορεί να συμβούν πολύ γρήγορα, λόγω του αυστηρού χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των έργων.

Στις άμεσες επιπτώσεις της φιλοξενίας των Αγώνων, περιλαμβάνεται ο ποικίλης κλίμακας αστικός μετασχηματισμός, με επεμβάσεις στο δομημένο περιβάλλον, όπως κυρίως τα έργα υποδομής (αθλητικά κέντρα, στάδια, ολυμπιακό χωριό κ.λ.π.), τα καλλωπιστικά σχέδια στις περιοχές που αναμένεται να προσελκύσουν τους

επισκέπτες, -τα οποία μπορεί να εκτοπίσουν τους ντόπιους ή να ωθήσουν την επένδυση των δημόσιων κεφαλαίων σε ορισμένες περιοχές παρά σε άλλες (Gold 2007, σ. 278)-, αλλά και οι βελτιώσεις στις μεταφορικές συνδέσεις για την εξυπηρέτηση των Αγώνων, που αποτελούν μόνιμο όφελος για τον τοπικό πληθυσμό.

Στο πλαίσιο των Αγώνων, η υποχρεωτική αγορά των κατοικημένων περιοχών από το κράτος προκειμένου να κατασκευαστούν οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις, επιφέρει αρνητική επίπτωση στη διαθεσιμότητα στέγασης.

Ως θετική επίπτωση, μπορεί να εκληφθεί η πιθανή αύξηση των ανθρώπων που θα ασχοληθούν με τον αθλητισμό, ή η βελτίωση των πάρκων και των ανοιχτών χώρων, που διευκολύνουν τους ανθρώπους στο να αθλούνται. Πολλές φορές σε μερικές πόλεις υποδοχής, οι Αγώνες αποτέλεσαν το κίνητρο για τη βελτίωση ακόμη και της υγιεινής, και της ασφάλειας των πολιτών. Στη Βαρκελώνη παραδείγματος χάριν, υπήρξαν σημαντικές βελτιώσεις στα συστήματα επεξεργασίας λυμάτων (Liao & Pitts 2006, σ. 1242).

Όταν οι μελετητές υιοθετούν τον όρο "κληρονομιά" σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αναφέρονται στις συνέπειες της φιλοξενίας τους. Σε αυτή μπορούν να συμπεριληφθούν οι μόνιμες αναβαθμίσεις των υποδομών, η δημιουργία μακροπρόθεσμων ευκαιριών απασχόλησης, ή ακόμα και η ταξική αλλαγή στον πληθυσμό της χώρας υποδοχής, μετά από τους Αγώνες. Οι επιπτώσεις της "κληρονομιάς" είναι συχνότερα εθνικές ή τοπικές, με εξαίρεση την ευκαιρία για διεθνή προώθηση και προβολή, που αποκαλείται και «γόητρο».

Μια διάκριση στη συζήτηση της "κληρονομιάς", είναι η "απαλή" και η "σκληρή" κληρονομιά. Η φράση "σκληρή" κληρονομιά, υιοθετείται συχνότερα για τις υποδομές μεταφορών, την κατοικία και τους χώρους στάθμευσης, επιπρόσθετα με το Ολυμπιακό πάρκο και τις αθλητικές εγκαταστάσεις, ή τα οικονομικά οφέλη, ενώ η "απαλή" κληρονομιά, παρατίθεται για να περιγράψει τις κοινωνικές επιδράσεις, όπως τις δεξιότητες και τις εκπαιδευτικές επιδράσεις, τη χρήση των αθλητικών εγκαταστάσεων από τις τοπικές κοινότητες, την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης ή την αύξηση της ενασχόλησης με τον αθλητισμό και την εικόνα της πόλης.

Αυτό που λείπει στη συζήτηση για την κληρονομιά, είναι η αναγνώριση των ανθρώπων ή ο αντίκτυπος σε αυτούς, μετά τους Αγώνες. Παραδείγματος χάριν, στον προσδιορισμό της κληρονομιάς, αναφέρονται συχνά οι όμορφες φυσικές βελτιώσεις τους αστικού τοπίου, όπως στη Βαρκελώνη, αλλά δεν εξετάζεται το σπειροειδές κόστος διαβίωσης, ως αποτέλεσμα των αναπλάσεων, που οδήγησαν τμήμα του πληθυσμού σε μεταναστευτική έξοδο μετά τη λήξη των Αγώνων. Αυτό

επιβεβαιώνεται από το ότι οι διοργανωτές των Αγώνων, τείνουν να αιτιολογούν τα οφέλη του τοπικού πληθυσμού, ως συνέπεια των βελτιώσεων στην υποδομή, ενώ η έρευνα δείχνει, ότι εκείνοι που χρειάζονται τις αλλαγές πολύ σπάνια ωφελούνται από αυτές.

Εάν στο επίκεντρο της «Ολυμπιακής συζήτησης», η κληρονομιά πρόκειται να είναι ένα από τα κίνητρα διεκδίκησης των Αγώνων, μπορεί να είναι προτιμότερη η σκέψη της "σκληρής" κληρονομιάς. Ίσως όμως, η σημαντικότερη έννοια να είναι η "δυναμική κληρονομιά": η δυνατότητα μιας πόλης να διατηρήσει μακροχρόνια, οποιεσδήποτε θετικές επιδράσεις.

Από την άποψη της βιωσιμότητας και της κληρονομιάς, η πραγματική επιτυχία των εγκαταστάσεων και των ανοιχτών χώρων, θα μετρηθεί από το πώς θα χρησιμοποιηθούν από τους κατοίκους μετά τους αγώνες. Σχετικά με τις εγκαταστάσεις που χτίζονται για την υποδοχή των αθλητικών εκδηλώσεων, η κληρονομιά *«θεωρείται θετική εάν τα στάδια είναι βιώσιμα και χρησιμοποιούνται από την τοπική κοινότητα»* (Cashman 2006, σ. 179). Συνήθως η φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων, σημαίνει μεγαλύτερες και καλύτερες εγκαταστάσεις και οι δαπάνες συντήρησής τους, θα καθορίσουν αναπόφευκτα τη χρήση τους μετά τους Αγώνες. Οι ερευνητές προτείνουν, ότι οι χώρες που φιλοξενούν τους Αγώνες, μπορούν να κεφαλαιοποιήσουν τις δυνατότητές τους, εάν έχουν ως προτεραιότητα την αθλητική συμμετοχή και τη μεταγενέστερη χρήση (Cashman 2006, σ. 83). Υπάρχει μια ένταση μεταξύ της δυνατότητας άθλησης για τους ελίτ και της δυνατότητας πρόσβασης από το ευρύ κοινό (Hiller 2006, σ. 328). Πάντα υπάρχουν φόβοι για «άσπρους ελέφαντες». Κατασκευές μεγάλου κόστους, που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν μετά τους αγώνες, διότι απαιτούν υψηλές δαπάνες συντήρησης και λειτουργίας (Hiller 2006, σ. 326), όπως τα μεγάλα στάδια και κατά συνέπεια υπολειπονται μετά τους αγώνες. Αυτό είναι γνωστό ως «η κατάρα του νικητή»: οι διαγωνιζόμενες πόλεις, κάνουν εντυπωσιακές προσφορές για τη διεκδίκηση της φιλοξενίας και πρέπει έπειτα να κατασκευάσουν εγκαταστάσεις που ουσιαστικά δεν χρειάζονται (Preuss 2006, σ. 190).

Επιπτώσεις στη στέγαση

Οι πόλεις, εξαιτίας της πίστης τους στις αναγεννητικές δυνατότητες των Αγώνων, εμφανίζουν συνήθως αυξήσεις στις τιμές στέγασης, στις γειτονικές περιοχές των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Η Ολυμπιακή περιοχή θεωρείται περιοχή "συμβολικής" αξίας και σε αυτή ξεκινά μια διαδικασία gentrification.

Μια από τις βασικές κοινωνικές επιπτώσεις που σχετίζονται με τη φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι η κερδοσκοπία στην κατοικία και στην ακίνητη περιουσία. Οι επεμβάσεις στο αστικό τοπίο υπό μορφή αθλητικών κέντρων και των σχετικών υποδομών, έχουν άμεσες συνέπειες -εκκαθάριση των οριζόμενων περιοχών και κατεδάφιση των κτηρίων- και έμμεσες συνέπειες -gentrification και κοινοτική διάσπαση. Στο πλαίσιο των Αγώνων, επιλέγεται η κατεδάφιση αρκετών κατοικιών σε περιοχές όπου κατοικούν ομάδες χαμηλού εισοδήματος, προκειμένου να κατασκευαστούν οι εγκαταστάσεις και οι υποδομές, ενώ από την άλλη πλευρά, η νέα κατοικία που κατασκευάζεται μέσω των Ολυμπιακών χωριών, δεν εξισώνει την παροχή κατοικίας που απαιτείται για τον τοπικό πληθυσμό. Η Ολυμπιακή κατοικία είναι συνήθως υψηλού κόστους, δημιουργώντας ένα κοινωνικο-οικονομικό περίκλειστο έδαφος που δεν καταλαμβάνεται πάντα από ντόπιους.

Οι περισσότεροι μελετητές, φαίνεται να συμφωνούν στο ότι οι αυξημένες τιμές κατοικίας, ασκούν πίεση στην τοπική αγορά. Μερικοί διχάζονται, για το εάν αυτό είναι καλό ή όχι, ίσως διχάζονται από την αβεβαιότητα που προσφέρει η "παράδοση" gentrification.

Εντούτοις, οι αυξημένες τιμές πώλησης ακινήτων, ασκούν επίδραση και στις τιμές των ενοικίων και στη ροπή των ιδιοκτητών προς τη συνέχιση της ενοικίασης των σπιτιών τους σε ιδιώτες μισθωτές, παρά σε κοινωνικούς, διότι είναι πιο προσοδοφόρα. Έχει διαπιστωθεί, ότι ακόμα κι αν οι αυξημένες τιμές στέγασης δεν συνδέονται ευθέως με τους Ολυμπιακούς αγώνες, ασυζητητί, κατά τη διάρκεια των αγώνων, αυξάνονται τα ενοίκια στην Ολυμπιακή περιοχή. Οι επιπτώσεις των αυξήσεων είναι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες:

- Βραχυπρόθεσμες: οι ιδιοκτήτες εκδιώκουν τους μισθωτές, επιδιώκοντας να κερδίσουν περισσότερα χρήματα από τα -βραχυπρόθεσμα- υψηλότερα μισθώματα που θα αποκομίσουν κατά τη διάρκεια των Αγώνων (υπερβάλλοντα εβδομαδιαία ενοίκια)
- Μακροπρόθεσμες: τα μισθώματα μπορεί να κλιμακωθούν, ως συνέπεια του εντεινόμενου ενδιαφέροντος κατοίκησης στην περιοχή

Οι άνθρωποι, λόγω αυτών των πιέσεων, όχι μόνο μετατοπίζονται σε άλλες περιοχές φτηνότερης κατοικίας, αλλά έχει αποδειχθεί ότι οι άστεγοι αυξάνονται λόγω των αυξημένων ενοικίων (Shaw 2008, σ. 215).

Γενικά, οι τοπικές αρχές, απέτυχαν να εξετάσουν τις έμμεσες επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων στη στέγαση, όπως οι βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες

αυξήσεις των ενοικίων. Από αυτές κινδυνεύουν περισσότερο, οι ευπαθείς, χαμηλού εισοδήματος ομάδες, οι πολίτες με παραβατική συμπεριφορά ή οι παράνομοι μετανάστες, οι οποίοι σπάνια έχουν τη δυνατότητα να μιλήσουν δημόσια για αυτό που τους συμβαίνει. Ακόμα κι αν η νέα κατοικία αντικαθιστά την παλαιά, είναι σπάνια της ίδιας αξίας, που σημαίνει ότι πολλοί άνθρωποι λόγω οικονομικής αδυναμίας, αντιμετωπίζουν κίνδυνο εκτόπισης, ή εξαναγκάζονται να μετεγκατασταθούν σε εναλλακτική κατοικία, μερικές φορές σε απομακρυσμένες περιοχές, εκτός πόλης.

Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, εκτοπίζουν τους ανθρώπους από τα σπίτια τους. Υπάρχουν διάφορα ζητήματα:

- Οι μετεγκαταστάσεις γίνονται συνήθως για να εκδιώξουν τους κατοίκους μακριά από την ανεπτυγμένη περιοχή
- Είναι σπάνιο τα σπίτια που κατεδαφίζονται, να αντικαθίστανται με ομοειδή κατοικία, δηλαδή να παρέχεται ο απαιτούμενος αριθμός σπιτιών, για τη στέγαση ομάδων χαμηλού εισοδήματος ή τους κοινωνικούς μισθωτές όπως πριν. Η δημόσια κατοικία ή οι οικιστικοί συνεταιρισμοί, μετεγκαθίσταται σε μακρινές περιοχές, εκτός πόλης.
- Οι βραχυπρόθεσμες εξώσεις πραγματοποιούνται από τους ιδιοκτήτες που επιδιώκουν το άμεσο οικονομικό κέρδος, κατά τη περίοδο διεξαγωγής των Αγώνων
- Τα συγκροτήματα κατοικιών μεικτών εισοδημάτων, συνήθως αντικαθιστούν τα συγκροτήματα δημόσιων κατοικιών, με συνέπεια την μεταναστευτική έξοδο των χαμηλών εισοδημάτων

Αυτές οι εκτοπίσεις, μπορούν να αποβούν τραυματικές για τους ανθρώπους που μετατοπίζονται και που εξαρτώνται από τους γείτονές τους και το τοπικό περιβάλλον τους, αν και η κατοικία μπορεί μερικές φορές να είναι καλύτερης ποιότητας:

«ενώ πολλοί θα έβλεπαν τέτοια ανοικοδόμηση ως ένα θετικό όφελος που ενισχύει το περιβάλλον και την εικόνα της πόλης, για τις κοινότητες που μετατοπίζονται η εμπειρία μπορεί να είναι τραυματική (...) σε πολλές περιπτώσεις, αν και αυτές οι κοινότητες ζουν σε σχετική ένδεια και συνήθως μετατοπίζονται σε βελτιωμένη κατοικία αλλού, τέτοια μετεγκατάσταση, είναι συχνά σε μακρινά και άγνωστα προάστια, μακριά από άλλες οικογένειες με τις οποίες οι φίλες υπήρξαν για γενεές. Το αποτέλεσμα είναι η καταστροφή της εργασιακών και κοινωνικών δικτύων και, σε μερικές περιπτώσεις, ολόκληρων των κοινοτήτων» (Weed & Bull 2004, σ. 36).

Οι επιπτώσεις στην στέγαση, είναι δυνατόν να προκαλέσουν ακραία φαινόμενα,

μέχρι το σημείο να υπάρξει εκτεταμένη πολιτική κινητοποίηση όσων εξωθούνται εξαιτίας των Αγώνων και τις τοπικές κοινότητες (Newman 2002, σ. 30). Εντούτοις, γενικά είναι δύσκολο να γνωστοποιηθεί ο πλήρης αριθμός των απελάσεων, επειδή:

- Οι νόμοι που διέπουν ζητήματα όπως ο έλεγχος των ενοικίων, καθιστούν αόρατους τους εκτοπιζόμενους
- Στις περιοχές όπου διεξάγονται οι Αγώνες, ζουν συχνά ευάλωτες ομάδες - δηλ. παράνομοι ή αναλφάβητοι μετανάστες, άνθρωποι σε κίνδυνο-, που δεν μπορούν να κοινοποιήσουν την παρουσία τους, πόσο μάλλον τις διαμαρτυρίες τους ενάντια στην ανάπτυξη
- Οι άνθρωποι -παρά την εκτόπισή τους-, είναι ανίκανοι να εξαπολύσουν νόμιμη διαμαρτυρία, λόγω των νόμων που διέπουν τους όρους μίσθωσης
- Η διαμαρτυρία είναι ατελέσφορη, λόγω έλλειψης πρόσβασης στους πολιτικούς -ιστορικά σημειώνεται σύνδεση μεταξύ των πολιτικών και των κατασκευαστών
- Υπάρχει τέτοια θετική δόνηση σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, που οι άνθρωποι αισθάνονται την κοινωνική πίεση να προσαρμοστούν και να μην διαμαρτυρηθούν ή οι καταγγελίες τους δεν δημοσιοποιούνται από τα μέσα ενημέρωσης

Είναι λυπηρό, αλλά γενικά αποδεκτό, ότι κάθε πόλη υποδοχής έχει τους νικητές και τους ηττημένους της. Οι μεσαίες τάξεις, οι πολιτικοί ελίτ και οι τουρίστες, μπορούν να κερδίσουν από τις αναβαθμισμένες υποδομές, την οικονομική επένδυση, τις κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και το τουριστικό ενδιαφέρον για την πόλη, ως συνέπεια των Αγώνων. Αντίθετα, οι φτωχοί της πόλης, τείνουν να υποφέρουν και μερικές φορές να γίνουν φτωχότεροι ως συνέπεια των Αγώνων (Preuss 2004, σ. 23 Short 2004, σ. 107). Μερικοί από αυτούς θα υποφέρουν περισσότερο από άλλους, -οι φτωχότεροι, οι ηλικιωμένοι, οι εθνικές μειονότητες, εκείνοι με επιβαρυνόμενη φυσική ή διανοητική υγεία και εκείνοι χωρίς ενεργό κοινωνική ή κοινοτική ζωή.

Η ιδιοκτησία και ο συνυπολογισμός αυτών των ομάδων είναι επομένως σημαντικά θέματα. Για τον συνυπολογισμό, πρέπει να εξεταστεί, πώς οι ομάδες αυτές συμπεριλαμβάνονται στην επίσημη ολυμπιακή ρητορική, πώς συμμετέχουν στους Ολυμπιακούς Αγώνες και πώς επιδρά η φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων συνολικά στην κοινότητα υποδοχής. Οι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης των Αγώνων,

θα έπρεπε να επεκταθούν στον τρόπο ζωής των τοπικών κοινοτήτων και στον κοινωνικό συνυπολογισμό, να είναι συμμετοχικοί και χωρίς αποκλεισμούς. Αν και οι Αγώνες είναι δύσκολο να αποδειχθούν κατάλληλοι, σε μερικές περιπτώσεις μπορούν να ενεργήσουν ως καταλύτης για να προωθηθούν κοινωνικές αλλαγές στη χάραξη της πολιτικής (Black & Bezanon 2004, σ. 1245).

Κοινωνική Αποδοχή και Ευκαιρίες Συμμετοχής

Υπάρχουν στοιχεία, ότι η τοπική κοινότητα παρακινείται να δεχθεί τις ευκαιρίες συμμετοχής που προσφέρονται κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, ή που της παρουσιάζονται εξ' ονόματος των Αγώνων. Συνήθως είναι πολιτιστικές παρά οικονομικές. Η ενεργός συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού, αποτελεί πιθανά τη βιτρίνα επίδειξης της ζωής της πόλης και δίνει στους αγώνες κοινοτικό πνεύμα, το οποίο είναι εξ' ολοκλήρου «θεμελιώδες» (Preuss 2008, σ. 399). Ήδη έχει αποδειχθεί, ότι τα φεστιβάλ και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, αποσπών θετικά αποτελέσματα για κάθε διοργανώτρια πόλη, με βάση τις αντιλήψεις «των ξένων», όπως η ΔΟΕ, οι άλλες κυβερνήσεις και τα μέσα ενημέρωσης.

Η έρευνα αποδεικνύει, ότι ο τοπικός πληθυσμός αντιλαμβάνεται τους Αγώνες διαφορετικά από ότι οι «ξένοι» και οι επισκέπτες. Ενώ, είναι απίθανο να έχει γνώση της «πλήρους εικόνας», στερημένος της επισκόπησης ή της γνώσης των μερικές φορές μυστικοπαθών διαδικασιών σχεδιασμού (Preuss & Solberg 2006, σ. 401), προσπαθεί να αξιολογήσει τους Αγώνες, με μια προσωπική προσέγγιση ισορροπίας κόστους, η οποία είναι δύσκολο να προβλεφθεί (Cashman 2006, σ. 241). Μία από τις πιθανότερες αρνητικές αντιλήψεις των κατοίκων της πόλης υποδοχής για τους Αγώνες, σχετίζεται με τη χρηματοδότηση και τον προϋπολογισμό. Οι έντονες ανησυχίες είναι για «τα χρήματα των φορολογούμενων» και την «κοινωνική αδικία». Αυτό σχετίζεται με την ανεπίσημη ή τοπική «προσέγγιση κόστους-ισορροπίας», δεδομένου ότι οι άνθρωποι ρωτούν, εάν οι αγώνες αξίζουν τη δαπάνη και πόσο μπορεί να ωφεληθούν από αυτούς. Εάν θίγονται ιδιαίτερα από την διοργάνωση των Αγώνων, ή εάν η Δημοτική χορηγία είναι πάρα πολύ μεγάλη χωρίς απτά οφέλη, τότε η φιλοξενία των Αγώνων θεωρείται ιδιαίτερα αθέμιτη και άδικη.

Ωστόσο, στις πρώην διοργανώτριες πόλεις, υπήρξε σχετικά καλή αποδοχή για τους Ολυμπιακούς Αγώνες από τους κατοίκους, παρά τα διάφορα ζητήματα που συνδέονταν με ενόχληση, ρύπανση, θόρυβο και κυκλοφοριακή συμφόρηση. Οι κάτοικοι επέδειξαν αρκετά θετική στάση απέναντι στους Αγώνες ως γεγονός και το θυμούνται στοργικά, ακόμα κι αν επιδεικνύουν απάθεια ή είναι «αηδιασμένοι από

αυτό». Η περισσότερη «γκρίνια για την ενόχληση», παρατηρείται πριν και όχι μετά από τους Αγώνες.

Οι κάτοικοι που ζουν σε εγγύτητα με την Ολυμπιακή περιοχή, αναπόφευκτα θα ενοχληθούν από διάφορα ζητήματα που σχετίζονται με τη φιλοξενία των Αγώνων. Αυτό απέδειξαν οι μελέτες κοινωνικών επιπτώσεων των Ολυμπιακών Αγώνων του Σύδνεϋ (Waitt 2003, σ. 200). Οι ντόπιοι μπορεί να σχηματίσουν αρνητική εικόνα για τους Αγώνες και για οποιεσδήποτε εκδηλώσεις συνδέονται με αυτούς, εξαιτίας:

- της κατασκευής των εγκαταστάσεων
- της κυκλοφοριακής συμφόρησης και των αλλαγών στον προγραμματισμό των μεταφορών (μεγάλη χρήση, συμφόρηση)
- του θορύβου και της περιβαλλοντικής ρύπανσης
- του πολιτισμικού σοκ από τους ξένους και τους μη παραδοσιακούς πολιτισμούς

2.3 Το Πρόγραμμα «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης»

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), για αρκετές δεκαετίες, οι πολιτιστικές πολιτικές ήταν εστιασμένες στην πολιτιστική δράση για την περιφερειακή ανάπτυξη. Στη συνέχεια, μετατοπίστηκαν σταδιακά προς τοπικές πρωτοβουλίες σε αστικές περιοχές, με σχέδια όπως η «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» - ονομαζόμενη έως το 1999 «Ευρωπαϊκή Πόλη του Πολιτισμού».

Ο Evans ισχυρίζεται ότι αυτό το πρόγραμμα:

«ενήργησε ως αποτελεσματικός "Δούρειος ίππος", από τον οποίο οι δομικές ρυθμιστικές οικονομικές πολιτικές και η χρηματοδότηση έχουν παροχετευτεί στην βασισμένη στην τέχνη αναγέννηση (...) παρακάμπτοντας την εθνική ακόμη και την αστική πολιτική πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης» (Evans, 2003, σ. 426)

Η «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» (European Capital of Culture - ECOC), αφορά σε μια πόλη που ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση κάθε έτος, στη διάρκεια του οποίου της δίνεται η ευκαιρία να επιδείξει την πολιτιστική ζωή και ανάπτυξή της. Αρκετές Ευρωπαϊκές πόλεις, χρησιμοποίησαν τη χρονιά της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας», για να μεταμορφώσουν ολοκληρωτικά την πολιτιστική τους βάση και κατ' επέκταση την εικόνα τους στο διεθνή χώρο.

Η ιδέα να υποδεικνύεται μια διαφορετική πόλη κάθε χρόνο, ως ECOC, προωθήθηκε το 1983 από την Μελίνα Μερκούρη, την τότε Ελληνίδα Υπουργό πολιτισμού και υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1985, με την Αθήνα

να γίνεται η πρώτη ECOC. Το 1992, η ΕΕ επέτρεψε την επιλεξιμότητα και σε χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης», μέχρι και το 2004, ορίζονταν επί διακυβερνητικής βάσης. Τα κράτη μέλη, ομοφώνως επέλεγαν τις πιο πιθανές πόλεις φιλοξενίας του γεγονότος και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδοτούσε την επιλεγόμενη πόλη. Από το 2005 και μετά, στην διαδικασία επιλογής της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», συμμετέχουν οι θεσμοί της Ε.Ε.

Αρχικά, το γεγονός θεωρήθηκε κυρίως πολιτιστική εκδήλωση, αλλά αργότερα εισήχθησαν και οικονομικές πτυχές. Όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το γεγονός σχεδιάστηκε για *«να βοηθήσει στο να φέρει πιο κοντά τους λαούς των κρατών μελών»*, μέσω της *«έκφρασης ενός πολιτισμού που στην ιστορική εμφάνιση και τη σύγχρονη ανάπτυξή του, χαρακτηρίζεται από την κατοχή και κοινών στοιχείων και μιας αφθονίας γεννημένης από την ποικιλομορφία»* (1985, σε Richards, 1996a, σ. 25). Σύμφωνα με τους Corijn και Van Praet (1994, σε Richards 1996a), ο στόχος της ECOC ήταν διπλός: να καταστήσει τον πολιτισμό των πόλεων προσιτό σε ένα Ευρωπαϊκό ακροατήριο και να δημιουργήσει την εικόνα του Ευρωπαϊκού πολιτισμού ως σύνολο.

Η καθιέρωση της ECOC υπονοεί μια διπλή αναγνώριση: της σημασίας του πολιτισμού στην Ευρωπαϊκή ενοποίηση (Bekemans, 1994) και το ρόλο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην αστική αναγέννηση (Wynne, 1992 Evans, 1993, 2001) και την οικονομική ανάπτυξη (Williams, 1997). Υφίσταται ένας «επινοητικός σύνδεσμος», μεταξύ της πολιτιστικής ανάπτυξης και της βιωσιμότητας, ο οποίος δημιουργεί ερωτήματα, σχετικά με των ποιών ακριβώς ο πολιτισμός προάγεται και ποιες περιοχές της πόλης ωφελούνται (Fudge, 1999, σ. 31).

Η επιλογή μίας πόλης ως «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», είναι μια ετικέτα που δεν θα αρνιόταν καμία πόλη. Για οποιαδήποτε πόλη, το να κερδίσει τον τίτλο, σημαίνει ενίσχυση της εικόνας της και περισσότερη χρηματοδότηση για πολιτιστικές δραστηριότητες. Επίσης, είναι πιθανό να προσελκυσθούν περισσότεροι τουρίστες, τονώνοντας την τοπική οικονομία, τουλάχιστον για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα. Κρίσιμο θέμα είναι, ότι μια ημερομηνία και ένα γεγονός, μπορούν να οδηγήσουν αφενός, στην επιτάχυνση λήψης των απαιτούμενων πολιτικών αποφάσεων, -που χωρίς το γεγονός δεν θα λαμβάνονταν ποτέ- και αφετέρου, στο να δοθεί μια πρόσθετη έμφαση στον πολιτισμό. Η προσφορά για την διεκδίκηση του τίτλου, απαιτεί χρήματα, χρόνο και προσπάθεια, η οποία στο τέλος, ακόμα κι αν είναι ανεπιτυχής, είναι πάντα μια καλή επένδυση για το μέλλον μιας πόλης.

Σύμφωνα με τον μέχρι σήμερα σχεδιασμό για το θεσμό της ECOC (τουλάχιστον μέχρι το 2019), κάθε χρόνο θα ορίζονται δύο «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης» και σε κάθε κράτος θα δοθεί η δυνατότητα να φιλοξενήσει το γεγονός. Αυτό έγινε, ώστε να αποφευχθεί ο υπερβολικά σκληρός ανταγωνισμός για την απόκτηση του τίτλου μεταξύ των κρατών.

2.3.1 Κριτική του προγράμματος «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης»

Η ECOC είναι η μεγαλύτερη και σημαντικότερη πολιτιστική πρωτοβουλία της ΕΕ. Παρέχει τους πόρους για την αστική και οικονομική αναγέννηση, την αύξηση του τουρισμού και την ανάδειξη της ποικιλομορφίας των πολιτισμών. Αυτοί οι παράγοντες, οδηγούν σε βελτίωση της ποιότητας ζωής, αλλά δεν ωφελούν στον ίδιο βαθμό όλες τις κοινωνικές ομάδες, της πόλης. Υπάρχουν περιορισμοί στα οφέλη από τον τίτλο, ειδικά εάν δεν υπάρχει ισορροπημένη προσέγγιση στους οικονομικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς στόχους, ως τμήμα της στρατηγικής ενός μακροχρόνιου πολιτιστικού σχεδίου.

Βασικός στόχος του προγράμματος, είναι να δημιουργηθούν μόνιμες και ιδιαίτερα εμφανείς και εντυπωσιακές υποδομές. Εντούτοις, από κοινού με το πρόγραμμα ECOC, οι περισσότερες από αυτές τις υποδομές σχεδιάστηκαν ως εμβλήματα γοήτρου των πόλεων, που ώθησαν την εικόνα της πόλης και προσέλκυαν τουρισμό, αλλά συχνά δεν έλαβαν υπόψη τις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες της τοπικής κοινότητας και άσκησαν περιορισμένη επίδραση στην απασχόληση και στη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάκαμψη της περιοχής (Evans, 2003, σ. 425).

Υπάρχει ανάγκη μιας πολιτιστικής ατζέντας στο πρόγραμμα της ECOC, που δεν θα εντάσσεται απαραίτητα στις οικονομικές προσαγές. Είναι κρίσιμο να αναπτυχθούν περαιτέρω τεχνικές, για την αξιολόγηση των πολιτιστικών επιδράσεων και της κληρονομιάς, ως εναλλακτική λύση στις καθιερωμένες και σαφώς κυρίαρχες τεχνικές για την αποτίμηση των άμεσων οικονομικών επιπτώσεων. Οι πολεοδόμοι και οι πολιτικοί, στηρίζονται σχεδόν εξ ολοκλήρου, σε στοιχεία που προσκομίζονται μέσω αξιολογήσεων της οικονομικής και φυσικής επίδρασης, επειδή υπάρχει έλλειψη πειστικών στοιχείων, σχετικά με τις πολιτιστικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Πράγματι, όπως και στην περίπτωση των ορισμών της πολιτιστικής πολιτικής, οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις, καθορίζονται ασαφώς και γι' αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο να μετρηθούν. Για να αλλάξει αυτή η τάση, πρωτοβουλίες όπως η ECOC, οφείλουν να δώσουν έμφαση στην αξία των μακροχρόνιων επιπτώσεων

της φιλοξενίας και να εξασφαλίσουν ευρεία διανομή των συμπερασμάτων και της τεχνογνωσίας. Αυτή η διαδικασία, απαιτεί συντονισμένη προσέγγιση σε επίπεδο ΕΕ, που θα οδηγήσει στην καθιέρωση νέων συγκριτικών μοντέλων πολιτιστικής ανάλυσης, όπως υπάρχουν ήδη σε άλλους τομείς της αστικής έρευνας.

Κεφάλαιο 3. Gateshead και Newcastle upon Tyne: Η αποβιομηχάνιση, η συνεργασία και τα επιτεύγματά τους

Στις αρχές της δεκαετίας του '80, όταν οι βιομηχανικές πόλεις της Μεγάλης Βρετανίας οδηγήθηκαν στην τελική παρακμή τους, από κοινού με τα άλλα στο παρελθόν ισχυρά βιομηχανικά κέντρα, το Newcastle και το Gateshead υποβλήθηκαν σε απέραντη και τραυματική αλλαγή. Τη δεκαετία του '60, το 50% του πληθυσμού απασχολούνταν στις τέσσερις βαριές βιομηχανίες: ναυπηγική, μεταλλουργία, χαλυβουργία και ανθρακωρυχεία. Σήμερα ο αριθμός αυτός είναι περίπου 3%. Δεδομένου ότι οι θέσεις εργασίας διέρρευσαν από αυτές τις πόλεις κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και τις αρχές της δεκαετίας του '90, το Newcastle και το Gateshead μεταβλήθηκαν σε κοινωνικά και οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές διαβίωσης, απογυμνωμένες από την προηγούμενη βιομηχανική ταυτότητά τους, αλλά χωρίς υποκατάστατο για να την αντικαταστήσουν.

Πηγή: A Decade of World-Class Culture, North East England

Εικόνα 1: Η βιομηχανική εικόνα του Newcastle

Η πόλη Gateshead, είναι ένας πρώην βιομηχανικός δήμος στη Βόρειο-

ανατολική Μεγάλη Βρετανία, στις νότιες όχθες του ποταμού Tyne, με πληθυσμό περίπου 190.000. Τα τελευταία χρόνια η μείωση του πληθυσμού κατά σταθερό ποσοστό συνδέεται άμεσα με το κλείσιμο παραδοσιακών βιομηχανιών, σχετικών με μεταλλεία, βαριά βιομηχανία και κατασκευή, όπως η υαλουργία. Η από-βιομηχάνιση άφησε ως κληρονομιά, εγκαταλελειμμένα και μολυσμένα εδάφη, υψηλά επίπεδα ανεργίας και έναν πλήθος σχετικών κοινωνικών ζητημάτων.

Το Newcastle είναι πόλη γειτονική της πόλης Gateshead, με πληθυσμό περίπου 270.000 κατοίκους, στις βόρειες όχθες του ποταμού Tyne. Υπήρξε ένα από τα «εργαστήρια του κόσμου», αλλά σταδιακά αποτέλεσε παράδειγμα απο-βιομηχάνισης, οικονομικής και πληθυσμιακής παρακμής. Υπάρχουν πολλά στοιχεία της μετα-βιομηχανικής πόλης, που ήταν ορατά στο Newcastle της δεκαετίας του 1980, με τα πολύ υψηλά επίπεδα ανεργίας σε σχέση με τα εθνικά και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, να είναι -σε δυσανάλογα μεγάλο ποσοστό-, κακής ποιότητας, επισφαλής και χαμηλόμισθη. Με την κατάρρευση της παραδοσιακής καλοπληρωμένης ειδικευμένης χειρωνακτικής εργασίας, η οικονομική πώλωση ήταν κάτι παραπάνω από χαρακτηριστικό γνώρισμα.

Πηγή: http://www.newcastle.world-guides.com/newcastle_maps.html

Χάρτης 1: Χάρτης της Βρετανίας

Πηγή: http://www.newcastle.world-guides.com/newcastle_maps.html

Χάρτης 2: Χάρτης της Βορειοανατολικής Βρετανίας

Στα χρόνια που μεσολάβησαν από τα μέσα της δεκαετίας του '80 μέχρι σήμερα, οι πόλεις εργάστηκαν σκληρά, για να αναδημιουργήσουν την αίσθηση του τόπου, δημιουργώντας στην καρδιά του Newcastle-Gateshead το σημείο συνάντησης των πόλεων όλης την Τάιν. Οι συντονισμένες στρατηγικές επένδυσης στις τέχνες και τον πολιτισμό, δημιούργησαν μια σημαντική διεθνή δύναμη και έναν κορυφαίο προορισμό διαφυγής από τη ζωή στην πόλη. Το πολιτιστικό πρόγραμμα που εφάρμοσαν, μετασχημάτισε την εικόνα της Βορειοανατολικής Βρετανίας σε τόπο όπου ακμάζουν η φαντασία, η τόλμη και η δημιουργικότητα.

Η εικόνα επιφανειακά τουλάχιστον, έχει αλλάξει ριζικά. «Από το κεφάλαιο άνθρακα στο πολιτιστικό κεφάλαιο», είναι μια φράση που ακούγεται όλο και περισσότερο στην περιοχή και απεικονίζει τον τύπο των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών, που βίωσαν όχι μόνο οι πόλεις Newcastle-Gateshead, αλλά και πολλές άλλες πρώην βιομηχανικές πόλεις. Αυτή η τάση, που αποκαλείται συχνά μετά-Φορντισμός, αντανακλά την παρακμή της βαριάς βιομηχανίας και την άνοδο των βιομηχανιών που βασίζονται στις υπηρεσίες της νέας οικονομίας, η οποία συνοδεύεται από την ανάπτυξη του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας και συμβολίζεται από την εικόνα της «πόλης του πολιτισμού».

Οι δύο πόλεις προσφέρουν από παράδειγμα, για το πώς μια σειρά επενδύσεων στον πολιτισμό, μπορεί να έχει μετασχηματιστική επίδραση στην ποιότητα ζωής μιας

πόλης. Αυτή η διαδικασία καλείται «αστικό επιχειρηματικό πνεύμα» και εντός της κυριαρχεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Το Gateshead και το Newcastle πάσχοντας από την πτώση της βαριάς βιομηχανίας -το στήριγμα της οικονομικής επιτυχίας τους στο παρελθόν-, οδηγήθηκαν να ζουν χωρίς ελπίδα ή φιλοδοξία για το μέλλον. Εντούτοις, το όραμα και η αποφασιστικότητα των Δημοτικών Συμβουλίων τους και διάφορων άλλων οργανώσεων και ατόμων, επέτρεψαν στο Newcastle και στο Gateshead, να αναδυθούν στον 21ο αιώνα, ως σημαντικά διεθνή πολιτιστικά κέντρα, κορυφαίοι προορισμοί αναψυχής και κέντρα επιχειρηματικότητας και εκπαίδευσης.

Η συνεργασία Newcastle και Gateshead προσφέρει ένα ενδιαφέρον μοντέλο για την προσέγγιση του θέματος της αναγέννησης των πόλεων. Βασίστηκε αρχικά στην αναγέννηση που στηρίζεται στον πολιτισμό και καθοδηγήθηκε από τη συνειδητοποίηση ότι οι δύο Δημοτικές Αρχές, έπρεπε να συγκεντρώσουν τα κεφάλαιά τους, προκειμένου να επιτευχθεί η κρίσιμη μάζα και να δημιουργηθεί μακροπρόθεσμα μία βιώσιμη αστική μονάδα.

Το Newcastle και το Gateshead, είναι η απόδειξη ότι η ταυτότητα ενός τόπου μπορεί να αναβιώσει, μέσω ενός εκτεταμένου προγράμματος πολιτιστικής αναγέννησης, βελτιώνοντας τόσο τη θέση τους ως τουριστικού προορισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, όσο και την ποιότητα ζωής για τους κατοίκους τους, καθώς και τη βελτίωση της οικονομικής ανταγωνιστικότητάς τους.

Το σύγχρονο Newcastle, αποτελεί το κέντρο της εμπορικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής, μια πόλη με εξαιρετική κληρονομιά από ιστορικά κτίρια και συνοικίες και με έντονη φήμη για το ζωηρό και δραστήριο τρόπο ζωής του (Chatterton & Hollands, 2003). Το Gateshead, θεωρούνταν πάντα ως ο φτωχός συγγενής -μια άσχημη πόλη «της δουλειάς». Στη δεκαετία του '30 ο συγγραφέας J. B. Priestley χαρακτήρισε το Gateshead με το σχόλιο ότι *«ολόκληρη η πόλη μοιάζει να έχει σχεδιαστεί από εχθρό της ανθρώπινης φυλής»* (English Journey, 1934). Ωστόσο, τα πολεοδομικά προγράμματα πολιτιστικής αναγέννησης που εφάρμοσε, κατάφεραν να την επανα-σηματοδοτήσουν, ως σύγχρονη πόλη, ξεπερνώντας το στιγματισμένο παρελθόν της.

Το Gateshead και το Newcastle διατήρησαν ξεχωριστές ταυτότητες (Urbed, 2002). Αν και οι δύο βίωσαν την εμπειρία μεγάλης από-βιομηχάνισης και οικονομικής ύφεσης, το Newcastle φρόντισε να κερδίσει περισσότερα από τα εθνικά προγράμματα αναγέννησης του παρελθόντος. Στη δεκαετία του '80 οι βόρειες όχθες του ποταμού Tyne στο Newcastle, υποβλήθηκαν σε σημαντικό μετασχηματισμό από

την *Tyne and Wear Development Corporation*¹⁰ (TWDC), ως τμήμα της «βασισμένης στην ιδιοκτησία» αναγέννησης, της οποίας τα όρια απέκλεισαν τις νότιες όχθες του ποταμού στο Gateshead. Οι προσπάθειες αστικής αναγέννησης του Gateshead υλοποιήθηκαν εκτός της σχέσης του με το γειτονικό Newcastle. Ιστορικά, το Gateshead έζησε στη σκιά του Newcastle (Hickling, 2002).

3.1 Πορεία αναγέννησης των πόλεων

3.1.1. Η δημόσια πολιτική αναγέννησης του Gateshead: "Τέχνη σε Δημόσιους Χώρους"

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ετών το Gateshead προσπάθησε να χρησιμοποιήσει την τέχνη, ώστε να ενδυναμωθούν τα προγράμματα αστικής ανάπλασης. Η τέχνη θεωρήθηκε παράγοντας αναγέννησης, αρχικά μέσα από μικρές τοπικές πρωτοβουλίες και μετέπειτα σε επίπεδο δήμου.

Το Δημοτικό Συμβούλιο του Gateshead ανέπτυξε ένα δημόσιο πρόγραμμα τέχνης, για «να προσθέσει αξία» σε μεμονωμένα και μικρής κλίμακας έργα αναγέννησης και να ενθαρρύνει τους κατασκευαστές του ιδιωτικού τομέα να συνεργαστούν με το Δήμο. Το Πρόγραμμα "*Τέχνη σε Δημόσιους Χώρους*" ξεκίνησε το 1986 και ήταν μια καινοτόμος συνεργασία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, στην ανάπτυξη μεγάλης κλίμακας «περιβαλλοντικών γλυπτών» και «διακοσμητικών έργων τέχνης». Συχνά ήταν συνδεδεμένα με τη βιομηχανική κληρονομιά και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής. Στόχος του προγράμματος ήταν να ενισχυθεί η «ποιοτική» αρχιτεκτονική και να παραχθούν κοινωνικά και κοινοτικά οφέλη από την «βασισμένη στην τέχνη» αναγέννηση. Το πρόγραμμα αυτό ενδυναμώθηκε το 1990 από το *Garden Festival at Gateshead*¹¹ -ένα από τα πέντε εθνικά Φεστιβάλ Κήπων-, που προσέλκυσε την εθνική και διεθνή προσοχή στην περιοχή, με περισσότερους από 3 εκατομμύρια επισκέπτες, οι οποίοι αποτέλεσαν το κοινό για τα πολυάριθμα

¹⁰ Η εταιρεία Tyne and Wear Development Corporation (TWDC) ιδρύθηκε το 1987, με στόχο την ανάπτυξη των παρόχθιων περιοχών του ποταμού Tyne. Ανέπτυξε έργα «ναυαρχίδες», που περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων και στην ανάπλαση του Newcastle. Η εταιρία επίσης επένδυσε στην ανάπτυξη του μετρό Tyne and Wear. Η κληρονομιά που άφησε παραμένει αμφιλεγόμενη. Πιστεύεται ότι η επένδυσή της στον τομέα των υπηρεσιών και της αναψυχής στο Newcastle, δεν συμβαδίζει με το "ύφος" της υπόλοιπης περιοχής. Έκλεισε το 1998.

¹¹ Το Φεστιβάλ Κήπων του Gateshead, διεξήχθη από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο του 1990. Περιλαμβάνονταν δημόσιες εκθέσεις τέχνης, χορός, μουσική, θέατρο και αθλητικές εκδηλώσεις. Η κατασκευή της περιοχής του Φεστιβάλ διήρκεσε δύο χρόνια. Κατέλαβε 200 στρέμματα εγκαταλελειμμένης γης, που στο παρελθόν περιλάμβανε εργοστάσια και βιομηχανικές αποθήκες. Το κόστος ήταν περίπου £ 37 εκατομμύρια. Μετά το τέλος του Φεστιβάλ, μεγάλο μέρος της περιοχής αντικαταστάθηκε από κατοικία.

εκθέματα τέχνης. Κληρονομιά του προγράμματος, είναι περισσότερα από 30 σημαντικά δημόσια έργα υπό την καθοδήγηση των καλλιτεχνών.

Η τέχνη χρησιμοποιήθηκε επίσης ως υπόβαθρο της δημόσιας πολιτικής, για να συνδράμει στην αναδιαμόρφωση εγκαταλελειμμένων περιοχών. Μέσω της δημιουργίας του βραβευμένου *Riverside Sculpture Park* στις όχθες του ποταμού Tyne, μεταμορφώθηκε μια εγκαταλελειμμένη βιομηχανική περιοχή σε δημόσιο πάρκο και ταυτόχρονα σε έκθεση γλυπτών.

Το 1994 το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης, ανέθεσε στον διεθνούς φήμης γλύπτη Anthony Gormley να δημιουργήσει τον "*Άγγελο του Βορρά*" που εγκαινιάστηκε το 1998. Ο "*Άγγελος*" αποτελεί μνημείο «σφραγίδα», με ανοικτές αγκάλες, για να χαιρετάει τους επισκέπτες, καθώς έρχονται από το νότο στην πόλη. Αντιπροσώπευσε μια αλλαγή στην κλίμακα κατασκευής και στη σχετική επένδυση - το κόστος ήταν £800,000 (1.2 εκ. €). Υπήρξαν πολλές τοπικές διαμαρτυρίες για τον παραλογισμό της δαπάνης τόσο μεγάλου χρηματικού ποσού, σε ένα έργο τέχνης, παρά τις επείγουσες κοινωνικές ανάγκες του δήμου. Η έκβαση, όμως, ήταν αναμφισβήτητα ένα μεγάλο βήμα, για την μακροπρόθεσμη «βασισμένη στην τέχνη» στρατηγική αναγέννησης. Ο "*Άγγελος του Βορρά*", πιθανά είναι το πιο γνωστό και το πιο άμεσα αναγνωρίσιμο σύγχρονο έργο τέχνης στη Βρετανία, κατέχοντας υψηλή θέση σε εθνικό ακόμα και διεθνές επίπεδο.

Πηγή: <http://jinng.files.wordpress.com/2008/07/angel-side-view2.jpg>

Εικόνα 2: Ο Άγγελος του Βορρά

3.1.2 Ανάπλαση της περιοχής των όχθων του ποταμού Tyne στο Gateshead (Gateshead Quays)

Προς το τέλος της δεκαετίας του '90, τέθηκαν σε ισχύ σχέδια για την ανάπτυξη αυτού που καλείται «τρίτη φάση» ανάπλασης της πόλης: "τέχνη και πολιτιστική δυνατότητα". Αυτό δεν θα ήταν δυνατό, χωρίς τη μακρόχρονη περίοδο ωρίμανσης της πολιτιστικής πολιτικής. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, όταν η τέχνη και ο πολιτισμός προσδιορίστηκαν ως κλειδί για την ανάπτυξη του Gateshead, η Δημοτική Αρχή έχοντας μακροπρόθεσμο όραμα, δημιούργησε αναπτυξιακό κλίμα. Το Δημοτικό Συμβούλιο είχε ενστερνιστεί νέους τρόπους σκέψης, σχετικά με τη δυνατότητα της τέχνης και του πολιτισμού ως παράγοντες αναγέννησης, εστιάζοντας πρώτα στο να χτίσει την εμπιστοσύνη της πόλης και μετά των κατασκευαστών. Το Gateshead έχτισε τη φήμη του βαθμιαία, ως κέντρο τεχνών, στο μυαλό των επενδυτών και της κοινότητας των καλλιτεχνών.

Δύο σημαντικά οικοδομήματα αποτελούν τον πυρήνα του «πολιτιστικού τετραγώνου» των Gateshead Quays -η "*Baltic Art Gallery*" (Εκθεσιακό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης "*Μπάλτικ*") και το "*Sage Center for Music and Performing Arts*" (Αίθουσα συναυλιών "*Σαζ*").

Το διεθνώς φημισμένο "*Baltic*" εγκαινιάστηκε το 2002. Αποτελεί γκαλερί για την έκθεση σύγχρονης τέχνης. Στεγάζεται σε ένα πρώην βιομηχανικό κτήριο τοποσημο (πρώην αλευρόμυλο), στις όχθες του ποταμού Tyne στο Gateshead (στις Gateshead Quays).

Πηγή: http://z.about.com/d/hotels/1/0/N/M/2/baltic_kh.jpg

Εικόνα 3: Εκθεσιακό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης "*Μπάλτικ*"

Το "*Baltic*" απέχει πολύ από μια ελίτ γκαλερί τέχνης. Έχει χτιστεί ως σύγχρονο εργοστάσιο τέχνης, που στεγάζει στούντιο για να εργάζονται οι καλλιτέχνες, διαθέτει πέντε γκαλερί και ένα εστιατόριο στον τελευταίο όροφο. Οι επισκέπτες μπορούν να δουν την τέχνη να δημιουργείται μπροστά στα μάτια τους. Παρουσιάζει ένα δυναμικό, ποικίλο και διεθνές πρόγραμμα σύγχρονης εικαστικής τέχνης. Δεν έχει μόνιμη συλλογή και αντ' αυτής παρέχει ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πρόγραμμα εκθέσεων και δραστηριοτήτων, που αποκαλύπτει τη συναρπαστική εικόνα της σύγχρονης καλλιτεχνικής πρακτικής.

Αποτελεί μια ολοκληρωμένη εγκατάσταση αφιερωμένη στην μάθηση. Προσφέρει στους επισκέπτες όλων των ηλικιών, ένα φάσμα δραστηριοτήτων που τους παρέχουν πρόσβαση σε εξαιρετικής ποιότητας τέχνη και καλλιτέχνες. Το "*Baltic*" είναι σε θέση να λειτουργήσει με περισσότερους από 10.000 μαθητές και σπουδαστές ετησίως, δίνοντάς τους πρόσβαση σε εργαστήρια πρωτοπόρων καλλιτεχνών και γκαλερί μέσω προγραμματισμένων επισκέψεων, σε μια βιβλιοθήκη εικαστικών τεχνών και σε ένα αρχείο τέχνης. Ενθαρρύνει και υποστηρίζει ανθρώπους όλων των μορφωτικών υποβάθρων και ηλικιών, να εξερευνήσουν, να ζήσουν, να δημιουργήσουν, να απολαύσουν, να προκληθούν και να συμμετάσχουν στην σύγχρονη τέχνη. Θεμελιώδους σημασίας για το "*Baltic*", είναι η δέσμευση για ελεύθερη είσοδο. Από τότε που άνοιξε τις πόρτες του τα μεσάνυχτα στις 13 Ιουλίου 2002, έχει παρουσιάσει πάνω από 100 εκθέσεις και έχει υποδεχθεί περισσότερους από 3.5 εκατομμύρια επισκέπτες.

Επιπλέον, κατά μήκος της αποβάθρας, βρίσκεται το εντυπωσιακό γυάλινο κτίριο του Norman Foster, η Αίθουσα Συναυλιών "*Sage*" (*Sage Music Center*), έκτασης 10.000 τετραγωνικών μιλίων, με το κόστος της να υπολογίζεται σε £70 εκατομμύρια (105 εκατομμύρια €) και έχει δημιουργήσει πάνω από 400 νέες θέσεις εργασίας. Ολοκληρώθηκε το 2004.

Πηγή: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/49/The_Sage_Gateshead.jpg

Εικόνα 4: Αίθουσα συναυλιών "Σάζ"

. Πολλοί υποστηρίζουν, ότι το Gateshead, τέθηκε στο διεθνή χάρτη, χαρακτηριζόμενο ως «πολιτιστική Μέκκα», με την τέχνη, ως «την πολλά υποσχόμενη μηχανή ανάπτυξης της περιοχής» (Radcliffe, 2002, σ. 1, Dailey, 2002, Ward, 2002).

Η Αίθουσα Συναυλιών "Σάζ" έχει τεράστια απήχηση στον τοπικό πληθυσμό. Διαθέτει άριστη ακουστική στις τρεις αίθουσές της για ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών ειδών μουσικής, και ανώτατο επίπεδο τεχνικής στις ακουστικές και τεχνικές εγκαταστάσεις της, σε όλους τους χώρους παραστάσεων και εκπαίδευσης. Αποτελεί συναυλιακό χώρο, ωδείο, αλλά και χώρο που ο καθένας μπορεί να συνθέσει και να ακούσει τη μουσική του. Αποτελεί χώρο για πρόβες, μουσικές παραστάσεις, είναι διαθέσιμο στους ντόπιους και στους επισκέπτες μουσικούς του Sage Gateshead, τους σπουδαστές και στο κοινό. Η κυρίως αίθουσα διαθέτει ένα μεγάλο εσωτερικό παράθυρο, επιτρέποντας στο κοινό να παρακολουθεί την πρόβα και την ηχογράφηση των καλλιτεχνών. Καθιέρωσε ένα σημαντικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ιδρύοντας ένα δίκτυο «πρεσβευτών του πολιτισμού» σε 86 σχολεία, με στόχο την ανάπτυξη των δημιουργικών σπουδών. Επιτρέπει την παροχή καλλιτεχνικής και εκπαιδευτικής εργασίας διεθνούς ποιότητας, είναι το νέο "σπίτι" της Northern Sinfonia, της ορχήστρας δωματίου της περιοχής και των Folkworks, των καταξιωμένων παραγωγών και δασκάλων της λαϊκής παραδοσιακής μουσικής.

Όπως δήλωσε ο Lucy Bird, Διευθυντής Μάρκετινγκ και Ανάπτυξης:

«Αλλά είμαστε κάτι περισσότερο από ένας ελκυστικός χώρος. Το 2005 μια ανεξάρτητη μελέτη σχετικά με το οικονομικό όφελος του "Sage Gateshead" έδειξε ότι για κάθε £1 κρατικής επιχορήγησης που λάβαμε τότε, βάζουμε £11 στην περιφερειακή οικονομία. Έτσι έχει γίνει ένα πολύ σημαντικό μέρος της οικονομικής δύναμης της περιοχής. Εξαρχής το "Sage Gateshead" ιδρύθηκε για να μπορεί ο καθένας να συμμετέχει στη μουσική. Λειτουργούμε περίπου 38.000 συνεδρίες εκμάθησης και

συμμετοχής κάθε χρόνο. Έχουμε μια ευρεία γκάμα: από μουσικές συνεδρίες για μικρά παιδιά έως ένα «ασημένιο πρόγραμμα» για τους μεγαλύτερους των 50 ετών, από εκείνους που αποκλείονται από το σχολείο σε εκείνους που προετοιμάζονται να εισαχθούν τον κόσμο της εργασίας μέσω του προγράμματος «Είσοδος στην Εργασία», και ακόμη ένα ειδικά σχεδιασμένο πρόγραμμα *Άσκησης και μαθητείας*»

Και το "Baltic" και η "Sage" αποτέλεσαν τα νέα εντυπωσιακά στοιχεία, στη συλλογή των νέων οικοδομημάτων, που απεικονίζουν την αναγέννηση των Quays και στις δύο όχθες του Tyne. Ξεπερνούν κατά πολύ την παραδοσιακή αντίληψη για τα μουσεία και τις αίθουσες συναυλιών και λειτουργούν ως πραγματικά εκπαιδευτικά κέντρα, παράλληλα με την παραδοσιακή τους λειτουργία -της παρουσίασης καλλιτεχνικών δημιουργιών.

Το Δημοτικό Συμβούλιο ήλπιζε, ότι χρησιμοποιώντας τα ιδρύματα αυτά ως πόλο έλξης, θα ανέπτυσσε αυτό που αποκαλείται «οικονομία της γνώσης και της δημιουργικότητας».

Το άλλο σημαντικό οικοδόμημα σε αυτήν την συλλογή, ήταν η κατασκευή της "Millennium Bridge" (Γέφυρα της Χιλιετίας) –η πρώτη πεζογέφυρα με κλίση, που μετακινείται κάθετα, προκειμένου να περάσουν τα πλοία. Συνδέει τις «σε αρχικό στάδιο» ανάπτυξης Gateshead Quays, με τις ήδη αναπτυγμένες του Newcastle. Η γέφυρα, άνοιξε το 2001 και κέρδισε το βραβείο Stirling ως «Κατασκευή του έτους».

Πηγή: http://z.about.com/d/hotels/1/0/O/M/2/bridge_kh.jpg

Εικόνα 5: Γέφυρα της Χιλιετίας

Πηγή: http://www.bugbog.com/images/galleries/england_pictures/england-newcastle.jpg

Εικόνα 6: Γέφυρα της Χιλιετίας

Θεωρήθηκε, ότι η βασισμένη στην τέχνη αναγέννηση των Gateshead Quays, ωφέλησε ευρύτερα την πόλη, μέσω του θετικού αντίκτυπου της εικόνας τους, και συνολικά της εικόνας της πόλης (Hetherington, 2002, Hickling, 2002).

Πιο συγκεκριμένα, η ανάπλαση της περιοχής των Quays είναι μέρος μιας ευρύτερης αναπτυξιακής στρατηγικής, που επιδιώκει να διαδώσει τον αντίκτυπό της στις περιοχές που την περιβάλλουν. Η ανάπτυξη των Quays περιλαμβανόταν στη "Στρατηγική Αναγέννησης του Ανατολικού Gateshead" (East Gateshead regeneration Strategy) (EGRS) (Δημοτικό Συμβούλιο του Gateshead, 1997, 2002a, Aston, 2001). Μέσα σε αυτήν την στρατηγική, η συνοικία της τέχνης και του πολιτισμού (και τα σχετικά πολυτελή διαμερίσματα) κατά μήκος του Quayside, συνδέθηκε με την ανάπτυξη ενός γειτονικού επιχειρηματικού πάρκου, την ανοικοδόμηση της περιοχής που περιβάλλει το κοντινό "Διεθνές Αθλητικό Στάδιο" της πόλης, και την σημαντική οικοδόμηση κατοικίας, στην περιοχή των πρόσφατα κατεδαφισμένων κατοικιών, σε μια στρατηγικά σημαντική περιοχή, γνωστή ως "Αστικό Χωριό του ST James" (St James' Urban Village).

Πηγή: <http://www.bing.com/maps/print.aspx?mkt=en-us&z=15&s=b&cp=54.964198,-1.584853&poi=Gateshead%2C%20United%20Kingdom&pp=t4pdkmgvsyb5&b=0&pt=pb>

Εικόνα 7: Δορυφορική εικόνα του St James' Urban Village

Τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '90, στο ανατολικό Gateshead το απόθεμα και η αγορά κατοικίας, αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα από την πτώση της βιομηχανίας, με αποτέλεσμα τα κακής ποιότητας σπίτια και τα υψηλά επίπεδα ανεργίας (Δημοτικό Συμβούλιο του Gateshead, 2002a, σ. 7). Υπήρχε επίσης, πολύ μεγάλο ποσοστό ιδιωτικά νοικιασμένης κατοικίας, καθώς και κενές ιδιοκτησίες, με 1.600 σπίτια στην περιοχή, να χαρακτηρίζονται ως «ακατάλληλα και εγκαταλελειμμένα» (Συμβούλιο του Gateshead, 2002b, σ. 14). Ένα μεγάλο μέρος κατοικίας ήταν χαμηλής ζήτησης, σε αντίθεση με την αστική αναγέννηση που πραγματοποιήθηκε σε μικρή απόσταση, στις Quays. Μετά από σημαντική κατεδάφιση -που πραγματοποιήθηκε με τη συγκατάθεση της τοπικής κοινότητας-, το 2001, ξεκίνησε η κατασκευή του χωριού ST. James. Η κατασκευή σκόπευε να καλύψει τις ανάγκες «προσφοράς και ζήτησης στέγασης» στην πόλη. (Συμβούλιο του Gateshead, 2002a, σ. 8).

Στόχος, ήταν ο μετασχηματισμός μιας περιοχής που έπασχε από χαμηλή ζήτηση, σε μια σύγχρονη, ακμάζουσα, μεικτού εισοδήματος κοινότητα, που θα συνέβαλλε ευθέως στο να προσφέρει στους ανθρώπους επιλογή στην αγορά σπιτιού. Υπολογίστηκε ότι το χωριό ST James, είχε δυνατότητα για 1.000 κατοικίες περίπου, που θα ενεργούσαν συμπληρωματικά στις βελτιώσεις που σχεδιάζονταν για τις

παρακείμενες εργατικές κατοικίες. Τα σπίτια αυτά προορίζονταν να είναι καλής ποιότητας, ώστε να προσελκύσουν νέους κατοίκους στην περιοχή και προσιτά στους ντόπιους. Εντούτοις, τα στοιχεία δείχνουν -όπως και στις Quays-, ότι η πλειονότητα των ιδιοκτησιών, αγοράστηκε αρχικά από επενδυτές και στη συνέχεια πουλήθηκε σε υψηλότερη τιμή, σε νέους, ανύπαντρους επαγγελματίες, κυρίως νεοεισερχόμενους κατοίκους στην περιοχή.

Το Κυβερνητικό "Σχέδιο Βιώσιμων Κοινοτήτων" (ODPM, 2003), περιλάμβανε ένα πρόγραμμα "Housing Market Renewal Pathfinders" (Ανιχνευτών Ανανέωσης Αγοράς Κατοικίας), σε εννέα αστικές περιοχές στη βόρεια και κεντρική Βρετανία, που εφάρμοζαν προγράμματα οικοδόμησης νέας κατοικίας. Σε συνεργασία με το Newcastle, περιλήφθηκε σε αυτό και το Gateshead. Η περιοχή του χωριού του ST James ενσωματώθηκε στα όρια "*Του ανιχνευτή ανανέωσης αγοράς των Newcastle/Gateshead*" (Newcastle/Gateshead Market Renewal Pathfinder). Στα πλαίσια του προγράμματος, εξαγγέλθηκε τον Φεβρουάριο του 2003, η χρηματοδότηση με £69 εκατομμύρια, που επιβεβαιώθηκε στα τέλη του 2003, για το πρώτο στάδιο ενός 15ετούς προγράμματος. Αποτέλεσμα της αρχικής χρηματοδότησης του προγράμματος, ήταν ότι το Gateshead άρχισε να «κατεδαφίζει τις κενές ιδιοκτησίες» (Schopen & Marrs, 2003), για να "ανοίξει" το δρόμο στη νέα κατοικία, και να υπάρξει περαιτέρω εκκαθάριση της κατοικίας χαμηλής ζήτησης στις παρακείμενες περιοχές, ώστε να δοθεί χώρος στην νέου ύφους ανάπτυξη, για την οποία πρότυπο, αποτελεί το χωριό του ST James.

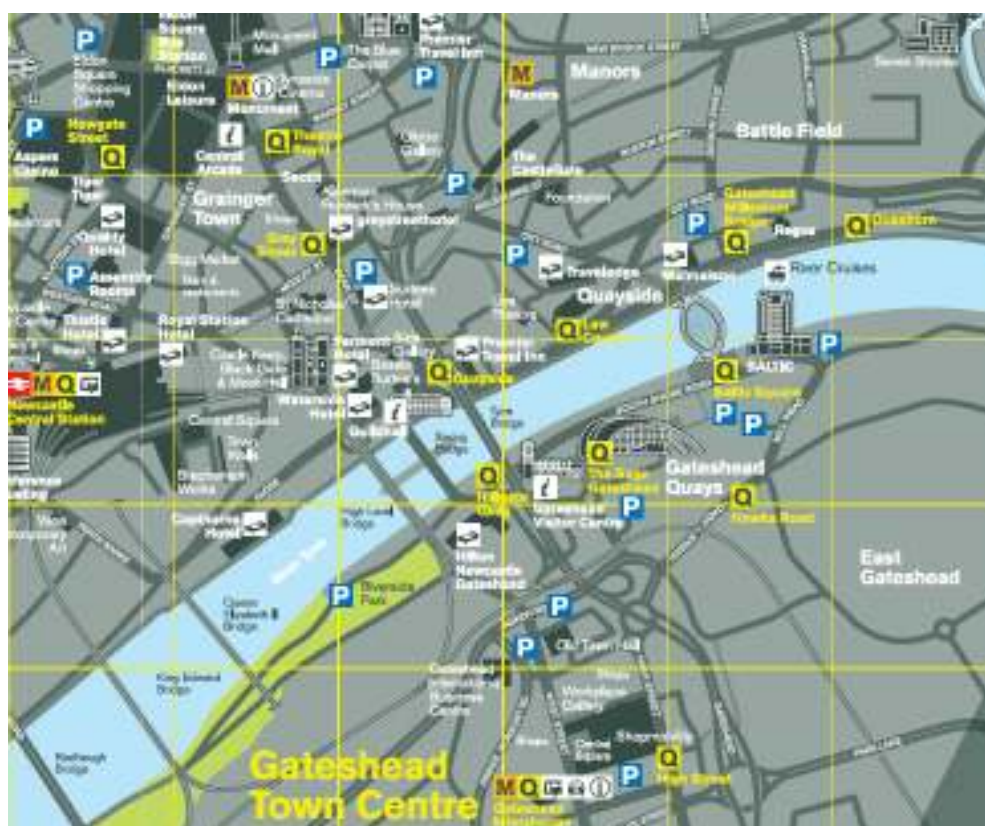
3.1.3 Κριτική για την διαδικασία αστικής αναγέννησης του Gateshead

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '90, το Gateshead θεωρούνταν κάτι λίγο παραπάνω από το απομονωμένο μέρος του Newcastle. Σήμερα, πίσω από την κατευθυνόμενη από την τέχνη αναγέννηση, έχει αναδειχθεί σε μια από τις ακριβότερες περιοχές της Βρετανίας. Αυτό πραγματοποιήθηκε μέσω μιας μακροπρόθεσμης, οραματικής και καινοτομικής προσέγγισης, που υιοθετήθηκε από το Δήμο, χρησιμοποιώντας την τέχνη ως κεντρικό σημείο εστίασης της δημόσιας πολιτικής (Hickling, 2002). Τονίζεται ότι η κλίμακα της πολιτιστικής επανασήμανσης του Gateshead είναι πρωτοφανής: ενώ οι περισσότερες πόλεις θα ήταν υπερήφανες να δημιουργήσουν ένα παγκόσμιας ποιότητας πολιτιστικό σύμβολο, το Gateshead μπορεί να καυχηθεί για τέσσερα.

Αντίθετα από άλλες προσπάθειες πολιτιστικής ή βασισμένης στην τέχνη

αναγέννησης, το Gateshead άρχισε από έναν περιεκτικό στόχο και ενίσχυσε τη φήμη του αργά, με τον "Άγγελο του Βορρά" που ενήργησε ως «σημείο αιχμής» στη διαδικασία της πολιτιστικής ανανέωσης (Minton, 2003, σ. 23). Παραμένει να διαφανεί, εάν η προσέγγιση που οδήγησε στην εντυπωσιακή ανάπλαση του Quayside μπορεί να μεταφυτευτεί από τον χώρο της αστικής αναγέννησης, σε ένα πιο προκλητικό πεδίο, της κοινωνικής ανανέωσης και αναδόμησης της αγοράς κατοικίας, στις παρακείμενες υποβαθμισμένες γειτονιές, που περιλαμβάνονταν στον Ανιχνευτή Ανανέωσης Αγοράς (Market Renewal Pathfinder), και εάν το αποτέλεσμα της σε αυτές τις γειτονιές, μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία μεικτών κοινοτήτων βιώσιμων και λειτουργικά επιτυχημένων. Η επινοητική και ευαίσθητη προσέγγιση ανάπλασης που αναπτύχθηκε στο Gateshead, επιτεύχθηκε.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι τα βασικά οικοδομήματα τέχνης και η ίδια η "Millennium Bridge", ήταν εξ ολοκλήρου προϊόντα πρωτοβουλίας του Δημοτικού Συμβουλίου του Gateshead, αν και περισσότερα από τα £250 εκατομμύρια (375 εκατομμύρια €) της επένδυσης, προήλθαν από εθνική χρηματοδότηση. Υπάρχει όμως κάποια απογοήτευση στο Gateshead, διότι το "Baltic", η "Γέφυρα" και "Ο Άγγελος του Βορρά", θεωρούνται συχνά ως αναγέννηση του Newcastle.

Πηγή: http://www.newcastlegateshead.com/media/Map_pages_CentralNewcastleGateshead.pdf

Χάρτης 3: Χάρτης κύριων πολιτιστικών υποδομών

Αν και η ανάπτυξη των Gateshead Quays απαίτησε σημαντική Εθνική χρηματοδότηση, αναγνωρίζεται ότι ο ιδιωτικός τομέας, υπήρξε το κλειδί της μετέπειτα επιτυχίας της. Τα δημόσια χρηματοδοτούμενα οικοδομήματα, ήταν βέβαια θεμελιώδη, στην αλλαγή της αντίληψης για τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης της πόλης. Παραδείγματος χάριν, ο αρχιτέκτονας που σχεδίασε το νέο ξενοδοχείο Hilton και άλλα συγκροτήματα επιχειρηματικών κτιρίων στην περιοχή, δήλωσε ότι χωρίς τη "Baltic Art Gallery" και τη "Γέφυρα" «κανένας από τους πελάτες μας δεν θα διασκέδαζε στη σκέψη να οικοδομήσει στο Gateshead» (Smith, 2002). Επιπλέον, όπως σημείωσε ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης, στα εγκαίνια της Αίθουσας Συναντιών "Sage" το 2004: «πριν μερικά χρόνια θα αγωνιζόμασταν να βρούμε κατασκευαστές που να ενδιαφέρονταν για οποιεσδήποτε περιοχές, αλλά τώρα ενδιαφέρονται αυτοί να μιλήσουν σε εμάς».

Η ιδιωτική ανάπτυξη που άνθησε μέσω της δημόσιας επένδυσης, είναι λιγότερο αυθεντική και χαρακτηριστική. Περιλαμβάνει νέα ξενοδοχεία, εστιατόρια, μπαρ και -το πιο σημαντικό- ακριβή νέα κατοικία. Ο ορίζοντας πίσω από την "Baltic Art Gallery" διακόπτεται κατά διαστήματα, από μια σειρά οικοδομικών τετραγώνων με πολυώροφα κτίρια -γνωστά ως Baltic Quays- που έχουν προσελκύσει «yuppie» νοικοκυριά στο Gateshead.

Η επιρροή της πολιτιστικής αναγέννησης στην πόλη ήταν εντυπωσιακά εμφανής, στο γεγονός ότι άνθρωποι περίμεναν στην ουρά, προκειμένου να πληρώσουν πάρα πολύ ακριβές τιμές για διαμερίσματα, εκεί που μερικά χρόνια πριν, ήταν ένας εγκαταλελειμμένος, απομονωμένος και άχαρος τόπος. Το σχέδιο προωθήθηκε από τους κατασκευαστές, προσφέροντας έναν «νέο κοσμοπολίτικο τρόπο της ζωής» στην πόλη. Αυτή η περιοχή των Quays μετατράπηκε σε «hotspot», που στόχευε στην προσέλκυση κυρίως νέων εύπορων επαγγελματιών από την ευρύτερη περιοχή, εθνικά και διεθνώς (Ives, 2002 Wilby, 2002).

Αυτό που μέχρι σήμερα έχει επιτευχθεί στο Gateshead, καταδεικνύει σαφώς την επιρροή της πολιτιστικής πολεοδομικής στρατηγικής, που δίνει αφορμή για gentrification και τον κεντρικό ρόλο του δημόσιου τομέα ως παράγοντα αυτής της διαδικασίας. Το Gateshead, υποστήριξε την ιδέα ενός «τρίτου κύματος»¹² gentrification, γεωγραφικά πιο εκτεταμένου, που φέρνει τη gentrification σε νέες περιοχές, που παρακάμφθηκαν από τις προηγούμενες μορφές της. Χρησιμοποιώντας την τέχνη ως «δείκτη» για την επισήμανση της εξέλιξης της gentrification και της

¹² Η Τρίτη φάση της gentrification αναφέρεται στη «δημόσια κατανάλωση της τέχνης»

αιτιολόγησής της, η περίπτωση του Gateshead, δείχνει την ανάγκη να αναγνωριστεί μέσα στη γεωγραφία του «τρίτου κύματος» gentrification, ένα πρότυπο δημόσιας πολιτικής που να οδηγεί προς την gentrification των από-βιομηχανοποιημένων πόλεων. Επιπλέον, στο Gateshead, η χρήση της τέχνης από τις τοπικές αρχές ως παράγοντας αναγέννησης, περιέλαβε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική, που μπορεί να περιγραφεί με λέξεις, -που δεν συνδέονται συνήθως με το δημόσιο τομέα- όπως: πρωτοβουλία, επιχείρηση, φαντασία, κίνδυνος και θάρρος.

Όπως φαίνεται στην περίπτωση του Gateshead, η χρήση της τέχνης στη διαδικασία της «βασισμένης στη δημόσια πολιτική» gentrification έχει περιοριστεί σήμερα στους στόχους της «αστικής αναγέννησης». Το επιχείρημα που προβάλλεται από τους πολεοδόμους, είναι ότι η διαμόρφωση των Gateshead Quays σε σύγχρονη κατοικημένη περιοχή, οδήγησε «στη διαφοροποίηση της επιλογής κατοικίας». Όπως με την παρόμοια κατοικία από την πλευρά του Newcastle (Cameron & Doling, 1994). Αυτού του είδους η κατοικία, είναι άσχετη με την ανάγκη των γειτονικών υποβαθμισμένων γειτονιών. Το συγκρότημα νέων κατοικιών στην Quayside, δεν στοχεύει στον γηγενή πληθυσμό. Μπορεί, εντούτοις, να αντιπροσωπεύσει το «θετικό gentrification», μεταφέροντας κάποιους από τους στόχους της αστικής αναγέννησης -ένανς ανανεωμένος, αναζωογονημένος και δυναμικότερος αστικός πυρήνας.

Η ερώτηση παραμένει ακόμα, ως προς το εάν η στρατηγική της τέχνης και του πολιτισμού, και τα σχετικά αποτελέσματα στην κατοικία και στην gentrification, μπορούν να έχουν αντίκτυπο έξω από το Quayside -«αμφιθέατρο της αστικής αναγέννησης»-, στην παρακείμενη περιοχή της πόλης Gateshead, που περιλαμβάνει μερικές από τις πιο μειονεκτούσες γειτονιές στη Βρετανία, με εννέα από τους 22 θύλακες σε αυτόν τον τομέα του ανατολικού Gateshead, να ανήκουν στο «περισσότερο στερημένο 10 τοις εκατό στην Βρετανία» (Συμβούλιο του Gateshead 2002a, σ. 7).

3.1.4 Η Πολιτιστική Αναγέννηση του Newcastle

Το 1987 ιδρύθηκε η εταιρεία Tyne & Wear Development Corporation (TWDC), που οδήγησε στην αναγέννηση της όχθης του Tyne προς την πλευρά του Newcastle. Τα σχέδια περιλάμβαναν την ανάπτυξη της ανατολικής όχθης του Newcastle και περαιτέρω επενδύσεις για την ανάπτυξη της υποδομής του Μετρό Tyne & Wear, που ξεκίνησε το 1974. Έτσι τα νέα γραφεία, τα δημόσια κτήρια, τα ξενοδοχεία και η κατοικία έφεραν πίσω τη ζωή στην παρόχθια περιοχή.

Μία άλλη στρατηγική αναγέννησης, στην καρδιά του Newcastle, ήταν το "Έργο της Πόλης Grainger" (Grainger Town project), ένα εξαετές πρόγραμμα αναγέννησης από το 1996-2002, το οποίο αποτελούσε τμήμα του προγράμματος του Δημοτικού Συμβουλίου "City Centre Action Plan", με τη συνεργασία του Δημοτικού Συμβουλίου του Newcastle, της Αγγλικής Συνεργασίας (English Partnership) και της Αγγλικής Κληρονομιάς (English Heritage), με στόχο την αναζωογόνηση της ιστορικής συνοικίας και την μετεξέλιξή της σε μεικτής χρήσης ιστορική αστική συνοικία.

Η πόλη Grainger είναι μία περιοχή κλασσικής αρχιτεκτονικής που αναπτύχθηκε από τον Richard Grainger τις δεκαετίες του 1830 και 1840. Στη δεκαετία του 1980, αυτή, η στο παρελθόν ευημερούσα περιοχή του Newcastle, υποβαθμίστηκε από τα νέα εμπορικά καταστήματα και εμπορικά κέντρα, τα οποία μείωσαν την οικονομική της βάση και οδήγησαν τις ιδιοκτησίες στην ερείπωση. Περίπου ένα εκατομμύριο τετραγωνικά πόδια περιοχής κατοικίας, είχαν εγκαταλειφθεί και ο πληθυσμός της μειωνόταν.

Το πρόγραμμα ανάπλασης κόστους £120 εκατομμυρίων, χρηματοδοτήθηκε με £40 εκατομμύρια από δημόσιους φορείς: One North East, Single Regeneration Budget (SRB) Challenge Fund, English Heritage, City Council και Learning and Skills Council (Συμβούλιο Μάθησης και Δεξιοτήτων), και ενισχύθηκε με επιπλέον £80 εκατομμύρια από τον ιδιωτικό τομέα. Το έργο δημιούργησε 2.000 θέσεις εργασίας, που ενισχύθηκαν και από την εγκατάσταση περισσότερων από 200 επιχειρήσεων, αποκαθιστώντας 75.000 τετραγωνικά μέτρα κατοικίας, διασώζοντας περίπου 50 κτήρια που καταγράφηκαν από το πρόγραμμα «Κτήρια σε κίνδυνο» της English Heritage και χρηματοδότησε την κατασκευή περισσότερων από 500 διαμερισμάτων.

Μέσω αυτής της πολιτικής διασώθηκε το ιστορικό εμπορικό κέντρο του Newcastle - η αρχιτεκτονική δόξα της πόλης -, που επανήλθε «πίσω στη ζωή» ως αστική συνοικία μεικτής χρήσης. Υπήρξαν επίσης, σημαντικές επενδύσεις σε πανεπιστήμια και κολέγια.

Το 1999, το Δημοτικό Συμβούλιο του Newcastle προώθησε το πρόγραμμα "Ανταγωνιστικό Newcastle" (Competitive Newcastle), -μια δεκαετή στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης-, που θεωρήθηκε καινοτόμο, φιλόδοξο και απαιτητικό. Στόχος του προγράμματος, ήταν η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής, συνεκτικής και κοσμοπολίτικης πόλης και κατά την άποψη του Δημοτικού Συμβουλίου, αυτό μπορούσε να επιτευχθεί, μόνο μέσω της αποτελεσματικής εταιρικής σχέσης

δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Το Δημοτικό Συμβούλιο πίστευε, ότι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του Newcastle, ως σύγχρονη Ευρωπαϊκή πόλη και κινητήρια δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη της βορειοανατολικής Βρετανίας, εξαρτάται από το βαθμό εξειδίκευσης, επιχειρηματικότητας και καινοτομίας της γνώσης και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, όπως η τεχνολογία, η οικονομία, η εκπαίδευση και ο τουρισμός. Αυτό, είχε ως προϋπόθεση τη διατήρηση και την προσέλκυση πτυχιούχων και εξειδικευμένων εργαζόμενων, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι βασικές δεξιότητες είναι διαθέσιμες σε όσο το δυνατόν περισσότερους κατοίκους. Ο στόχος αυτός - σύμφωνα με το Δημοτικό Συμβούλιο-, θα έπρεπε να ενισχυθεί με τις συνεχείς περιβαλλοντικές βελτιώσεις, τη συνεχιζόμενη επένδυση σε πολιτιστικές εγκαταστάσεις σε διάφορες περιοχές της πόλης και τη συνεκτικότητα των υποδομών, είτε στις σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας (ICT) και στα ευρυζωνικά δίκτυα, είτε στις διεθνείς μεταφορές που εξυπηρετούνται από τον διεθνή αερολιμένα του Newcastle.

Κατά την διάρκεια της διετίας 2000-2002, το Δημοτικό Συμβούλιο εστίασε στα τομεακά προγράμματα δράσης, «χτίζοντας» συνεργασίες -και όχι για κερδοσκοπικό σκοπό-, με την επιχειρηματική κοινότητα, το δημόσιο τομέα και την εκπαίδευση. Μέσω αυτών των συνεργασιών το "*Ανταγωνιστικό Newcastle*" πέτυχε υψηλής εξειδίκευσης, καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας, ποιοτική εκπαίδευση, ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και έργα υποδομής. Η υλοποίηση των σχεδίων δράσης, οδήγησε σε σημαντικά επιτεύγματα σε όλους τους τομείς, μερικά από τα οποία είναι:

- το 34% των επιχειρήσεων στην πόλη γνώρισαν το "*Ανταγωνιστικό Newcastle*", μέσω των διαβουλεύσεων
- δημιουργία χώρου στέγασης επιχειρήσεων έκτασης 138.000 τετράγωνων ποδιών
- παροχή κατάρτισης και απασχόλησης σε περισσότερους από 1.400 κατοίκους το χρόνο
- υποστηρίχθηκαν περισσότερες από 200 επιχειρήσεις στην απόκτηση ευρυζωνικής σύνδεσης
- βοήθησε περισσότερους από 30 πτυχιούχους στο επιχειρηματικό τους ξεκίνημα
- τα £1.5m του ενιαίου προϋπολογισμού αναγέννησης για την κατάρτιση, συνδέεται με την αγορά εργασίας

Το "*Ανταγωνιστικό Newcastle*" αποτέλεσε την οικονομική συνιστώσα του προγράμματος "*Με Στόχο την Ανάπτυξη*" (Going for Growth).

Η πολιτική "Με στόχο την Ανάπτυξη"

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Newcastle στο τέλος της δεκαετίας του '90, ήταν η χαμηλή ζήτηση κατοικίας. Οι γειτονίες επηρεαζόμενες από την αποβιομηχάνιση, συγκέντρωσαν την οικονομική πώλωση και βίωσαν τη χαμηλή ζήτηση για κατοικία. Τα κοινωνικά προβλήματα της εγκληματικότητας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, ήταν οι βασικές αιτίες, που οδήγησαν στον οικονομικό αποκλεισμό και στον επακόλουθο στιγματισμό των γειτονιών (Power και Mumford, 1999).

Συγχρόνως, η διαθεσιμότητα εναλλακτικής κατοικίας, διευκόλυνε τη φυγή κατοίκων από τις μη δημοφιλείς γειτονίες, με επακόλουθο τις πολλές κενές κατοικίες, διότι επικράτησε η επιθυμία -εκείνων που είχαν τη δυνατότητα-, να απομακρυνθούν από τις στιγματισμένες και υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης. Οι άνθρωποι στρέφονταν σε εκείνες τις περιοχές που θεωρούνταν ασφαλέστερες και υψηλού κύρους, γεγονός που οδήγησε σε ακραία πώλωση τις τιμές των ακινήτων. Στο πιο στιγματισμένο West End της πόλης –παραπλεύρως της κενής εργατικής κατοικίας-, η ιδιωτική κατοικία αντιμετώπιζε ύφεση, μερικές φορές με κατάρρευση τιμών. Εν τω μεταξύ, στα παραδοσιακά «υψηλού κύρους» βόρεια προάστια, οι τιμές των σπιτιών εκτοξεύτηκαν στα υψηλότερα επίπεδα από ποτέ. Το αποτέλεσμα ήταν μια ιδιαίτερα διαιρεμένη και πολωμένη πόλη.

Το "*Με στόχο την Ανάπτυξη*" υιοθετήθηκε ως πολιτική από το Δημοτικό Συμβούλιο του Newcastle τον Ιούλιο του 1999. Πρότεινε μία στρατηγική αστικής αναγέννησης έως το έτος 2020, που συνέδεε την οικονομική ανάπτυξη, την αστική αναγέννηση και τη διατήρηση και αύξηση του πληθυσμού της πόλης, με το μέλλον των υποβαθμισμένων και στιγματισμένων γειτονιών που χαρακτηρίζονταν από απώλεια πληθυσμού και κατοικία χαμηλής ζήτησης. Ο πλήρης τίτλος της πολιτικής αυτής ήταν "*Με Στόχο την Ανάπτυξη: Μια Πράσινη Βίβλος*" (Δημοτικό Συμβούλιο του Newcastle, 2000a) και δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 2000:

«Ένας αυξανόμενος αριθμός κατοίκων στο κέντρο της πόλης δεν έχουν καμία εργασία και πολλοί από εκείνους που δουλεύουν στο Newcastle επιλέγουν να ζήσουν εκτός πόλης. Τα στοιχεία δείχνουν ότι χρειαζόμαστε μια αστικού επιπέδου προσέγγιση για να λύσουμε τα προβλήματα του πληθυσμού και του αυξανόμενου χάσματος σε μερικές από τις κοινότητές μας.»

Η *Πράσινη Βίβλος* αναδείκνυε τον αυξανόμενο οικονομικό και κοινωνικό διχασμό μέσα στην πόλη και ανέφερε τα επιχειρήματα για την ανάπτυξη μιας στρατηγικής αναγέννησης, φιλόδοξης και μακροπρόθεσμης, που θα περιλάμβανε το σύνολο της πόλης.

Σύμφωνα με την *Πράσινη Βίβλο* του "*Με στόχο την Ανάπτυξη*", το Newcastle έχανε τον πληθυσμό του με ρυθμό 1.500 άτομα ετησίως, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια 17.000 ανθρώπων μέχρι το 2020. Στόχος λοιπόν της στρατηγικής, ήταν να προσελκυστούν τα μεσαία εισοδηματικά στρώματα του πληθυσμού, που εγκατέλειπαν την πόλη για τα προάστια, ενώ συγχρόνως άλλοι στρέφονταν σε περιοχές υποβαθμισμένες, όπου η αγορά κατοικίας είχε καταρρεύσει. Το κόστος της μείωσης του πληθυσμού στο Scotswood και σε άλλες περιοχές του West End αποτελούσε τεράστια απώλεια πόρων για το Δήμο, που έφτανε μέχρι τα £10 εκατομμύρια ετησίως.

Η *Πράσινη Βίβλος* ήταν σαφής στο ότι η διαδικασία αναδιαμόρφωσης στα West και East Ends, δεν ενδιαφερόταν πρώτιστα για την επαναστέγαση του υφιστάμενου πληθυσμού, αλλά για την εισαγωγή νέου, μεσαίας τάξης πληθυσμού. Επιδιώκει:

«να εισαγάγει το νέο πληθυσμό που θα ενσωματωθεί στις υπάρχουσες κοινότητες [και] θα δημιουργήσει το μέγεθος και την ποικιλομορφία του πληθυσμού που θα υποστηρίξει την ανάπτυξη νέων σχολείων και άλλης δημόσιας υποδομής» (NCC¹³, 2000a, σ. 16).

Στην *Πράσινη Βίβλο*, προτάθηκε ότι περίπου 6.600 κατοικίες έπρεπε να κατεδαφιστούν -5000 στο West End και 1600 στο East End. Συνήθως, αν και όχι αποκλειστικά, ήταν περιοχές εργατικής κατοικίας. Στη θέση τους, θα κατασκευάζονταν νέες κατοικίες από ιδιώτες κατασκευαστές και εγγεγραμμένους κοινωνικούς ιδιοκτήτες.

Αυτό το ολοκληρωμένο εικοσαετές πρόγραμμα αναγέννησης, στόχευε να αναστρέψει τη μείωση του πληθυσμού με την αναδιαμόρφωση των υποβαθμισμένων περιοχών της πόλης στο East και West End σε «αστικά χωριά», τη δημιουργία θέσεων εργασίας και βιώσιμων μεικτών κοινοτήτων. Οι προκλήσεις για το Newcastle ήταν: η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής, συνεκτικής και κοσμοπολίτικης πόλης διεθνούς σημασίας, να εργασθεί σε συνεργασία με τους πολίτες, τις κοινότητες, τις επιχειρήσεις και την κυβέρνηση, και να εξασφαλίσει ότι θα ωφελούνταν όλες οι περιοχές της πόλης από την οικονομική ανάπτυξη. Η σημασία της πολιτιστικής διάστασης, απεικονίζεται σαφώς στην κύρια στρατηγική του "*Με στόχο την Ανάπτυξη*".

¹³ Newcastle City Council – Δημοτικό Συμβούλιο του Newcastle

Στη Βρετανία, η μεγάλης κλίμακας αναδιαμόρφωση κατοικίας, συνήθως θεωρείται διαδικασία της δεκαετίας του '70. Ίσως πιο εκπληκτικό ακόμα, είναι το γεγονός ότι τα σχέδια ανάπτυξης, περιλάμβαναν μία έντονη, σκόπιμη, κοινωνικά κατασκευασμένη *gentrification*, που δεν συναντάται σε ανάλογης κλίμακας προγράμματα ανανέωσης κατοικίας του παρελθόντος, τουλάχιστον όχι πριν από τον 19ο αιώνα.

Επιπλέον, το "*Με Στόχο την Ανάπτυξη*", μπορεί να θεωρηθεί ως το πρώτο μεγάλης κλίμακας παράδειγμα πολιτικής στη Βρετανία, που απεικόνισε ρητή ανησυχία για «να επανα-ισορροπήσει» τον πληθυσμό των υποβαθμισμένων και στιγματισμένων γειτονιών, μέσω «θετικής *gentrification*». Η επιτυχία της πολιτικής, εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό, από την προσέλκυση νέου πληθυσμού. Τα εμπόδια σε αυτό ήταν τεράστια. Οι περιοχές αυτού του είδους στιγματίζονται βαθιά (Dean και Hastings, 2000). Το West End ειδικά, είχε μια τρομακτική φήμη ως «επικίνδυνο μέρος» (Campbell, 1993) με εγκληματικότητα και αναταραχή, και στο παρελθόν βίωσε τη "δραπέτευση" κατοίκων (Power και Mumford, 1999), επένδυσης και υπηρεσιών (Speak και Graham, 2000).

Για να υπερνικήσει τα εμπόδια, στηρίχθηκε στην κρίσιμη μάζα -τη δημιουργία αρκετά μεγάλων νέων γειτονιών και πληθυσμού-, που θα ήταν σε θέση να αντικρούσει τη στιγματισμένη εικόνα, να δημιουργήσει αίσθηση ασφάλειας και να αναστρέψει τη χαμηλή ζήτηση για υπηρεσίες και εξυπηρέτηση του πληθυσμού. Σημαντικό ξεκίνημα, ήταν η μεγάλης κλίμακας οικοδόμηση κατοικίας, που απαιτείται από την κρίσιμη μάζα.

Τα προκαταρκτικά σχέδια δημοσιεύθηκαν για διαβουλεύσεις τον Ιούνιο του 2000 (NCC, 2000b). Περιλάμβαναν μια σειρά προτάσεων, αλλά το κρισιμότερο στοιχείο ήταν η μεγάλης κλίμακας προτεινόμενη αναδιαμόρφωση κατοικίας. Προσδιορίστηκαν τέσσερις μεγάλες περιοχές: τρεις στο West End (Scotswood New Urban Villas, West Benwell και Elswick Wharf) και μια στο Est End (Walker Riverside). Κατέστη σαφές, ότι η αναδιαμόρφωση θα περιλάμβανε την αλλαγή στη διάρκεια μίσθωσης κατοικίας και στη δομή του πληθυσμού, για «να καθαρίσει το ακατοίκητο απόθεμα κατοικίας και να αλλάξει την ισορροπία κατοικίας σε αυτές τις περιοχές» (NCC, 2000b, σ. 4). Αυτό σήμαινε λιγότερη κοινωνική και ιδιωτικά νοικιασμένη κατοικία, περισσότερη ιδιοκατοίκηση και στεγαστικός συνεταιρισμός. Με την αλλαγή της διάρκειας μίσθωσης, θα ερχόταν ένας διαφοροποιημένος πληθυσμός: «πρέπει να προσελκυσθούν οικογένειες και νέοι επαγγελματίες που θα επανα-ισορροπήσουν τις περιοχές» (NCC, 2000b, σ. 5).

Η κλίμακα της «νέας» ανάπτυξης, θεωρήθηκε κρίσιμη, όχι μόνο για την προσέλκυση επένδυσης και κατασκευαστών, αλλά και για να καταστήσει τις νέες γειτονιές ελκυστικές σε περισσότερους εισοδηματίες μεσαίας τάξης. Ένα κεντρικό ζήτημα ήταν η εκπαίδευση. Γενικά, τα σχολεία στις περιοχές «στόχους» ήταν διαβόητα για τις λίγες επιτυχίες τους και είχαν λίγους μαθητές. Το "*Με στόχο την Ανάπτυξη*", περιλάμβανε σχέδια αναδιοργάνωσης των σχολείων της περιοχής, με προτάσεις δημιουργίας σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με «πλήρεις υπηρεσίες», συνδεδεμένες και με μία σειρά κοινωνικών υπηρεσιών.

Η αναφορά στην ποικιλομορφία, δείχνει τη σημασία που αποδόθηκε στην αλλαγή του μείγματος του πληθυσμού. Ένα από τα βασικά επιχειρήματα για την κρίσιμη μάζα, ήταν, ότι ήταν απαραίτητο να προσελκυστεί νέος πληθυσμός ικανοποιητικού αριθμού, για να διαφοροποιηθεί ουσιαστικά το κοινωνικό μείγμα των περιοχών εξυπηρέτησης από τα σχολεία. Μόνο τότε οι οικογένειες μεσαίας τάξης, θα ήταν πρόθυμες να στείλουν τα παιδιά τους στα τοπικά σχολεία.

Αντιδράσεις για το πρόγραμμα "*Με στόχο την Ανάπτυξη*"

Η διαμάχη σχετικά με τις προτάσεις ανοικοδόμησης του "*Με Στόχο την Ανάπτυξη*", άρχισε με τη δημοσίευσή του και εξαπλώθηκε τόσο στον τοπικό όσο και στον εθνικό τύπο. Οξύνθηκε το καλοκαίρι του 2000 κατά τη διάρκεια της τρίμηνης περιόδου διαβουλεύσεων, μετά από τη δημοσίευση του προσχεδίου, με 100 εκδηλώσεις, που συμμετείχαν 3000 κάτοικοι. Δημιουργήθηκαν κοινές ομάδες εργασίας με τους κατοίκους, στο Scotswood, West Benwell και Walker Riverside και οι κάτοικοι εξέτασαν λεπτομερώς τις προτάσεις για τις συγκεκριμένες περιοχές. Διεξήχθησαν τοπικές συνεδριάσεις διαμαρτυρίας -μια στο Scotswood υπογράμμισε την ιδιαιτερότητα μιας κοινότητας που διώχνεται μακριά για τη δημιουργία ενός «yuppie χωριού» (Newcastle Evening Chronicle, 8 Ιουνίου 2000, «Η μάχη του Scotswood»).

Το Δημοτικό Συμβούλιο, εξέφρασε αμφιβολίες σχετικά με την αξιοπιστία των μηνυμάτων που προέρχονταν από τους διαμαρτυρόμενους και από τις διαβουλεύσεις με τους ντόπιους ακτιβιστές και υπογράμμισε αντ' αυτού, το ρόλο των αντικειμενικών εμπειρικών στοιχείων. Κάτω από αυτήν την σύγκρουση, κρυβόταν η ανησυχία του Δημοτικού Συμβουλίου για την διατήρηση της κρίσιμης μάζας, δεδομένου ότι αποφασίστηκε σημαντική μείωση του αριθμού των προγραμματισμένων κατεδαφίσεων (από περίπου 7600 σε 6000 κατοικίες), κατά

πολύ λιγότερες από τις προτεινόμενες από τις ομάδες των κατοίκων (NCC, 2002)

Το "Με στόχο την Ανάπτυξη" ως Gentrification

Η τυπική Βρετανική εμπειρία του παρελθόντος, αφορά στη «χωρίς μεσολάβηση» gentrification. Ο αυθόρμητος εποικισμός από μεμονωμένους ιδιοκατοικούντες μεσαίας τάξης, σε μια περιοχή κατοικίας χαμηλού κύρους, οδηγεί στο μετασχηματισμό της γειτονιάς και του πληθυσμού της. Η «χωρίς μεσολάβηση» gentrification, εξηγείται από τη δράση του gentrifier: «η επεξήγηση για τη gentrification, αρχίζει με την παρουσία των "gentrifiers"» (Beauregard, 1986, σ. 41). Είναι περιορισμένη η σχέση αυτής της gentrification με το "Με στόχο την Ανάπτυξη". Δεν υπάρχει κανένα στοιχείο αυθόρμητης gentrification στις περιοχές ανοικοδόμησής του. Πράγματι, βρίσκει τους gentrifiers πρόθυμους να μετακινηθούν στις περιοχές ανοικοδόμησης. Αυτό μπορεί να είναι ευκολότερο για μερικές περιοχές απ' ό,τι για άλλες. Δύο από τις τέσσερις –Elswick Wharf και σε κάποιο βαθμό το Walker Riverside– πιθανά να έχουν περισσότερα κοινά με παρόχθιες περιοχές κατοικίας, που ήδη αναπτύχθηκαν επιτυχώς ως χωριστά «γκέτο», με μικρή σύνδεση με τις κοντινές γειτονιές χαμηλού εισοδήματος. Οι άλλες δύο περιοχές ανάπτυξης στο West Benwell και Scotswood είναι διαφορετικές. Κατ' αρχάς, βρίσκονται μακριά από την όχθη του ποταμού, που περιβάλλεται λίγο πολύ από περιοχές κατοικίας. Αφετέρου, η προτεινόμενη ανάπτυξη είναι μικρότερης πυκνότητας και στοχεύει σε οικογενειακά νοικοκυριά. Γενικά, οι gentrifiers είναι λίγο απίθανο να είναι οικογένειες με παιδιά.

Οι προτάσεις ανοικοδόμησης του "Με στόχο την Ανάπτυξη" έρχονται πιο κοντά σε αυτό που πλήρως κατανοείται ως gentrification. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, θα συνδυάζονταν τα δύο απαραίτητα στοιχεία: η *εκτόπιση του υφιστάμενου χαμηλού εισοδήματος πληθυσμού* και η *αντικατάστασή του* από πιο εύπορες οικογένειες. Πρότεινε ως στόχο τις υπάρχουσες περιοχές κατοικίας -αν και με πολλές κενές ιδιοκτησίες- με κατοίκους χαμηλού εισοδήματος. Αυτοί έπρεπε να εκτοπιστούν από την κατοικία τους. Σαφής πρόθεση ήταν ότι ο πληθυσμός που θα τους αντικαθιστούσε, να προερχόταν από μια διαφορετική κοινωνική τάξη – ιδιοκατοικούντες παρά κοινωνικοί ενοικιαστές, εργαζόμενοι παρά άνεργοι- και με συγκριτικά υψηλότερα εισοδήματα και κοινωνική θέση.

Το Δημοτικό Συμβούλιο, για τις πολιτικές μετεγκατάστασης που υιοθετήθηκαν ως τμήμα της στρατηγικής του "Με στόχο την Ανάπτυξη" υποστήριζε: «δεν υπάρχει

έλλειψη διαθέσιμης δημοτικής κατοικίας στην πόλη. Στους εκτοπισθέντες κατοίκους θα δοθεί προτεραιότητα στην επαναστέγαση, αλλά όχι απαραίτητως μέσα στην ίδια γειτονιά» (NCC, 2001c). Αν και προβλεπόταν κάποιο ποσοστό κοινωνικής κατοικίας στις νέες γειτονιές, σαφώς δεν θεωρούνταν δυνατόν -ή ίσως επιθυμητό- για όλους τους πρώην κατοίκους να επιστρέψουν στη γειτονιά τους. Ο Kevan Jones, μέλος του Υπουργικού Συμβουλίου, αρμόδιος για το "Με στόχο την Ανάπτυξη", αναφέρει:

«Μερικοί θα επανα-στεγαστούν στην περιοχή ή μέσα στην πόλη και μερικοί θα επιλέξουν να αφήσουν την περιοχή (...) δεν είναι γενική υπόσχεση ότι κάθε ένας που θέλει να επιστρέψει, θα το κάνει» (Newcastle Evening, 1 Αυγούστου 2000).

Τα σχέδια μετεγκατάστασης πρότειναν ότι: στους «προβληματικούς μισθωτές» ή σε αυτούς με «αντικοινωνική συμπεριφορά», δεν θα δινόταν προτεραιότητα για την επαναστέγαση, μόνο βοήθεια στην εύρεση της κατάλληλης εναλλακτικής στέγης. Αυτό ίσως αποτελούσε μια ιδιαίτερα αιχμηρή μορφή εκτόπισης και αποκλεισμού, που αφορούσε σε εκείνους που θεωρούνταν ως απειλή, στην έλξη ενός νέου πληθυσμού μεσαίας τάξης. Μπορεί να παρατηρηθεί σε αυτό, η έννοια της «ρεβανσιστικής πόλης» του Smith (1996a), μιας τιμωρικής απάντησης της πόλης προς τους φτωχούς.

3.2 Η Συνεργασία των πόλεων Newcastle και Gateshead

3.2.1 "*Πρωτοβουλία Newcastle-Gateshead*" (Newcastle Gateshead Initiative - NGI)

Τον Νοέμβριο του 2000 προωθήθηκε μια συνεργασία δημόσιου/ιδιωτικού τομέα, η "*Πρωτοβουλία Newcastle Gateshead*", υποστηριζόμενη από τα Δημοτικά Συμβούλια του Newcastle και του Gateshead και από περισσότερους από 100 φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, η οποία αρχίζει να «εμπορεύεται» την περιοχή ως «NewcastleGateshead¹⁴». Η φρέσκια οπτική της "*Πρωτοβουλίας Newcastle Gateshead*" ήταν να «εκτεθεί» η πόλη μέσω της προσέλκυσης τουρισμού χρησιμοποιώντας την πολιτιστική αναγέννηση, ώστε να αποκομίσει οικονομικά οφέλη.

Η συνεργασία, ιδρύθηκε για την ανάπτυξη μιας στρατηγικής αναγέννησης για την περιοχή και εγκαινίασε ένα πρόγραμμα εκστρατειών διαφήμισης και εμπορευματοποίησης του τόπου. Ο ποταμός Tyne ήταν το κομβικό σημείο για

¹⁴ Στη συνέχεια, διατηρείται αυτή η ονομασία για τις πόλεις Newcastle και Gateshead, όταν γίνεται αναφορά στη συνεργασίας τους.

ποικίλες πολιτιστικές «ναυαρχίδες». Καταλύτης για τη συνεργασία των δύο Δημοτικών Συμβουλίων, υπήρξε η διεκδίκηση του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» (European Capital of Culture-ECOC) για το έτος 2008, στην οποία ηγείται η "*Πρωτοβουλία Newcastle Gateshead*". Σκοπός της απόκτησης του τίτλου, δεν ήταν απλά να δοθεί έμφαση στην υπάρχουσα πολιτιστική υπεροχή, αλλά να ενθαρρυνθούν οι πόλεις για την ανάπτυξη και την καινοτομία στον πολιτιστικό τομέα. Ήταν μια ευκαιρία να αναδειχθεί, ότι ο πολιτισμός βρίσκεται στο επίκεντρο της ζωής της πόλης, και να καταδειχθεί η συμβολή του στην αναγέννηση, στην κοινωνική ένταξη, στην εκπαίδευση και στην επιχειρηματικότητα.

Οι προσφορές που κατατέθηκαν από τις Βρετανικές πόλεις για την διεκδίκηση του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» για το έτος 2008, ήταν όλες εστιασμένες στην τοπική προβολή και στην προώθηση των πόλεων. Η «προώθηση τόπων», στηρίζεται στη δημιουργία μιας νέας εικόνας για έναν τόπο και στη διενέργεια επιθετικού μάρκετινγκ για αυτή την εικόνα, με στόχο την προσέλκυση νέων επενδύσεων ή για να ξεπεραστεί η αρνητική αντίληψη για τον τόπο. Στη μεταβιομηχανική εποχή, η προώθηση τόπων ήταν το επίκεντρο στις πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης των περισσότερων Δημοτικών αρχών.

Η προσφορά στο διαγωνισμό για την «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», του NewcastleGateshead, περιλάμβανε ένα πολύ σύντομο απολογισμό για το ρόλο που μπορεί να παίξει ο πολιτισμός ως κινητήρια δύναμη για την επιτυχία της περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης. Το επίκεντρο της επιχειρηματολογίας της, ήταν γύρω από τη σημασία ανάπτυξης της πολιτιστικής ταυτότητας ενός τόπου, μέσω της πολιτιστικής δραστηριότητας, μαζί με την εικόνα της περιοχής όπως τη βλέπουν οι ξένοι, προκειμένου να επανατοποθετηθεί η περιοχή ως εξαιρετικός τόπος για κάποιον να τον επισκεφτεί, να εργαστεί και να ζήσει. Η απόκτηση του τίτλου – σύμφωνα με την προσφορά-, θα είχε μεγάλο οικονομικό αντίκτυπο στην περιοχή: μόνο ο τουρισμός, εκτιμούσαν ότι θα αποφέρει πρόσθετο εισόδημα στην τοπική οικονομία μεταξύ £360 εκατομμύρια και £620 εκατομμύρια, και θα δημιουργούσε έως και 25.000 νέες θέσεις εργασίας. Επίσης, τονιζόταν στην προσφορά, -ως συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων πόλεων-, ο μετασχηματισμός στις αποβάθρες του Newcastle και του Gateshead (Newcastle Gateshead Quays), που από εγκαταλελειμμένο βιομηχανικό λείψανο, μετατράπηκαν σε ζωντανή και κοσμοπολίτικη περιοχή, με διαμερίσματα, γκαλερί και καφέ-μπαρ, που αποσκοπούσε στην πλούσια, καλλιεργημένη μεσαία τάξη, με τη γέφυρα "*Millenium*", το "*Βαλτικό Κέντρο*" για τις σύγχρονες εικαστικές τέχνες (*Baltic*) και την Αίθουσα Συναυλιών

«Sage».

Πηγή: http://www.freefoto.com/images/806/08/806_08_7529---Gateshead-Quays_web.jpg?&%3Bk=Gateshead+Quays

Εικόνα 8: Οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις της αποβάθρας του Gateshead

3.2.2 "Χτίζοντας Γέφυρες" (Building Bridges)

Παράλληλα, και ενώ ήταν σε εξέλιξη ο διαγωνισμός διεκδίκησης του τίτλου «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», η Κυβέρνηση ζητά από όλες τις Δημοτικές Αρχές να συνεργαστούν με τους εταίρους τους, για την ανάπτυξη μίας τοπικής πολιτιστικής στρατηγικής και να καταθέσουν τις προτάσεις τους μέχρι το Μάρτιο του 2002, προκειμένου να προωθηθεί η τοπική πολιτιστική ευημερία.

Σε απάντηση αυτού, τα Δημοτικά Συμβούλια Newcastle και Gateshead ένωσαν τις δυνάμεις τους, για να δημιουργήσουν μια τοπική πολιτιστική στρατηγική για το NewcastleGateshead, το "Χτίζοντας Γέφυρες", το οποίο αφορούσε σε μια δεκαετία πολιτιστικής ανάπτυξης. Ονομάστηκε "Χτίζοντας Γέφυρες", εν μέρει για να απεικονίσει τον προφανή συμβολισμό των παλαιών και νέων γεφυρών πάνω από τον ποταμό Tyne και εν μέρει για να τονίσει τους στόχους που όφειλε να εκπληρώσει. Όλοι οι στόχοι του, βασίζονταν, στη δημιουργία συνδέσεων. Σε έναν κόσμο όπου η επικοινωνία και η συνοχή, αποτελούν τον πυρήνα των επιτυχημένων κοινοτήτων, κοινωνιών και οικονομιών, τα οράματα και οι αξίες των πόλεων, θα πραγματοποιηθούν χτίζοντας γέφυρες, μεταξύ του Newcastle και Gateshead, από το

NewcastleGateshead με τον υπόλοιπο κόσμο, από τα κέντρα πόλεων με τις γειτονιές, και μεταξύ των γειτονιών.

Σε κανέναν τομέα δεν ήταν πιο εμφανής η πρόκληση που αντιμετώπιζαν οι πόλεις, από τη σταθερή μείωση του πληθυσμού τους. Μεταξύ 1981 και 2001, ο πληθυσμός του Newcastle μειώθηκε κατά 5%, ενώ αυτός του Gateshead κατά 7%. Κύρια αιτία της μείωσης, ήταν η μετανάστευση. Ο μεγάλος κίνδυνος της μετανάστευσης αυτής, ήταν ότι απομάκρυνε την πιο λαμπρή, με το μεγαλύτερο μορφωτικό επίπεδο και πιο επιχειρηματική νεολαία –τα ίδια άτομα από τα οποία εξαρτιόταν η μελλοντική ευημερία και επιτυχία. Έτσι, ο κεντρικός στόχος της στρατηγικής, ήταν να ενθαρρυνθούν οι άνθρωποι να ζήσουν στο NewcastleGateshead, μετατρέποντας την πόλη σε έναν καλύτερο τόπο για να ζεις, να εργάζεσαι, να επενδύεις, να ανατρέφεις παιδιά και να επισκέπτεσαι. Σε όλους αυτούς τους τομείς, ο πολιτισμός έχει σημαντική επιρροή.

Σκοπός της στρατηγικής δεν ήταν να επιφέρει μια βραχυπρόθεσμη ώθηση στην τοπική πολιτιστική δραστηριότητα, αλλά η ενίσχυση της πολιτιστικής δραστηριότητας, που θα συνέβαλε στη βιώσιμη αναγέννηση του NewcastleGateshead. Ήταν στην πραγματικότητα μια στρατηγική ανάπτυξης μέσω του πολιτισμού, βασισμένη σε νέες δραστηριότητες και συνεργασίες, που θα επέτρεπαν στον πολιτιστικό τομέα να συμβάλει στην επίτευξη ευρύτερων στόχων. Άλλος ένας στόχος της στρατηγικής του "*Χτίζοντας Γέφυρες*", ήταν η αναζωογόνηση της αγοράς κατοικίας, ειδικά στις αστικές περιοχές περιμετρικά του αστικού πυρήνα, λόγω του ότι το NewcastleGateshead ανέπτυξε εκείνη την περίοδο, κάποιους θύλακες δημοφιλούς και ελκυστικής κατοικίας, για ανθρώπους μεσαίων και υψηλών εισοδημάτων.

Πεποίθησή των Δημοτικών Συμβουλίων, δεν ήταν ότι ο πολιτισμός είναι πανάκεια σε όλα τα κοινωνικά και οικονομικά δεινά. Ήταν ότι η πολιτιστική δραστηριότητα, με τα προσωπικά και συλλογικά αποτελέσματά της, μπορεί να μετατρέψει την πόλη σε νέο και καλύτερο τόπο. Θεωρούσαν πολιτισμό, οτιδήποτε επιτρέπει στα άτομα και στις κοινότητες, να εκφράσουν αυτό που πιστεύουν και βλέπουν ως πολύτιμο ή σημαντικό. Περιλαμβάνοντας όχι μόνο τις τέχνες, τα μουσεία και την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά τον αθλητισμό, τις βιβλιοθήκες, τις δημιουργικές βιομηχανίες, τους ελεύθερους χώρους, τα φεστιβάλ, τις παιδικές χαρές και πολλά άλλα. Αυτή η προσέγγιση στον πολιτισμό τους περιλαμβάνει όλους, δεδομένου ότι όλοι έχουμε πολιτιστικές αξίες και προτιμήσεις.

Οι Δημοτικές Αρχές, που είχαν μακροπρόθεσμα την ευθύνη για την ευημερία

του NewcastleGateshead και των πολιτών τους, ουσιαστικά, ήταν οι ενδυναμωτές του πολιτιστικού τομέα. Μπορούσαν να βοηθήσουν στη υλοποίηση του οράματος, στην ενθάρρυνση των συνεργασιών και στην εξασφάλιση πόρων, αλλά δεν μπορούσαν να προσφέρουν όλη την απαιτούμενη πολιτιστική δραστηριότητα. Η στρατηγική αυτή επομένως, εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την δέσμευση και τη δημιουργικότητα των πολιτιστικών ομάδων, των δημοτικών και δημόσιων οργανισμών και των ιδιωτών, σε όλους τους τομείς.

Τον Απρίλιο του 2002, με το κλείσιμο των προσφορών του διαγωνισμού για την «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» για το 2008, συνολικά 12 βρετανικές πόλεις είχαν θέσει υποψηφιότητα για τον τίτλο, υποστηρίζοντας ότι θα μπορούσαν να προσφέρουν ένα ετήσιο πρόγραμμα πολιτιστικών εκδηλώσεων, που θα περιλάμβανε και τους ντόπιους και τους επισκέπτες και τη χρήση του πολιτισμού υπό την ευρύτερη έννοιά του, για την αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας, την ώθηση της εκπαίδευσης και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι πόλεις που συμμετείχαν ήταν: Belfast, Birmingham, Bradford, Brighton & Hove, Bristol, Canterbury & East Kent, Cardiff, Inverness & Highlands, Liverpool, NewcastleGateshead, Norwich και Oxford.

Τον Οκτώβριο του 2002 ανακοινώθηκε ο τελικός κατάλογος των υποψηφίων πόλεων: Birmingham, Bristol, Cardiff, Liverpool, NewcastleGateshead και Oxford, σηματοδοτώντας για αυτές, την έναρξη μιας δυναμικής εκστρατείας προώθησης τόπου. Κάθε μια από αυτές τις πόλεις, λόγω της παρουσίας τους στον τελικό κατάλογο, ορίστηκε ως "κέντρο του πολιτισμού".

Η ευκαιρία για το NewcastleGateshead να χριστεί «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» το 2008, βρισκόταν στο επίκεντρο της στρατηγικής του *“Χτίζοντας Γέφυρες”*. Το 2008 δεν αποτελούσε μόνο ένα πολιτιστικό φεστιβάλ ή μια ευκαιρία για τον τουρισμό -αν και είναι και τα δύο αυτά. Σύμφωνα με τα Δημοτικά Συμβούλια του Newcastle και του Gateshead: *«πρόκειται για μια από τις βασικές γέφυρες μεταξύ της πόλης που είμαστε και της πόλης που μπορούμε να γίνουμε»*. Η κατάκτηση του τίτλου ήταν κρίσιμη επειδή:

- θα παρείχε έντονη εστίαση για το ρόλο του πολιτισμού στο μέλλον της πόλης
- θα απελευθέρωνε τη δημιουργικότητα και την ενέργεια των κατοίκων
- θα επέτρεπε την οικοδόμηση συνεργασιών με άλλες πόλεις και πολιτιστικές οργανώσεις, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
- θα βοηθούσε στη εξασφάλιση σημαντικών πόρων από δημόσιες, ιδιωτικές

και άλλες πηγές

- θα επέφερε σημαντική αλλαγή στο προφίλ του NewcastleGateshead, ως σύγχρονης Ευρωπαϊκής πόλης και θα ασκούσε αντίστοιχη επίδραση συνολικά στην Βορειοανατολική περιοχή

Τα Δημοτικά Συμβούλια πίστευαν, ότι χωρίς την απόκτηση του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», ίσως θα ήταν δυσκολότερο να γίνει η αλλαγή που οραματίζονταν και θα απαιτούνταν περισσότερος χρόνος για αυτήν. Πολλοί από τους οικονομικούς πόρους που απαιτούνταν για τη στρατηγική “*Χτίζοντας Γέφυρες*”, θα ήταν δυσκολότερο να εξευρεθούν, οι στόχοι του θα υλοποιούνταν σε περισσότερο χρόνο και τα σχέδια θα έπρεπε να επανεξεταστούν. Ωστόσο, βασίζονταν στην επιτυχία της απόκτησης του τίτλου και στην επίτευξη της καλύτερης «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» μέχρι τότε.

Μέχρι το 2008, θα έπρεπε να έχει πραγματοποιηθεί μεγάλη αλλαγή σε όλες τις πτυχές του πολιτισμού στο NewcastleGateshead. Το έτος της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας», όφειλε να «χτιστεί» στη μακροπρόθεσμη επένδυση, και η βιωσιμότητα θα βασιζόταν στην προσφορά, στη ζήτηση και στις υποστηρικτικές υποδομές. Ο κρίσιμος ρόλος της στρατηγικής του “*Χτίζοντας Γέφυρες*” ήταν ακριβώς αυτός, να παράσχει το πριν και το μετά του 2008 και η δομή του σκόπευε κυρίως στην βιωσιμότητα.

Στην προσφορά του NewcastleGateshead, στο διαγωνισμό διεκδίκησης του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» για το 2008, αναπτυσσόταν το περιεχόμενο του πολιτιστικού προγράμματος για το έτος. Επρόκειτο για ένα πολιτιστικό πρόγραμμα δράσης, -το οποίο ενσωματωνόταν πλήρως στο όραμα, στο στόχο και στους σκοπούς της στρατηγικής “*Χτίζοντας Γέφυρες*”-, που βασιζόταν στους δημιουργικούς ανθρώπους, στις πολιτιστικές οργανώσεις με όραμα και όχι σε περαιτέρω έργα μεγάλης κλίμακας. Δεν ήταν μόνο ένα πολιτιστικό φεστιβάλ ενός έτους, αποτελούσε τον καταλύτη για τον μακροπρόθεσμο μετασχηματισμό της πόλης. Πράγματι το πρόγραμμα του 2008, ήταν το αποκορύφωμα ενός Ευρωπαϊκού σχεδίου για την κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική και αστική ανανέωση μέσω του πολιτισμού. Επίσης, στην προσφορά του NewcastleGateshead, προβλεπόταν αύξηση εσόδων για τους δύο Δήμους και τους άλλους εταίρους, τα οποία θα αποτελούσαν εγγύηση για τη βιωσιμότητα μετά το 2008. Η απόκτηση επομένως του τίτλου, ξεκλείδωνε πηγές εσόδων, τόσο για την υποστήριξη του ίδιου του έτους, όσο και για την περίοδο που κάλυπτε η στρατηγική του “*Χτίζοντας Γέφυρες*”.

Η προσπάθεια κατάκτησης του τίτλου, ήταν τελικά ανεπιτυχής, αλλά η

διαδικασία της συμμετοχής, προσέδωσε υπερηφάνεια και φιλοδοξία στους ντόπιους και μια δέσμευση ότι θα εκπληρωθούν οι αρχικοί στόχοι της "*Πρωτοβουλίας NewcastleGateshead*", η οποία διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του NewcastleGateshead ως σύντομη ταξιδιωτική απόδραση και πολιτιστικό προορισμό, τόνωσε τις ιδιωτικές επενδύσεις σε ξενοδοχεία και σε άλλες υποδομές.

Τον Ιούνιο του 2003, ανακοινώθηκε ότι η βρετανική υποψηφιότητα για την «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» το 2008 ήταν το Λίβερπουλ. Η "*Πρωτοβουλία NewcastleGateshead*", μέσω μιας σειράς συζητήσεων με τους βασικούς εταίρους της προσφοράς για την κατάκτηση του τίτλου της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» για το 2008, τα Δημοτικά Συμβούλια Newcastle και Gateshead, ONE NorthEast¹⁵, το Συμβούλιο τεχνών και το ίδρυμα Northern Rock, σκόπευε να αναπτύξει μια εναλλακτική στρατηγική.

3.2.3 Το Πρόγραμμα "*Culture*"¹⁰

Το νέο πολιτιστικό πρόγραμμα, "*culture*"¹⁰, εγκαινιάστηκε σε μία εκδήλωση στο ST James Park την 7η Οκτωβρίου 2003. Περιλάμβανε «μια δεκαετία πολιτισμού παγκόσμιας κλάσης», -ένα φιλόδοξο πρόγραμμα εκδηλώσεων και φεστιβάλ παγκόσμιας κλάσης στη βορειοανατολική Βρετανία-, με σκοπό να ζωντανέψει και να ενδυναμώσει την περιοχή και την κύρια υποδομή της, κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, με τον καλύτερο περιφερειακό, εθνικό και διεθνή πολιτισμό, τόσο στις τέχνες, όσο και στον αθλητισμό.

Οι εταίροι που συνέβαλλαν στη χρηματοδότηση του προγράμματος "*culture*"¹⁰ ήταν η «Επιτροπή της Χιλιετίας» (Millennium Commission), τα Δημοτικά Συμβούλια των πόλεων Newcastle και Gateshead, το Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας, η συνεργασία TyneWear, το ίδρυμα Northern Rock και το ONE NorthEast. Η αρχική χρηματοδότηση που προβλεπόταν από το 2003/04 ως το 2010/11, για την πλήρη περίοδο του προγράμματος ήταν £57m. Υπήρχε η πεποίθηση ότι θα υπήρχε περαιτέρω χρηματοδότηση από τον ιδιωτικό τομέα. Η δέσμευση των κυριότερων εταίρων του προγράμματος, ήταν να δημιουργήσουν πολιτιστική κληρονομιά στην περιοχή και να συνεχίσουν μερικά από τα σκέλη της προσφοράς για την

15 Ο οργανισμός One NorthEast ηγείται της περιφερειακής εκστρατείας για την εικόνα της Βορειοανατολικής Αγγλίας, με στόχο να δημιουργήσει ισχυρές και θετικές νέες αντιλήψεις για την Βορειοανατολική περιοχή, σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

«Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης».

Το μικρό επιτελείο του "Culture"^{10"} βασίστηκε στο τμήμα «Μάρκετινγκ του Τόπου» της "Πρωτοβουλίας Newcastle Gateshead", το οποίο υπήρξε ο παραγωγός και ο συνεργάτης, που επιμελήθηκε το πρόγραμμα των φεστιβάλ και των εκδηλώσεων, σε συνεργασία με οργανισμούς περιφερειακού επιπέδου.

Το πρόγραμμα ενθάρρυνε τη συνεργατική προσέγγιση στην ανάπτυξη πολιτιστικών εκδηλώσεων και φεστιβάλ, δημιουργώντας δίκτυα, όχι μόνο μεταξύ πολιτιστικών οργανώσεων, αλλά και μεταξύ τοπικών αρχών και ιδιωτικού τομέα. Επιπλέον, το πρόγραμμα επιδίωκε να χρησιμοποιήσει την βασική πολιτιστική υποδομή των πόλεων, των νέων ή ανακαινισμένων πολιτιστικών κτηρίων, όπου είχε ήδη πραγματοποιηθεί η επένδυση.

Παράλληλα με τη δημιουργία πολιτιστικής κληρονομιάς, το "culture"^{10"} τόνωσε την τοπική οικονομία, προσελκύοντας επισκέπτες, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και ευκαιρίες κατάρτισης στον πολιτιστικό τομέα και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην τόνωση του εθνικού και διεθνούς προφίλ του NewcastleGateshead ως πολιτιστικού προορισμού. Στα πλαίσια του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν 50 Βρετανικές και παγκόσμιες πρεμιέρες και εγκαινιάστηκαν εννέα πολιτιστικά ιδρύματα. Μεταξύ 2004 και 2006, υποστηρίχθηκαν 133 έργα. Ο τουρισμός, αποτελούσε πλέον το βασικό συστατικό της τοπικής οικονομίας, που το 2007 αντιπροσώπευε πάνω από το 10% των θέσεων εργασίας. Οι συνεργασίες μεταξύ της "Πρωτοβουλίας του NewcastleGateshead", του One North East και η κοινή προσφορά των δύο πόλεων, για τον τίτλο της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης», βοήθησαν στην προσέλκυση τουρισμού και στο μετασχηματισμό της εικόνας της περιοχής.

Για πρώτη φορά τα τελευταία 30 χρόνια, ο πληθυσμός αυξάνεται από την εσωτερική μετανάστευση -ιδίως με την αύξηση των δημιουργικών βιομηχανιών που τροφοδοτούν την ανάπτυξη της αγοράς κατοικίας στο κέντρο της πόλης.

Σημαντικές Υποδομές Πολιτισμού

Το 2000 εγκαινιάστηκε το "Κέντρο για τη Ζωή" (Centre for Life), ένα "χωριό" ιατρικής έρευνας, που φιλοξενεί την έρευνα παράλληλα με εγκαταστάσεις που διατίθενται για την δεοντολογία, την δημόσια συμμετοχή και την εκπαίδευση. Αποτελεί ορόσημο της χιλιετίας για το Newcastle.

Το 2002 άνοιξε το "Εργοστάσιο Μπισκότων" (Biscuit Factory) η μεγαλύτερη

γκαλερί της Μεγάλης Βρετανίας, έκτασης 35.000 τετρ. ποδών, με δύο ορόφους εκθεσιακών χώρων και δύο ορόφους με στούντιο καλλιτεχνών.

Το 2005 άνοιξε η “Πόλη του Χορού” (Dance City), ένα εξαιρετικά λειτουργικό κέντρο, που αφιερώθηκε στο χορό σε κάθε του μορφή.

Επίσης εγκαινιάστηκε το “Επτά Ιστορίες” (Seven Stories), διεθνές κέντρο για το παιδικό βιβλίο. Αναγνωρίζεται ως το νέο εθνικό σπίτι για την παιδική λογοτεχνία. Σε αυτό, συγκεντρώνονται πρωτότυπα χειρόγραφα και έργα τέχνης, μερικών από τα πιο αγαπημένα εθνικά παιδικά βιβλία, για να συμμετέχουν τα παιδιά, οι νέοι και οι οικογένειές τους, οι φροντιστές και οι εκπαιδευτικοί, σε μια μοναδική εξερεύνηση της δημιουργικότητας, της λογοτεχνίας και της τέχνης.

Το 2007 άνοιξε το ανακατασκευασμένο “Live Theatre” και το “Βασιλικό Θέατρο” (Theatre Royal), που αποτελεί ορόσημο του Newcastle, στεγάζει παραστάσεις από περιοδεύοντες θιάσους και αποτελεί τη στέγη περιφερειακών θιάσων μεταξύ άλλων του Royal Shakespeare Company, Opera North, The Dance Consortium and Rambert Dance.

3.3 Η αστική στρατηγική φιλοξενίας Μέγα-Εκδηλώσεων (Mega Events)

Κάθε πόλη χωριστά, αλλά και μέσα από το όραμα και την μακρόχρονη συνεργασία, των Δημοτικών Συμβουλίων και των περιφερειακών εταίρων, το NewcastleGateshead, με την εφαρμογή στρατηγικών αστικής αναγέννησης, που βασίστηκαν στις υποδομές, αλλά κυρίως στον πολιτισμό, μπορεί να μην κέρδισε το τίτλο της «Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης» για το έτος 2008, αλλά με αφετηρία το 1990 με «Το Διεθνές Φεστιβάλ Κήπων του Gateshead», υπήρξε τόπος υποδοχής Μέγα-Εκδηλώσεων διεθνούς ακτινοβολίας, μεταξύ των οποίων και:

- το 2005 η φιλοξενία της «Παγκόσμιας Έκθεσης Μουσικής» (WOMEX – World Music Expo)¹⁶, στην οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 500 εκπρόσωποι χωρών, καθιερώνοντας διεθνώς το NewcastleGateshead ως πολιτιστικό προορισμό.
- Επίσης το 2005 η φιλοξενία ενός ιδιαίτερου πολιτιστικού και ναυταθλητικού

¹⁶ Η έκθεση WOMEX αποτελεί την πιο σημαντική διεθνή επαγγελματική αγορά της παγκόσμιας μουσικής κάθε είδους και θεωρείται η σημαντικότερη διοργάνωση του είδους της. Στο πλαίσió της, δίνεται η ευκαιρία σε καλλιτέχνες, δισκογραφικές και εκδοτικές εταιρίες, διοργανωτές συναυλιών, φεστιβάλ και γραφεία management, να έρθουν σε επαφή μεταξύ τους, προωθώντας το έργο τους και τη μουσική παράδοση κάθε χώρας. Συμβάλλει στη δικτύωση, ως ένα αποτελεσματικό μέσο για την προώθηση της μουσικής και του πολιτισμού όλων των ειδών πέρα από τα σύνορα.

γεγονότος, τις «Διεθνείς Ιστιοδρομίες Μεγάλων Σκαφών» (Tall Ships Race)¹⁷, που διοργανώνονται κάθε χρόνο από την Sail Training International¹⁸. Περιελάμβανε αγώνες και κρουαζιέρες μεταξύ λιμανιών, σε συνδυασμό με πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις. Στόχος των ιστιοδρομιών αυτών, είναι να ενισχυθεί η διεθνής φιλία και να μυηθούν οι νέοι στα μυστικά της ιστιοπλοΐας. Με τους επισκέπτες και τα πληρώματα να ταξιδεύουν από όλο τον κόσμο, οι αγώνες των Tall Ships του 2005, χαρακτηρίστηκαν ως οι μεγαλύτεροι και οι καλύτεροι από ποτέ. Ο συνολικός στόλος απαρτιζόταν περισσότερα από 100 πλοία, με πλήρωμα πάνω από 3.000 νέους¹⁹ από περισσότερες από 20 χώρες.

Τις ημέρες των αγώνων η πόλη μετατράπηκε σε ζωντανό καλειδοσκόπιο πολιτισμού και αναψυχής. Το αποκορύφωμα των αγώνων ήταν η εκπληκτική μουσική συναυλία το βράδυ της Τετάρτης 27 Ιουλίου και η αξέχαστη Παρέλαση Ιστιοφόρων την επόμενη μέρα, που την παρακολούθησαν περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι.

3.3.1 Η Τρίτη «Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό»

Η Τρίτη «Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό», της Διεθνούς Ομοσπονδίας Συμβουλίων Τεχνών και Πολιτισμού (International Federation of Arts Councils and Culture Agencies-IFACCA), πραγματοποιήθηκε στο NewcastleGateshead²⁰ τον Ιούνιο του 2006. Η εκδήλωση συγκέντρωσε την παγκόσμια προσοχή, με τη συμμετοχή 500 εκπροσώπων από 77 χώρες.

Το όραμα της Συνόδου ήταν να πραγματοποιηθεί μία εκδήλωση που θα προσέλκυε εμπνευσμένους ομιλητές και περιπτωσιολογικές μελέτες από όλο τον κόσμο. Στόχος ήταν να συγκεντρωθούν καλλιτέχνες, πολιτικοί και όσοι ασχολούνται

17 Οι αγώνες διοργανώνονται κάθε χρόνο στις ευρωπαϊκές θάλασσες και αποτελούνται από δύο αγωνιστικά σκέλη και αρκετές εκατοντάδες ναυτικά μίλια πλεύσης. Ο όρος “μεγάλο ιστιοφόρο” δεν περιγράφει ένα συγκεκριμένο τύπο ιστιοφόρου, αλλά ένα ιστιοφόρο με μήκος τουλάχιστον 9,4 μ.

18 Κορυφαίος διοργανωτής παγκόσμιων ιστιοδρομικών αγώνων, συνεδρίων, εκδηλώσεων, σεμιναρίων, δημοσιεύσεων και άλλων υπηρεσιών για τη διεθνή κοινότητα ιστιοπλοΐας. Σκοπός της είναι η εκπαίδευση των νέων, μέσα από την εμπειρία της ιστιοπλοϊκής εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από την εθνικότητα, τον πολιτισμό, τη θρησκεία, το φύλο ή την κοινωνική προέλευση. Είναι μη κερδοσκοπικός οργανισμός και συμμετέχει σε δραστηριότητες σε όλο τον κόσμο.

19 Στους αγώνες αυτούς, πάνω από το μισό μέλη του πληρώματος (το 55% των μελών του πληρώματος) κάθε πλοίου που συμμετέχει, πρέπει να αποτελείται από άτομα ηλικίας μεταξύ 15-25 ετών, τα οποία δεν χρειάζεται να έχουν καμία προηγούμενη εμπειρία.

20 Στο Sage Gateshead από 14-18/6/2006

με τον πολιτιστικό τομέα, οι οποίοι να είχαν κάνει τη "διαφορά" στα χωριά, στις πόλεις ή στα έθνη τους, καθώς και άνθρωποι που βρίσκονταν στην αιχμή των πολιτιστικών πολιτικών και της έρευνας, οι οποίοι θα μπορούσαν να ρίξουν ένα σφαιρικό φως, στην ιστορία της αναγέννησης των πόλεων μέσα από την τέχνη και τον πολιτισμό. Μία άλλη φιλοδοξία, ήταν να δοθεί από τη Σύνοδο Κορυφής σημασία στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς επίσης και σε αυτές που αγωνίζονταν να βασίσουν τις τέχνες και τον πολιτισμό σε πιο υγιείς οικονομίες. Όραμά της ήταν να αρχίσουν διεθνείς συνομιλίες, να ακουστούν καλές πρακτικές από όλο τον κόσμο και να δημιουργηθούν νέα δίκτυα συνεργασιών.

Διήρκεσε πέντε ημέρες. Οι ομιλίες και οι παρουσιάσεις περιπτωσιολογικών μελετών αναγέννησης πόλεων μέσω του πολιτισμού, αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά του προγράμματος, με παρουσιάσεις περισσότερων από πενήντα μελετών απ' όλο τον κόσμο. Γύρω από το κύριο πρόγραμμα της Συνόδου Κορυφής, το NewcastleGateshead προσέφερε ένα ιδιαίτερο καλωσόρισμα στους διεθνείς επισκέπτες του, με ένα ειδικό πολιτιστικό πρόγραμμα:

- Συναυλία στο "*Sage Gateshead*", που ακολουθήθηκε -κατ' επιλογή από τους συνέδρους-, είτε από εκδήλωση με σκωτσέζικη ή ιρλανδική παραδοσιακή μουσική, τραγούδι, παραδοσιακούς χορούς, και αφήγηση, είτε με μουσική στο φουαγιέ του "*Sage Gateshead*".
- Περιηγήσεις στους πολιτιστικούς θησαυρούς της περιοχής: Live Theatre and Stan's Cafe, Seven Stories and Stan's Cafe, Life Science Centre and Discovery Museum, The Biscuit Factory and Stan's Cafe, BALTIC, The Centre for Contemporary Art, The Angel of the North, Newcastle University: Cultural Quarter, The Sage Gateshead, Dance City, κ.α.
- Περιήγηση και Δείπνο στο Alnwick Garden, που προσφέρθηκε από την δούκισσα του Northumberland.
- Δυνατότητα επίσκεψης των συνέδρων σε πολιτιστικούς φορείς της περιοχής. Οι σύνεδροι είχαν την ευκαιρία να συναντηθούν και να συζητήσουν με το προσωπικό, για όλες τις όψεις της δουλειάς τους: Arts Council England, North East, English Heritage, One North East - Οργανισμός Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο του Newcastle upon Tyne κ.α.
- Περιηγήσεις: στην πλούσια κληρονομιά της Βορειοανατολικής Βρετανίας, με επισκέψεις σε καθεδρικούς ναούς, κάστρα, φρούρια, στο Τείχος του Αδριανού, στη δημόσια τέχνη που εκτίθεται στο απομακρυσμένο δάσος

Kielder, σε μουσεία όπως το Εθνικό Κέντρο Γυαλιού, Sunderland Winter Gardens, Beamish, και Open Air Museum. Επίσης μία περιήγηση που αφορούσε στην παρουσίαση της ανάπτυξης μέσω της τέχνης και του πολιτισμού, μιας κάποτε έντονα βιομηχανικής περιοχής, συμπεριλαμβανομένων του Ντάρλινγκτον West Park, και του Ινστιτούτου Σύγχρονης Τέχνης Μίντλεσμπερο (mima.)

- Παραστάσεις δρόμου

Σύμφωνα με δηλώσεις συνέδρων από διάφορες χώρες του κόσμου, αυτή η τρίτη Σύνοδος Κορυφής εκπλήρωσε αξιοθαύμαστα τον στόχο της IFACCA, προσφέροντας πολλές πληροφορίες και έμπνευση στους συνέδρους. Δημιούργησε μια σημαντική ευκαιρία για διεθνή ανταλλαγή απόψεων: συνομίλησαν συνάδελφοι που δεν θα είχαν ποτέ την ευκαιρία να συναντηθούν - από τη Μπελίζ, τη Ναμίμπια, το Τρινιδάδ, το Βέλγιο, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τον Καναδά, τη Χιλή, τη Νέα Ζηλανδία, τη Νότια Κορέα κ.α.

Ο Πρόεδρος της IFACCA²¹, δήλωσε ότι:

«η Τρίτη Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής είναι το μεγαλύτερο γεγονός της Διεθνούς Ομοσπονδίας των Συμβουλίων τεχνών και των Υπηρεσιών Πολιτισμού (IFACCA). Οι οικοδεσπότες μας, -το Συμβούλιο τεχνών της Αγγλίας-, μας παρείχαν το ιδανικό σκηνικό - τα βορειοανατολικά - για την διερεύνηση του θέματος «μετασχηματισμός χώρων μετασχηματισμός ζωής».

Σε διάστημα πέντε ημερών, οι κύριοι ομιλητές και οι σύνεδροι από όλο τον κόσμο μοιράστηκαν τη γνώση και την εμπειρία τους στον πολιτισμό και στην αναγέννηση των πόλεων.

Η ανταπόκριση από τους συνέδρους ήταν πάρα πολύ θετική. Η Σύνοδος παρείχε μια εξαιρετική ευκαιρία για τους φορείς σχεδιασμού πολιτιστικής πολιτικής να γνωριστούν μεταξύ τους, να αποκτήσουν νέες γνώσεις, και να ενθαρρυνθούν νέες συνεργασίες.

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου και των μελών της IFACCA, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Συμβούλιο τεχνών της Αγγλίας για την διοργάνωση ενός τόσο σημαντικού γεγονότος με τέτοια γενναιοδωρία. Επεκτείνω επίσης την ευγνωμοσύνη μας στην ομάδα “Πρωτοβουλία NewcastleGateshead (NewcastleGateshead Initiative)”, στους χορηγούς της Συνόδου Κορυφής, και σε πολλούς ανθρώπους που βοήθησαν για την επιτυχημένη Σύνοδο Κορυφής».

Από την πλευρά του ο Πρόεδρος του Συμβουλίου Τεχνών της Αγγλίας, δήλωσε ότι:

«Ήταν πραγματικά μεγάλο προνόμιο για το Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας να οργανώσει αυτή την Σύνοδο.

Η Σύνοδος Κορυφής, απέδειξε ότι υπάρχει παγκόσμια επιθυμία για διεθνή συζήτηση και διάλογο για τον πολιτισμό. Ακούσαμε πολλούς ομιλητές που προκάλεσαν το ενδιαφέρον μας και μας ενέπνευσαν με το

²¹ Διευθυντής του τμήματος της Τέχνης και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Παιδείας της Φινλανδίας

παράδειγμά τους ή μέσω της ανάλυσης των εμποδίων που αντιμετώπισαν για να επιφέρουν την αλλαγή. Πολλές κοινότητες παγκοσμίως αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα κατά τον επαναπροσδιορισμό και την επανίδρυση των πόλεων τους και στην Σύνοδο Κορυφής μοιράστηκαν τις εμπειρίες της επιτυχίας, της απογοήτευσης και του οράματος μετασχηματισμού των τόπων και των κοινοτήτων.

Το NewcastleGateshead, αλλά και ολόκληρη η βορειοανατολική περιοχή, αποδείχθηκε σπουδαίο σκηνικό για τις συνομιλίες μας. Μας παρείχε συγκεκριμένα παραδείγματα μετασχηματισμού μέσω της τέχνης και του πολιτισμού, τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές. Καλωσόρισε τους συνέδρους με το μοναδικό του τρόπο, με ένα πραγματικά διεθνές πολιτιστικό πρόγραμμα. Μερικοί θα φύγουν σκεπτόμενοι ότι τα κέντρα πόλεων όλης της Αγγλίας είναι όπως αυτό: για το οποίο μπορώ να πω μόνο «Μακάρι να ήταν!»

3.4 Κριτική της αστικής αναγέννησης του Newcastle και Gateshead

Πάνω από 100 έτη ανεπαρκούς επένδυσης στις πόλεις Newcastle και Gateshead, απαίτησαν σημαντικές κεφαλαιακές δαπάνες στις πολιτιστικές υποδομές τους, για να αναστρέψουν την υποβάθμισή τους. Μεταξύ 1998 και 2006, η περιοχή επένδυσε περισσότερα από £350 εκατομμύρια σε νέες πολιτιστικές εγκαταστάσεις παγκόσμιας κλάσης. Τα Δημοτικά Συμβούλια και οι περιφερειακοί εταίροι εργάστηκαν στην κατασκευή εικονικών “ναυαρχίδων”, στον αστικό πυρήνα του NewcastleGateshead, όπως το “*Βαλτικό Κέντρο*” για τη σύγχρονη τέχνη (*Baltic*), η “*Γέφυρα Χιλιετίας του Gateshead*” (*Millenium Bridge*), το “*Sage Gateshead*” και ο “*Άγγελος του Borρά*”. Αυτά τα τοπόσημα και η επένδυση σε πανεπιστημιούπολεις, νέα εμπορικά κέντρα και γραφεία, ενέπνευσαν όλους εκείνους που ζουν εκεί, αναζωογόνησαν την τοπική υπερηφάνεια, ενίσχυσαν την εικόνα της περιοχής στον έξω κόσμο και άλλαξαν τις αντιλήψεις των επενδυτών. Το NewcastleGateshead κατάφερε να καταστεί διεθνής τουριστικός προορισμός, να προσελκύσει νεοεισερχόμενο πληθυσμό αναβιώνοντας έτσι τον αστικό πυρήνα του και να αναπτύξει τη δημιουργική του βιομηχανία, προσαρμόζοντας την οικονομία του στις σύγχρονες παγκόσμιες εξελίξεις.

Το πιο ενδιαφέρον μέρος της ιστορίας NewcastleGateshead, είναι το τι οδήγησε σε αυτή την κουλτούρα συνεργασίας και επιτυχίας των Δημοτικών Συμβουλίων. Η εμπειρία τους μας λέει πολλά για την επόμενη σειρά προκλήσεων, κινδύνων και ευκαιριών για τις πόλεις και τις περιφέρειες, που επιδιώκουν βαθύτερες και πιο βιώσιμες μορφές ανανέωσης. Τρία βασικά θέματα μπορούν να εντοπιστούν, που έχουν ενδιαφέρον όχι μόνο για το Newcastle και Gateshead, αλλά για ολόκληρη τη Βρετανία και για άλλες πόλεις:

- **Καταρχήν**, υπάρχει ανάγκη για αστικού επιπέδου στρατηγικές, για επένδυση

στην ποικιλομορφία.

Μια κοινή, αν όχι αναπόφευκτη παρενέργεια της ανάπτυξης και της αναγέννησης των πόλεων, που βασίζεται στον πολιτισμό, είναι η υπονόμηση της αστικής ποικιλομορφίας. Δύο τέτοιες απειλές στο Newcastle και Gateshead, ήταν η gentrification και η μόνο-πολιτισμική οικονομία της νυχτερινής ζωής, που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την ψυχή και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτών των περιοχών, καθώς βασίζονταν στην εμπορευματοποίησή τους, με στόχο τα άμεσα οικονομικά οφέλη.

Από την άλλη, η επένδυση στην ποικιλομορφία, απαιτεί κάτι περισσότερο από την ενίσχυση των δημιουργικών βιομηχανιών. Ανάλογες προσεγγίσεις θα πρέπει να βρεθούν για τη στήριξη άλλων διαφορετικών χώρων, τόπων και δραστηριοτήτων, που συνθέτουν τον πλούτο μιας πόλης που έχει ψυχή. Αυτό περιλαμβάνει τα μπαρ της γειτονιάς ή τα φτηνά καταστήματα που εξυπηρετούν τους ντόπιους σε περιοχές που έχουν "εξευγενιστεί". Η ανάγκη για προσιτές τιμές ακινήτων στις "επιτυχημένες" περιοχές, που είχαν υψηλές τιμές γης, υποστηρίζει αυτές τις καινοτόμες προσεγγίσεις.

- **Δεύτερον**, οι πόλεις πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις ανάγκες του καθενός. Η συζήτηση για την συμπερίληψη (τη συμμετοχή των πολιτών) στην αναγέννηση που βασίζεται στον πολιτισμό, είναι σημαντική γιατί δίνει έμφαση στην ανάγκη των πόλεων να αυξήσουν την ικανότητά τους για άμεση, καθημερινή συμμετοχή. Η εμπειρία του Newcastle με την στρατηγική *“Με Στόχο την Ανάπτυξη”*, ανέδειξε, τόσο τα όρια της συμβατικής προσέγγισης διαβούλευσης «από επάνω προς τα κάτω», όσο και τον κίνδυνο των αντιφατικών προσεγγίσεων στη συμμετοχή. Την ίδια στιγμή που το Newcastle κινητοποιούσε τους κατοίκους της πόλης για την συμμετοχή στο διαγωνισμό κατάκτησης του τίτλου «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης», φαινομενικά ελάμβανε μονομερείς αποφάσεις, για το μέλλον ενός μεγάλου τμήματος της πόλης.
- **Τέλος**, οι πόλεις Newcastle και Gateshead, συνεργαζόμενες, κατέδειξαν ασυνήθιστο επίπεδο μακρόπνοου οράματος, υπερνικώντας τις ιστορικές διαφορές τους. Η αναγέννηση που βασίζεται στον πολιτισμό, συχνά χαρακτηρίζεται από ανταγωνισμό, καθώς ισχύει «η ώθηση» (boosterism) και οι πόλεις ανταγωνίζονται για τις καλύτερες γκαλερί, τα καλύτερα τουριστικά αξιοθέατα. Η συνεργασία μεταξύ του Newcastle και Gateshead, δείχνει ότι η

μακρόχρονη ιστορία σκληρού ανταγωνισμού μπορεί να ξεπεραστεί. Η συγκέντρωση των προτερημάτων, μπορεί να δημιουργήσει μια πιο ισχυρή και βιώσιμη αστική μονάδα. Αυτό αποτελεί σημαντικό δίδαγμα για άλλες πόλεις.

Ένας ακόμα στόχος των στρατηγικών που εφαρμόστηκαν, ήταν να μετατραπεί το σύστημα δημόσιων συγκοινωνιών, έτσι ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να χρησιμοποιούν το μετρό ή να χρησιμοποιούν μια ποιοτική υπηρεσία λεωφορείων, για την μετακίνηση προς την εργασία τους, ώστε να δοθεί το πλεονέκτημα στον αστικό πυρήνα να καταστεί η πρώτη επιλογή εγκατάστασης, για έναν σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων και κατοίκων, διότι:

- οι περισσότερες βιομηχανίες της γνώσης είναι αστικές βιομηχανίες: αναζητούν το «βόμβο», το κύρος της τοποθεσίας του κέντρου της πόλης και τα οφέλη από την εγγύτητα με τις ανταγωνίστριες εταιρίες, τα ερευνητικά κέντρα και τις εξειδικευμένες υπηρεσίες
- οι επιχειρήσεις που βασίζονται στη γνώση, συχνά επωφελούνται από την συγκατοίκηση με ερευνητικά κέντρα: χώροι για δημιουργικότητα και καινοτομία, όπου η επιχείρηση, η έρευνα και τα πνευματικά και κοινωνικά δίκτυα αλληλεπιδρούν και πυροδοτούν νέες ιδέες
- οι πόλεις είναι το «φυσικό σπίτι», για τους παράγοντες της αλλαγής, τους ανθρώπους και τις επιχειρήσεις που θα επιφέρουν την ανάπτυξη. Ο φτηνός, ευέλικτος χώρος και στις δύο πλευρές του ποταμού Tyne, μπορούσε να βοηθήσει στην επώαση νέων τέτοιων βιομηχανιών
- ο αστικός πυρήνας είναι η «βιτρίνα»: είναι το μέρος όπου οι ντόπιοι θέλουν να πάνε για ψώνια, για φαγητό, για αναψυχή και ο τόπος που θέλουν να δουν οι επισκέπτες. Είναι το μέρος όπου βρίσκεται το καλύτερο κομμάτι του NewcastleGateshead: η εικόνα της πόλης, ο πολιτισμός, η ψυχαγωγία, η σύγχρονη αρχιτεκτονική και τα ιστορικά κτήρια
- είναι ένα μέρος να ζεις -για τους ανθρώπους όλων των ηλικιών-, όπου το περπάτημα, η ποδηλασία και η εγγύτητα του Μετρό -που είναι ο καλύτερος τρόπος μετακίνησης-, επιτρέπουν στους ανθρώπους να κατοικούν και να εργάζονται χωρίς να χρειάζονται αυτοκίνητο
- είναι ένα μέρος με ευκαιρίες, όπου μπορεί να αξιοποιηθεί η δυνατότητα εκμετάλλευσης των μεγάλων εγκαταλελειμμένων εκτάσεων γης
- είναι ένα εύκολα προσβάσιμο μέρος, όπου όλα τα δίκτυα μεταφορών

συναντιούνται και διασταυρώνονται

- είναι η φυσική και συναισθηματική καρδιά του NewcastleGateshead.

Η συνεργασία των δύο πόλεων, βασίστηκε και στην άποψη ότι τόσο ο αστικός πυρήνας όσο και η περιφέρεια των πόλεων, είναι χώροι ζωτικής σημασίας και διαδραματίζουν συμπληρωματικούς ρόλους στη ζωή της πόλης. Η εστίαση στον πυρήνα των πόλεων ήταν σαφής, διότι ο αστικός πυρήνας πιθανά να είναι δύσκολο μέρος για να επιτρέψει να συμβούν οι εξελίξεις: οι υψηλές αξίες γης, το σύνθετο ιδιοκτησιακό καθεστώς, οι περιορισμοί του ιστορικού περιβάλλοντος και οι προκλήσεις της τοπογραφίας, μπορούν να αποτρέψουν τους επενδυτές και τους κατασκευαστές. Αυτές οι προκλήσεις ήταν ακόμα μεγαλύτερες, καθώς η οικονομία πάλευε να βγει από την ύφεση κατά τη δεκαετία του 1980. Ωστόσο τα εμπόδια ξεπεράστηκαν και τα επιτεύγματα των προηγούμενων 25-30 ετών, έχουν αναστρέψει τη φυγή του πληθυσμού από τον αστικό πυρήνα και έχουν δημιουργήσει μία νέα αίσθηση αισιοδοξίας και υπερηφάνειας.

Η περιοχή του NewcastleGateshead, κατάφερε μέσα από τις επενδύσεις στον πολιτισμό και στις υποδομές, να προσελκύσει νεοεισερχόμενους κατοίκους, κυρίως επαγγελματίες της δημιουργικής βιομηχανίας. Η μεγάλης κλίμακας εισροή ατόμων με γνώσεις ή τεχνικές δεξιότητες, ενισχύθηκε τόσο από την βελτίωση στην ποιότητα ζωής, όσο και από έναν πολύ πρακτικό παράγοντα: την οικονομική προσιτότητα. Ενώ στο Newcastle παρατηρείται εκθετική άνοδος στις τιμές των ακινήτων, η ιδιοκτησία είναι ακόμα, γενικά, φθηνότερη απ' ό,τι στη Νοτιοανατολική Βρετανία. Ένας άλλος κρίσιμος παράγοντας, είναι ο βαθμός κινητικότητας μεταξύ των σύγχρονων εργαζομένων στη δημιουργική βιομηχανία και σε εργασίες της γνώσης, που ήταν άγνωστοι τομείς μια γενεά πιο πριν. Οι εργαζόμενοι αυτοί, είναι όλο και πιο έτοιμοι να μετακομίσουν, αναζητώντας καλύτερη ποιότητας ζωής ή ποιότητα τόπου. Η κινητικότητα αυτή επιτεύχθηκε από την άφιξη των ευρυζωνικών δικτύων, που έχει εκμηδενίσει το παραδοσιακό γεωγραφικό μειονέκτημα της Βορειοανατολικής Βρετανίας. Οι δημιουργικοί επαγγελματίες, πολλοί από τους οποίους χρειάζονται μόνο έναν υπολογιστή και μια σύνδεση internet, μπορούν τώρα να εργαστούν από οπουδήποτε.

Το 2007 ο μόνιμος πληθυσμός του NewcastleGateshead ήταν 462.000 - μείωση 7,3% από το 1981. Ο πληθυσμός μειώθηκε αισθητά στη δεκαετία του '90, αλλά υπήρξε μικρή ανάκαμψη από το 2000, λόγω της αναβίωσης του ενδιαφέροντος για τη διαβίωση στην πόλη, της αύξησης των φοιτητών και της εισροής μεταναστών εργαζόμενων.

Ένας αυξανόμενος αριθμός δημιουργικών επαγγελματιών με υψηλή εξειδίκευση, προσελκύεται από την ποιότητα του τόπου στο NewcastleGateshead. Φοιτητές και απόφοιτοι επίσης, που σπούδασαν στο πανεπιστήμιο, επιλέγουν να εγκατασταθούν μόνιμα. Υπάρχουν ισχυρά ανεπίσημα στοιχεία, που υποστηρίζουν αυτή την τάση. Η Cathryn Harvey, Προϊσταμένη της Υπηρεσίας Σταδιοδρομίας στο Πανεπιστήμιο του Newcastle, είναι σίγουρη πως ο αριθμός των νεοεισερχομένων κατοίκων στην περιοχή έχει εκτοξευτεί στα ύψη:

«Θα έλεγα με σιγουριά ότι ολόκληρη η περιοχή «βουίζει» με τους ανθρώπους της δημιουργικής βιομηχανίας και της ανάπτυξης, αλλά δεν έχουμε στοιχεία γι' αυτό. Αυτό που έχει μεταβληθεί τα τελευταία χρόνια, είναι οι ευκαιρίες απασχόλησης. Υπάρχει πολύ περισσότερη υποστήριξη στις νεοσύστατες επιχειρήσεις και πολλοί περισσότεροι δεσμοί μεταξύ των πανεπιστημίων και των οργανισμών που σχετίζονται με τις τέχνες.

Ελλείψει στοιχείων, προσπαθήσαμε να ερευνήσουμε το βαθμό στον οποίο ο μεγάλος αριθμός δημιουργικών ανθρώπων έλκεται από την προσφερόμενη ποιότητα του τόπου. Από την έρευνά μας διαπιστώθηκε, ότι υπάρχουν πράγματι αδιάσειστα στοιχεία για την μεγάλης κλίμακας μετανάστευση, από μια μεγάλη ομάδα ατόμων με τεχνικές δεξιότητες ή γνώσεις, μεταξύ των επαγγελματιών της δημιουργικότητας και της γνώσης. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2003, ερευνήσαμε εβδομήντα επιχειρήσεις στο Newcastle και Gateshead στους τομείς της αρχιτεκτονικής, των δημόσιων σχέσεων, της διαφήμισης, του web design και της παραγωγής ταινιών. Το πενήντα τέσσερα τοις εκατό (54%) αυτών των 70 εταιριών είπαν ότι απασχολούσαν όλο και περισσότερο άτομα εκτός της βορειοανατολικής περιοχής. Είκοσι πέντε τοις εκατό (25%) είπαν ότι προσέλαβαν «μια πλειοψηφία» των υπαλλήλων τους εκτός της περιοχής. Η έρευνά μας διαπίστωσε ότι η τάση για μεγάλης κλίμακας μετανάστευση, μιας μεγάλης ομάδας ατόμων με τεχνικές δεξιότητες ή γνώσεις, έγινε εντονότερη την τριετία 2000 – 2003.

Τα ευρήματα αυτά υποστηρίζονται από στατιστικά στοιχεία της κυβερνητικής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία. Αναφέρεται σε αυτήν, ότι το 2002 ήταν το πρώτο έτος που υπερέχουν οι άνθρωποι που εισέρχονται στην περιοχή από εκείνους που την εγκαταλείπουν. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αυξανόμενη τάση απομάκρυνσης από το Λονδίνο και τα Νοτιοανατολικά, προς τα Βορειοανατολικά. Το 1998, 8.000 άνθρωποι επέλεξαν να αποχωρήσουν από το Λονδίνο και τα Νοτιοανατολικά για τα Βορειοανατολικά. Αυτός ο αριθμός ανήλθε σε 9.000 το 1999. Μέχρι το 2002, ο αριθμός νεοεισερχομένων έφθασε τις 10.000, ξεπερνώντας τελικά τον αριθμό των μετεγκατεστημένων στο Νότο, ο οποίος ανήλθε σε 9.000.»

Αυτό που αναδύθηκε εντονότερα μέσα από τις συνεντεύξεις της έρευνας με νεοεισερχόμενους κατοίκους, ήταν η επιθυμία όχι μόνο για το «βόμβο» της πολιτιστικής αναγέννησης, αλλά για την εύκολη πρόσβαση σε διαφορετικούς τύπους ζωής στην πόλη, που αποκαλύπτουν ακριβώς το πόσο ευρύς μπορεί να είναι ο ορισμός «της ποιότητας του τόπου».

Αλλά πάνω απ' όλα, είναι η ιδιαίτερη ταυτότητα και η ψυχή του Newcastle Gateshead που φαίνεται να έλκει τους νεοεισερχόμενους στην περιοχή. Αν δεχτούμε

ότι το NewcastleGateshead έχει επιτύχει στην προσέλκυση και στη διατήρηση ενός νέου κύματος εισερχόμενων κατοίκων, το ερώτημα είναι πώς μπορεί να επιταχυνθεί αυτή η τάση, και να διατηρηθεί η αίσθηση της φρεσκάδας και του ενθουσιασμού -ο «βόμβος»-, που προσελκύει τόσους πολλούς ανθρώπους. Οι πόλεις στα πρόθυρα της αλλαγής, συχνά διατηρούν αυτόν τον «βόμβο» για μια στιγμή και έπειτα τον χάνουν. Πέφτουν θύματα των πιέσεων της γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης, που εάν εφαρμόζεται χωρίς ευαισθησία, μπορεί να καταστρέψει την ψυχή ενός τόπου.

Η προσέλκυση Τουρισμού Αναψυχής

Ο αριθμός τουριστών αναψυχής στην περιοχή, αυξήθηκε σημαντικά σε τέτοιο επίπεδο, όπου οι αριθμοί έχουν πλέον σημαντική επίδραση στην τοπική οικονομία. Η αύξηση του τουρισμού είχε αντίκτυπο στις επενδύσεις, εστιάζοντας σε ξενοδοχεία, στο εμπόριο, στις υποδομές μεταφορών.

Από το 2002 και μετά, ο αριθμός των κεντρικών ξενοδοχείων της πόλης αυξήθηκε εντυπωσιακά, με το άνοιγμα των ξενοδοχείων Jury's Inn, Hotel du Vin, Hilton, Grey Street and Express των Holiday Inns. Υπήρξε επίσης αύξηση των ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων σε επισκέπτες, με την άφιξη των διαμερισμάτων Premier και McKever City Apartments.

Κατά το χρονικό διάστημα 2003-2007, ο τουρισμός της Βορειοανατολικής Βρετανίας αυξήθηκε κατά 30%. Το 2007 συνεισέφερε στην οικονομία της περιοχής σχεδόν £4 δισ. ετησίως. Αυτός ο αναπτυσσόμενος τομέας, απασχολούσε άμεσα 60.775 άτομα, -μια αύξηση 14.5%, σε σχέση με το 2003. Επιπλέον 1 εκατ. περισσότεροι επισκέπτες διανυκτέρευαν στην περιοχή, σε σχέση με το 2003 -αύξηση 12%. Το 2007, εισήχθη από την εταιρεία "Emirates", η πρώτη πτήση μεγάλης απόστασης, από το διεθνή αερολιμένα του Newcastle, συνδέοντας την περιοχή με πάνω από 85 προορισμούς παγκοσμίως.

Μερικά αντιπροσωπευτικά στοιχεία για τον τομέα του τουρισμού στο NewcastleGateshead:

- Ψηφισμένος κορυφαίος προορισμός σύντομων διακοπών στην Αγγλία για τρία χρόνια σύμφωνα με τον Guardian και τον Observer
- Μέσο ποσοστό πληρότητας ξενοδοχείων 73%. Οι πληρότητες σε όλα τα ξενοδοχεία για Σάββατο βράδυ αγγίζουν το 97%
- Τα ξενοδοχεία στο NewcastleGateshead αυξήθηκαν κατά 42.6% μεταξύ του 2002 - 2007, με το άνοιγμα 12 νέων ξενοδοχείων και πρόσθετων 1.505

δωμάτια

- Ο τουρισμός στο NewcastleGateshead υποστηρίζει 17.700 άμεσες θέσεις εργασίας και 4.900 έμμεσες
- Τα τρόφιμα και τα ποτά αποτελούν το μεγαλύτερο όγκο της απασχόλησης, αντιπροσωπεύοντας περισσότερες από 8.000 θέσεις εργασίας.
- Οι βασικές αγορές για τον τουρισμό της περιοχής είναι η Νορβηγία, η Ολλανδία και η Ιρλανδία και οι εγχώριοι επισκέπτες σε μια ακτίνα δύο ωρών ταξιδιού, συν τις Νοτιοανατολικές περιοχές

Κοινωνικές επιπτώσεις

Το NewcastleGateshead εμφάνιζε μερικές από τις οξύτερες εισοδηματικές διαφορές στη Βρετανία και η ύφεση είχε τεράστιο αντίκτυπο κυρίως στους ανειδίκευτους εργαζόμενους και στους εργάτες. Το πρόβλημα ήταν οξύτερο στο Newcastle, όπου τον Ιούνιο του 2008 εργαζόταν μόνο το 65% του ενεργού πληθυσμού, ενώ στο Gateshead το 75%. Διεθνής έρευνα επιβεβαιώνει το συσχετισμό μεταξύ της οικονομικής ανισότητας και μιας σειράς κοινωνικών προβλημάτων, σχετικών με τη φυσική και διανοητική υγεία, το μορφωτικό επίπεδο, την εφηβική εγκυμοσύνη, την εγκληματικότητα και την κοινωνική κινητικότητα. Σε κοινότητες που μαστίζονταν από διαγενεακή ανεργία, οι οικογένειες παγιδεύονταν σε έναν κύκλο φτώχειας, χαμηλών φιλοδοξιών, ανεπαρκούς εκπαίδευσης και δεξιοτήτων και ανθυγιεινού τρόπου ζωής. Σχεδόν το ένα τρίτο των παιδιών στο Newcastle Gateshead ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας, είναι λιγότερο πιθανό να πηγαίνουν τακτικά στο σχολείο, να αποκτήσουν προσόντα, ή να προχωρήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το 2007 το ποσοστό των γειτονιών που βρίσκονται στο 20% των πιο υποβαθμισμένων γειτονιών στην Βρετανία, ήταν 40% στο Newcastle και 35% στο Gateshead –ενώ το 2004 ήταν 46% και 44% αντίστοιχα. Οι αριθμοί εξακολουθούν να είναι πάρα πολύ υψηλοί, αλλά αυτό ενθαρρύνει την πρόοδο και αναντίρρηση αντικατοπτρίζει τις προσπάθειες για την ανάπτυξη και των δύο περιοχών. Πολλές από τις αναγεννημένες περιοχές, βρίσκονται κοντά σε μειονεκτούσες κοινότητες: αυτό δημιουργεί μια ιστορική ευκαιρία να συνδεθούν άνεργοι με θέσεις εργασίας στους τομείς της ανάπτυξης, που θα κατευθύνουν τη μελλοντική ευημερία του NewcastleGateshead.

Οι επιχειρήσεις, οι βιομηχανίες γνώσης, εμπορίου και ψυχαγωγίας στο Tyneside

είναι διασκορπισμένες σε ολόκληρη την αστική περιοχή. Ο πληθυσμός του NewcastleGateshead μπορεί να μειώθηκε, αλλά είναι εντυπωσιακό το αποτύπωμα ανάπτυξης της αστικής περιοχής. Η αναμενόμενη gentrification οδήγησε στη φυγή κατοίκων από το κέντρο της πόλης, προκειμένου να βρουν προσιτή στέγαση της οικογένειάς τους. Σημειώθηκε βέβαια, αναβίωση της ζωής στον αστικό πυρήνα, από νεοεισερχόμενους κατοίκους, που κατέλαβαν τα μικρά διαμερίσματα για μόνους, άτεκνα ζευγάρια και ηλικιωμένους.

Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στην θεώρηση του φαινομένου της gentrification, ώστε να μην καταδικαστεί ως εντελώς αρνητικό. Η αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών και η εισροή νέων κατοίκων στο κέντρο της πόλης, αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της αστικής ανανέωσης. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι οι τάσεις αυτές πρέπει να αντιμετωπίζονται με απέραντη ευαισθησία, γιατί στόχος πρέπει να είναι η ψυχή της περιοχής -και επομένως η μακροπρόθεσμη έλξη της-, και η επιβίωση μετά από μια τέτοια γρήγορη διαδικασία αλλαγής. Στο «*Η άνοδος της δημιουργικής τάξης*», ο Richard Florida αναφέρεται σε αυτό το πρόβλημα:

«η Gentrification σε μεγάλα αστικά κέντρα, συνεχίζει να απειλεί την ποικιλομορφία και τη δημιουργικότητα, που οδήγησαν αυτές τις πόλεις στην καινοτομία και την ανάπτυξη. Επιπλέον, υπάρχουν ενδείξεις, ότι μια αποτυχία εξισορρόπησης της ανάπτυξης με τις ανάγκες των ντόπιων, μπορεί να οδηγήσει στην σύγκρουση μεταξύ των κοινοτήτων.»

Μέσα σε οποιαδήποτε διαδικασία gentrification, υπάρχει ανάγκη να διατηρηθούν μερικές προσιτές περιοχές, τόσο για τη στέγαση των ντόπιων, που δεν μπορούν οικονομικά να αντέξουν τις υψηλές τιμές ακινήτων, όσο και για τις ανεξάρτητες και δημιουργικές επιχειρήσεις, που αρχικά δανείζουν το «βόμβο» σε μια περιοχή και έπειτα συμβάλλουν στη διάσπασή της. Αυτό είναι επίσης σύμφωνο με τον κυβερνητικό στόχο της Βρετανίας για μεικτές και ισορροπημένες κοινότητες.

Ίσως να είχε δίκιο ο Castells (1994) που υποστήριξε ότι ο θεμελιώδης δυϊσμός της εποχής μας, είναι μεταξύ του «*κοσμοπολιτισμού της ελίτ*» και «*του φυλετισμού των τοπικών κοινοτήτων*». Οι υπέρμαχοι της αναγέννησης που βασίζεται στον πολιτισμό, υποστηρίζουν ότι ανάπτυξη όπως αυτή στις αποβάθρες του NewcastleGateshead, παρέχει τα μέσα για τη γεφύρωση του χάσματος. Ο Castells υποστηρίζει, ότι μόνο η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να υπερνικήσει τις κοινωνικές και χωρικές εντάσεις, που είναι χαρακτηριστικές στη σύγχρονη αστική ζωή. Ο ηγετικός ρόλος του Δημοτικού Συμβουλίου του Gateshead στην ανάπτυξη της παρόχθιας περιοχής (Quayside), αποτελεί τη θετική απόδειξη.

Η παγκοσμιοποίηση παράλληλα με την αποβιομηχάνιση, δημιούργησαν ένα

σύνολο περιστάσεων, στις οποίες η περιφερειακή ιδιαιτερότητα έπρεπε να μεταφερθεί από την παραγωγή στην κατανάλωση, με ένα κατ' ουσία διχαστικό τρόπο (Vall, 1999). Είναι ακόμα ασαφές το εάν τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη της πολιτιστικής αναγέννησης, διαχέονται κατευθείαν σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Σε αυτό το πλαίσιο έρχεται στο φως η πολυπλοκότητα των ευρύτερων πολιτιστικών επιπτώσεων της ανάπτυξης της παρόχθιας περιοχής του NewcastleGateshead. Η περιοχή αυτή, πέτυχε στο να παράσχει την αίσθηση της υπερηφάνειας, αλλά θα μπορούσε εξίσου να κατηγορηθεί για την εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων των μεσαίας τάξης «παραγωγών» και «καταναλωτών». Η επίπτωση αυτής της ανάπτυξης, δεν μπορεί επομένως να γίνει κατανοητή καθαρά μέσω της ανάλυσης των αποτελεσμάτων της, αλλά πρέπει να αξιολογείται από τις πολιτιστικές και ταξικές συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψε.

Αυτό που απαιτείται λοιπόν, είναι ένα άλμα της σκέψης, στην οποία τα πιθανά οφέλη του μεταβιομηχανικού μέλλοντος, γίνονται κατανοητά στο πλαίσιο μιας βιομηχανικής κληρονομιάς, που συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, αρνητικό και θετικό, στον προσδιορισμό του πώς οι άνθρωποι, -είτε «παραγωγοί» είτε «καταναλωτές»-, σχετίζονται με την αλλαγή της πόλης. Όπως αναφέρει ο Λάνκαστερ (1995), οι πόλεις πάντα αλλάζουν, δεδομένου ότι οι άνθρωποι προσπαθούν να ξεπεράσουν τις αρνητικές επιπτώσεις του παρελθόντος και του παρόντος.

Κεφάλαιο 4. Η "αναγέννηση" της Βαρκελώνης

4.1 Γνωριμία με την πόλη

Η Βαρκελώνη είναι η πρωτεύουσα της Καταλονίας, μίας από τις 17 αυτόνομες κοινότητες που απαρτίζουν το Βασίλειο της Ισπανίας. Διοικείται από την Κυβέρνηση της Καταλονίας, και από το Δήμο της Βαρκελώνης, που αποτελείται από 10 δημοτικά διαμερίσματα. Η μητροπολιτική περιοχή της Βαρκελώνης, έχει έκταση 3.235 km², αντιπροσωπεύοντας λίγο περισσότερο από το 10% του εδάφους της Καταλονίας. Περιλαμβάνει 7 από τις 41 επαρχίες της Καταλονίας, με συνολικά 164 δήμους, οι οποίες βρίσκονται στην ανατολική πλευρά της Καταλονίας, βρέχονται από τη Μεσόγειο Θάλασσα και είναι οι: Alt Penedes, Baix Llobregat, Barcelonés, Garraf, Maresme, Valles Occidental και Valles Oriental. Το 2003, ο πληθυσμός της ήταν 4.618.257.

Πηγή: <http://www.globalurban.org/GUD%20Barcelona%20MES%20Report.pdf>/GOOGLE
Χάρτης 4: Οι 41 επαρχίες της Καταλονίας

Πηγή:

<http://www.globalurban.org/GUD%20Barcelona%20MES%20Report.pdf>/GOOGLE

Χάρτης 5: Οι 7 επαρχίες της Μητροπολιτικής περιοχής της Βαρκελώνης

Πηγή: <http://www.barcelona-life.com/barcelona/districts>

Χάρτης 6: Τα δημοτικά διαμερίσματα της Βαρκελώνης

Το δημοτικό διαμέρισμα *Ciutat Vella* συμπίπτει με το *Ιστορικό Κέντρο* της πόλης. Βόρεια του *Ιστορικού Κέντρου* βρίσκεται η περιοχή *Eixample*, με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία. Εκεί βρίσκονται και τα κτίρια της περιόδου του *Μοντερνισμού*, όπως τα χαρακτηριστικά οικοδομήματα του Καταλανού αρχιτέκτονα *Αντόνι Γκαουντί*: *Casa Milá-Pedrerà* και *Casa Batló*, καθώς και ο ναός

Sagrada Familia.

Πηγή:

<http://www.trivago.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B7-31965/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%AF>

Εικόνα 10: Κάζα Μιλά -
Περντέρα

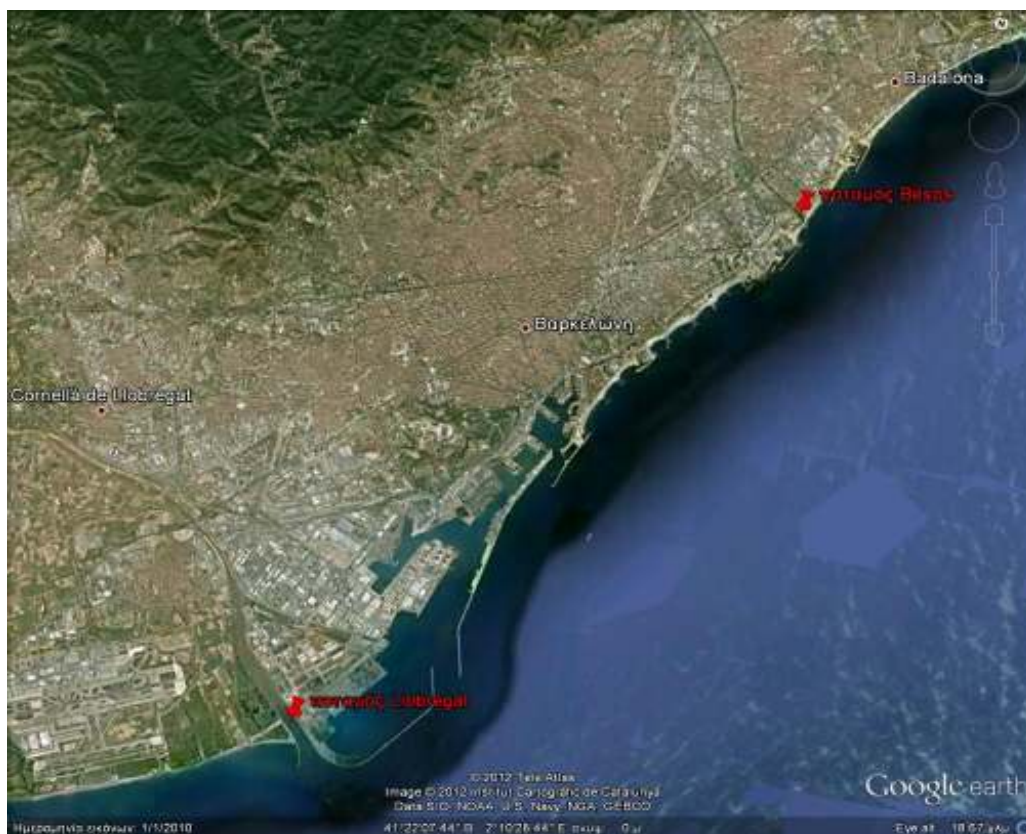
Πηγή:

http://www.trivago.gr/%CE%B2%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%B5%CE%BB%CF%8E%CE%BD%CE%B7-31965/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%AF%CF%81%CE%B9%CE%BF/f_174=1

Εικόνα 9: Κάζα Μπαλτό

Από άποψη τοπογραφίας, η θέση της Βαρκελώνης είναι μάλλον επικλινής, μεταξύ των εκβολών δύο σημαντικών ποταμών, του Llobregat στα νότια και του Besos στα βόρεια. Οι ποταμοί τα τελευταία χρόνια του Μεσαίωνα, αποτέλεσαν εμπορικούς δρόμους, διοχετεύοντας το εμπόριο στην Βαρκελώνη. Τα δέλτα των ποταμών αξιοποιήθηκαν για πολλές χρήσεις (κυνήγι, γεωργία, ύδρευση, χώροι διάθεσης απορριμμάτων, βιομηχανικοί χώροι και αεροδρόμια, κλπ). Στον εικοστό αιώνα, τα ποτάμια και τα δέλτα τους, γίνονται όλο και πιο σημαντικά, θέτοντας περιορισμούς και δυνατότητες στους πολεοδόμους.

Πηγή: Google earth

Χάρτης 7: Το βόρειο και νότιο όριο της πόλης

Η άλλη πλευρά αυτών των περιορισμών είναι οι διαθέσιμες επίπεδες περιοχές, με τα σχετικά απρόσιτα στο παρελθόν μέρη του Montjuïc και Collserola, που καθόρισαν τα όρια ανάπτυξης της πόλης, και στη συνέχεια σταδιακά μετατράπηκαν σε σημαντικές οικολογικές ζώνες και ζώνες αναψυχής.

Ιστορικά, η Καταλονία αποτέλεσε περιοχή με αυτόνομη πολιτική και πολιτιστική απομόνωση. Η πόλη της Βαρκελώνης δεν εμφάνιζε πολιτιστική ποικιλομορφία, αλλά μια κοινή αίσθηση αποκλεισμού και διάκρισης, από την επικρατούσα Ισπανική τάση. Η Καταλονία ήταν και παραμένει μια περιοχή με ένα σημαντικό κίνημα αυτονομιστών, που κάνει εκστρατεία για ανεξαρτησία από την Ισπανία.

Μέχρι την δεκαετία του 1970, η Βαρκελώνη ήταν κορυφαία βιομηχανική πόλη. Η μετά-βιομηχανική περίοδος, την οδήγησε βαθμιαία σε περίοδο οικονομικού και κοινωνικού μαρασμού, με υποβαθμισμένη αστική εικόνα, μολυσμένο περιβάλλον και κακές συνθήκες διαβίωσης. Η δικτατορία του Franco που επικράτησε για μεγάλη χρονική περίοδο (1939-1975), ασχολήθηκε ελάχιστα με τις ανάγκες των πολιτών. Οι κάτοικοι υπέφεραν, δεδομένου ότι οι υπηρεσίες, οι υποδομές, το περιβάλλον διαβίωσης, η απασχόληση και η εικόνα της πόλης κατέρρεαν.

Ο θάνατος του Franco το 1975, σηματοδότησε την έναρξη των νέων και δυναμικών προσεγγίσεων πολεοδομικού σχεδιασμού μεταξύ 1975 και 1980. Η νέα δημοκρατική κυβέρνηση, ήρθε στην εξουσία (1975) όταν η Βαρκελώνη βίωνε οικονομική κρίση (Ferran, 1995). Όπως αναδύθηκε η Ισπανία από τη δικτατορία του Franco και κινήθηκε προς το να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πόλη της Βαρκελώνης ήταν σχετικά μικρή, βιομηχανική, και -πολύ παράξενο για παράκτια πόλη- είχε λίγη σχέση με τη Μεσόγειο Θάλασσα. Εμφανώς ένα μεγάλο μέρος της πόλης, τα παρηκμασμένα εργοστάσια και οι αποθήκες εμπορευμάτων, έστρεφαν την "πλάτη" τους στη θάλασσα. Ιστορικά, η βιομηχανική και εμπορική βάση της πόλης, επικεντρώθηκε στις αποβάθρες και στη βιομηχανική παραγωγή, η πτώση της οποίας ανάγκασε την πόλη και την περιφερειακή κυβέρνηση της Καταλονίας να αναπτύξει ένα σχέδιο αστικής αναγέννησης.

Μία από τις βασικές πολιτικές ευθύνες της νέας δημοκρατικής κυβέρνησης, ήταν να ικανοποιήσει τις ανάγκες των πολιτών, που ήταν μακροχρόνιες λόγω της διακυβέρνησης από το δικτάτορα Franco. Στις συνοικίες της Βαρκελώνης υπήρχε έλλειψη σχολείων, ανοιχτών χώρων και πάρκων, υγειονομικών υπηρεσιών, αποχετευτικού συστήματος, δικτύου ύδρευσης και μεταφορικών υποδομών. Ήταν λοιπόν, επιτακτική κοινωνική ανάγκη να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης.

Συνοπτικά, τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970, οι προκλήσεις που όφειλε να αντιμετωπίσει η πόλη ήταν:

- η εύρεση νέας οικονομικής βάσης,
- η αναβάθμιση των υπηρεσιών και των υποδομών για την εξασφάλιση πρότυπης ποιότητας ζωής,
- η δημιουργία περισσότερων ανοιχτών δημόσιων χώρων
- η ικανοποίηση των κοινωνικών απαιτήσεων ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας καταστολής.
- η αναζωογόνηση της αστικής εικόνας της Βαρκελώνης,

Προκλήσεις που έθεσαν το υπόβαθρο για την αστική αναγέννηση της Βαρκελώνης.

Ο συνολικός πληθυσμός της μητροπολιτικής περιοχής της Βαρκελώνης, αυξήθηκε με γρήγορους ρυθμούς στη δεκαετία του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, παρέμεινε σχεδόν σταθερός από το 1981 και μετά. Το 1996 έφτασε τους 4.228.047 κατοίκους, που αντιπροσώπευαν το 69,4% του πληθυσμού

της Καταλονίας. Ο πληθυσμός αυτός ήταν κατανεμημένος άνισα. Στα μόλις 100 km² του Δήμου της Βαρκελώνης, ζούσαν 1,5 εκατομμύριο κάτοικοι, σε 30 περίπου γύρω δήμους (έκτασης πάνω από 378 km²), άλλο 1,3 εκατ. και στην υπόλοιπη μητροπολιτική έκταση 2.759 km², 1,4 εκατομμύρια κάτοικοι. Το 2008 ο πληθυσμός της πόλης ανερχόταν σε 1.615.908 κατοίκους.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2001, το ακαθάριστο ΑΕΠ της μητροπολιτικής περιοχής, ήταν της τάξεως των 86,4 εκατ. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 69% του συνολικού ΑΕΠ της Καταλονίας και το 13,4% του συνολικού ΑΕΠ της Ισπανίας. Ομοίως, πρέπει να επισημανθεί ότι ο Δήμος της Βαρκελώνης, απορροφά το 25,6% των Ισπανικών εισαγωγών και παράγει το 22,3% των εξαγωγών.

Το ακαθάριστο ΑΕΠ της Βαρκελώνης το 2008 ήταν 64,52 δισεκατομμύρια € και το κατά κεφαλήν 39.000 €. Όσον αφορά την κατανομή ανά τομέα, οι επιχειρηματικές υπηρεσίες και το real estate αποτελούσαν περίπου το ένα τέταρτο του συνολικού ΑΕΠ με ποσοστό 25,6%, οι δημόσιες υπηρεσίες το 21,6%, η βιομηχανία το 11,2%, το λιανικό εμπόριο και οι επισκευές το 10,9% και οι μεταφορές το 9,6%.

4.2 Το μοντέλο αστικής αναγέννησης της Βαρκελώνης

Προς το τέλος της δεκαετίας του '70, ο Δήμος της Βαρκελώνης, άρχισε να υλοποιεί μικρά προγράμματα ανάπλασης επιπέδου γειτονιάς, που προβλέπονταν στο Γενικό Μητροπολιτικό Σχέδιο που καταρτίστηκε το 1976, με στόχο την αναδημιουργία και την ανακαίνιση του αστικού πυρήνα, καθώς επίσης, και την παροχή υπηρεσιών και υποδομών. Για τη δημιουργία νέων πάρκων, κήπων, υπηρεσιών, και κατοικίας, ανέκτησε τα αχρησιμοποίητα οικοπέδα και τις βιομηχανίες που έκλεισαν, στην παλαιά πόλη και στα προάστια.

Αν και τα μικρά έργα ανάπλασης γειτονιών μετασχημάτιζαν τη Βαρκελώνη, η Δημοτική Αρχή στις αρχές της δεκαετίας του 1980, επιδιώκοντας να επιτύχει την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα του αστικού μετασχηματισμού, καθώς και την ισότητα στον διαμοιρασμό των ωφελειών του, προσπάθησε να θέσει σε εφαρμογή αστικές πολιτικές αναγέννησης, που ακολουθούσαν το μοντέλο της συμπαγούς, σύνθετης και ολοκληρωμένης πόλης. Διακρίνονται τρεις βασικοί περίοδοι αστικής ανάπλασης:

- 1980-1986 Μικρής κλίμακας αναπλάσεις: οικοδομικά τετράγωνα, δρόμοι & πάρκα

- 1986-1992 Μεγαλύτερη κλίμακα αναγέννησης: παραλιακό μέτωπο, κατοικία και αθλητικές εγκαταστάσεις.
- 1992-2008 Μητροπολιτική κλίμακα: υποδομές μεταφορών και τηλεπικοινωνιών.

Κατά τη διάρκεια της αρχικής φάσης του αστικού μετασχηματισμού της Βαρκελώνης, (1980-1986), υπήρξε μεγάλη αισιοδοξία για τα θετικά αποτελέσματα των νέων δημόσιων χώρων. Στόχος ήταν να επιλυθεί η έλλειψη υπηρεσιών (σχολεία, κατοικία, κέντρα υγείας, πράσινο και υπηρεσίες), μέσω της εφαρμογής μιας σειράς δημόσιων έργων κλίμακας γειτονιάς. Σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν περισσότεροι από εκατόν σαράντα αστικοί δημόσιοι χώροι, οι οποίοι συνέβαλαν σαφώς στη σημαντική ανακαίνιση του αστικού τοπίου της, καθώς επίσης και στην ανανέωση της αστικής ταυτότητάς της, μεταβάλλοντάς την σε διεθνές εργαστήριο αστικού σχεδιασμού.

Τα νέα οικοδομικά τετράγωνα έπρεπε να είναι σημαντικά: εκτός από την επίλυση λειτουργικών ελλείψεων, έπρεπε να καθιερώσουν τα «σύμβολα» της νέας εποχής. Προκειμένου να εγγυηθούν αυτή τη διπλή προϋπόθεση, τα νέα προγράμματα αναπλάσεων σχεδιάστηκαν από διεπιστημονικές ομάδες, αποτελούμενες από πολιτικούς μηχανικούς, αρχιτέκτονες, και καλλιτέχνες, που δεν περιορίστηκαν μόνο να διακοσμήσουν, αλλά μάλλον να προστατεύσουν τον χαρακτήρα των νέων οικοδομικών τετραγώνων.

Εντούτοις, τα μικρής κλίμακας προγράμματα, δεν ήταν αρκετά αποτελεσματικά στο να επιλύσουν τις εκτεταμένες ελλείψεις υποδομών στη Βαρκελώνη. Επιπλέον, η αποκατάσταση της καταρρέουσας οικονομίας της Βαρκελώνης και του εδάφους της, ήταν σημαντική αποστολή της νέας κυβέρνησης.

Κατά την επόμενη φάση αστικής αναγέννησης (1986-1992), ο Δήμος, προκειμένου να υλοποιήσει την μεγαλύτερης κλίμακας απαιτούμενη ανάπλαση της πόλης, με την ανανέωση των κεντρικών και περιφερειακών συνοικιών, που βίωναν την αστική αποσύνθεση και την υπό κατάρρευση μετά-βιομηχανική οικονομία της πόλης, ωθήθηκε στην διεκδίκηση της φιλοξενίας των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992, με στόχο να χρησιμοποιήσει αυτό το μοναδικό γεγονός, ως ευκαιρία απόκτησης χρηματοδότησης.

Οι Αγώνες έδρασαν ως καταλύτης για την αστική ανανέωση, που πραγματοποιήθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο της εισόδου της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1986) και της εισαγωγής της στην Ενιαία Αγορά της Ευρωπαϊκής

Ένωσης το 1992. Αυτές οι εξελίξεις διευκόλυναν το ρόλο της Βαρκελώνης στη σύνδεση των αγορών της βόρειας Ευρώπης με την ιβηρική χερσόνησο και στο να γίνει ένας ελκυστικός τόπος επένδυσης, ειδικά από εκείνες τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στον αναπτυσσόμενο τομέα των υπηρεσιών.

Συχνά υποστηρίζεται ότι η αναγέννηση της πόλης κατά το χρονικό διάστημα πριν τη φιλοξενία των Αγώνων, συμπύκνωσε τις αλλαγές της υποδομής, μόλις σε μία επταετή διαδικασία, αν και πρέπει να σημειωθεί ότι η πόλη ήταν ώριμη για έναν τέτοιο μετασχηματισμό, διότι ήταν η μεγαλύτερη Ισπανική πόλη κοντά στη νότια Γαλλία, ικανή να ωφεληθεί από την ιδιότητά της ως χώρας μέλους της ΕΕ.

Η επένδυση των Ολυμπιακών Αγώνων, εστίασε στην αναβάθμιση του *Ιστορικού Κέντρου*, στην αποκατάσταση του παράκτιου μετώπου, στις τηλεπικοινωνίες και στις υπηρεσίες, στην κατασκευή κατοικίας και γραφείων, στις αθλητικές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις, στην επέκταση της Λεωφόρου Diagonal²² έως τη θάλασσα και στη δημιουργία της περιοχής Diagonal Mar και στην μεταφορική υποδομή.

Η τρίτη φάση αστικής ανανέωσης, μεταξύ 1992-2008, κατευθύνθηκε στο αστικό περιβάλλον, στις τηλεπικοινωνίες, στη συνεχή βελτίωση της μεταφορικής υποδομής, μέσω της υπηρεσίας τραίνων υψηλής ταχύτητας (AVE²³), την επέκταση του αερολιμένα και την ανάπτυξη περιφερειακού δικτύου τραίνων, τραμ και λεωφορείων, στην δημιουργία της περιοχής 22@ στην πρώην βιομηχανική συνοικία Poblenou, για τη στέγαση επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας και στην κατασκευή της περιοχής του Φόρουμ 2004, ενός ανοιχτού χώρου για πολιτιστικές και αστικές δραστηριότητες.

Κάθε φάση ανάπτυξης εξέταζε τις παραλείψεις από τις προηγούμενες φάσεις

²² Πρόκειται για έργο που προβλεπόταν ήδη στο PGM (General Metropolitan Plan) του 1976 και σε όλα τα σχέδια αστικής ανάπλασης από τότε και μετά. Περιλάμβανε τη συνέχιση της λεωφόρου Diagonal, μήκους 12 χιλιομέτρων σε ευθεία γραμμή προς τη θάλασσα και την αναδιαμόρφωση των απαρχαιωμένων περιοχών, που επλήγησαν από την πορεία του. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1988, παρά το γεγονός ότι είχε λογική που ήταν διαφορετική από τα έργα των Αγώνων του 1992. Το έργο βασίστηκε στη δημόσια πρωτοβουλία, αλλά και στη συμμετοχή των ιδιοκτητών γης και των ιδιωτών επιχειρηματιών (με τη θέλησή τους ή μέσω καταναγκασμού), με την εφαρμογή της πολεοδομικής νομοθεσίας. Η κατασκευή της, ήταν μια μακρά διαδικασία, η οποία απαιτούσε αναπόφευκτα μια περίοδο ωρίμανσης και το έργο τελείωσε το 1998, επιτυγχάνοντας τον παλιό στόχο του ανοίγματος της διαδρομής Diagonal προς τη θάλασσα. Η αστική ανάπτυξη, επικεντρώνεται γύρω από τη Λεωφόρο Diagonal, με περιοχή κατοικίας, τρία κτίρια γραφείων, ξενοδοχεία, εμπορικό κέντρο, συνεδριακό κέντρο και πάρκο 35 στρεμμάτων. Στο πλαίσιο της φιλοσοφίας της ανάπτυξης της πόλης της Βαρκελώνης από το 1976 και μετά, τα εμπορικά κέντρα που ενσωματώνονται στον αστικό ιστό αποτιμώνται πολύ θετικά, ως αδιαμφισβήτητοι παράγοντες της κεντρικότητας σε διάφορα σημεία γύρω από την πόλη, κυρίως όμως ήταν σημαντικά τμήματα των σχεδίων που καταρτίζονται από ιδιώτες επιχειρηματίες.

²³ Το Ισπανικό σιδηροδρομικό δίκτυο υψηλής ταχύτητας, Alta Velocidad Española.

και επιδίωκε να υπερνικήσει τα αρνητικά αποτελέσματα του προηγούμενου κύκλου αστικής ανάπτυξης. Παραδείγματος χάριν, η τρίτη περίοδος αναγέννησης, είχε ως σκοπό να διανεμίει αποτελεσματικότερα την εμπορική, πολιτιστική και ψυχαγωγική δραστηριότητα σε ολόκληρη την πόλη, μειώνοντας την επίδραση του υπερβολικού συνωστισμού, που προέκυψε με την επιτυχή αναγέννηση του κέντρου της πόλης. Η αναγέννηση της Βαρκελώνης, δημιούργησε μια «κληρονομιά», που επιβίωσε του άμεσου αντίκτυπου της φιλοξενίας των Αγώνων του 1992.

Κριτική

Η Βαρκελώνη αποτελεί ενδιαφέρον παράδειγμα αστικής αναγέννησης, που οδήγησε στο πολύ επιτυχημένο πρότυπο αστικού σχεδιασμού το "*Μοντέλο της Βαρκελώνης*", το οποίο αντιγράφεται²⁴ παγκοσμίως. Τα διακριτά χαρακτηριστικά αυτού του προτύπου, είναι η χρήση πολιτιστικών μέγα-εκδηλώσεων ως καταλύτες για την ανανέωση της πόλης -από την Παγκόσμια Έκθεση το 1888, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992 και στο Φόρουμ των Πολιτισμών το 2004-, και μια προσέγγιση αναγέννησης που συνδυάζει τη φυσική ανοικοδόμηση -περιφερειακές οδοί, ανάπτυξη θαλάσσιου μετώπου-, με τη συμβολική αντιπροσώπευση -που προωθεί την καταλανική ταυτότητα-, η οποία πραγματοποιείται κατά πολυκεντρικό τρόπο, δημιουργώντας πολλαπλάσιους κόμβους πολιτιστικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας, σε κάθε γωνία της μητρόπολης. Ο πολιτιστικός προϋπολογισμός της Βαρκελώνης έχει τριπλασιαστεί σχεδόν τα τελευταία 30 χρόνια, σε ένα ποσό €100M.

Παράλληλα με τη φυσική εδαφική ανανέωση, υπήρξε μεγάλη αλλαγή στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Παρά τις πολλές αναλύσεις που έχουν γίνει για αυτές τις αλλαγές, δεν είναι εύκολο να αποδειχθούν οι δεσμοί μεταξύ των χωρικών και οικονομικών αλλαγών, με τους παράλληλους μετασχηματισμούς που επιφέρουν. Ορισμένες από αυτές τις αλλαγές ήταν:

- Οι αλλαγές στην οικονομία, που χαρακτηρίζεται ως τριτογενοποίηση
- Οι μεταβολές στις παραγωγικές δομές -δημιουργία μιας νέας περιφερειακής βιομηχανικής ζώνης, νέα μεγάλα συγκροτήματα γραφείων, εμπορικά κέντρα,

²⁴ Το "*Μοντέλο της Βαρκελώνης*" διαφημίστηκε διεθνώς. Ωστόσο, μερίδα μελετητών υποστηρίζει, ότι δεν υπήρξε προκαθορισμένο μοντέλο ανάπτυξης, αλλά μία σειρά στρατηγικών επεμβάσεων, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η πόλη, εξαιτίας των ιδιαίτερων οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών της και από αυτή την σκοπιά, δεν μπορεί να αποτελέσει εξαγωγικό προϊόν, που μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε άλλη πόλη.

νέοι χώροι αναψυχής και τουριστικά συγκροτήματα.

- Οι μεταβολές στις μορφές εργασίας
- Οι μεταβολές στις ταξιδιωτικές πρακτικές, ιδιαίτερα μια έκρηξη στις μετακινήσεις και τα ταξίδια αναψυχής.
- Τα υψηλά εισοδήματα για τους πολλούς -με την σχετικά περιορισμένη αύξηση της κοινωνικής και χωρικής πόλωσης (σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες), σύμφωνα με αναλύσεις που έγιναν στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Η Βαρκελώνη αποτελεί πλέον παγκοσμίως, έναν από τους δέκα δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς, και σχεδόν όλη η έλξη της σχετίζεται με τον πολιτισμό. Ο αριθμός τουριστών που επισκέπτονται την πόλη ανήλθε από 1.7M το 1990 σε 7M το 2007.

Αναντίρρητα, οι πολιτικοί φορείς της Βαρκελώνης πρέπει να εγκωμιαστούν για τις τεχνικές και τις προσπάθειές τους, στη διαχείριση της χρηματοδότησης, την πολιτική υποστήριξη και τις τεχνικές σχεδιασμού, για το μετασχηματισμό της πόλης. Οι νέες δομές πολιτισμού και αναψυχής και τα σύγχρονα δίκτυα μεταφορών και επικοινωνιών, είναι σε θέση να βεβαιώσουν, ότι η πόλη μπορεί με βεβαιότητα να εισαχθεί στην περίοδο των επόμενων δεκαετιών. Περίπου 200 αστικά προγράμματα μετέτρεψαν την καταθλιπτική Βαρκελώνη σε μια ζωντανή πόλη.

Υπάρχουν όμως και βαρύτατες αρνητικές κριτικές σχετικά με την αστική αναγέννηση της Βαρκελώνης, οι οποίες θεωρούν ότι οι στρατηγικές που ακολουθήθηκαν έδιναν ιδιαίτερη έμφαση στην προσέλκυση τουρισμού, στη φιλοξενία εκδηλώσεων διεθνούς ακτινοβολίας, στην προσέλκυση επιχειρήσεων και στις κατασκευές, μετατρέποντας σταδιακά την πόλη σε «θεματικό πάρκο» και τους πολίτες της σε «καταναλωτές».

Άλλες επικρίσεις, που έχουν διατυπωθεί, για την πολεοδομική αναγέννηση της πόλης, εστιάζουν στο ότι ακολούθησε φιλικό σχεδιασμό προς τις επιχειρήσεις, ακολουθώντας ανάπτυξη αμερικανικού τύπου στην περιοχή Diagonal Mar (McNeill, 2003). Οι συζητήσεις για την άκρως εμπορική ανάπτυξη του παλιού λιμανιού μεταξύ 1989-93, εστίασαν στο ότι εγκαταστάθηκαν ασυλλόγιστα εκεί, τα συγκροτήματα ψυχαγωγίας και τα εμπορικά κέντρα. Από το 2000 υπήρξε έντονη αντιπαράθεση σχετικά με τα σχέδια για την συνοικία 22@ στη Poblenou. Για την εν λόγω περιοχή η οποία ενέτεινε την ανάπτυξη, τόσο για επαγγελματική χρήση όσο και για στέγαση, πολύ πάνω από το Μητροπολιτικό πρότυπο, αντιτάχθηκαν σθεναρά οι κάτοικοι της

περιοχής, με αποτέλεσμα το Δημοτικό Συμβούλιο το 2002 να υποχωρήσει σε κάποιο βαθμό, με τη μείωση τους αριθμού και του ύψους των προτεινόμενων πολυκατοικιών.

Γενικότερα, οι επικριτές έχουν την άποψη, ότι η Βαρκελώνη μετατράπηκε σταδιακά σε μια πόλη καταλληλότερη για εύπορους κατοίκους (συμπεριλαμβανομένων των τουριστών), από ό, τι για πολίτες χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων. Τα προγράμματα αστικής ανάπλασης, σε μερικές περιπτώσεις, επέφεραν αύξηση της αξίας των ακινήτων ακόμη και μέχρι 60%, που είναι πάνω από την οικονομική δυνατότητα των ομάδων χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος της πόλης, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, η νέα ανάπτυξη ανάγκασε έμμεσα τους ανθρώπους σε μετεγκατάσταση, σε άλλες περιοχές, δεδομένου ότι δεν είχαν τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την εμπειρία να εργαστούν σε θέσεις που απαιτούσαν χρήση υψηλής τεχνολογίας.

Υποστηρίζεται, ότι τα προγράμματα ανάπλασης, είναι σε θέση να εξασφαλίσουν κατοικία για ομάδες χαμηλού εισοδήματος, αλλά υπάρχει έντονη ανησυχία, ότι αυτά τα σπίτια θα μείνουν ακατοίκητα ή δεν θα φθάσουν στην ομάδα-στόχο, διότι πολλές φορές δεν είναι προσιτά στους ανθρώπους χαμηλού εισοδήματος

Παρατηρήθηκε ότι η "αναβαθμισμένη" ποιότητα ζωής, ώθησε μεγάλο αριθμό κατοίκων να μετεγκατασταθεί στα προάστια. Η Βαρκελώνη μετατράπηκε βαθμιαία σε κοινωνικά πολωμένη πόλη (Balibrea, 2001). Είναι γεγονός ότι το 40% των συνολικών εισοδημάτων το αποκομίζει το ένα πέμπτο του πληθυσμού, ενώ άλλο ένα πέμπτο του πληθυσμού της πόλης αποκομίζει μόνο το 7.3% (Marshall, 2004).

Η μεταβολή στην κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού, θεωρείται από πολλούς μελετητές σύγχρονο βασικό ζήτημα. Ενώ είναι μάλλον υπερβολή να θεωρηθούν οι διαδικασίες σχεδιασμού, ως στόχος για τη δημιουργία μιας πόλης για πλούσιους, παρά μιας επιμελώς πολύ-ταξικής πόλης όπως στο παρελθόν, υπάρχουν σίγουρα μεγάλα ζητήματα που ανακύπτουν σχετικά με το μέλλον της κοινωνικής αλλαγής.

Επιπλέον, η δημιουργία μιας πολυκεντρικής πόλης δεν απέφυγε, αλλά μάλλον τόνισε τον κίνδυνο για gentrifying διαστήματα. Η πόλη δημιούργησε πολλαπλάσιους πολιτιστικούς κόμβους, αλλά οι κοινότητες χαμηλού εισοδήματος δεν μπορούσαν να ανήκουν σε αυτούς. Η κατασκευή κάθε νέας μοντέρνας πολιτιστικής γειτονιάς, οδηγεί στην μετεγκατάσταση -εκτόπιση στα προάστια-, των μη «μοντέρνων» κατοίκων.

Η κοινωνική σταθερότητα είναι επίσης ένα ζήτημα. Αυτό που σχολιάστηκε περίπου από το 1990, ήταν η πρόκληση της μετανάστευσης από φτωχότερες χώρες,

ιδίως από τη Βόρεια Αφρική. Η Βαρκελώνη είχε μετατραπεί, -όπως και πολλές άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις-, σε μια πολυεθνική πόλη. Αυτό το φθινό εργατικό δυναμικό, είναι ουσιαστικής σημασίας για την αποτελεσματική λειτουργία της πόλης, ειδικά για τον τουρισμό, αλλά προκαλεί κάποιες κοινωνικές συγκρούσεις, και πάντα υπάρχει κίνδυνος να εμφανιστούν πολιτικές με λιγότερο ανεκτικές και φιλελεύθερες πρακτικές.

Η περίπτωση της Βαρκελώνης, είναι επομένως, μια περίπτωση επιτυχίας από την άποψη ότι μετατράπηκε σε "παγκόσμια" πόλη, αλλά μια περίπτωση αποτυχίας, από την άποψη ότι οι προσπάθειές της, δεν κατάφεραν να εξασφαλίσουν την κοινωνική ισότητα και συνοχή.

4.3 Η φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων

Η 25^η Ολυμπιάδα που διοργανώθηκε στη Βαρκελώνη το 1992, ήταν το αποκορύφωμα ενός από τους πιο φιλόδοξους αστικούς μετασχηματισμούς της πρωτεύουσας της Καταλονίας στον 20^ο αιώνα. Οι Αγώνες, θεωρήθηκαν ως ευκαιρία, αφενός για την κατασκευή της απαιτούμενης υποδομής και των εγκαταστάσεων, ώστε να επιλυθούν οι κληρονομημένες αστικές ανεπάρκειες και να προβλεφθούν οι μελλοντικές ανάγκες της πόλης και αφετέρου, ως ευκαιρία να επιδείξει τον πλούτο της πολιτιστικής της κληρονομιάς, να καταστήσει την πόλη ελκυστικότερη για τους επισκέπτες και να επιτευχθεί η διεθνής προβολή της.

Για τους διοργανωτές, η φιλοξενία των Αγώνων, στόχευε στο να «ανοίξει» την περιοχή στην οικονομική επένδυση και στην Ευρωπαϊκή έκθεση. Αυτή η πρόθεση αντικατοπτρίστηκε στα σχέδιά τους για τη φυσική αποκατάσταση της πόλης που αφορούσε κυρίως το «άνοιγμα» της πόλης προς τη θάλασσα, με την αξιοποίηση της υποβαθμισμένης περιοχής του λιμανιού (Horne & Manzenreiter 2006, σ. 10). Οι διοργανωτές προσπάθησαν να διευκολύνουν τη διαδικασία οικονομικής ανάκαμψης και να προσελκύσουν επενδύσεις, για την αντιμετώπιση της έλλειψης υποδομών, στις αποκεντρωμένες επιχειρηματικές περιοχές της πόλης (Clusa 1996:107). Υπήρξε εστίαση στην υποδομή γραφείων και συνεδριακών κέντρων.

Ακόμα κι αν κατά την πρώτη φάση αναγέννησης της Βαρκελώνης (1980-1986), ο μετασχηματισμός των αστικών χώρων ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικός, απαιτήθηκαν νέα προγράμματα πολεοδομικών αναπλάσεων και επεμβάσεις υποδομής μεγαλύτερης κλίμακας, προκειμένου να διεκδικήσει τη φιλοξενία των Ολυμπιακών Αγώνων. Εκτός από τη συμμόρφωση στις αθλητικές απαιτήσεις, το Ολυμπιακό Πρόγραμμα της Βαρκελώνης το 1992, ήταν ο καταλύτης για αστικό

πρόγραμμα ανάπλασης μεγαλύτερης κλίμακας, ικανό να υποκινήσει έναν ολοκληρωμένο αστικό μετασχηματισμό βάσει τριών κύριων παραγόντων:

- Έργα υποδομής που περιέλαβαν την κατασκευή νέου αεροδρομίου, περιφερειακού οδικού δικτύου (40km) και την καθιέρωση ενός νέου συστήματος τηλεπικοινωνιών, νέο τηλεφωνικό δίκτυο και δίκτυο οπτικών ινών.
- Έργα για τη βελτίωση των παρηκμασμένων περιφερειακών περιοχών. Οι τέσσερις ολυμπιακές περιοχές (Montjuïc, Diagonal, Vall d'Hebron, Olympic Village), συνδέθηκαν με τις περιφερειακές οδούς. Δεν κατασκευάστηκαν στο κέντρο της πόλης, αλλά σε απομακρυσμένες υποβαθμισμένες αστικές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε και η αναγέννηση της υποβαθμισμένης βιομηχανικής περιοχής του λιμανιού, που ήταν για χρόνια παραμελημένη (Maloney, 1996, σ.192, Gold, 2007, σ.40).

Πηγή: <http://lamas.pbworks.com/w/page/14642460/Example%20district>
Χάρτης 8: Οι Ολυμπιακές περιοχές (κόκκινο χρώμα)

Εκτός από την περιοχή εγκατάστασης του Ολυμπιακού χωριού, στις άλλες τρεις περιπτώσεις, -αν και το μέγεθός τους δεν είχε τις διαστάσεις του Ολυμπιακού Χωριού-, για την επιλογή της θέσης κατασκευής τους, ελήφθησαν υπόψη οι αναγεννητικές επιδράσεις που θα προξενούσαν σε κάθε περιοχή.

Ήταν εξ' αρχής σαφές, ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός των Ολυμπιακών Αγώνων έπρεπε να περιλαμβάνει το Montjuïc. Στόχος ήταν να ολοκληρωθεί η αστικοποίηση του βουνού –που ξεκίνησε το 1929 εξαιτίας της

διοργάνωσης της Διεθνούς Έκθεσης- και να μετατραπεί στο πιο σημαντικό πάρκο της πόλης. Οι πολιτιστικές υποδομές του όπως το Ίδρυμα Χουάν Μιρό, το Βασιλικό Παλάτι που σήμερα φιλοξενεί το Εθνικό Μουσείο Τέχνης της Καταλονίας και το Poble Espanyol (Ισπανικό Χωριό), μαζί με τις νέες εγκαταστάσεις ενίσχυσαν το λειτουργικό του ρόλο στην πόλη και τη σημασία του για τους πολίτες.

Πηγή: <http://www.bing.com/maps/print.aspx?mkt=en-us&z=14&s=a&cp=41.365057,2.159862&poi=Avinguda%20Diagonal%2C%2008021%20B arcelona%20%28B%29&pp=qwz24mh5c2zq&b=1&pt=pb>

Χάρτης 9: Οι Ολυμπιακές Εγκαταστάσεις στο Montjuïc

Αν και για το Montjuïc η πρόταση αποσκοπούσε στη δημιουργία χώρου για τους πολίτες, στην Vail d'Hebron η ιδέα ήταν η δημιουργία ενός περισσότερο ή λιγότερο περιφερειακού αστικού ιστού. Η περιοχή απέκτησε νέες υποδομές, ενώ η στρατηγική θέση της σε σχέση με τις μεταφορικές υποδομές, παρείχε τη δυνατότητα στις νέες αθλητικές εγκαταστάσεις να είναι προσβάσιμες πιο εύκολα.

Λιγότερο εκτεταμένη ήταν η ανάπτυξη της περιοχής Diagonal. Έγινε προσπάθεια να ενσωματωθούν διάφορες υφιστάμενες αθλητικές εγκαταστάσεις στο πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων και δόθηκε

προτεραιότητα στη μετατροπή ενός "συγκεχυμένου" χώρου, σε σημείο συνάντησης των δημοτικών διαμερισμάτων Βαρκελώνης: Esplugues και L' Hospitalet. Επίσης, η επέκταση της Λεωφόρου Diagonal μέχρι τη θάλασσα (Diagonal Mar) και η κατασκευή του ξενοδοχείου «Juan Carlos» ενίσχυσε την παρουσία της περιοχής στη δυτική πύλη της πόλης.

- Η πιο ευδιάκριτη κοινωνική επίπτωση του Ολυμπιακού προγράμματος, ήταν να εγκατασταθεί το ολυμπιακό χωριό δίπλα στη θάλασσα, γεγονός που αναγέννησε ολόκληρη την παράκτια περιοχή. Το Ολυμπιακό Χωριό αναπτύχθηκε σε μια περιοχή 130 εκταρίων, που αρχικά στέγαζε πρώην βιομηχανικές εγκαταστάσεις και διαχωριζόταν από την πόλη και την παράκτια περιοχή με δύο σιδηροδρομικές γραμμές. Η ανάπλαση της περιοχής περιελάμβανε την κατασκευή της περιφερειακής παραλιακής οδού, την αναδιάρθρωση των σιδηροδρομικών γραμμών και του αποχετευτικού δικτύου.

Η Βαρκελώνη, αποτελεί ίσως το πιο επεκτατικό και ολοκληρωμένο παράδειγμα, για το πώς οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτης αστικής αναγέννησης και ανάπτυξης. Όχι μόνο τροποποιήθηκε η αστική δομή της μέσω της ανάπτυξης των τεσσάρων Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, σε διαφορετικούς τύπους περιοχών (μία χαμηλού εισοδήματος γειτονιά, μια φθίνουσα βιομηχανική περιοχή και μια παραθαλάσσια περιοχή), αλλά πολλά προγράμματα που είχαν σχεδιασθεί τελικά -λόγω των Αγώνων-, μπορούσαν να πραγματοποιηθούν όπως: η δημιουργία δημόσιων ανοιχτών χώρων, η βελτίωση της δημόσιας συγκοινωνίας, το "άνοιγμα" της πόλης στη θάλασσα, η ανακαίνιση της πολιτιστικής υποδομής, ο εξωραϊσμός των οικοδομικών τετραγώνων και η τοποθέτηση νέων γλυπτών σε ανοιχτούς χώρους. Αυτά τα προγράμματα αν δεν εντάσσονταν στα πλαίσια των Αγώνων, μπορεί να υφίσταντο μακροχρόνιες καθυστερήσεις, ή μπορεί να ακυρώνονταν συνολικά (Chalkley και Essex 1999, Marshall 2000, Monclú 2007, Coaffee 2007).

Αναλυτικά, οι παρεμβάσεις ήταν:

- Το αθλητικό κέντρο των Αγώνων, κατασκευάστηκε γύρω από υφιστάμενες αθλητικές εγκαταστάσεις, στο πάρκο Montjûic
- Η θέση του Ολυμπιακού Χωριού, επέβαλε την κατασκευή δύο νέων σιδηροδρομικών γραμμών, που χώρισαν το κέντρο της πόλης από την ακτή
- Η πρώην παράκτια βιομηχανική περιοχή, αντικαταστάθηκε με τεχνητές

παραλίες, οι οποίες επανασύνδεσαν την πόλη με τη θάλασσα. Το «άνοιγμα» της πόλης προς τη θάλασσα, με σημαιοφόρο τη «Νέα Παραλία», το Moll de la Fusta²⁵, απαίτησε μια κατασκευαστική επιχείρηση μεγάλης κλίμακας, που της προσέδωσε αναμφισβήτητα σημαντική αστική ανανέωση.

Πηγή: <http://www.barcelonayellow.com/bcn-photos/77-pictures-port-vell-harbour?Itemid=910>

Εικόνα 11: Το παλιό λιμάνι (Port Vell) και το *Moll de la Fusta*

²⁵ Παράκτιος χώρος περιπάτου και αναψυχής στο παλιό λιμάνι της Βαρκελώνης. Σε αυτόν κατασκευάστηκε το Maremagnum, ένα εμπορικό κέντρο και συγκρότημα νυχτερινής ζωής, με ένα μεγάλο μεγέθους συγκρότημα κινηματογράφων και το μεγαλύτερο ενυδρείο της Ευρώπης, που περιέχει 8.000 ψάρια και 11 καρχαρίες σε 22 δεξαμενές. Επειδή βρίσκεται σε καθορισμένη τουριστική ζώνη, το Maremagnum είναι το μόνο εμπορικό κέντρο της πόλης, που μπορεί να ανοίγει τις Κυριακές και τις αργίες.

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 12: Η «Νέα Παραλία» της Βαρκελώνης

- Η παράκτια κατασκευή του Ολυμπιακού Χωριού, με ένα χιλιόμετρο τεχνητής παραλίας μπροστά του, αποδείκνυε τη στρατηγική πρόθεση της πόλης, να δημιουργήσει ένα δυναμικό άξονα επικοινωνίας με τον ανανεωμένο παράκτιο χώρο, της «Νέας Παραλίας».

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 13: Το Ολυμπιακό Χωριό

- Το Ολυμπιακό Λιμάνι με ικανότητα φιλοξενίας 700 σκαφών στη θάλασσα και 300 στην ξηρά και με 75% δημόσιο χώρο (μπαρ, εστιατόρια, εμπορικές λειτουργίες κ.λπ.).

Το Ολυμπιακό Χωριό

Το Ολυμπιακό Λιμάνι

Πηγή: <http://www.bing.com/maps/print.aspx?mkt=en-us&z=15&s=h&cp=41.390082,2.194301&vm=nokia-diagonalmar,Level%20N1&pt=pb>
Χάρτης 10: Το Ολυμπιακό Λιμάνι και το Ολυμπιακό Χωριό

- Περίπατος του θαλάσσιου λιμένα 30 μέτρων πλάτους για τους πεζούς, με καφέ, εστιατόρια και άλλες εγκαταστάσεις.

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011
Εικόνα 14: Περίπατος Ολυμπιακού Λιμένα

- Αναβάθμιση του Ιστορικού Κέντρου²⁶. Ανακαινίστηκαν τα μουσεία της πόλης: Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, Μουσείο Ιστορίας της Πόλης, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης της Βαρκελώνης (MACBA) και δημιουργήθηκαν νέες ή αξιοποιήθηκαν υφιστάμενες πολιτιστικές δομές όπως το Παλάτι, το Μοναστήρι dels Angels, το Casa de la Caritat, το Μοναστήρι του Pedralbes, το Εθνικό Θέατρο, το νέο θέατρο Lliure, το Palau de la Musica και ένας βοτανικός κήπος
- Δύο πύργοι ύψους 100 μέτρων, για ξενοδοχεία και γραφεία
- Οδός Ταχείας Κυκλοφορίας: Μέρος του περιφερειακού οδικού δικτύου της πόλης, με υψηλή πυκνότητα κυκλοφορίας (120.000 οχήματα ημερησίως). Το πρόβλημα ήταν πώς αυτός ο οδικός άξονας δεν θα δημιουργούσε ένα νέο φραγμό, φυσικό και οπτικό. Έτσι κατασκευάστηκε υπόγεια και για την τοπική κυκλοφορία κατασκευάστηκε μια επίγεια οδός.
- Αστικός πυρήνας: Η βασική ιδέα ήταν να συνδεθεί η νέα περιοχή κατοικίας με την πόλη. Χτίστηκαν περίπου 2.000 κατοικίες, για τη φιλοξενία 15.000 αθλητών και 17.000 κατοίκων.
- Υπήρξε ένα δίκτυο πάρκων για χρήση από τους κατοίκους των γύρω κοντινών γειτονιών.
- Εκσυγχρονίστηκε το αποχετευτικό σύστημα

Πολιτιστική Ολυμπιάδα

Η Βαρκελώνη ήταν η πρώτη πόλη που φιλοξένησε τετραετή Πολιτιστική Ολυμπιάδα, με ένα διαφορετικό θέμα κάθε έτος: 1988 έναρξη Ολυμπιάδας, 1989 έτος πολιτισμού και αθλητισμού, 1990 έτος των τεχνών, 1991 έτος του μέλλοντος, 1992 έτος των αγώνων, που περιλάμβανε εκθέσεις, φεστιβάλ, παραστάσεις, εκδηλώσεις λαογραφίας, συζητήσεις.

Η πόλη εκμεταλλεύθηκε την ευκαιρία να επιδείξει τις τοπικές πολιτιστικές

²⁶ Ανακτήθηκαν περίπου 300.000 τ.μ. ιδιοκτησίας –ισοδύναμη έκταση με αυτή του Ολυμπιακού Χωριού. Κατεδαφίστηκαν μερικά οικοδομικά τετράγωνα, διασφαλίζοντας ότι είναι ο καλύτερος τρόπος για την ανάπλαση. Η ανάπλαση επιτεύχθηκε με τη δημιουργία μιας εταιρείας, από κοινού με ιδιωτικούς φορείς, που ενδιαφέρονταν για τη βελτίωση της περιοχής, πράγμα που δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με τις παραδοσιακές διοικητικές μεθόδους και την κανονική, - απελπιστικά μικρή-, δημόσια χρηματοδότηση. Με στόχο την βελτίωση της αισθητικής, ο Δήμος παρακίνησε τους ιδιοκτήτες των κτιρίων, για την αποκατάσταση των προσώπων, προετοιμάζοντας το έδαφος για νέες χρήσεις.

μορφές τέχνης και να χρησιμοποιήσει τη χρηματοδότηση για να υποστηρίξει τις πολιτιστικές υποδομές και τα εκθέματα (Moragas, 2004, σ. 233).

Εκείνοι που προώθησαν την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, την παρουσίασαν ως αναβίωση του καταλανικού πολιτισμού, που σχετίστηκε με την αναγέννηση της πόλης, αλλά δεν έκαναν οποιαδήποτε σύνδεση με «την ιστορία», «την πολιτική», ή τους δημοφιλείς Ολυμπιακούς Αγώνες, αποφεύγοντας κάθε πιθανή διαμάχη.

Ωστόσο υπήρξαν τοπικές αντιδράσεις, σχετικές με τον εθνικισμό και τον τοπικισμό, και οι διοργανωτές κατέβαλλαν προσπάθειες για να επιβεβαιωθεί η αίσθηση της τοπικής "καταλανικής" ταυτότητας. Τα βασικά τοπικά πολιτικά ζητήματα ήταν:

- Εκστρατείες ενάντια στη μαζικό ή οργανωμένο τουρισμό στην περιοχή, που εισήχθη από τον Franco (Miles & Borden, 2003, σ. 8).
- Συζητήσεις πάνω στο ποιες εικόνες έπρεπε να αντιπροσωπευθούν: Barcelonan, Catalanian, ή Spanish; (PiSunyer, 1995, σ. 36)

Οι διοργανωτές των φεστιβάλ, ήταν προσεκτικοί στο να μην τα διαφημίσουν ως τουριστική δραστηριότητα, ακόμη και αν ο στόχος ήταν να αυξηθεί ο τουρισμός. Αντ' αυτού, τα παρουσίασαν στους πολίτες ως εσωτερική αναγέννηση. Τα καταλανικά ορίστηκαν ως επίσημη γλώσσα των αγώνων και η καταλανική σημαία, «η senyera» (παράνομη από τον Franco), έγινε ευρέως διαθέσιμη, ξεπερνώντας αριθμητικά τις ισπανικές σημαίες (PiSunyer 1995). Οι ντόπιοι αισθάνθηκαν έντονα συμμετέχοντες και ότι αντιπροσώπευσαν την έως τώρα, παραμελημένη καταλανική ταυτότητα στον κόσμο.

Χρηματοδότηση των αγώνων

Οι Αγώνες απαίτησαν σημαντική επένδυση σε υποδομές -πάνω από το τριπλάσιο ποσό που ξοδεύτηκε για το ίδιο το γεγονός. Το κόστος των αγώνων χρηματοδοτήθηκε από την εθνική, περιφερειακή και την τοπική κυβέρνηση και τον ιδιωτικό τομέα: ισπανική κυβέρνηση 12%, περιφερειακή κυβέρνηση της Καταλονίας 15%, Δήμος Βαρκελώνης 2%, ισπανικές ιδιωτικές επιχειρήσεις 22%, ξένες ιδιωτικές επιχειρήσεις 11% και ισπανικές δημόσιες επιχειρήσεις 14%.

Η ιδιωτική χρηματοδότηση είχε επιτυχία σε ορισμένους επικερδείς τομείς -στον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, στην στέγαση, στην ταχεία οικοδόμηση ξενοδοχείων, στην άνθηση των εστιατορίων και των μπαρ, στη δημιουργία τεσσάρων σημαντικών νέων εμπορικών κέντρων.

Ο ισολογισμός των Αγώνων βοηθήθηκε από τα σημαντικά έσοδα των τηλεοπτικών δικαιωμάτων (το Λος Άντζελες αποκόμισε 288 εκατομμύρια δολάρια, η Βαρκελώνη 543 εκατομμύρια δολάρια), που δημιούργησαν πλεόνασμα μεγαλύτερο από 300 εκατομμύρια δολάρια.

4.3.1. Οι επιπτώσεις Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης

Η αξιολόγηση των επιπτώσεων των Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης, θα πρέπει να βασιστεί στο βαθμό επίτευξης των κύριων στόχων της, καθώς και στα πραγματικά οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

Το αποτέλεσμα του αστικού μετασχηματισμού περιλάμβανε νέες μεταφορικές υποδομές, νέες αστικές κεντρικότητες, ανακαινισμένα αθλητικά στάδια, 4.500 νέα διαμερίσματα προερχόμενα από το Ολυμπιακό Χωριό, δύο τηλεπικοινωνιακούς πύργους και πέντε χιλιόμετρα νέων παραλιών, τα οποία ενσωματώθηκαν με επιτυχία στον πολεοδομικό ιστό.

Η κατασκευή των έργων που συνέβαλλαν στην επιτυχή μεταμόρφωση της πόλης, θα έπρεπε κανονικά να διαρκέσει δεκαετίες, αλλά πραγματοποιήθηκε μόνο σε επτά χρόνια, -λόγω των Αγώνων-, δημιουργώντας μια αναζωογονημένη πόλη, που είναι ελκυστική σε επενδυτές, σε τουρίστες, αλλά και στους κατοίκους της. Η Βαρκελώνη είναι το απόλυτο παράδειγμα αστικής αναγέννησης.

Η κληρονομιά

Η επιτυχία των Αγώνων της Βαρκελώνης είναι αναμφισβήτητη -όπως έδειξε ο δεκαετής εορτασμός τους το 2002. Η κληρονομιά των Αγώνων, είναι για τους κατοίκους το βαρόμετρο, ώστε να κρίνουν το κέρδος της φιλοξενίας. Η φυσική κληρονομιά αφορά στους κατοίκους, υπό μορφή βελτιωμένου συστήματος μεταφορών και επικοινωνιών, βελτιωμένης περιβαλλοντικής υποδομής, συγκροτημάτων κατοικιών, αθλητικών εγκαταστάσεων και νέων περιοχών αναψυχής. Για τους επιχειρηματίες η κληρονομιά είναι λιγότερο απτή. Ανέμεναν ότι η πόλη, -όπως διαμορφώθηκε μετά τους αγώνες-, θα είναι σε υψηλή θέση στην ιεραρχία των παγκόσμιων πόλεων και ένας κόμβος οικονομικής και πολιτιστικής δραστηριότητας (Beriatos 2004, Law 2002).

Ο Δήμος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση των σχεδίων επένδυσης και αναγέννησης. Η ανάπλαση της Βαρκελώνης έφερε σε επαφή την πόλη με τη θάλασσα, μετασχηματίζοντας μία πρώην βιομηχανική περιοχή (Montclus, 2007). Η μαρίνα και η παραλία είναι δημοφιλείς πόλοι έλξης και περιοχές

ψυχαγωγίας, ενώ πριν δεν ήταν (Liao & Pitts, 2006, σ. 1243). Το αθλητικό κέντρο του Ολυμπιακού χωριού χρησιμοποιείται σήμερα ως πολυ-αθλητικό κέντρο και το 2000 κατασκευάστηκε και πισίνα. Το 2001 χρησιμοποιήθηκε 130.000 φορές (Carbonell 2005, σ. 6, 2004, σ. 41).

Οι υποδομές που δημιουργήθηκαν λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων, αξιοποιήθηκαν στην μετα-Ολυμπιακή εποχή:

Αρχικά	Μετα-Ολυμπιακή Χρήση
Στο Ολυμπιακό χωριό: Κτήριο Policlínica	Κέντρο περίθαλψης, συμπεριλαμβάνοντας: •κέντρο αποκατάστασης και •διαχειριστικό κέντρο υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης εξωτερικών ασθενών
Κτήρια γραφείων	Γραφεία και καταστήματα και ένας κινηματογράφος.
Δύο μεγάλα στρατιωτικά κτήρια που βρίσκονται σε άμεση εγγύτητα με το Ολυμπιακό χωριό	Νομικές και Οικονομικές Σχολές, αντίστοιχα, του Πανεπιστημίου Pompeu Fabra. Η ύπαρξη του Πανεπιστημίου είχε σημαντική συμβολή στη βελτίωση της περιοχής που βρίσκεται μεταξύ του Ολυμπιακού χωριού και του πάρκου Ciutadella
Οι παραλίες και ο λιμένας Olímpic	Η παραλία από το λιμάνι, στο Poblenou και το La Mar Bella: ανακτήθηκαν χιλιόμετρα αστικής ακτής κατάλληλης για δραστηριότητες κολύμβησης και ψυχαγωγίας. Κατασκευάστηκε: παραθαλάσσιος περίπατος, ο Ολυμπιακός λιμένας και πολυάριθμα εστιατόρια και μπαρ. Το άνοιγμα της πόλης στη θάλασσα, πρέπει, χωρίς καμία αμφιβολία, να θεωρηθεί ως βασική κληρονομιά του Ολυμπιακού σχεδιασμού, προσελκύοντας τουρισμό στην πόλη (ήλιος και παραλία ως νέα τουριστικά προϊόντα), μαζί με τις συνήθειες αναψυχής των κατοίκων της (το θαλάσσιο μέτωπο έχει μετατραπεί σε αγαπημένη παραλία πολλών κατοίκων: το 27.2% των ανθρώπων που πηγαίνουν στην παραλία τη δηλώνουν ως κύριο προορισμό τους) Εκτός από τις ναυτικές δραστηριότητές του, ο Ολυμπιακός λιμένας αποτελεί επίσης κέντρο διασκέδασης και νυχτερινής ζωής

Οικονομική Ανάπτυξη - Απασχόληση

Οι αλλαγές στην αστική διαμόρφωση της Βαρκελώνης λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων, ήταν τεράστιες και υπήρξαν πολλές οικονομικές επιπτώσεις. Ωστόσο, δεν είναι εύκολο να ποσοτικοποιηθούν, αφού από τη μία πλευρά η χρονική περίοδος προετοιμασίας των Αγώνων, ήταν ίδια με εκείνη κατά την οποία η Ισπανία προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (1986) και από την άλλη, πρέπει κανείς να εξετάσει τις επιπτώσεις και άλλων έργων και επενδύσεων, τα οποία συνδέονταν έμμεσα με την εκδήλωση.

Στη Βαρκελώνη, αν και την περίοδο 1986-1992, υπήρξε σημαντική οικονομική

ανάπτυξη, ήταν «πιθανά μικρότερη από ότι στην υπόλοιπη Ισπανία» (Clusa 1996, σ. 105). Κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, η μητροπολιτική περιοχή της Μαδρίτης, - μια μικρότερη περιοχή από την Καταλονία-, απορρόφησε σχεδόν διπλάσια επένδυση από τη Βαρκελώνη (Clusa, 1996, σ. 110). Ωστόσο, οι ίδιοι οι Αγώνες ήταν οικονομικά αυτοσυντηρούμενοι και υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν την οικονομική άνθηση της πόλης. Η διαφορά μεταξύ των εσόδων και των δαπανών είχε θετικό πρόσημο (Brunet, 1995).

Η οικονομική ανάπτυξη ήταν προτεραιότητα για την πόλη και βασιζόταν σε ένα ιδιωτικό-δημόσιο αναπτυξιακό έργο:

«Συνολικά το 36.8% της ολυμπιακής οικοδόμησης προωθήθηκε από τον ιδιωτικό τομέα και το ένα τρίτο αυτού χρηματοδοτήθηκε από ξένο κεφάλαιο. Η ιδιωτική επένδυση εστίασε στην κατοικία, στα ξενοδοχεία και στα επιχειρηματικά κέντρα. Το υψηλό επίπεδο ιδιωτικής επένδυσης, δελεάστηκε από τις προσδοκίες βελτίωσης της ελκυστικότητας της πόλης» (Roldán και λοιποί, 1992).

Πριν τους Αγώνες, ο προσδιορισμός του αριθμού των θέσεων εργασίας που θα δημιουργούνταν άμεσα, κατά την κατασκευή των σχετικών έργων, ήταν αισιόδοξος. Ο εκσυγχρονισμός όμως του κλάδου της κατασκευαστικής βιομηχανίας, επέφερε καινοτομίες στις μεθόδους κατασκευής, που απέβαλαν τους ανειδίκευτους εργαζομένους: «Ο όγκος της απασχόλησης που δημιουργήθηκε ήταν μικρότερος του αναμενόμενου (...) η τεχνολογική καινοτομία επέτρεψε στις επιχειρήσεις να πραγματοποιήσουν την ίδια δραστηριότητα με λιγότερους υπαλλήλους» (Miguellez & Carrasquer, 1995, σ. 160).

Οι τάσεις στην αγορά εργασίας μεταξύ 1986 και 1992, ωστόσο, αποκάλυψαν σημαντική πτώση της ανεργίας, με το ποσοστό ανεργίας να ελαττώνεται από 18.4% σε 9.6% (για την Ισπανία οι ισοδύναμοι αριθμοί ήταν 21% και 15.5%). Οι προσωρινές θέσεις εργασίας, ως ετήσιος μέσος όρος μεταξύ 1986 και 1992, ήταν 35.000.

Υπήρξαν διάφορες εκτιμήσεις της απασχόλησης που δημιουργήθηκε ως συνέπεια των Ολυμπιακών Αγώνων (Clusa, 1996, σ. 107) και δεν υπάρχει κανένα σαφές αποτέλεσμα (Miguellez & Carrasquer, 1995, σ. 155). Εκτιμάται ότι οι θέσεις εργασίας οι σχετικές με τους Αγώνες, στην μετα-Ολυμπιακή περίοδο, μπορεί να ανήλθαν σε 20.000 (Brunet 1995 σ. 24, Clusa 1996 σ. 107, Miguellez & Carrasquer 1995). Η ανεργία αυξήθηκε αμέσως μετά τους αγώνες, εν μέρει εξαιτίας της αύξησης στις δαπάνες στέγασης, οι οποίες κατέστησαν δύσκολο από οικονομική άποψη στους ανθρώπους να παραμείνουν στην περιοχή και περισσότεροι από 250.000 άνθρωποι μετακινούνταν για εργασία (Clusa 1996 σ.106, Miguellez & Carrasquer 1995 σ.

158).

Η μείωση του ποσοστού απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών, στις Ευρωπαϊκές οικονομίες στις αρχές του 1990, δεν ίσχυσε για την Βαρκελώνη, λόγω της φιλοξενίας των Αγώνων. Η οικονομία της πόλης από το 1986 και μετά, βασίστηκε στην ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών. Αποτέλεσαν το 82% της απασχόλησης το 2006 (από περίπου 40% το 1986), έναντι του 67% της Ισπανίας. Οι τομείς που ωφελήθηκαν ήταν η δημόσια διοίκηση, τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, οι μεταφορές και οι επικοινωνίες. Οι ίδιοι αυτοί τομείς ωφελήθηκαν και κατά την μετα-Ολυμπιακή περίοδο, από την επανα-σήμανση της Βαρκελώνης, ως τουριστικού προορισμού. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από τις πιο σημαντικές ιδιωτικές επενδύσεις, μεταξύ 1990 - 1992, ήταν η αύξηση κατά 38% των ξενοδοχειακών. Στη δεκαετία από το 1995 και μετά, η ζήτηση χώρου για τριτογενείς δραστηριότητες αυξήθηκε κατά 500.000 τετραγωνικά μέτρα. Η μόνιμη κληρονομιά στην απασχόληση, ήταν περίπου 20.000 θέσεις εργασίας, σε νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα στην βιομηχανία των υπηρεσιών, που στηρίχθηκαν στην ιδιωτική επένδυση.

Ο Kodz (1993) σημειώνει ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη Βαρκελώνη το χρονικό διάστημα 1987-1991, ήταν 24%, σημαντικά υψηλότερη από εκείνη της Ισπανία ή της Καταλονίας, που και στις δύο, η αύξηση ήταν 17%.

Η κοινωνική αναστάτωση συνεπεία των Αγώνων, ήταν μια πραγματική απειλή εξαιτίας των δυνάμεων αποκλεισμού. Τρεις από τις δυνάμεις αποκλεισμού: η ανεργία, η στέγαση και η περιθωριοποίηση των νέων, είναι ιδιαίτερα ισχυρές και επικίνδυνες, κυρίως επειδή αλληλο-ενισχύονται. Παρά το δυναμισμό της, η Βαρκελώνη, έπρεπε να «εφεύρει» θέσεις εργασίας σε τομείς όπως η αστική οικολογία, η συντήρηση των υποδομών και υπηρεσιών και στο λεγόμενο τομέα «εγγύτητας» (θέσεις εργασίας κοινωνικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, συνδέοντας προσωπικές και άλλες υπηρεσίες).

Περιβάλλον

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα της πόλης ήταν αντιληπτά σε πολλούς από τους συμμετέχοντες και τους θεατές των Αγώνων του 1992. Τα ακατέργαστα λύματα ήταν ορατά στους κωπηλάτες και τους σέρφερς, και η κακή ποιότητα της ατμόσφαιρας είχε επιπτώσεις στους αθλητές κατά τη διάρκεια των μαραθωνίων. Επιπλέον, δεν υπήρχε καμία εγκατάσταση ανακύκλωσης σε οποιαδήποτε από τις σημαντικές

αθλητικές εγκαταστάσεις. Ως συνέπεια αυτών των περιβαλλοντικών ανεπαρκειών, ένας ερευνητής, ο David Chernushenko, έγραψε το πρώτο βιβλίο, προσδιορίζοντας την αναγκαιότητα για «πράσινους Αγώνες» (Chernushenko 1994)²⁷.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων της Βαρκελώνης πρέπει να συμπεριληφθούν στη συνολική αξιολόγησή τους. Ωστόσο, είναι μια πρόκληση η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων από μια "πράσινη" σκοπιά, δεδομένου ότι το περιβάλλον δεν θεωρήθηκε ως ο κύριος στόχος της αναγέννησης της πόλης λόγω των Αγώνων, σε σύγκριση με τους κοινωνικο-οικονομικούς στόχους.

Οι περιβαλλοντικές υποδομές, προέκυψαν μέσα από ένα γενικότερο πρόγραμμα αναγέννησης, που μετασχημάτισε με επιτυχία την πόλη, από μια εσωστρεφή βιομηχανική πόλη σε ένα ζωντανό διεθνές κέντρο για επιχειρηματικό τουρισμό και τουρισμό αναψυχής, που συνέχισε να αναπτύσσεται υπό αυτήν τη μορφή, δεκαπέντε χρόνια μετά τους Αγώνες.

Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούσαν να υπάρχουν φωνές αντίδρασης από την περιβαλλοντική πλευρά. Για παράδειγμα, ορισμένοι υποστήριζαν ότι τα έργα για τη φιλοξενία των Αγώνων, ήταν σπάταλα και αντι-οικολογικά, αφού δόθηκε υπερβολική έμφαση στις οδικές και αεροπορικές μεταφορές και η διαδικασία αστικοποίησης ήταν πάρα πολύ γρήγορη, ιδιαίτερα για ορισμένες περιοχές, που θα μπορούσαν να έχουν αναπτυχθεί ποιοτικότερα, με περισσότερα κοινωνικά οφέλη. Ωστόσο, αυτό αποτελεί μία άποψη, η οποία είναι σχεδόν βέβαιο ότι αντιπροσωπεύει μια μικρή μειοψηφία μέσα στην πόλη, που διαθέτει μικρή πολιτική φωνή (Marshall, 1996).

Στέγαση και κόστος ζωής

Η αναβίωση της αγοράς ακινήτων, ήταν γρήγορη και έντονη στη δεκαετία του 1990, αλλά είναι δύσκολο να καθοριστεί αν αυτό ήταν λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων ή λόγω της απορρύθμισης της στεγαστικής πολιτικής. Παρ' όλα αυτά, η gentrification ήταν μια ταυτόχρονη διαδικασία με τον κοινωνικο-χωρικό μετασχηματισμό που επιβλήθηκε από τους Ολυμπιακούς Αγώνες (Mullins, 1991).

Η αύξηση της απασχόλησης και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, συνέπεσε με μείωση στην κατάληψη στέγης, η οποία παρουσίασε αύξηση 98% στη μέση τιμή της νέας κατοικίας στη μητροπολιτική περιοχή (Harris & Fabricus, 1996, σ. 39).

²⁷ Ο David Chernushenko, υπήρξε σύμβουλος της Ολυμπιακής Επιτροπής για τον «πράσινο» αθλητισμό και Αναπληρωτής πρόεδρος του Καναδικού Πράσινου Κόμματος.

Εντούτοις, η Βαρκελώνη μπορεί να εκπλήξει εκείνους που πιστεύουν στην επιτυχία της, σε ότι αφορά στην κατοικία του τοπικού πληθυσμού. Αν και δεν υπήρξε καμία επίσημη αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων, που να πραγματοποιήθηκε μετά τους αγώνες από την οργανωτική επιτροπή, ερευνητές θεωρούν ότι υπήρξε σοβαρό κοινωνικό κόστος (Weed, 2004, σ. 36). Μεταξύ της κατακύρωσης των Αγώνων το 1986 και της διοργάνωσής τους το 1992, οι τιμές των ακινήτων αυξήθηκαν περισσότερο από 250%, -τεράστια αύξηση για τις τοπικές συνθήκες-, ενώ 59.000 κάτοικοι εγκατέλειψαν την πόλη (Ferran 1993). Οι *gentrified* περιοχές συχνά οδήγησαν στον *«εκτοπισμό και την περιθωριοποίηση των τοπικών κοινοτήτων»* (Smith, 2003) και στη διάσπαση του κοινωνικού ιστού.

Οι επικριτές της αστικής αναγέννησης της Βαρκελώνης, ως αποτέλεσμα της φιλοξενίας των Αγώνων, θεωρούν ότι το ύφος των επενδύσεων και η πρακτική του Δημοτικού Συμβουλίου, δεν ήταν διαφορετική από εκείνη των ετών διακυβέρνησης του Φράνκο, με τις αρχές και τους κατασκευαστές να συνεργάζονται με τρόπους που θα μπορούσαν να είναι κοντά στη διαφθορά (Moreno και Vazquez Montalban, 1991). Υποστηρίζουν ότι η επιθετική χρήση μέγα-εκδηλώσεων ως ώθηση της τοπικής υπερηφάνειας και καθιέρωση τοπόσημων, αντανakλά μια "από επάνω προς τα κάτω" προσέγγιση της πολιτιστικής επανα-απεικόνισης, με την τοπική ταυτότητα να χρησιμοποιείται ως μέσο εμπορευματοποίησης. Η Balibrea (2001, σ. 199-189) το αναφέρει ως *«συνολική και συνεκτική επανα-απεικόνιση της πόλης»* που *«ηγεμονικά κατασκευάστηκε (...) για τον ξένο θεατή»* και μπορεί να οδηγήσει στη *«αλλοτρίωση και τη μετατόπιση»* της τοπικής κοινότητας.

Η διαδικασία της αστικής μεταμόρφωσης που προκλήθηκε από τα Ολυμπιακά έργα, είχε -όπως και τα άλλα έργα αστικής ανάπλασης-, μια δραστική επίδραση στους φτωχούς, μέσω της αύξησης των τιμών στέγασης και την οικονομική αδυναμία του τοπικού πληθυσμού να ανταποκριθεί. Προκλήθηκε εκτόπιση και *gentrified* κέντρα. Αντικατορπίζονται και στη Βαρκελώνη, οι αλλαγές στις κοινωνικές τάξεις στους τόπους φιλοξενίας μίας μέγα-εκδήλωσης, η αντικατάσταση του υφιστάμενου πληθυσμού εργατικής τάξης με κατοίκους μεσαίας τάξης και με λειτουργίες που σχετίζονται κυρίως με υπηρεσίες.

Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα αστικής αναγέννησης, ήταν το Ολυμπιακό χωριό στην περιοχή Poblenou, -εγκαταλελειμμένη πρώην βιομηχανική περιοχή-, που μετασχηματίστηκε σε ένα περιβάλλον υποδοχής κατοίκων μέσης και ανώτερης τάξης. Οι μικρές επιχειρήσεις και οι κάτοικοι εργατικής τάξης εκδιώχτηκαν και έπρεπε να μετεγκατασταθούν σε άλλες περιοχές της πόλης. Πάνω από 600

οικογένειες αναγκάστηκαν να αφήσουν τα σπίτια τους.

Η κατάληψη των νέων κατοικιών από νεοεισερχόμενους κατοίκους, συνέβαλε στην αύξηση του συνολικού πληθυσμού της περιοχής σχεδόν κατά 50%. Αυτή η «εισβολή» ήταν όχι μόνο κοινωνική αλλά και οικονομική (Gil, 1991, σ. 105). Προσελκύστηκαν στην περιοχή επιχειρήσεις για την εξυπηρέτηση των νέων κατοίκων, -καταστήματα, εστιατόρια, συγκροτήματα ψυχαγωγίας, και επιχειρήσεις «νέας οικονομίας»-, συμβάλλοντας στη διαδικασία της gentrification. Οι φτωχές γειτονικές περιοχές, επηρεάστηκαν έμμεσα από την αυξανόμενη κερδοσκοπία στα ενοίκια, τις τιμές των ακινήτων και την αύξηση στο κόστος ζωής, αναγκάζοντας τους κατοίκους τους να μετεγκατασταθούν λόγω οικονομικής αδυναμίας.

Οι νέες κατοικίες στο Ολυμπιακό χωριό, αποτελούσαν το 49% όλης της νέας κατοικίας στο δήμο και το 26% της μητροπολιτικής περιοχής. Πριν από τους Αγώνες, υπήρξαν υποσχέσεις από το Δήμο ότι μεγάλο μέρος των διαμερισμάτων στο Ολυμπιακό χωριό (τουλάχιστον 50%), θα αποτελούσε «κοινωνική» κατοικία, για πολίτες χαμηλού εισοδήματος. Στη συνέχεια, έγινε σαφές από το Δήμο, ότι δεν υπήρχε διαθέσιμη χρηματοδότηση για να επιτευχθεί αυτό. Το συνολικό έργο παραδόθηκε σε ιδιώτες κατασκευαστές και η περιοχή μεταβλήθηκε σε υπεραγορά ιδιωτών και επενδυτών. Μετά το 1992, αυξήθηκε η πίεση να τηρηθεί η υπόσχεση για κατοικίες για τον πληθυσμό χαμηλών εισοδημάτων, αλλά αυτό ήταν δυνατόν μόνο στις περιοχές που υπήρχε δημόσια επιδότηση. Η Βαρκελώνη, από αυτή την άποψη, βίωσε τα ίδια προβλήματα με άλλες Ευρωπαϊκές πόλεις. Οι κοινωνικοί στόχοι επιτεύχθηκαν, μόνο στην περίπτωση που η χρηματοδότηση κατοικίας προερχόταν κατά μεγάλο μέρος από την περιφερειακή κυβέρνηση, η οποία εφαρμόστηκε κυρίως για μετεγκατάσταση, είτε σε περιοχές εκκαθάρισης της παλιάς πόλης, ή στα οικοδομικά τετράγωνα δημόσιων κατοικιών στα προάστια.

Έτσι, οι κατοικίες στο Ολυμπιακό χωριό, πουλήθηκαν στην ελεύθερη αγορά (Hughes 1992 σ. 3940, Horne & Manzenreiter 2006 σ.12), 6.000 νέες κατοικίες, κάθε μία πουλήθηκε για 400.000 δολάρια, τιμή που ήταν αρκετά παραπάνω από τις τιμές που θα άντεχε να πληρώσει η τοπική εργατική τάξη (Parkin, 1999, σ. 174). Η Ολυμπιακή κατοικία κρίθηκε ακατάλληλη για «*τις ανάγκες ή τη δυνατότητα να την πληρώσουν, εκείνοι που έχουν ανάγκη στέγασης*» (Symes, 1999, σ. 124).

Επιπλέον, μετά τους Αγώνες, υπήρξε λιγότερη χρηματοδότηση για κοινωνική κατοικία: μεταξύ 1981 και 1985 αυτή η μορφή κατοικίας αποτελούσε 50% της κατασκευής νέας κατοικίας στη Καταλονία, αλλά μέχρι το 1991, μόνο το 6% (Parkin, 1999, σ. 173).

4.4 Η φιλοξενία του «Παγκόσμιου Φόρουμ των Πολιτισμών 2004» (Universal Forum of Cultures 2004)

Η Βαρκελώνη, συχνά αγνοημένη από τις δημόσιες επενδύσεις, κατά τα τελευταία 150 χρόνια της ιστορίας της, απευθύνθηκε στη διοργάνωση μέγα-εκδηλώσεων, προκειμένου να της δοθεί ώθηση για αστική αναγέννηση. Ξεκινώντας από τη φιλοξενία της «Παγκόσμιας Έκθεσης» το 1929 και συνεχίζοντας με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992 και σχεδόν 10 χρόνια μετά τους Αγώνες, το «Παγκόσμιο Φόρουμ των Πολιτισμών 2004».

Στα πλαίσια της φιλοξενίας της εκδήλωσης, σχεδιάστηκε ένα νέο σημαντικό αστικό πρόγραμμα ανάπτυξης, στο σχεδιασμό του οποίου συνυπολογίστηκε σε μεγάλο βαθμό η κοινωνική πτυχή. Αποσκοπούσε να αφήσει μια κληρονομιά, που θα βελτίωνε την ποιότητα ζωής των πολιτών. Είχε έκταση που υπερέβαινε τα διοικητικά όρια του δήμου της Βαρκελώνης και έφθανε στον όμορο δήμο Sant Adria, όπου έγιναν και οι περισσότερες παρεμβάσεις. Ήταν πρωτοβουλία των Δημοτικών Συμβουλίων της Βαρκελώνης και του Sant Adria del Besos, με την υποστήριξη της Κυβέρνησης της Καταλονίας, της Ισπανικής κυβέρνησης, και της ΟΥΝΕΣΚΟ. Το διοικητικό πρότυπο της συνεργασίας των δύο δήμων, βασίστηκε στην αμοιβαία συνεργασία και κατανομή του οφέλους: η Βαρκελώνη θα είχε όφελος από την αύξηση της κοινωνικής της συνοχής, το Sant Adria θα βίωνε ιστορικό αστικό μετασχηματισμό, με θετική επίδραση στη χαμηλής ποιότητας αστική δομή του.

Χώρος της εκδήλωσης, ορίστηκε το παράκτιο μέτωπο του ποταμού Besos, περιοχή, που συγκέντρωνε τη σύνοψη των αστικών προβλημάτων: ενεργειακές και περιβαλλοντικές υποδομές (μονάδα επεξεργασίας λυμάτων, πέντε σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, μονάδα αποτέφρωσης αποβλήτων), τις εκβολές του ποταμού Besos, με πολύ υψηλά ποσοστά ρύπανσης, την εκτεταμένη οδική υποδομή (Diagonal, Cinturon del Litoral), τα συγκροτήματα κατοικιών της δεκαετίας του 1960 και του 1970, τα σημαντικά κοινωνικά προβλήματα (la Mina, Sant Ramon de Penyafort, la Catalana) και την ύπαρξη του διοικητικού ορίου μεταξύ της Βαρκελώνης και του όμορου δήμου Sant Adria del Besos. Το μέγεθος και η ποικιλία των προβλημάτων της περιοχής, οδήγησαν στο σχεδιασμό μίας πολύπλοκης στρατηγικής ανάπτυξης, περιλαμβάνοντας την εφαρμογή διαφόρων επιμέρους ειδικών αστικών προγραμμάτων.

Με αφορμή το Φόρουμ, δημιουργήθηκε "*Η Περιοχή του Φόρουμ*" (Forum area). Βρίσκεται ανατολικά του μητροπολιτικού κέντρου, στους δήμους της Βαρκελώνης

(κατά 28%) και Sant Adria del Besos (κατά 72%). Πρώην ερειπωμένος και αναξιοποίητος χώρος, ο οποίος περιείχε αφενός τις υποδομές της πόλης, στο τέλος της Λεωφόρου Diagonal και αφετέρου, τα 2.5 χλμ ακτής προς το Βορρά, στην περιοχή που εκβάλει ο ποταμός Besòs στη Μεσόγειο, ο οποίος χαρακτηριζόταν από μη αξιοποίηση της όχθης του και από τις αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν περιβαλλοντικά επιβαρυνμένος.

Πηγή: <http://www.bing.com/maps/print.aspx?mkt=en-us&z=14&s=h&cp=41.415255,2.209193&vm=nokia-diagonalmar,Level%20N1&pt=pb>

Χάρτης 11: Η Περιοχή του Φόρουμ

Πηγή: <http://www.bing.com/maps/print.aspx?mkt=en-us&z=16&s=h&cp=41.410951,2.223213&vm=nokia-diagonalmar,Level%20N1&pt=pb>

Χάρτης 12: Οι εγκαταστάσεις της περιοχής του Φόρουμ

Πηγή: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:BCN-ParcForum-4923.jpg>

Εικόνα 15: Οι εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ

Από τη σκοπιά των αστικών παρεμβάσεων, το σχέδιο ανάπλασης εφαρμόστηκε σε 624 στρέμματα, εκ των οποίων τα 443 ήταν αστικός χώρος, τα 93 ανακτήθηκαν από τη θάλασσα και τα 88 από τις εκβολές του ποταμού Besos, αποτελώντας το σημαντικότερο πολεοδομικό πρόγραμμα, που ολοκλήρωσε το μετασχηματισμό του παράκτιου μετώπου, του οποίου το πρώτο στάδιο ανάπλασης ήταν το Ολυμπιακό Χωριό:

- Στο κέντρο της έκτασης δεσπόζει η «Explanada del Forum», ένα μεγάλο ανοικτό οικοδομικό τετράγωνο 49 στρεμμάτων, που συνδυάζει ελεύθερο χώρο, μητροπολιτικές υποδομές της πόλης και φυσικά στοιχεία, που απεικονίζουν την αφθονία, την πολιτιστική πολυπλοκότητα και τις μόνιμες κοινωνικές αξίες. Εγκαταστάθηκε φωτοβολταϊκός σταθμός, έκτασης 113.021 τετρ. ποδών, που καλύπτει τις ενεργειακές ανάγκες των 161.458 τετρ. ποδών χώρων γραφείων. Για την κατασκευή των εφήμερων αρχιτεκτονικών στοιχείων, χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά ανακυκλώσιμα υλικά..

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 16: η Explanada del Forum ανάμεσα στο κτίριο του Φόρουμ και του Ουρανοξύστη της Τηλεφωνικής εταιρείας

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 17: η Explanada del Forum

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 18: Περίπατος στην «Explanada», δίπλα στις Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 19: Το αμφιθέατρο στην «Explanada» του Φόρουμ

- Δίπλα στην «Explanada» βρίσκεται το κύριο κτίριο "Το κτίριο του Φόρουμ"²⁸, που αποτελεί νέο τοπόσημο για την πόλη, όχι μόνο λόγω της μοναδικότητας των χώρων του, αλλά και λόγω της υπερβατικής φύσης του.

Πηγή: <http://www.barcelonayellow.com/bcn-photos/213-photos-diagonal-mar-area?Itemid=910>

Εικόνα 20: Το κτίριο του Φόρουμ

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Εικόνα 21: Το κτίριο του Φόρουμ και ο Ουρανοξύστης της εταιρείας Telefónica I + D

²⁸ Το κτίριο του Φόρουμ επίσης γνωστό ως MUSEU BLAU DE LES CIÈNCIES NATURALS, έχει τριγωνικό σχήμα και έκταση 9.000 τ.μ. Περιλαμβάνει μία αίθουσα χωρητικότητας 3.200 ατόμων και ένα εκθεσιακό χώρο που καλύπτει περίπου 5.000 τετραγωνικά μέτρα.

- Η εκδήλωση του *Φόρουμ* ήταν η κινητήριος δύναμη για την κατασκευή διάφορων έργων «ναυαρχίδων», όπως το Κέντρο για την Ειρήνη (Center for Peace), the Water Theater και ένα δημοτικό αμφιθέατρο. Επιπλέον, πρώην κενές βιομηχανικές περιοχές διατέθηκαν ως χώροι εργασίας στους ντόπιους καλλιτέχνες.
- Ένα από τα σημαντικότερα κτίρια ήταν το «Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο της Καταλονίας», με χωρητικότητα 26.000 ατόμων, το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο συνεδριακό κέντρο στη Νότια Ευρώπη.

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011

Πηγή:
http://congressguide.barcelonaconventionbureau.com/Fitxa/CCIB-Centre-de-Convencions-Internacional-de-Barcelona/_AQOxJsOzpq_qSjGi4waL-n4cZk365LMBJzyPa37q1y8k0avzsSyjVA

Εικόνες 22,23: Το Διεθνές Συνεδριακό Κέντρο της Καταλονίας

- Το παράκτιο μέτωπο της περιοχής του *Φόρουμ* εκτείνεται σε 1.2 μίλια και έχει έκταση 93 στρ. που ανακτήθηκαν από τη θάλασσα. Το 55% της συνολικής επιφάνειας είναι δημόσιοι ανοιχτοί χώροι: παραθαλάσσια πάρκα, χώροι περιπάτου και αναψυχής, υπαίθρια θέατρα, μαρίνα, ακτές κολύμβησης και ένας θαλάσσιος ζωολογικός κήπος.
- Κατασκευάστηκε νέο λιμάνι δίπλα στις εκβολές του ποταμού Besos, με χωρητικότητα περίπου 2000 σκαφών

Πηγή: <http://www.barcelonayellow.com/bcn-photos/213-photos-diagonal-mar-area?Itemid=910>

Εικόνα 24: Το λιμάνι της περιοχής του Φόρουμ

Η κύρια πρόκληση που αντιμετώπισε η ανάπλαση, ήταν η επιτυχημένη ένταξη των κολοσσιαίων μητροπολιτικών υποδομών -εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων, θερμοηλεκτρικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, εγκατάσταση αποτέφρωσης απορριμμάτων-, τόσο σε χωρικό όσο και σε περιβαλλοντικό επίπεδο, με την αναδιοργάνωσή τους και την κατασκευή μιας πλατφόρμας για να εμποδίσει την οπτική επαφή με την περιφερειακή οδό της Cinturon del Litoral. Ο σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, με παραγωγή 788 μεγαβάτ, αναβαθμίστηκε προκειμένου να αντικατασταθεί η παραδοσιακή θερμοηλεκτρική διαδικασία παραγωγής, χρησιμοποιώντας φυσικό αέριο αντί των συμβατικών καυσίμων. Με αυτό το νέο σύστημα, η ενεργειακή απόδοση αυξήθηκε από 27% σε 60%, επιτυγχάνοντας θετικό αντίκτυπο στη μείωση των ατμοσφαιρικών ρύπων, καθώς επίσης και μείωση στην κατανάλωση καυσίμων. Η τεχνολογία της εγκατάστασης επεξεργασίας λυμάτων, που εξυπηρετεί το 63% του μητροπολιτικού πληθυσμού, τροποποιήθηκε σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές συστάσεις. Το άοσμο και καθαρότερο νερό που παρέχεται στην ακτή, θα συμβάλλει στην ανάκτηση του θαλάσσιου βιότοπου.

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011
 Εικόνα 25: Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ

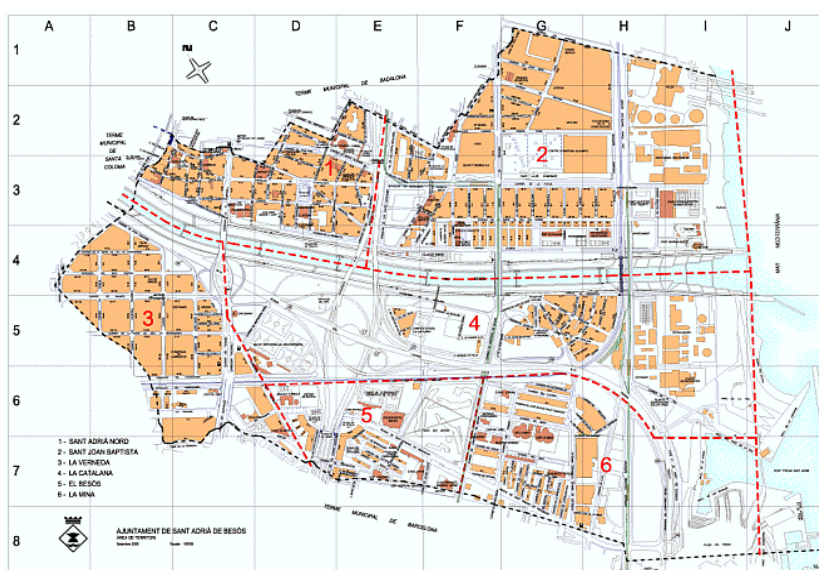

Πηγή: Κατερίνα Κανελλοπούλου, 9/2011
 Εικόνα 26: Μητροπολιτικές Εγκαταστάσεις στην περιοχή του Φόρουμ

Το πρόγραμμα ανάπλασης, απορρόφησε επένδυση 2,8 εκατομμυρίων €, λαμβάνοντας χρηματοδότηση και από το πρόγραμμα URBAN της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτυγχάνοντας να μετασχηματίσει την περιοχή σε ένα μεγάλο πάρκο, συνδυάζοντας τις οικολογικές και πολιτιστικές πτυχές, τα μνημειακά κτήρια και τους ελεύθερους χώρους, εξυπηρετώντας ολόκληρη τη μητρόπολη. Με αυτήν την περιβαλλοντική βελτίωση, ολοκληρώθηκε η αναγέννηση που ξεκίνησε με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Στα περίχωρα της *Περιοχή του Φόρουμ*, εγκαταστάθηκε νέα πανεπιστημιούπολη έκτασης 18.5 στρεμμάτων, η οποία περιλαμβάνει ερευνητικά κέντρα προσανατολισμένα στην βιοϊατρική έρευνα και ανάπτυξη και εταιρίες υψηλής τεχνολογίας, που συνεργάζονται με το Πολυτεχνείο της Καταλονίας. Επίσης δημιουργήθηκε ζώνη ξενοδοχείων, η οποία κάλυψε την παροχή ξενοδοχειακού καταλύματος στην πόλη και την ζήτηση που παράγεται από το νέο Συνεδριακό και Επιχειρηματικό κέντρο.

Με αφορμή την εκδήλωση του *Φόρουμ*, το πολεοδομικό πρόγραμμα αποτέλεσε καταλύτη της αναγέννησης, μιας από τις πιο υποβιβασμένες περιοχές της πόλης. Ο κύριος κοινωνικός σκοπός, ήταν να βελτιωθεί η οικιστική και περιβαλλοντική ποιότητα των γειτονιών «La Catalana» και «La Mina», που βρίσκονται στο Δήμο Sant Adria, δύο από τις πιο περιθωριοποιημένες περιοχές του μητροπολιτικού πυρήνα, -σχεδόν το 40% του προγράμματος ήταν προσανατολισμένο στη βελτίωση αυτών. Η επέμβαση αυτή αποτέλεσε την κυρίαρχη συμβολή της πόλης, στη λύση του κοινωνικού χρέους προς τις περιοχές αυτές.

Πηγή: <http://www.fepsu.es/ciudad/suplemento-especial-proxima-parada-el-barrio-de-la-mina-en-sant-adria-de-besos-i.html>

Χάρτης 13: Οι περιοχές La Catalana και La Mina (no 6: La Mina, no 4: La Catalana)

Η περιοχή «La Catalana» αποτελούσε κατοικία κακής ποιότητας για ομάδες χαμηλού εισοδήματος, γύρω από τις εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας. Ένας από τους στόχους του προγράμματος ήταν να παράσχει νέες κατοικίες, μετατοπίζοντας τους υφιστάμενους κατοίκους της περιοχής σε ένα γραμμικό πάρκο κατά μήκος του ποταμού Besos.

Η περιοχή «La Mina» ήταν μια από τις πιο υποβαθμισμένες γειτονιές, του Δήμου της Βαρκελώνης, πόλος έλξης κοινωνικής έντασης και κέντρο διανομής ναρκωτικών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, η χαμηλή ποιότητα των δημόσιων χώρων και των κατοικιών, ζητούσαν λύση. Το σχέδιο περιλάμβανε μεταξύ άλλων, την κατεδάφιση 280 κατοικιών και την κατασκευή 900 νέων διαμερισμάτων. Επίσης σχεδιάστηκαν προγράμματα για την απασχόληση, που στόχευαν στους νέους μακροχρόνια ανέργους, ώστε να τους βοηθήσουν να επιστρέψουν στην αγορά εργασίας.

Οι κύριες αστικές παρεμβάσεις σε αυτές τις δύο περιοχές, περιλάμβαναν: κατασκευή 2.896 νέων κατοικιών, ανακαίνιση 2.377 κατοικιών, δρόμους και πεζόδρομους, βελτίωση της δημόσιας συγκοινωνίας μέσω της εισαγωγής μιας γραμμής τραμ συνδεδεμένης με το κύριο σύστημα μεταφορών, καθώς επίσης και βελτίωση στην ποιότητα των τοπικών υποδομών.

Συνολικά κτίστηκαν 1.390.000 τ.μ., εκ των οποίων το 38% διατέθηκε για κατοικία, το 27% για μητροπολιτικές εγκαταστάσεις (πανεπιστημιούπολη, συνεδριακό κέντρο, κτήριο του Φόρουμ), το 27% σε τριτογενείς δραστηριότητες (εμπόριο, γραφεία, ξενοδοχεία) και το 8% σε δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης. Το πρόγραμμα δημιούργησε 14.500 νέες θέσεις εργασίας.

Παράλληλα με την κατασκευή των έργων που είχαν άμεση σχέση με τη φιλοξενία του Φόρουμ, σχεδιάζονται ή αρχίζουν να υλοποιούνται:

- Η δημιουργία της περιοχής 22@

Τον 19ο αιώνα, η περιοχή Poblenou, αποτελούσε τη «βιομηχανική μηχανή της Ισπανίας». Το 2000, το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης ενέκρινε ένα νέο πολεοδομικό σχέδιο, με στόχο την μετατροπή της παλιάς βιομηχανικής ζώνης της Poblenou, με τα εγκαταλελειμμένα εργοστάσια σε πόλο έλξης για δραστηριότητες της «νέας» οικονομίας: παραγωγή λογισμικού, τηλεπικοινωνίες, πολυμέσα, ηλεκτρονικό εμπόριο, καλλιτεχνική δραστηριότητα και κέντρα έρευνας και εκπαίδευσης, σε έκταση 117 εκταρίων.

Αποτελεί ένα συνεκτικό μείγμα υπηρεσιών τριτογενούς τομέα και οικιστικών χρήσεων. Οι εταιρείες που ασχολούνται με την «καινοτομία», συνυπάρχουν με την έρευνα, την εκπαίδευση, τα κέντρα τεχνολογίας, καθώς και τη στέγαση. Περιλαμβάνει περισσότερα από 4.000 στρ. οικονομικής δραστηριότητας, 4.000 κοινωνικές κατοικίες και 114 στρ. πρασίνου και ελεύθερων χώρων. Προβλεπόταν ότι οι νέες επιχειρήσεις στην 22@ θα δημιουργούσαν περισσότερες από 100.000 νέες θέσεις εργασίας υψηλής εξειδίκευσης.

Πηγή: <http://www.barcelona-yellow.com/bcn-photos/196-pictures-poblenou?Itemid=910>

Χάρτης 14: Περιοχή Poble Nou

Πηγή: <http://www.barcelonayellow.com/bcn-photos/196-pictures-poblenou?Itemid=910>
Εικόνες 27,28: Η "πριν" και "μετά" εικόνα της περιοχής Poble Nou

- Plaça de les Glòries

Μεγάλη πλατεία της Βαρκελώνης, που αρχικά σχεδιάστηκε από τον Cerdà²⁹. Με το πέρασμα των χρόνων η θέση της υποβαθμίστηκε. Βρίσκεται στην περιοχή Sant Martí και συνορεύει με την Eixample, στη συμβολή των τριών από τις πιο σημαντικές αρτηρίες της πόλης: λεωφόρος Diagonal, Avinguda Meridiana και Gran Via de les Catalanes Corts. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, άρχισε η αναδιαμόρφωσή της, με στόχο να δώσει στην πλατεία ένα νέο λειτουργικό ρόλο και να αναζωογονήσει τις βόρειες συνοικίες της πόλης. Στο σχέδιο περιλαμβάνονταν και μια πληθώρα από υπηρεσίες, όπως μια δημόσια βιβλιοθήκη, ένα μεγάλος υπόγειος σιδηροδρομικός σταθμός (που εξυπηρετείται από τη RENFE³⁰), μια δημόσια κλινική και ένα αθλητικό κέντρο. Καταλαμβάνει μια νέα κεντρική θέση, που έρχεται σε αντίθεση με την θεώρησή της, ως σύνορο μεταξύ του Eixample και της βιομηχανικής περιφέρειας της πόλης. Αποτελεί πάρκο 16 εκταρίων και λειτουργεί ως σύνδεση -κυκλικός κόμβος ανισόπεδων αυτοκινητόδρομων-, μεταξύ της περιοχής 22@, της Eixample και της Ciutat Vella. Παραπλήσια σε αυτήν κατασκευάστηκε ο ουρανοξύστης Torre Agbar³¹, ένα από τα σύγχρονα «τοπόσημα» της πόλης.

²⁹ Ildefons Cerdà (1815-1876): Ισπανός Πολεοδόμος που εκπόνησε το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Βαρκελώνης το 1863.

³⁰ Red Nacional de los Ferrocarriles Españoles (RENFE): η δημόσια εταιρεία σιδηροδρόμων

³¹ Ο ουρανοξύστης «Torre Agbar» βρίσκεται στην περιοχή Poblenou της Βαρκελώνης. Το όνομά του προέρχεται από τον Όμιλο Agbar, στου οποίου ήταν ιδιοκτησία μέχρι το 2010. Στεγάζει την εταιρεία ύδρευσης της Βαρκελώνης *Aigües de Barcelona*. Έχει έκταση 50.693 τ.μ., εκ των οποίων 30.000 τ.μ. είναι γραφεία, 3.210τ.μ. τεχνικές εγκαταστάσεις, 8.132 τ.μ. υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης μιας αίθουσας συνεδριάσεων και 9.132 τ.μ. χώρου στάθμευσης. Είχε συνολικό κόστος 130 εκατομμύρια €. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1999 και τελείωσε τον Ιούνιο του 2005. Αποτελεί ένα από τα παραδείγματα της υψηλής τεχνολογικής αρχιτεκτονικής της πόλης.

Πηγή:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e1/Pla%C3%A7aGlories01.JPG>

Εικόνα 29: Plaça de les Glòries και Torre Agbar

- Μεταφορικές Υποδομές

Η νοτιοδυτική παράκτια περιοχή της πόλης, απλώνεται ανάμεσα στον παλαιό λιμένα και τον ποταμό Llobregat, περικλείοντας την κύρια βιομηχανική και αποθηκευτική (logistical) ζώνη της Βαρκελώνης:

- διεύρυνση του αεροδρομίου³² (κατασκευή ενός τρίτου διαδρόμου και τερματικών σταθμών, χώροι για αεροπλάνα cargo, χώροι συντήρησης και επισκευής)
- διεύρυνση του λιμένα της Βαρκελώνης³³, παράλληλα με την εκτροπή του ποταμού Llobregat
- ανάπτυξη της περιοχής αποθήκευσης και μεταφοράς (logistics) στο λιμάνι
- Zona Franca: Κοινοπραξία Πάρκου Logistics και η μεγαλύτερη

³² Ο ρυθμός αύξησης των επιβατών στο αεροδρόμιο της Βαρκελώνης ήταν 7,4% (1997-1993), 75% (1993-1998), 137% (1999-2000). Η ανάπτυξη του αεροδρομίου βασίστηκε σε σενάρια για την αύξηση της επιβατικής κίνησης, εκτιμώντας ότι θα φθάσει πάνω από 40 εκατ. επιβάτες το 2016, υποθέτοντας σταθερή ετήσια αύξηση του 6%. Όσον αφορά τις εμπορευματικές μεταφορές, είναι λογικό να αναμένεται ότι θα χειριστεί μισό εκατομμύριο τόνους των εμπορευμάτων από το 2020. Η επίτευξη αυτών των όγκων επιβατών και εμπορευμάτων, απαιτούν επαρκείς υπηρεσίες και επαρκές μέγεθος του αεροδρομίου. Μεταξύ των επεμβάσεων διεύρυνσης του αεροδρομίου, ήταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός του αεροδρομίου, με έξι γραμμές, που κατασκευάστηκε κάτω από το κτίριο του τερματικού σταθμού των επιβατών.

³³ Το λιμάνι της Βαρκελώνης είναι το μεγαλύτερο λιμάνι της Μεσογείου, όσον αφορά τον αριθμό των εξυπηρετούμενων πλοίων. Το λιμάνι το 2000 είχε έκταση 773 εκτάρια. Μέρος της έκτασής του προήλθε από την εκτροπή του ποταμού Llobregat και την ανάκτηση εδαφών από τη θάλασσα.

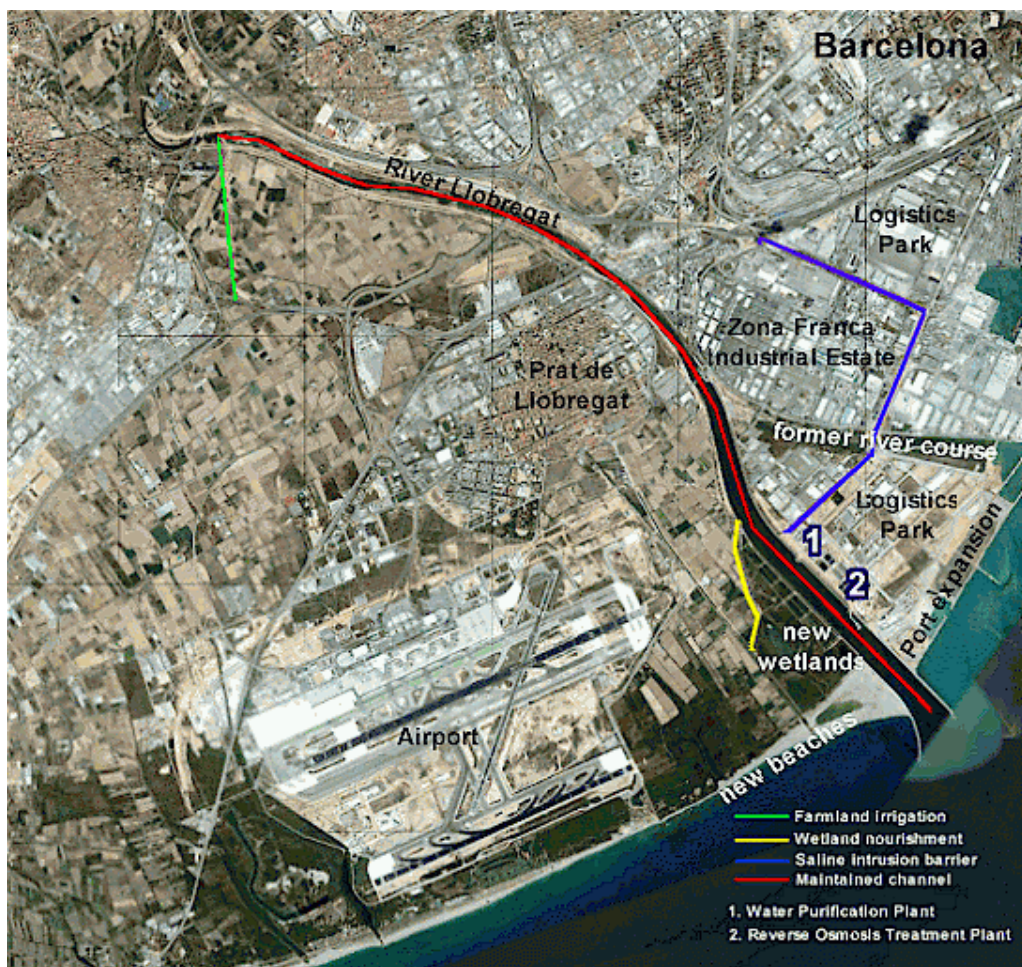
βιομηχανική περιοχή της Βαρκελώνης

- διεύρυνση του χώρου εμπορικών εκθέσεων

Περιβαλλοντικές βελτιώσεις:

- διατήρηση των υγροτόπων στο δέλτα του ποταμού Llobregat
- αναγέννηση της παράκτιας περιοχής
- εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων
- Ecopark στερεών αποβλήτων περιοχή.

Η εγγύτητα αυτής της περιοχής με τον αερολιμένα και η σύνδεσή της με το νέο τραίνο υψηλής-ταχύτητας, αποτελεί διηπειρωτικό κόμβο και παρέχει ισχυρή δυνατότητα να κινητοποιήσει την οικονομία της μητροπολιτικής περιοχής.

Πηγή: <http://geographyfieldwork.com/LlobregatWaterReclamation.htm#sectA>

Χάρτης 15: Η περιοχή του λιμένα και του αερολιμένα

- Σιδηροδρομικός Σταθμός Sagrera

Νέος υπόγειος σημαντικός συγκοινωνιακός διατροπικός κόμβος, υπό κατασκευή, στη συνοικία Sagrera, στο Δημοτικό διαμέρισμα Sant Andreu

της Βαρκελώνης. Αποτελεί σταθμό του μετρό της Βαρκελώνης, που εξυπηρετεί το βόρειο τμήμα της πόλης, σταθμό της υψηλής ταχύτητας σιδηροδρομικής γραμμής (AVE) Μαδρίτη-Βαρκελώνη, καθώς και σταθμό του διεθνούς, περιφερειακού και προαστιακού σιδηροδρομικού δικτύου. Ο χώρος πάνω από το σταθμό, προορίζεται για νέες οικιστικές, εμπορικές και επιχειρηματικές χρήσεις.

4.4.1 Η εκδήλωση *Forum 2004*

Το *Φόρουμ*, αποτελεί εκδήλωση που σχεδιάστηκε από την ίδια την πόλη της Βαρκελώνης. Είχε ως στόχο να αποτελέσει ένα νέο είδος παγκόσμιας εκδήλωσης για την διερεύνηση των σύγχρονων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, στην αρχή του 21^{ου} αιώνα: την προστασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ειρήνη. Πρεσβευτές του παγκόσμιου πολιτισμού, συμμετείχαν για 141 ημέρες.

Διοργανώθηκε με σκοπό την προώθηση του διαλόγου μεταξύ των λαών όλων των πολιτισμών. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκαν συζητήσεις με πολλά θέματα κοινού ενδιαφέροντος, ένα θεματικό *Παγκόσμιο Φεστιβάλ Τεχνών*, καθώς και εκθέσεις για την ανθρώπινη διαφορετικότητα και την ιστορία της. Ήταν ένα σημαντικό γεγονός, μια έκφραση της δημιουργικότητας όλων των λαών και μια πολιτική συγκέντρωση παγκόσμιας διάστασης με νέες ευφάνταστες μορφές συμμετοχής, που αποτέλεσε απάντηση σε μία από τις κύριες προκλήσεις του εικοστού πρώτου αιώνα: τον διάλογο μεταξύ των πολιτισμών.

Παρουσιάστηκαν από τους συνέδρους, φιλόδοξες και αξιοσημείωτες διαδικασίες, ιδέες και πολιτικές αστικής αναγέννησης, ως παραδείγματα βιώσιμης κοινωνίας του 21ου αιώνα. Με άλλα λόγια, ήταν μια προσπάθεια να δοθεί μια αστική αρχιτεκτονική απάντηση, όχι μόνο στις παγκόσμιες, αλλά κυρίως στις τοπικές προκλήσεις.

Το *Φόρουμ* εγκαινιάστηκε το Μάιο του 2004 και πραγματοποιήθηκαν διάφορες εκδηλώσεις κάθε ημέρα, καθ' όλη τη διάρκεια των 141 ημερών της εκδήλωσης (διήρκησε έως 26/9/2004), όπως:

- Στα πλαίσια του διαλόγου και της συζήτησης: 45 διεθνή συνέδρια, με συμμετοχή 55.000 εκπροσώπων και 100.000 συμμετοχές στις δημόσιες συζητήσεις. Οι δημόσιες συζητήσεις μεταξύ διανοούμενων από όλο τον κόσμο, αφορούσαν σε θέματα σχετικά με τον πολιτισμό, την τέχνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς επίσης και τις θρησκείες.

- Στα πλαίσια των εκθέσεων: 24 εκθέσεις σε μια περιοχή 409.000 τετρ. ποδών, που αφιερώνονταν σε έξι εκατομμύρια επισκέπτες. Ως τμήμα του φόρουμ, υπήρξαν τέσσερις σημαντικές εκθέσεις, που διοργανώθηκαν στο μουσείο Miro, στο Εκθετήριο του Πικάσο, στο Εθνικό Μουσείο Τέχνης της Καταλονίας και στο μουσείο Μοντέρνας Τέχνης. Ο κοινός παρονομαστής που συνδέει όλες αυτές τις εκθέσεις ήταν η διαπολιτισμική συνεργασία, με μια έμφαση στα ζητήματα που αφορούν στον πόλεμο, στην ειρήνη και στην παγκοσμιοποίηση.
- Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν σε διεθνή ατμόσφαιρα πολιτιστικής ανταλλαγής και ποικιλομορφίας: 70.500 ώρες αστικών δραστηριοτήτων, όπως συνεδριάσεις, εργαστήρια, περισσότερες από 450 χορευτικές και θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες από διάσημους τραγουδιστές και αμέτρητες παραστάσεις δρόμου, τσίρκο, κουκλοθέατρα, εργαστήρια χορού και μαγειρικής. Συνολικά 984 καθημερινές εκδηλώσεις.

Πηγή:
<http://www.panoramio.com/photo/21747023>

Πηγή:
<http://www.panoramio.com/photo/21846553>

Εικόνες 30,31: Δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του Φόρουμ

Το πρόγραμμα κατασκευής του *Φόρουμ* ήταν μια απάντηση της τοπικής αστικής πολιτικής, για να αντιμετωπίσει την πρόκληση του μετασχηματισμού της μητροπολιτικής δομής, στα πλαίσια της εντατικής ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών, της βελτίωσης του πλούτου της περιοχής, της αύξησης της κινητικότητας και μιας γενικής σύγκλισης των μητροπολιτικών κοινωνικοοικονομικών προτύπων με τα αντίστοιχα Ευρωπαϊκά.

Το *Φόρουμ* ήταν επίσης μια απάντηση στις μη υλικές ανάγκες της «κοινωνίας

της πληροφορίας». Μέσω των κέντρων εντατικής ανταλλαγής γνώσης (συνεδριακά, εκθεσιακά και ερευνητικά κέντρα, περιοχές ανάπτυξης του τομέα της πληροφορικής), στόχευε να γίνει ένα σημείο αναφοράς, με την ενίσχυση της παρουσίας της Βαρκελώνης, μέσα στο δίκτυο ροής πληροφοριών που αποτελούν τη γεωγραφία της παγκόσμιας γνώσης.

Τα έργα του *Φόρουμ*, αποτελούσαν τμήμα της διαδικασίας «ανοίγματος» της πόλης, στην παγκόσμια «έκθεση», που υποστηρίχθηκε και από άλλα αστικά προγράμματα, τα οποία στόχευαν να εξασφαλίσουν "στέγη" στις δραστηριότητες της «νέας οικονομίας». Τα προγράμματα αυτά, ενισχύθηκαν από τομεακές πρωτοβουλίες, που εστίασαν στη βελτίωση των διεθνών συνδέσεων (επέκταση του αερολιμένα και του λιμένα, το σιδηροδρομικό δίκτυο υψηλής ταχύτητας, κ.λπ.), ώστε η Βαρκελώνη να μετασχηματιστεί σε κόμβο της νοτιοδυτικής Ευρώπης.

Ως πρόγραμμα αστικής αναγέννησης, ήταν κάτι πρωτοποριακό, μέσω του οποίου η Βαρκελώνη προσπάθησε να συνδυάσει την οικονομική καινοτομία, την αστική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, δηλαδή, να αντιμετωπίσει ορισμένες από τις κύριες προκλήσεις για το μέλλον της, αλλά και μια απάντηση στον εντεινόμενο ανταγωνισμό μεταξύ των πόλεων, που επέφερε η κινητικότητα του κεφαλαίου, της γνώσης, της τεχνολογίας και σταδιακά, των υψηλά ειδικευμένων επαγγελματιών.

4.4.2. Οι Επιπτώσεις του *Forum 2004*

Για αρκετούς, το *Φόρουμ* αποτέλεσε ακόμα μία «επιχειρηματική» πρωτοβουλία της πόλης, που αποσκοπούσε στην αστική ανάπτυξη μέσω εφαρμογής νέων προγραμμάτων πολεοδομικού σχεδιασμού, με απώτερο σκοπό η Βαρκελώνη, να εξελιχθεί σε παγκόσμια ανταγωνιστική και ελκυστική πόλη, για επενδυτές και τουρίστες.

Η κύρια συνεισφορά του προγράμματος μπορεί να συνοψιστεί σε τρεις τομείς: κοινωνικό, μητροπολιτικό και περιβαλλοντικό:

- Στον κοινωνικό τομέα η γειτονιά «La Mina», ανακαινίστηκε, βελτιώνοντας τις τοπικές υποδομές, την προσβασιμότητα και το δημόσιο χώρο. Η γειτονιά «La Catalana», ανακατασκευάστηκε συνολικά, διατηρώντας τον πληθυσμό της. Μια διαδικασία που περιελάμβανε την αλλαγή της κλειστής φύσης της ζώνης και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Οι περιοχές αυτές "κέρδισαν" 2.896 νέες κατοικίες, -εκ των οποίων το 41% εντάχθηκε σε

πρόγραμμα κοινωνικής στέγασης-, καθώς επίσης ανακαινίστηκαν και άλλες 2.377.

- Στο μητροπολιτικό τομέα, η πόλη απέκτησε το μεγαλύτερο συνεδριακό κέντρο στη νότια Ευρώπη. Επίσης, νέα εκθεσιακά κέντρα, θέατρα και ανοιχτούς χώρους, νέα πανεπιστημιούπολη και καινούργια ξενοδοχεία. Επιπλέον δημιουργήθηκαν χώροι που στέγασαν τις δραστηριότητες της γνώσης, συμβατές με την οικιστική χρήση.
- Στον περιβαλλοντικό τομέα, ανακτήθηκε ο ποταμός Besos, -οι όχθες του μετασχηματίστηκαν από την αποκατάσταση 86 στρεμμάτων στην εκβολή του-, κατασκευάστηκαν εγκαταστάσεις καθαρισμού νερού και ένα σύστημα φραγμάτων, που βοήθησε να διατηρείται σε μόνιμη στάθμη το νερό στην εκβολή του. Η Βαρκελώνη ολοκλήρωσε την αναγέννηση του παράκτιου μετώπου της, με την αποκατάσταση και τη δημιουργία 44 στρεμμάτων παραλιών, περιοχών κολύμβησης και περιοχών ψυχαγωγίας.

Ωστόσο, μεγάλο μέρος της τοπικής κοινωνίας, θεωρεί ότι η πολιτική που επέλεξε ο Δήμος, σκόπευε στην προετοιμασία τους εδάφους για ιδιωτικές επενδύσεις, πράγμα που σημαίνει ότι η εκδήλωση του *Φόρουμ*, αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Με λίγα λόγια και αυτή η διαδικασία αστικής αναγέννησης, ακολούθησε τις τάσεις της παγκόσμιας οικονομίας. Βασικοί συνομιλητές του Δημοτικού Συμβουλίου και της Περιφερειακής Κυβέρνησης, ήταν οι τοπικές και πολυεθνικές εταιρείες. Υπήρξε πολύ μικρή επικοινωνία μεταξύ των αρχών σχεδιασμού και των ενώσεων γειτονιάς, επιδεινώνοντας τη σύγκρουση μεταξύ του Δημοτικού Συμβουλίου και των κατοίκων (Marshall 2002).

Οι ενώσεις γειτονιάς, θεωρούν ότι το «Παγκόσμιο Φόρουμ των Πολιτισμών», χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει την κερδοσκοπία στα ακίνητα –οι τιμές των ακινήτων διπλασιάστηκαν-, αλλά και ως προώθηση εμπορικών και οικονομικών συμφερόντων, εμπνευσμένη τόσο από δημόσιους όσο και από ιδιωτικούς φορείς. Αποτέλεσε μία ακόμα προβολή της πόλης ως εμπορικό, καταναλωτικό και τουριστικό προϊόν. Ισχυρίζονται ότι η κυβέρνηση αδιαφόρησε για την επίλυση των προβλημάτων και την ικανοποίηση των απαιτήσεων των κατοίκων, όσον αφορά στις δημόσιες παροχές και στη στέγαση. Και έτσι, η κριτική αποκαλύπτει τα κενά της πολιτικής, που επιδιώκει να χρησιμοποιήσει πολιτιστικές στρατηγικές, για να μετατρέψει την πόλη σε ένα οικονομικά ανταγωνιστικό κέντρο, εις βάρος της ποιότητας ζωής των κατοίκων της.

Η περιοχή Besòs βίωσε μια σειρά έργων, που στόχευαν να την ενώσουν με το κέντρο της Βαρκελώνης. Η εικόνα που διαδιδόταν για την πόλη, ήταν η "ατελείωτη" πόλη, ανοίγοντας το δρόμο στην ιδιωτική επένδυση.

Στην περιοχή Besòs, κατοικούσαν κυρίως μετανάστες από το Νότο της Ισπανίας, που ήρθαν στην Βαρκελώνη το 1960 για να δουλέψουν στη βιομηχανία, που ιστορικά είχε αναπτυχθεί στην περιοχή. Για την κάλυψη των οικιστικών αναγκών των μεταναστών, μεταξύ του 1960 και του 1970, ο Δήμος κατασκεύασε κακής ποιότητας κατοικίες. Η περιοχή που διέθετε το περισσότερο κακής ποιότητας οικιστικό απόθεμα, ήταν η La Mina. Η αστική ανάπλαση της περιοχής, άνοιξε το μέτωπο μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων: των υφιστάμενων κατοίκων της περιοχής και των νεοεισερχόμενων που κατέλαβαν τις καινούργιες κατοικίες. Πράγματι, πολλοί από τους κατοίκους που εγκαταστάθηκαν στην νέα αστική ζώνη, υποστηρίζουν ότι οι παρεμβάσεις, έπρεπε πρώτα απ' όλα, να εξυπηρετήσουν τον υφιστάμενο κοινωνικό ιστό, πράγμα που δεν έγινε, δεδομένου ότι τα σχέδια ανάπλασης δεν έλαβαν υπόψη, -για παράδειγμα-, την ανάγκη κατασκευής οικονομικά προσιτής κατοικίας. Δεύτερον, οι αστικές μεταμορφώσεις, είχαν άμεσο αντίκτυπο στην υφιστάμενη δομή οικονομικής παραγωγής, όπως ήταν η βιομηχανία. Τρίτον, τα έργα δεν φρόντισαν για την παροχή της απαιτούμενης πολιτιστικής υποδομής για την περιοχή (σχολεία, βιβλιοθήκες, θέατρα).

Σε καθαρά κοινωνικό επίπεδο, οι κάτοικοι των περιοχών που υποβλήθηκαν στις περισσότερες από τις αστικές μεταμορφώσεις, βίωσαν την "εξαφάνιση" της ιστορικής μνήμης και της καθημερινής ζωής από την πόλη. Η αναγέννηση του «κινήματος γειτονιάς» στοχεύει να απαιτήσει μια πιο δημοκρατική Βαρκελώνη, που θα λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των κατοίκων της και θα υποστηρίζει τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων.

Το κτίριο του *Φόρουμ*, αποτέλεσε πολιτικό μήλο της έριδος, με τα κόμματα της αντιπολίτευσης τόσο στο Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης, όσο και στο Κοινοβούλιο της Καταλονίας, που ζητούσαν να μάθουν γιατί είχε τόσο μεγάλο κόστος (\$ 144 εκατ. USA). Συνολικά για την εκδήλωση του Φόρουμ, δαπανήθηκαν 300 εκατ. ευρώ.

Ως προς την ουσία του, ο θεσμός επικρίθηκε, διότι ενώ επικαλέστηκε την ειρήνη, την πολυ-πολιτισμικότητα και τη βιωσιμότητα των κοινωνιών, στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο, η θεματολογία των συζητήσεων που έλαβαν χώρα δεν περιλάμβανε τη νομιμοποίηση και την κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωση των μεταναστών, καθώς και των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, τη στέγαση των

χαμηλών εισοδηματικών τάξεων, τη ζητούμενη δηλαδή, κοινωνική συνοχή των σύγχρονων πόλεων.

Συμπεράσματα

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι πόλεις ατένιζαν ζοφερό μέλλον και δεν διαφαίνονταν εύκολες λύσεις, για την ομαλή μετάβασή τους στην μετα-βιομηχανική εποχή και οικονομία. Έπρεπε, αφενός να διατηρήσουν τη μεσαία τάξη τους, να ανακαινίσουν το δομημένο περιβάλλον τους, να προσελκύσουν ιδιωτικά κεφάλαια και αφετέρου, να εφαρμόσουν πολιτικές αναγέννησης που θα τους επέτρεπαν να διακριθούν στον παγκόσμιο αστικό ανταγωνισμό.

Στις στρατηγικές αναγέννησής τους, εισήγαγαν τον πολιτισμό -σε όλες τις εκφάνσεις του- ως καταλύτη για την προσέλκυση ιδιωτικής επένδυσης, κατοίκων υψηλής εισοδηματικής τάξης, εργαζόμενων σε τομείς της "νέας" οικονομίας, εκπροσώπων της "δημιουργικής τάξης" και φυσικά τουρισμού, με στόχο την οικονομική ευρωστία τους, μετατρέποντας με αυτόν τον τρόπο τον πολιτισμό σε οικονομικό προτέρημα και τις πόλεις σε εμπορεύσιμο προϊόν.

Στα πρώτα βήματά της η πολιτιστική πολιτική εκφράστηκε με κατασκευή "ναυαρχίδων" έργων τέχνης. Στη συνέχεια η πρόκληση της φιλοξενίας ενός μέγα-γεγονότος, οδήγησε σε ολιστικές αναπλάσεις, για τη δημιουργία τόσο των απαιτούμενων υποδομών για το ίδιο το γεγονός όσο και μητροπολιτικών εγκαταστάσεων, αλλά και πολιτιστικών υποδομών -τοπόσημων- "ωραιοποίησης" και επανα-σήμανσης της πόλης.

Οι πολιτιστικές στρατηγικές αναγέννησης που παρουσιάστηκαν στην παρούσα εργασία, αφορούσαν πρώην βιομηχανικές πόλεις –Newcastle, Gateshead, Βαρκελώνη- που εκμεταλλεύτηκαν κυρίως τα εδάφη των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών χρήσεων και το ερειπωμένο βιομηχανικό και οικιστικό τους απόθεμα. Κοινό χαρακτηριστικό τους ήταν το όραμα, το οποίο εκφράστηκε αρχικά μέσω του κρατικού σχεδιασμού προγραμμάτων πολιτιστικής αναγέννησης και στη συνέχεια υποβοηθήθηκε από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, η συμμετοχή τους σε διαγωνισμούς διεκδίκησης φιλοξενίας πολιτιστικών μέγα-γεγονότων, καθώς και η αναμφίβολα μεγάλη δημόσια και ιδιωτική χρηματοδότηση.

Το Newcastle και Gateshead ξεκίνησαν με την κατασκευή πολιτιστικών τοπόσημων διεθνούς εμβέλειας και συνέχισαν συνεργαζόμενες, με την εφαρμογή προγραμμάτων δημιουργίας αστικών υποδομών, νέων περιοχών κατοικίας, επιχειρηματικών θυλάκων, εκπαιδευτικών και ερευνητικών κέντρων και πολιτιστικών υποδομών που απευθύνονταν σε όλες τις ηλικίες και τα ενδιαφέροντα.

Αν και δεν κατάφεραν -ως ενιαία πόλη NewcastleGateshead- να κερδίσουν τον τίτλο της *Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης* για το 2008, εφάρμοσαν τις αναγεννητικές πολιτικές που είχαν προτείνει στην προσφορά του διαγωνισμού της *Πολιτιστικής Πρωτεύουσας* και οδηγήθηκαν στη φιλοξενία της *Παγκόσμιας Συνόδου για τις Τέχνες και τον Πολιτισμό* το 2006, συγκεντρώνοντας το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Η Βαρκελώνη, μετά το τέλος της δικτατορίας του Franco το 1975, εφάρμοσε μικρές πολεοδομικές αναπλάσεις επιπέδου γειτονιάς, ανακτώντας το έδαφος των εγκαταλελειμμένων βιομηχανιών για τη δημιουργία ανοιχτών δημόσιων χώρων, κήπων, πάρκων και κατοικίας. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 εφάρμοσε μητροπολιτικού μεγέθους πολιτικές αναγέννησης, με την ώθηση που της προσέδωσε η διεκδίκηση της φιλοξενίας των Ολυμπιακών Αγώνων του 1992. Κατά την περίοδο αυτή, αναβαθμίστηκε το ιστορικό της κέντρο, αποκαταστάθηκε το παράκτιο μέτωπό της, κατασκευάστηκαν αθλητικές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις, ανακαινίστηκαν και κατασκευάστηκαν κατοικίες, αναπλάστηκαν πρώην βιομηχανικοί χώροι και μετατράπηκαν σε «θύλακες» στέγασης επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, κατασκευάστηκαν μητροπολιτικές και μεταφορικές υποδομές. Η Βαρκελώνη μέσω της ανανεωμένης εικόνας της, φιλοξένησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992 και το *Φόρουμ των Πολιτισμών* το 2004, αναδείχθηκε σε έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως και τα πολεοδομικά προγράμματα αναγέννησής της, δημιούργησαν ένα επιτυχημένο πρότυπο αστικού σχεδιασμού το "*Μοντέλο της Βαρκελώνης*".

Αναντίρρητα οι πολιτικοί φορείς και του NewcastleGateshead και της Βαρκελώνης, είναι αξιέπαινοι τόσο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των αναγεννητικών πολιτικών τους και τη διαχείριση της απαιτούμενης χρηματοδότησης, όσο και γιατί εξασφάλισαν την βιωσιμότητα των πόλεών τους μέσω της μετατροπής τους σε κέντρα της «νέας» οικονομίας της γνώσης, της τεχνολογίας, του πολιτισμού και των υπηρεσιών.

Ωστόσο, διαφάνηκε έντονα, ότι η αναγέννησή τους οδήγησε σε εξαναγκασμένη gentrification, στην οποία ομάδες πολιτών εναντιώθηκαν, μεταβάλλοντας ελάχιστα τον αρχικό σχεδιασμό. Η ανάπτυξη που καθοδηγήθηκε από τις τάσεις της αγοράς και βασίστηκε στις κατασκευές, με στόχο την επανα-σήμανση και την εμπορευματοποίηση των πόλεων με ποικίλους τρόπους -προσέλκυση ιδιωτικής επένδυσης, τουρισμού, κατοίκων υψηλών εισοδημάτων και δεξιοτήτων-, οδήγησε σε πόλεις που απέτυχαν να εκπληρώσουν τις ανάγκες των κατοίκων τους. Και στις δύο

περιπτώσεις που αναλύθηκαν, καταγράφηκε αφενός κατεδάφιση περιοχών κατοικίας χαμηλής ποιότητας στις οποίες διέμενε η χαμηλή εισοδηματική τάξη, ώστε να εξασφαλιστεί χώρος για την κατασκευή των εγκαταστάσεων φιλοξενίας της μέγα-εκδήλωσης αλλά και συνοδών υποδομών και αφετέρου, τεράστια αύξηση στην τιμή των ακινήτων και των ενοικίων, παράλληλα με τη μείωση του ποσοστού παροχής κοινωνικής κατοικίας, που εξανάγκασαν τους κατοίκους χαμηλών εισοδημάτων να μετεγκατασταθούν εκτός των πόλεων. Άμεσος αντίκτυπος αυτής, ήταν η διάσπαση του κοινωνικού ιστού και των κοινωνικών δεσμών -μέσω και της εισροής νεοεισερχόμενων κατοίκων- και η περιθωριοποίηση των μειονεκτούντων κατοίκων - άνεργοι, ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, μετανάστες. Επίσης η ανάγκη «ωραιοποίησης» των πόλεων κατά τη διάρκεια φιλοξενίας των μέγα-εκδηλώσεων, απαιτούσε την εκδίωξη των άστεγων και άλλων περιθωριοποιημένων ομάδων, από τις περιοχές της εκδήλωσης.

Αναντίρρητα τα προγράμματα ανάπτυξης, δημιούργησαν πόλεις με σύγχρονες υποδομές και πολιτιστικές εγκαταστάσεις, φιλικές στον κάτοικο και τον επισκέπτη, οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνουν όλες τις κοινωνικές τάξεις. Στην πραγματικότητα, η gentrification αντικατέστησε τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος με κατοίκους μεσαίου εισοδήματος, που προσέφεραν το εργατικό δυναμικό για την προσέλκυση ακόμη περισσότερων υπηρεσιών και διοικητικών θέσεων που αναπτύσσονται στο κέντρο των πόλεων, ενθάρρυναν νέες εμπορικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες και άλλαξαν τις δραστηριότητες της κατανάλωσης στις γειτονιές των πόλεων. Οι γειτονιές μετασχηματίστηκαν και οι φτωχοί και οι μειονότητες υποφέρουν, διότι εκδιώχθηκαν, είναι οικονομικά ανίκανοι να ενταχθούν στις «νέες» δραστηριότητες της πόλης, δεν διαθέτουν την εξειδίκευση για να ενταχθούν στις υπηρεσίες της «νέας» οικονομίας και άρα εξαιρούνται από την πόλη. Αντίθετα η πολιτική και οικονομική ελίτ της πόλης, συσσώρευσε τα οφέλη –οικονομικά, ποιότητα ζωής- που επέφερε η gentrification..

Προκύπτει λοιπόν ότι οι πολιτικές ανάπτυξης που βασίστηκαν στον πολιτισμό και στην φιλοξενία μέγα-γεγονότων, δεν κατάφεραν να επιλύσουν όλα τα προβλήματα της μετά-βιομηχανικής πόλης. Σε περιοχές με έντονη υποβάθμιση και ανεργία, μια πολιτιστική πρωτοβουλία είναι μόνο μία -αν και ζωτικής σημασίας- συνιστώσα της ευρύτερης στρατηγικής αναγέννησης, που οφείλει να χαρακτηρίζεται από συμπερίληψη, συμμετοχή, κοινωνική πολιτική, εκπαίδευση, κατάρτιση και κυρίως ρεαλιστική εκτίμηση των επιπτώσεων.

Μόνο αν η gentrification τοποθετηθεί στην ευρύτερη σφαίρα

και της κοινωνικής αλλαγής, οι πόλεις θα επιτύχουν στην αναγέννησή τους, εξασφαλίζοντας καλύτερη ποιότητα ζωής όχι μόνο για τους επισκέπτες τους, αλλά και για τους σημερινούς και μελλοντικούς κατοίκους τους.

Βιβλιογραφία

- Acebillo, J., «BARCELONA: TOWARDS A NEW URBAN PLANNING APPROACH», *Spatium*, Volume 2006, Issue 13-14, (2006), 55-59
- Andranovich, G., Burbank, M., Heying, Ch., «OLYMPIC CITIES: Lessons Learned from Mega-Event Politics», *Journal of Urban Affairs*, Vol. 23, (2001), 113-131
- Bailey, C., Miles, S., Stark, P., «CULTURE LED URBAN REGENERATION AND THE REVITALISATION OF IDENTITIES IN NEWCASTLE, GATESHEAD AND THE NORTH EAST OF ENGLAND», *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 10, No. 1, (2004), 47-65
- Bailey, C., «Cultural Values and culture led regeneration – the case of Newcastle-Gateshead», 14th International Conference of the ACEI, Vienna, (2006)
- Balibrea, M., «Urbanism, culture and the post-industrial city: Challenging the 'Barcelona model'», *Journal of Spanish Cultural Studies*, Vol. 2, Issue 2, (2001), 187-210
- Beauregard, R., «Politics, ideology and theories of gentrification», *Journal of Urban Affairs*, Vol. 7, (1985), 51-62.
- Cameron, S., «Housing, Gentrification, and Urban Regeneration Policies», *Urban Studies*, Vol. 29, No 1, (1992), 3-14
- Cameron, S., «Gentrification, Housing Redifferentiation and Urban Regeneration: “Going for Growth” in Newcastle upon Tyne», *Urban Studies*, Vol. 40, No 12, (2003), 2367-2382
- Cameron, S., Coaffee, J., «Art, Gentrification and Regeneration – From Artist as Pioneer to Public Arts», *European Journal of Housing Policy*, Vol. 5, No 1, (2005), 39-58
- Chalkley, B., Essex, S., «Urban development through hosting international events: a history of the Olympic Games», *Planning Perspectives*, Vol. 14, Issue 4, (1999), 369–394
- Chen, Y., Spaans, M., «MEGA-EVENT STRATEGY AS A TOOL OF URBAN TRANSFORMATION: SYDNEY'S EXPERIENCE», The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU), (2009), Amsterdam
- Clos, J., «Sustainable Economic transformation and decentralization in Barcelona, Spain», Thematic Committee, 6 - 8 June 2001
- Comunian, R., «Rethinking the Creative City: The Role OF Complexity, Networks and Interactions in the Urban Creative Economy», *Urban Studies*, Vol. 48, Issue 6, (2011), 1157-1179
- Deffner, A., Labrianidis, L., «Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as the European City of Culture in 1997», *International Planning Studies*, Vol. 10, No. 3–4, (2005), 241–264

- Doucet, B., «Flagship Regeneration: panacea or urban problem?», EURA Conference The Vital City, 12-14 September 2007, Glasgow, Scotland
- Evans, G., «Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration», *Urban Studies*, Vol. 42, (2005), 959-983
- Evans, G., «Hard-branding the cultural city – from Prado to Prada», *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 27, Issue 2, (2003), 417–440
- Garcia, B., «Cultural Policy and Urban Regeneration in Western European Cities: Lessons from Experience, Prospects for the Future», *Local Economy*, Vol. 19, No. 4, (2004), 312–326
- Garcia, B., «Urban Regeneration, Arts Programming and Major Events: Glasgow 1990, Sydney 2000 and Barcelona 2004», *International Journal of Cultural Policy*, vol 10, no 1, (2004), 103-118
- Gold, J., Gold, M., «Olympic Cities: Regeneration, City Rebranding and Changing Urban Agendas», *Geography Compass*, Vol. 2, Issue 1, (2008), 300-318
- Gospodini, A., «Urban morphology and place identity in European cities: built heritage and innovative design», *Journal of Urban Design*, Vol. 9, Issue 2, (2004), 225-248
- Griffiths, R., «City/Culture Discourses: Evidence from the Competition to Select the European Capital of Culture 2008», *European Planning Studies*, Vol. 14, Issue 4, (2006), 415-430
- Hall, M., «Imaging, Tourism & Sports Event Fever: The Sydney Olympics and the Need for a Social Charter for Mega-Events», Sport in the City Conference, (1998), Sheffield
- Hetzler, O., Medina, V., Overfelt, D., «Gentrification, Displacement and New Urbanism: The Next Racial Project», *Sociation Today*, Vol. 4, Issue 2, (2006)
- Hiller, H., «Assessing the Impact of Mega-Events: A Linkage Model», *Current Issues in Tourism*, Vol. 1, Issue 1, (1998), 47-57
- Hiller, H., «Mega-Events, Urban Boosterism and Growth Strategies: An Analysis of the Objectives and Legitimations of the Cape Town 2004 Olympic Bid», *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 24.2, (2000), 439-458
- International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (IFACCA), (2006), *Arts and culture in regeneration*
- Landry, C., Greene, L., Matarasso, F., Bianchini, F., (1996), *The art of regeneration. Urban renewal through cultural activity*, Stroud, Glos: Comedia
- London East Research Institute of the University of East London, (2007), *A Lasting Legacy for London? Assessing the legacy of the Olympic Games and Paralympic Games*
- Marmolejo, C., «TRANSFORMING METROPOLITAN BARCELONA: BETWEEN THE POSTINDUSTRIAL AND THE KNOWLEDGE CITY»,

International Conference Sustainable Urban Areas, Rotterdam 2007

- Marshall, T., «Barcelona—fast forward? City entrepreneurialism in the 1980s and 1990s», *European Planning Studies*, Vol. 4, Issue 2, (1996), 147-165
- Marshall, T., (2004) (ed), *Transforming Barcelona*, London: Routledge, Taylor and Francis Group
- Miles, S., «Understanding the Cultural ‘Case’: Class, Identity and the Regeneration of NewcastleGateshead», *Sociology*, vol. 39, no 5, (2005), 1019-1028
- Miles, S., «“Our Tyne”: Iconic Regeneration and the Revitalisation of Identity in NewcastleGateshead», *Urban Studies*, vol. 42, no 5/6, (2005), 913-926
- Monclus, F., «Barcelona’s planning strategies: from ‘Paris of the South’ to the ‘Capital of West Mediterranean’», *GeoJournal*, Vol. 51, Issue 1-2, (2000), 57-63
- Monclus, F., «The Barcelona model: an original formula? From ‘reconstruction’ to strategic urban projects (1979–2004)», *Planning Perspectives*, Vol. 18, Issue 4, (2003), 399–421
- Newcastle City Council & Gateshead Council, (2002), *Building Bridges*
- Newcastle Local Studies & Family History Centre, City Library, «History of Newcastle upon Tyne», *Local Studies*, Factsheet No. 6, (2009)
- Qu L., Spaans M., «THE MEGA-EVENT AS A STRATEGY IN SPATIAL PLANNING: STARTING FROM THE OLYMPIC CITY OF BARCELONA», The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU), (2009), Amsterdam
- Silvestre, G., «The Social Impacts of Mega-Events: Towards a Framework», *Esporte e Sociedade*, Ano 4 - Número 10, (2008)
- Smith, A., «Conceptualizing City Image Change: The ‘Re-Imaging’ of Barcelona», *Tourism Geographies*, Vol. 7, Issue 4, (2005), 398-423
- Smith, N., «New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy», *Antipode*, Vol. 34, Issue 3, (2002), 427-450
- Sowgat, T., Roy, S., «Planning challenges in Barcelona, Spain», *Plan Plus*, Vol. 1, No. 3, (2008)
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., Rodriguez, A., «Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy», *Antipode*, Vol. 34, Issue 3, (2002), 542-577
- Turton, D., «Packaging Places, Place promotion with reference to bids made by UK cities to become European Capital Culture 2008», *Geography Matters*, Volume 7, Number 1, (2004), 4-6
- Vigar, G., Graham, S., Healey, P., «In Search of the City in Spatial Strategies: Past Legacies, Future Imaginings», *Urban Studies*, Vol. 42, No. 8, (2005), 1391–1410
- United Nations Human Settlement Programme, (2003), *The Challenge of slums*

global report on human settlement, London: Sterling

- Webb, D., «Rethinking the Role of Markets in Urban Renewal: The Housing Market Renewal Initiative in England», *Housing, Theory and Society*, Vol. 27, No. 4, (2010), 313–331
- Καλαντίδης, Α., «Για μια πιο αυστηρή χρήση του όρου gentrification», *Γεωγραφίες*, 13, (2007), 158-172
- Χατζή Β., (2009), *Μητροπολιτική διακυβέρνηση στην Ευρώπη: Αστική ανάπτυξη και κοινωνικός έλεγχος στη σημερινή Βαρκελώνη*, Διπλωματική Εργασία στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Ανάπτυξη και Διαχείριση του Ευρωπαϊκού Χώρου», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Διαδίκτυο

- Barcelona GDP 1996, Cahyadi, G., TenBrink, S., (2004), «Barcelona Metropolitan Economic Strategy», Εύρεση στις 8-10-2012, στην ιστοσελίδα <http://www.globalurban.org/GUD%20Barcelona%20MES%20Report.pdf/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- Barcelona GDP 1996, Εύρεση στις 8-10-2012, στην ιστοσελίδα <http://barcelonacatalonia.cat/b/wp-content/uploads/2012/02/datasheet-eng-2011.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Barcelona Population, Εύρεση στις 7-10-2012, στην ιστοσελίδα <http://www.bcn.es/estadistica/angles/dades/anuari/cap02/C020101.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Barcelona model, Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaGrowth7.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- competitive Newcastle city council, Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.audit-commission.gov.uk/housing/marketrenewalpathfinders/goodpractice/areaplanning/Pages/newcastlewalker.aspx>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- competitive Newcastle city council, Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.bridgingng.org.uk/site/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Cultural Investment and Strategy Impact Research (CISIR), Irving, A., «Creative Policies for Creative Cities Literature Review: The Engagement of Marginalised and Disadvantaged Groups in Culture-Led Urban Regeneration», Εύρεση στις 10-1-2012, στην ιστοσελίδα <http://creativedesignandinclusiveengagement.wordpress.com>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.com
- Culture-Led Urban Regeneration and the Revitalisation, McCarthy, J., P., «Culture-led Regeneration and Spatial Planning», Εύρεση στις 6-1-2011, στην

ιστοσελίδα

http://www.ros.hw.ac.uk/bitstream/10399/2216/1/McCarthyJP_0509_sbe.pdf,

Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.com

- Culture-Led Urban Regeneration and the Revitalisation of Identities Newcastle, «Case Study: Newcastle-Gateshead, United Kingdom», Εύρεση στις 5-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://dare.uva.nl/document/124785>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.com
- FORUM 2004, Clusa, J., Marmolejo, C., «Barcelona's next post-Olympic urban challenge: The Universal Forum of Cultures 2004», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/pdf/forum2004.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- FORUM 2004, «A Lasting Legacy for London?», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://legacy.london.gov.uk/assembly/reports/econsd/lasting-legacy-uel-research.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- FORUM 2004, «Rebranding Cities: urban rebranding strategies and their impact», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/RebrandingPlaces.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- forum of cultures Barcelona 2004, Εύρεση στις 3-10-2012, στην ιστοσελίδα http://en.wikipedia.org/wiki/Forum_Building, Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- forum of cultures 2004 Barcelona, Riding, A., «Barcelona Tries Cultural Forum To Encourage Urban Renewal», Εύρεση στις 29-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.nytimes.com/2004/07/26/arts/barcelona-tries-cultural-forum-to-encourage-urban-renewal.html>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- forum of cultures 2004 Barcelona, «What is the Universal Forum of Cultures?», Εύρεση στις 29-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hQipI9cl6X4J:www.aboutbarcelona.com/barcelona/forum2004.asp+forum+of+culture+2004+barcelona&cd=21&hl=el&ct=clnk&gl=gr>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- forum of cultures 2004 Barcelona, DUNNING, J., «Barcelona Builds a Global Village», Εύρεση στις 29-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.unex.es/feet/profesorado/Jesus/handouts/Barcelona%20Builds%20a%20Global%20Village%20con%20voc.doc>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- forum of cultures 2004 Barcelona, Εύρεση στις 29-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hQipI9cl6X4J:www.aboutbarcelona.com/barcelona/forum2004.asp+forum+of+culture+2004+barcelona&cd=21&hl=el&ct=clnk&gl=gr>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- gentrification in Barcelona, «The Barcelona Urban Regeneration Model», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα

<http://geographyfieldwork.com/BarcelonaModel1.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>

- gentrification in Barcelona, «Urban Rebranding: the reinvention of city places», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/UrbanRebranding.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- gentrification in Barcelona, «Barcelona: key social and economic changes 1996 – 2001», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaXRay.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- gentrification in Barcelona, «The Barcelona Model», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/NewsweekBarcelona%20Model.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- gentrification in Barcelona, «Barcelona Urban Development and Change», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaUrbanDetail.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- gentrification in Barcelona, «Land Use Changes: inner city Barcelona», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaInnerCityChange.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- gentrification in Barcelona, Harvey, D., «The Neoliberal Frontline: Urban Struggles in Post Socialist Societies», Εύρεση στις 27-1-2010, στην ιστοσελίδα <http://brianholmes.wordpress.com/2008/12/06/megagentrification/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- La Mina Barcelona, Εύρεση στις 7-10-2012, στην ιστοσελίδα <http://geographyfieldwork.com/La%20Mina.htm>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Mapping creative capital projects in Tyne and Wear. Tyne and Wear partnership, «Tyne and Wear City Region Development Programme», Εύρεση στις 5-7-2011, στην ιστοσελίδα http://www.newcastle.gov.uk/wwwfileroot/regen/ldf/05.03.03_TandWcityregiondevelopmentprog.pdf, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο [google.gr](http://www.google.gr)
- mega cultural event and gentrification, Kunzmann, K., «CULTURE, CREATIVITY AND SPATIAL PLANNING», Εύρεση στις 20-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.scholars-on-bilbao.info/scci.php?id=182&t=22&var=o>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- mega event and gentrification, JOHAL, A., «Coles Notes on Olympics, World Cups and human rights», Εύρεση στις 19-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.rabble.ca/blogs/bloggers/amjohal/2010/03/coles-notes-olympics->

world-cups-and-human-rights, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>

- mega event and gentrification, Reimers, L., «Mega-events and their impact on universal housing rights», Εύρεση στις 19-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.utrikesperspektiv.se/2010/05/15/stat-och-samhalle/mega-events-and-their-impact-on-universal-housing-rights/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- mega event and gentrification, Evans, G., Shaw, P., «The Contribution of Culture to Regeneration in the UK: A Review of Evidence», Εύρεση στις 19-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.scholars-on-bilbao.info/fichas/EvansShaw2004.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- mega event and gentrification, Holmes, B., «Megagentrification», Εύρεση στις 19-10-2010, στην ιστοσελίδα <http://brianholmes.wordpress.com/2008/12/06/megagentrification/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle Gateshead initiative cultural regeneration, Minton, A., «Northern soul, Culture, creativity and quality of place in Newcastle and Gateshead», Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.demos.co.uk/files/northernsoul.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle Gateshead initiative cultural regeneration, Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.idea.gov.uk/idk/core/page.do?pageId=11221966>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle Gateshead initiative cultural regeneration, Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://festivals.tourismnortheast.co.uk/pages/strategy/evaluation-of-festivals-and-events-programme>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle Gateshead initiative cultural regeneration, Εύρεση στις 3-7-2011, στην ιστοσελίδα <http://festivals.tourismnortheast.co.uk/pages/strategy/monitoring-and-evaluation-framework-for-culture>¹⁰, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle culture¹⁰ initiative, Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ruqfQPOQweQJ:www.idea.gov.uk/idk/core/page.do%3FpageId%3D11221966+newcastle+culture+10+initiative&cd=1&hl=el&ct=clnk&gl=gr&client=firefox-a&source=www.google.gr>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle culture¹⁰ initiative, Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα <http://tourisminsights.info/ONLINEPUB/DCMS/DCMS%20PDFS/DCMS%20CITY%20OF%20CULTURE%20SHORTLIST%20REPORT.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle culture¹⁰ initiative, Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.bridgingng.org.uk/docs/research/APP1%20CCP%20Scoping%20Pa>

per.pdf, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>

- Newcastle regeneration, Εύρεση στις 21-4-09, στην ιστοσελίδα www.geography.binternet.co.uk/urban.htm, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle strategy for the bid of European capital of culture, «A Decade of World-Class Culture-Executive Summary», Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα http://www.newcastlelegateshead.com/xsdbimsgs/Final_Cultural_Factsheets.pdf, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο [google.gr](http://www.google.gr)
- Newcastle strategy for the bid of European capital of culture, «Culture¹⁰ evaluation study», Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.onenortheast.gov.uk/.../culture10%20Evaluation%20MB%20Final.doc> Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Newcastle strategy for the bid of European capital of culture, Εύρεση στις 29-6-2011, στην ιστοσελίδα [http://www.newcastle.gov.uk/cab2002.nsf/allbykey/11068E60D79E6CB280256C7F003AC721/\\$FILE/CNdraftstrategy%20-%20PDF%20file.pdf](http://www.newcastle.gov.uk/cab2002.nsf/allbykey/11068E60D79E6CB280256C7F003AC721/$FILE/CNdraftstrategy%20-%20PDF%20file.pdf), Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- placa de les glories Barcelona, Εύρεση στις 7-10-2012, στην ιστοσελίδα http://en.wikipedia.org/wiki/Pla%C3%A7a_de_les_Gl%C3%B2ries_Catalanes,_Barcelona, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- placa de les glories Barcelona, Εύρεση στις 7-10-2012, στην ιστοσελίδα http://en.wikipedia.org/wiki/Torre_Agbar, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- review of the universal forum of culture 2004, Zusman, P., «Activism as a Collective Cultural Praxis: Challenging the Barcelona Urban Model», Εύρεση στις 3/10/2012, στην ιστοσελίδα <http://www.praxis-epress.org/rtcp/pz.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Ruth Glass gentrification, Morgan A., «Gentrification: Both Sides of the Story», Εύρεση στις 21-4-2009, στην ιστοσελίδα www.west.asu.edu/SouthPhoenix/SPhx2002/morgan/essay.htm, Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- Sail Training International, Εύρεση στις 26-8-2012, στην ιστοσελίδα <http://wooz.gr/tags/sail-training-international>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο [google.com](http://www.google.com)
- Sail Training International, Εύρεση στις 26-8-2012, στην ιστοσελίδα <http://www.sailtraininginternational.org/>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο [google.com](http://www.google.com)
- tall ship race 2005, Εύρεση στις 26-8-2012, στην ιστοσελίδα <http://seehere.blogspot.gr/2005/05/newcastle-tall-ships-race-2005.html>,

Αναζήτηση στο διαδικτυακό google.com

- tall ship race 2005, Εύρεση στις 26-8-2012, στην ιστοσελίδα http://en.wikipedia.org/wiki/Tall_Ships%27_Races, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.com
- the Newcastle Gateshead initiative, Middleton, C., Freestone, P., «The Impact of Culture-led Regeneration on Regional Identity in North East England», Εύρεση στις 21-11-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/2008/may-prague/papers/Middleton.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- theory of gentrification, Briney, A., «The Controversal Topic of Gentrification and Its Impact on the Urban Core», Εύρεση στις 21-4-2009, στην ιστοσελίδα www.geography.about.com/od/urbaneconomicgeography/a/gentrification.htm, Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- toward a theory of gentrification, Εύρεση στις 21-4-2009, στην ιστοσελίδα www.geodsz.com/eng/d/gentrification/gentrification.htm, Αναζήτηση στο δικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- transforming Barcelona, Nelson, P., «Barcelona, Spain», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα http://depts.washington.edu/open2100/Resources/1_OpenSpaceSystems/Open_Space_Systems/BarcelonaCaseStudy.pdf, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- transforming Barcelona, Balibrea, M., «Strategies of Remembrance: Branding the New Barcelona», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://www.holcimfoundation.org/Portals/1/docs/F07/WK-Tour/F07-WK-Tour-balibrea02.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- transforming Barcelona, Tanjil, S., Shilpi, R., «SPATIAL PLANNING CHALLENGES IN BARCELONA, SPAIN», Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα <http://knol.google.com/k/spatial-planning-challenges-in-barcelona-spain#>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- urban renaissance in Barcelona, Εύρεση στις 24-2-2010, στην ιστοσελίδα http://www.unhabitat.org/downloads/docs/3073_26320_K0471798%20WUF2-5.pdf, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- Womex, Εύρεση στις 26-8-2012, στην ιστοσελίδα http://www.womex.com/realwomex/main.php?id_headings=147&id_realwomex=14, Αναζήτηση στο διαδικτυακό google.com
- World Conference on arts and culture Newcastle, North east England, IFACCA, «The World Summit on Arts and Culture- The Report», Εύρεση στις 21-11-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.worldsummitartsculture.org/files/FINALSummitreport.pdf?id=195>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr

- World Conference on arts and culture Newcastle, IFACCA, «Arts and culture in regeneration», Εύρεση στις 21-11-2011, στην ιστοσελίδα <http://www.ifacca.org/media/files/25Regeneration.pdf>, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- World Conference on arts and culture Newcastle, Εύρεση στις 21-11-2011, στην ιστοσελίδα [http://www.newcastlegateshead.com/xsdbimngs/NewcastleGateshead%20Cultural%20Vision%202010%20-%202020\(1\).pdf](http://www.newcastlegateshead.com/xsdbimngs/NewcastleGateshead%20Cultural%20Vision%202010%20-%202020(1).pdf), Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο google.gr
- Ισπανία, Εύρεση στις 29-9-2012, στην ιστοσελίδα http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%85%CF%84%CF%8C%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%82_%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82_%CE%99%CF%83%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82, Αναζήτηση στο διαδικτυακό τόπο <http://www.google.gr>
- <http://el.wikipedia.org> (ορισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης)